

ספר

קיצור פסקי הרא"ש

על

מסכתות

שבת ועירובין

לרבינו יעקב בעל ה"טורים", בן הרא"ש

בשילוב הסברים, ובתוספת שיטות ראשונים שלא הובאו ברא"ש ובטור,
ופסיקת השו"ע ורמ"א

מאת: יואב מאורי

יד בנימין, ת.ד. 61
טל' להערות: 052-5953627
אשמח לקבל הערות ותיקונים
מייל: yoavmaori100@gmail.com
תשרי תשע"ט

כל הזכויות שמורות

הגיד לך אדם
מה טוב
ומה הי' דורש ממך
כי אם עשות **מִשְׁפָּט**
ואהבת **חֶסֶד**
והצנע לכת
עם אלהיך.

לעילוי נשמת יקירנו
אילן מנחם ז"ל
בן דוד וחנה בן-מנחם

אהוב על משפחתו ידידיו ומכריו
קבע עיתים לתורה במסירות
ותמך בלומדי תורה בצנעה
נזדכך ונטהר בייסורים קשים וקיבלם בגבורה

נתבקש לישיבה של מעלה
ביום כ"א טבת תשע"ח

יהיה הלימוד בספר זה לעילוי נשמתו הטהורה

ת.נ.צ.ב.ה.

אגודת זעליג רייס

בגן 8

פעיה"ק ירושלים ת"ו

בס"ד

תאריך כ"ה גשיו ה'ת"ש

בן ראוי אהב נספח היקר "נתיבי הלכה" אל בתי לטובת ק"ס. סגור זה חודר ה"י
ברך יאק מאורי קליטא קולגה ת"ח תצול מאל קטבה, ספרהו יציה, גסני לנגד אה קיאר
היאקונא ככל סולא טולא דצ למקורות הנספח אה קקס גימב אל קילתה לרא.
לנתיב מיוצב דמייני דילג זה המון באד אה ונאר וקלטה תורה ון אמה.
בטימני קמולת דה יס בסני זה אל גקולה ומיין בסולית המלכות דו.
כנתי לעסד האמה קליטא קימב למקור גמב וכלאגיה קלמיה וקמאר.

דיין
אור

הגבני קצה מצטרף לכל דברי הכתב שתיסעו ב"ס
ומקרב קכל חזמתי קיבוצי והצמחות בכו"ס.
שכיה דבעי ציקי.

מוצאי שבת
ויבא תשע"ז וד' ירושלים 50. בני ברק
03-6162649

בס"ד כ"ה גשיו ה'ת"ש
אל מצטרף קדמים האמרים, ומבין זה הוד המבו טא"ל סגור אהז ממש הובס,
אמנם ואלה אמהי ואמרי, ג"ה סגור גקי ואמאר הובס
ובדמיה

שריאל רוזנברג
רב שכונת
רמת דוד בני ברק
אמרי אמש

תוכן עניינים

מבוא.....19

מסכת שבת.....21

יציאות השבת.....21

אסור הוצאה והכנסה מדאורייתא ומדרבנן (או"ח שמו).....21

עקירת גופו כעקירת חפץ.....21

הוציא ידו מלאה פרות לחוץ מתי מתר להחזירה (או"ח שמח).....21

עקירה מעל גבי מים.....22

הזורק חפץ (או"ח שמו).....22

היה טעון חפץ והוציאו.....22

המעביר דרך מקום פטור.....22

ארבע רשויות לשבת (או"ח שמה).....23

דין חפצים ברשות הרבים.....23

זרק דבילה ונדבקה בצדי חפץ שבכרשות הרבים.....23

בית שאין תוכו עשרה וקרויו משלימו לעשרה (או"ח שמה).....23

דין חרי רשות היחיד וחרי רשות הרבים.....23

חפץ ברשות היחיד וזרק עליו דבר ודין הזורק חפץ.....24

הזורק כלי לרשות הרבים מתי מתחייב (או"ח שמה).....24

עמוד וגמא ברשות הרבים.....24

חבילה של קנים שגורר לרשות הרבים.....25

החלפה מרשות לרשות דרך מקום פטור.....25

פעולות שאסור לעשות לפני מנחה (או"ח רלב).....25

אכילה לפני תפלת ערבית (או"ח רלה).....26

תפלה ואמירת שלום בבית המרחץ.....26

תענית חלום ומתי יכול ללוות ולפרע תענית (או"ח תקסח).....27

מתי מחייב להפסיק לקריאת שמע.....27

יציאה עם חפצים סמוך לחשכה (או"ח רנב).....27

המפלה בגדים לאור הנר והריגת כנים בשבת (או"ח רעה; או"ח שטז).....28

שדוכים נחום אכלים ובקור חולים בשבת (או"ח רפז).....28

קריאה והשתמשות לאור הנר (או"ח רעה).....29

אסור שנה עם נדה הוא בבגדו והיא בבגדה.....29

פעולות שמותר להתחיל סמוך לחשכה אף על פי שנעשות בשבת (רנב; שיח).....29

נותנים מזונות לפני הכלב והנקרי בחצר (או"ח שכד-שכה).....31

השקרת כלים לנקרי לפני השבת (או"ח רמו).....31

שליחת אגרת ביד נכרי בשבת (או"ח רמז).....32

הפלגה בספינה לפני השבת (או"ח רמח).....32

בסר ומלילות שרסקן מבעוד יום אם מתר לגמר משתחשף (או"ח רנב).....32

צליית בשר בצל וביצה והכנת פת מבעוד יום כדי שייגמרו בשבת (או"ח רנד).....33

הכנת האש קדם הכנסת שבת (או"ח רנה).....33

במה מדליקין..... 34

- דיני הפתילה והשמן (או"ח רסד)..... 34
- שמינים ופתילות הכשרים לחנכה (או"ח תרעג)..... 35
- זמן הדלקת נר חנכה (או"ח תרעב)..... 35
- סדר הדלקת נר חנכה ומקום הנחתו (או"ח תרעא)..... 35
- אסור להרצות מעות כנגד נר חנכה (או"ח תרעג)..... 36
- מדליקין מנר לנר (או"ח תרעד)..... 37
- הדלקה עושה מצוה ולא הנחה (או"ח תרעה)..... 37
- דין אכסנאי בחנכה (או"ח תרעז)..... 37
- סדר הברכות וההדלקה (או"ח תרעו)..... 37
- נר חנכה שהותיר בה שמן (או"ח תרעז)..... 37
- הדלקה בחצר שיש לה שני פתחים (או"ח תרעא)..... 38
- נר שיש לה שתי פיות ודין מלא הקערה שמן והקיפה פתילות (או"ח תרעא)..... 38
- סדר קדימה בנר של שבת נר חנכה וקדוש היום (או"ח תרעח)..... 38
- כל השמינים שאין מדליקים בשבת מדליקים ביום טוב חוץ משמן שנטמא..... 38
- הזכרת על הנסים בחנכה בברכת המזון (או"ח תרפב)..... 39
- יעלה ויבא בראש חדש וחל המועד ועננו בתענית..... 39
- אזכור של חנכה ויום הכפורים במוסף בשבת..... 39
- אזכור ראש חדש בהפטרה בשבת..... 39
- ימים שאומרים בהם הלל ומתי מברכים על ההלל..... 40
- הדלקת נרות שבת..... 40
- מצוה לרחץ לכבוד שבת (או"ח רס)..... 40
- הדלקה ביוצא מן העץ ובפתילה שאינה מחרכת (או"ח רסד)..... 40
- אסור נתינת שמן בכלי הסמוך לנר (או"ח רסה)..... 41
- כבוי הנר בשבת בגלל רוח או חולה (או"ח רעח)..... 41
- דברים שמתר לעשות בין השמשות (או"ח רסא)..... 41
- טלטול כלי גדול וכבד (או"ח שח)..... 42
- קבלת שבת במה תלויה (או"ח רסג)..... 42

כירה..... 43

- השהית תבשיל על גבי כירה (או"ח רנג)..... 43
- החזרת תבשיל בשבת לכירה (או"ח רנג)..... 43
- השהיה והחזרה לתנור וכפח (או"ח רנג)..... 44
- בשול בתולדות האור והחמה ובחמה עצמה (או"ח שיח)..... 45
- אסור המשכת צנור של צונן לתוך אמה של חמין (או"ח שכו)..... 45
- רחיצה בשבת (או"ח שכו)..... 45
- הנחת קיתון מים ופך שמן כנגד האש מרחוק (או"ח שיח)..... 46
- קרוב בשול ודין בשול אחר בשול (או"ח שיח)..... 46
- נתינת מים צוננים לכלי ראשון שיש בו מים חמים (או"ח שיח)..... 47
- כבוי גחלת ברשות הרבים (או"ח שלד)..... 48
- נתינת חמים לצונן ולהפך בכוס ואמבטי (או"ח שיח)..... 48
- ערוי מכלי ראשון (או"ח שיח)..... 48
- בשול בכלי ראשון (או"ח שיח)..... 48

- טלטול כלי לצורך דבר שאינו נטל ובטול כלי מהיכנו (או"ח רסה)..... 49
- טלטול מת, טלטול מן הצד, טלטול בגופו (או"ח שיא)..... 49
- טלטול הנר בשבת (או"ח רעט)..... 49
- מטה שיש עליה מעות (או"ח שי)..... 49
- הנחת נר על גבי דקל בשבת ויום טוב (או"ח רעז)..... 50
- דבר שאינו ראוי ודחאו בידים (או"ח שי)..... 50
- טלטול מנוחה בשבת (או"ח רעט)..... 51
- בסיס לדבר האסור והמתיר (או"ח שי)..... 51
- מטה של פרקים (או"ח שיג)..... 51
- נתינת כלי עם מים מתחת לנר (או"ח רסה)..... 51

52במה טומנין

- אסור הטמנה בדבר המוסיף הכל אפלו מבעוד יום (או"ח רנז)..... 52
- דברים המוסיפים הכל (או"ח רנז)..... 52
- הטמנה כשיש אויר בין הדפנות לקדירה (או"ח רנז)..... 52
- הנחת צונן על המחם (או"ח שיח)..... 53
- פריסת בגד על פי חבית (או"ח שכ)..... 53
- החזרת מוכין לכסת בשבת (או"ח שמ)..... 53
- מתי צריך יחוד לענין הטמנה (או"ח רנט)..... 53
- חירות של דקל (או"ח שח)..... 54
- יציאה בפיקורין וציפה (או"ח שח)..... 54
- מכניס אדם מלא קפתו עפר לצרכיו (או"ח שח)..... 54
- רחיצת פנים וידיים בחמרים המשירים שער..... 55
- הטומן בקפה מלאה בגזי צמר (או"ח רנט)..... 55
- החזרת כסוי שהתגלה (או"ח רנז)..... 55
- הוצאת עשבים שטמן בעפר שיהיו לחים בשבת (או"ח שלו)..... 55
- הטמנת צונן (או"ח רנז)..... 55
- הטמנה בכלי שני (או"ח רנז)..... 56
- הנחת קדירה על גבי קדירה חמה (או"ח רנח; או"ח שיח)..... 56
- רסוק שלג וברד והנחת פשטידה כנגד האש (או"ח שכ; או"ח שיח)..... 56

57במה בהמה

- יציאת בהמה במה שאינה נשמרת בו ובנטרותא יתירתא (או"ח שה)..... 57
- יציאת בהמה בדבר שהוא נוי לה (או"ח שה)..... 57
- יציאה במרדעת טרסקל ואקף (או"ח שה)..... 57
- עשית רפואה לבהמה בשבת (או"ח שכח; או"ח שלב)..... 58
- לא יקשר גמלים זה בזה ויוציאם (או"ח שה)..... 59

60במה אשה

- יציאה בחוטים רשתות וקליעות שער (או"ח שג)..... 60
- יציאה בסוגים שונים של ציץ בכפה של צמר ובקשר נגד עין הרע (או"ח שג)..... 60
- יציאה בחותם העבד (או"ח שד)..... 61

- 61..... יציאת בהמה בחותם ובזוג (או"ח שה)
- 61..... יציאה בעיר של זהב ובעטרה של זהב (או"ח שג)
- 61..... יציאה בחגרה (או"ח שא; או"ח שג)
- 62..... יציאה בגזמים (או"ח שג)
- 62..... יציאה במחט (או"ח שג)
- 62..... יציאה במנעל יחיד (או"ח שא)
- 62..... יציאה בקמע (או"ח שא)
- 63..... יציאה בלבוש מלחמה
- 63..... יציאה במחט וטבעת לאיש ולאשה (או"ח שא)
- 64..... דברים המביאים לידי עניית
- 64..... יציאה בכלי מלחמה (או"ח שא)
- 64..... יציאה בכרית וכבלים
- 64..... יציאה בחוטי שער (או"ח שג)
- 65..... יציאה בתכשיטים לבית לחצר שאינה מערבת ולכרמלית (או"ח שג)
- 65..... יציאה במוך ובפלפל וגרגר מלח שנותנת בפיה (או"ח שג)
- 65..... יציאה בשן תותבת (או"ח שג)
- 66..... יציאה עם מטבע על המכה (או"ח שא)
- 66..... יציאה בחוטים וקסמים באזנים ברעלה וברדיד פרוף (או"ח שג)
- 66..... יציאה בפרוטזה ובמקל הליכה (או"ח שא)
- 67..... יציאה במיני בגדים גסים ובקפה ומחצלת (או"ח שא)
- 67..... יציאה במוך וספוג וקלפת השום והבצל ואגד שעל המכה (או"ח שא)
- 68..... הבנים יוצאים בקשרים ובני מלכים בזגים הארוגים בכסותם (או"ח שא)
- 68..... כופים כוס על טבור וסכים שמן ומלפפים תינוק (או"ח שכח)
- 68..... יציאה באבן שלא תפיל ובמיני סגלות (או"ח שא)

69..... כלל גדול

- 69..... הולך במדבר ואינו יודע מתי שבת (או"ח שמד)
- 69..... ל"ט אבות מלאכות
- 70..... גבשושית ונטלה גמא וטממה בבית ובשדה
- 70..... החופר גמא ואין צריך אלא לעפרה
- 70..... החולב והמגבן
- 70..... הדש המנפץ והמנפט
- 70..... מלאכת בורר
- 71..... מלאכת טוחן - האי מאן דפרים סלקא
- 71..... מלאכת מבשל - השליך יתד לח לתנור
- 71..... התולש כנף הקוטמו והמורטו
- 71..... הקושר והמתיר
- 71..... התופר שתי תפירות והמותח חוט תפירה
- 72..... מליחה ועבוד, ממרח רטיה, והמסיר קשרים מהבגד בשבת
- 72..... כותב ומוחק
- 72..... מכה בפטיש
- 72..... חייב הוצאה על חפץ פחות מכשעור שהצניע אחד
- 72..... שערי הוצאת מאכלים וצרוקים זה לזה

73..... המוציא יין

73..... שעורי הוצאה לחיוב חטאת ואסור בכל שהוא
 73..... הנצרך לנקביו במה מקנח בשבת (או"ח שיב).....

74..... אִמַר ר' עקיבא

74..... לעולם אל ימנע אדם עצמו מהתורה.....
 74..... הוצאת דברים ששעורים בכל שהוא.....

75..... המצניע

75..... חייב הוצאת כלשהו בדברים שנאמר בהם שעור.....
 75..... הוצאת חלק מהכלי.....
 75..... הוצאה בשנוי.....
 75..... נעשתה מלאכתו אבל באפן שלא כון לה.....
 75..... המוציא משוי למעלה מעשרה טפחים.....
 75..... שנים שעשאנה.....
 75..... המוציא אכלין בכלי וחי במטה פטור על הטפל ודין מוציא מת (או"ח שיא).....
 76..... תלישת שער וצפרנים בשבת.....
 77..... כוחלת גודלת פוקסת ותולש מעציץ בשבת.....
 77..... רבוי וכבוד הבית בשבת (או"ח שלז).....

78..... הזורק

78..... זריקה והושטה בין רשויות.....
 78..... חלית הבור והסלע.....
 78..... הזורק בים ומים ליבשה.....
 78..... מלוי מים בספינה.....
 78..... טלטול בין ספינות הקשורות זו בזו.....
 79..... מחצה שנעשית בשבת.....
 79..... הזורק ונזכר לאחר שיצאת מתחת ידו.....

80..... הבונה

80..... הבונה והמסתת והמכה בפטיש והקודח כל שהוא.....
 80..... פסיק רישה דלא ניחא לה (או"ח שכ).....
 80..... הכותב בימינו ובשמאלו משם אחד ובכל לשון.....

81..... האורג

81..... כל המקלקלים פטורים ודין הקורע בחמתו ועל מנת לתקן.....
 81..... צדה האסורה והמתרת בשבת (או"ח שטז).....
 81..... המפיס מרסא בשבת (או"ח שכח).....
 81..... הצד נחש בשבת.....

שמונה שרצים 82

- צדה וחבלה בשמונה שרצים האמורים בתורה ובשאר חיה ועוף (או"ח שטז)..... 82
 תלישת עשבים שעלו על אזן כלי - עוקר דבר מגדולו (או"ח שלו)..... 82
 עשיית מי מלח בשבת ומליחת צנון וביצה (או"ח שכא)..... 83
 נתינת יין ורק על העין לרפואה (או"ח שכח)..... 83
 מגע יד בגוף לפני נטילת ידים שחרית (או"ח טד)..... 83
 עניני רפואה המתירים בשבת (או"ח שכח)..... 83
 רחיצה במי ים לרפואה בשבת..... 84
 מאכל בריאים מתר לאכל לרפואה..... 84
 אסור סרוס..... 84
 החושש בשניו ובגרזנו..... 84
 החושש במתניו לא יסוך שמן וחמץ (או"ח שכז)..... 84

אלו קשרים 85

- גזרי אסור קשירה בשבת (או"ח שיז)..... 85
 קשירת דלי וקשירה בפני בהמה..... 85
 סנדל שנפסקה אחת מרצועותיו..... 85
 קפול בגדים בשבת..... 85
 כבוד השבת בבגדים ובדבורו..... 86
 דברים שתלמיד חכם צריך להיות מצין בהם..... 86

כל כתבי 87

- דיני דלקה בשבת (או"ח שלד)..... 87
 אלו כתבי הקדש מצילים מפני הדלקה ולהיכן מצילים..... 87
 שטרי הדיטות עיון בנכסיו וקריאת ספרים וקביעת סעדה בזמן בית המדרש..... 88
 הצלת אכל מהדלקה..... 88
 ישכים להוצאת שבת ויבצע על שתי כפרות ויזהר בשלש סעדות..... 89
 הדחת כלים בשבת..... 89
 אמירת ויכלו וסעדת מלוא מלכה..... 89
 הצלת בגדים וכלי תשמיש..... 89
 גרם כבוי (או"ח שלד)..... 89
 נר ששכח על הטבלה מנערה והיא נופלת..... 90
 שמוש בנכרי וקטן לצרף כבוי ושאר הפסד ממוני..... 90
 כפית קערה על מזיקים (או"ח רעז; או"ח שח)..... 91
 אין כלי נחשב מקצה מחמת גדלו..... 91
 נכרי שעשה מלאכה מתי מתר לישראל להנות ממנה (או"ח שכה)..... 91
 מעמיד אדם בהמתו על גבי עשבים בשבת (או"ח שכה)..... 92
 רחיצה במרחץ במוצאי שבת בעיר שיש בה ישראל ונכרים (או"ח שכז)..... 92

כל הכלים 93

- טלול דלתות שהתפרקו ונטילת והחזרת דלת בשבת (או"ח שח)..... 93

93.....	טלטול כלי שְׁמֵלֶאכְתּוּ לְאָסוּר.....
93.....	טלטול מן הצד.....
93.....	טלטול מחט.....
93.....	קשירת תינוק בבגדים לְיִשְׂרָאֵל וְהַחֲזָרָה עֲרֵלָת גְּרוֹנוֹ לְמִקּוֹמָה (או"ח של).....
94.....	טלטול קנה של זיתים.....
94.....	מְקַצֵּה מַחֲמַת חֶסְרוֹן כִּסִּי (או"ח שח).....
94.....	טלטול שֶׁבֶרִי וְשִׁירֵי כֵלִים.....
95.....	פֶּקֶק הַחֲלוֹן וְנִעִילָה בְּנֶגֶר (או"ח שיג).....
95.....	דִּין אֶהָל עֲרָאִי וְהָאֵם יֵשׁ אָסוּר אֶהָל בְּמַחְצוֹת בְּלֹא גֵג (או"ח שטו).....
96.....	טלטול כְּסוּי קַרְקָעוֹת וְכֵלִים (או"ח שח).....

97..... מַפְנִיָּן

97.....	שְׁלֹא לַפְנוֹת אוֹצֵר בְּשִׁבְת (או"ח שלג).....
97.....	גְּדוּלָה הַכְנָסָה אוֹרְחִים מִהַשְׁכָּמָה בֵּית הַמִּדְרָשׁ.....
97.....	לְעוֹלָם יָדוֹן חֲבֵרוֹ לִכְף זָכוֹת.....
97.....	טלטול מֵאֶכְלֵי חַיָּה וְעוֹף (או"ח שח).....
97.....	מְלִילַת מְלִילוֹת בְּשִׁבְת (או"ח שיט).....
98.....	טלטול בְּשׂוֹר וְדָגִים תְּפִלִּים וּמְלוּחִים.....
98.....	טלטול בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף וְכַפִּית סֵל לַפְנִיָּהֶם (או"ח שח).....
98.....	בְּהֵמָה שֶׁנִּפְלָה לְאַמַּת הַמַּיִם.....
99.....	יְלֹד בְּהֵמָה בְּשִׁבְת וְיוֹם טוֹב.....
99.....	יְלֹד אִשָּׁה בְּשִׁבְת (או"ח של).....
99.....	חֲלוֹל שִׁבְת עֹבֵר יוֹלְדֵת וְחוֹלָה (או"ח שכח).....
99.....	קְשִׁירַת הַטְּבוֹר, רְחִיצַת מְלִיחַת לְפוּף הַתֵּינוֹק וְהַטְמַנְת הַשְּׁלֵיָא בְּשִׁבְת.....

100..... רַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּמִילָה

100.....	מִילָה בְּזִמְנָה דוּחָה שִׁבְת וְצָרְכֵי מִילָה אֵינָם דוּחִים (או"ח שלא; יו"ד רסו).....
100.....	מְלִים בְּיוֹם וְאֵם לֹא מְלוֹ אֲבִיו יְמוּלוֹ בֵּית דִּין וְהוּא עֲצָמוֹ (יו"ד רסא-רסב).....
100.....	עוֹשִׂים כָּל צָרְכֵי מִילָה (או"ח שלא).....
100.....	נִשְׁתַּיְרוּ בּוֹ צִיצִין מְתֵי חוּזָר לְמוּלוֹ (או"ח שלא; יו"ד רסו).....
101.....	אֵין מְלִים תֵּינוֹק שְׁלֹא נִבְלַע אוֹ נָפַל בּוֹ דָּמוֹ (יו"ד רסג).....
101.....	הַרְחַצַת תֵּינוֹק הַנִּמּוּל (או"ח שלא).....
101.....	אֲמִירָה לְנִכְרִי בְּמַצּוֹת מִילָה (או"ח שלא).....
101.....	נְתִינַת חֲמִין וְשֶׁמֶן עַל גְּבִי מִכָּה בְּשִׁבְת (או"ח שכח).....
102.....	רְטִיָּה שֶׁנִּפְלָה מֵעַל גְּבִי מִכָּה בְּשִׁבְת (או"ח שכח).....
102.....	מִילַת אֲנֶדְרוּגִינוֹס וְנוֹלָד כְּשֶׁהוּא מֵהוּל בְּשִׁבְת (או"ח שלא).....
102.....	הַטְּפַת דָּם בְּרִית לְגַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר מֵהוּל (יו"ד רסה; יו"ד רסח).....
102.....	קָטָן שֶׁנוֹלָד מֵהוּל (יו"ד רסג).....
102.....	מִילַת תֵּינוֹק שֶׁנוֹלָד לְשִׁבְעָה חֳדָשִׁים וְלִשְׁמוֹנָה (או"ח שלא; יו"ד רסו).....
103.....	אִם מִילָה לְשְׁמוֹנָה תְּלוּיָה בְּטִמְאָת לָדָה (או"ח שלא; יו"ד רסב).....
103.....	לֹא שָׁהָ שְׁלֹשִׁים יוֹם בְּאֶדָם וְשְׁמוֹנָה יָמִים בְּבִהְמָה (אה"ע קנו; קסד; יו"ד שעד).....
103.....	אִיזוֹ מִילָה דוּחָה שִׁבְת וְיוֹם טוֹב (יו"ד רסו).....
103.....	קָטָן הַחוּלָה מְתֵי מְלִים (יו"ד רסב).....

- מה מעכב המילה ודין קטן המסרבל בבשר (יו"ד רסד).....104
 סדר ברכות המילה (יו"ד רסה).....104
 מי ראוי למוול (יו"ד רסד).....104

תולין.....105

- תלית משמרת ונתנית שמרים לתוכה בשבת ויו"ט (או"ח שטו; שיט; תקי).....105
 עשית גוד משמרת כילה כסא גליו, מטה כסא וספסל (או"ח שטו).....105
 גזרי אהל ודין פתיחת כילה (או"ח שטו).....105
 לבישת כובע בשבת (או"ח שא).....106
 גוד בכסניו וכילה (או"ח שטו).....106
 טלטול כירה שנשמטה אחת מירכותיה (או"ח שח).....106
 כשות בכרם בחוץ לארץ.....106
 מת ביום טוב (או"ח תקכו).....106
 יציאה לרשות הרבים בכילה וסכסיה (או"ח שא).....107
 הערמה ביום טוב ובשבת (או"ח תקלג; או"ח שיד).....107
 נתנית מים על שמרים וסנון יין ומים (או"ח שיט).....107
 סנון בסודר ובכפיפה מצרית (או"ח שיט).....107
 ערוי מכלי לכלי (או"ח שיט).....107
 פריסת בגד על כלי (או"ח שטו).....108
 נתנית ביצה במסננת של חרדל (או"ח שיט).....108
 ערוב חרדל ושחלים (או"ח שכא).....108
 הכנת אנומלין ואלונטית (או"ח שכא).....108
 הכנת חלתית (או"ח שכא).....109
 אין שורין פרשינין (או"ח שיט).....109
 הכנת מאכל לבהמה - אין כוברין התבן בכברה (או"ח שכד).....109
 רכוש סודר וחלוק (או"ח שב).....109
 שמיטת חלוק מקנה ודין הקנה (או"ח שח).....109
 טלטול אגדת ירק ועץ שתלויים בו בשר ודגים (או"ח שי).....109
 אסור לגרף אבוס ולסלק התבן לצדדים (או"ח שכד).....110
 נטילת מאכל מבהמה לחברתה (או"ח שכד).....110
 טלטול מן הצד (או"ח שיא).....110
 דין מכבש בשבת (או"ח שב).....110
 דרכת פלפלים בשבת (או"ח שכא).....111
 הליכה עם מים שעליו מהים או ממטר סוחף (או"ח שכו).....111
 קנוח טיט מעל רגלו (או"ח שב).....111
 לא ישב בקצה מבוי וחפץ בגדו (או"ח שסה).....111
 אסור לצדד חבית על הארץ (או"ח שלז).....111
 אסור להדק מוכין בפי פה שיש בו משקים (או"ח שכ).....111
 נקוי טיט מעל בגדו ומנעלו (או"ח שב).....112
 סיכת פה רגלו בשמן (או"ח שכז).....112
 יציאה במנעל וחלוק גדול ובמנעל מרפט (או"ח שא; או"ח שג).....112
 טלטול מנעל חדש בשבת (או"ח שח).....112
 כבוס עור (או"ח שב).....112

נוטל.....113

- 113.....טלטול על ידי דבר אחר אם מתר בשבת (או"ח שט)
 113.....שכח אבן על פי החבית ומעות על הכר (או"ח שט)
 113.....קנוח לשלשית מבגד ומעור (או"ח שב)
 114.....התר של טלטול אגב כפר או תינוק (או"ח שח)
 114.....סלוק עצמות וקלפות מהשלחן בשבת וטלטול תמרים (או"ח שח)
 114.....טלטול ספוג וקנוח בו (או"ח שכ)

חבית.....115

- 115.....חבית שנשברה כמה מציל ודין נתפזרו לו פרות בחצרו (או"ח שלה)
 115.....סחיטת פרות בשבת והדין כשיצאו מעצמם (או"ח שכ)
 115.....סחיטה לקדירה ולקערה ודין חליבה בשבת (או"ח שכ)
 116.....צנור שעליו בו קשקשים וגונח אם מתר לינק (או"ח שכח)
 116.....סחיטת כבשים ושלקות (או"ח שכ)
 116.....חלות דבש וזיתים וענבים שרסקם מערב שבת ויצאו בשבת (או"ח שכ)
 116.....בשול אחר בשול (או"ח שיח)
 116.....דברים האסורים משום בנן וסתירה בשבת (או"ח שיד)
 117.....נשיאת לבדים קשים רכים ובינוניים בשבת (או"ח שח)
 117.....הטמנת תבשיל לשמור ומים לצנן לצונן לחממו
 117.....מי שנפלו בגדיו למים אם מתר לשטחן בחמה בצנעה (או"ח שא)
 118.....נעור טלית מאבק ולכלוך (או"ח שב)
 118.....הוצא בטלית מקפלת על כתפיו ויציאה בסודר על כתפו (או"ח שא)
 118.....סיכה לחישה התעמלות הקאה והחזרת שבר בשבת (או"ח שכח)

שואל.....119

- 119.....שאלה לא בלשון הלואה (או"ח שז)
 119.....הלואת יום טוב נתנה לתבע (או"ח תקכה)
 119.....מונה אורחיו מפיו ולא מן הכתב (או"ח שז)
 119.....שטרי הדיוטות (או"ח שז)
 119.....אסור הסתכלות במראה (או"ח שב)
 120.....כתב תחת הצורה (או"ח שז)
 120.....מפיס אדם עם בנן ובני ביתו (או"ח שכב)
 120.....באיזה חפצים מתר לדבר בשבת (או"ח שו-שז)
 121.....אסור החשקה על התחום (או"ח שו-שז)
 121.....קבלת שטר עבור מלאכה בשבת (או"ח שו)
 121.....נקרי שהביא חלילים לצרך ישראל (או"ח שכה)
 121.....עשה לו ארון וקבר
 122.....רחיצה במרחץ לאחר השבת בעיר שישאל ונקרים דרים בה (או"ח שכו)
 122.....לא יטיל אדם בשדהו לראות מה צריכה ולא בפתח מדינה (או"ח שו)
 122.....עושים כל צרכי המת בשבת (או"ח שיא)
 122.....אסור שנה יחידי בביתו בלילה וחובת התשובה כל ימיו

מי שהחשיך.....123

- 123.....מי שהחשיך לו בדרך (או"ח רסו)
 123.....הכנת אכל לבהמה בשבת (או"ח שכד)
 124.....האכלת בהמה בצורת האבסה והלעטה (או"ח שכד)
 124.....גבול על ידי שנוי (או"ח שכא; או"ח שכד)
 124.....חתוך דלועים לבהמה ונבלה לכלבים ודין מקצה ביום טוב (או"ח תצה)
 125.....התר נדרים בשבת (או"ח שמא)
 125.....מדידה לצורך מצוה (או"ח שו)

מסקת ערובין.....127**מבוי שהוא גבה.....127**

- 127.....מבוי הגבה מעשרים אמה או פחות מעשרה טפחים או רחב מעשר (או"ח שסג)
 128.....לחי הבולט מדפנו של מבוי (או"ח שסג)
 128.....מבוי עקם (או"ח שסד)
 128.....מבוי שנפרץ (או"ח שסה)
 129.....תקון רשות הרבים ומבואות המפלשים לרשות הרבים (או"ח שסד)
 130.....מבוי שנפרץ במלואו לחצר ונפרצה חצר לרשות הרבים (או"ח שסה)
 130.....מבוי שצדו כלה לים (או"ח שסג)
 130.....מבוי העשוי כנדל (או"ח שסד)
 131.....מבוי שצדו אחד ארך וצדו אחד קצר (או"ח שסג)
 131.....דין שמוש תחת הקורה ובין לחיים (או"ח שסה)
 131.....מבוי שהוא רחב עשרים אמה (או"ח שסג)
 131.....דיני צורת הפתח (או"ח שסב)
 132.....הכשר מבוי סתום וחצר (או"ח שסג)
 132.....לשון ים שנקנס לחצר (או"ח שנו)
 133.....דיני הקורה (או"ח שסג)
 133.....פרס מחצלת על הקורה
 134.....דיני הלחי (או"ח שסג)
 134.....דיני מחצה שתי או ערב (או"ח שס)
 135.....שבת גורמת או דיורים גורמים
 135.....דברים שפטרם הולכי מדברות (או"ח שסו)
 136.....תחומין דאורייתא או דרבנן

עושין פסין.....137

- 137.....פסי ביראות
 137.....מאיזה גדל צריך שטח להיות מקף לדירה (או"ח שנח)
 137.....שטח שנוזע או נטע אם מבטל הקף לדירה
 138.....פרץ אמה וגדרה פרץ אמה וגדרה (או"ח שנח)
 138.....מעוט הקף והקשרתו (או"ח שנח)
 139.....קרפף בית שלש שקרה בו בית סאה (או"ח שנח)
 139.....מחצת ההקף שנפלה ודין מחצה לצניעות ולנחת

140.....אחד מבני חצר ששכח ולא ערב ובטל רשות חצרו

141.....בכל מערבין

141.....במה מערבין (או"ח שפו)
 142.....שליחת ערוב ביד קטן ומי שאינו מודה בערוב (או"ח תט)
 142.....מקום הנחת הערוב (או"ח תט)
 144.....התניה על הערוב
 144.....דין ערובי תחומין ביום טוב שחל להיות סמוך לשבת (או"ח תטז)
 145.....דין דברים הבאים ביום טוב מחוץ לתחום (או"ח תקטו)

146.....מי שהוציא אוהו

146.....דין מי שיצא מחוץ לתחומו בשבת (או"ח תה-תו)
 147.....היה מהלך בבקעה ואינו יודע תחום שבת (או"ח שצו)
 147.....בקעה שהקיפוה נכרים מחצות בשבת (או"ח תג)
 147.....כניסה והפלגה בספינה בשבת (או"ח רמח)
 148.....תחומין מעל עשרה (או"ח תד)
 148.....מחצה מבני אדם (או"ח שסב)
 148.....מי הם שיכולים לילך חוץ לתחום (או"ח תז)
 148.....מי שישב בדרך ולא ידע אם הוא בתחום (או"ח ת)
 148.....מי שישן בדרך וחשכה לו (או"ח תא)
 149.....כללי פסיקה
 149.....חפצי נכרי אם קונים שביתה (או"ח תא)
 149.....חריץ מים שבין שני תחומי שבת (או"ח תב)
 150.....ארבע אמות שנותנים לכל אדם (או"ח שמט)
 150.....חצר הפתוחה לשני מבואות (או"ח שפו)
 151.....המקפיד על ערובו (או"ח שסו)
 151.....ערוב משום דירה (או"ח שסו)
 152.....אפן קניית ערוב לפני השבת למי שהיה בא בדרך (או"ח תט)
 152.....האם נותנים אלכסון לאלפים ולארבע אמות (או"ח שמט)
 153.....ערוב ברגל ובאמירה לעני ולעשיר (או"ח תי)
 154.....המחזיק בדרך כדי לקנות שביתה (או"ח תי)
 154.....יצא חוץ לתחום אמה אחת והדין כשרגלו אחת מחוץ לתחום (או"ח תה)
 154.....מי שהחשיך חוץ לתחום אמה אחת (או"ח תה)

155.....ביצד מעברין

155.....דין איך מודדים אלפים אמה (או"ח שצח)
 155.....הגדרת גבול העיר ורובע העיר
 155.....עיר העשויה כקשת
 156.....אילו מבנים מתעברין עם העיר
 156.....יושבי צריפים
 156.....קרפף לעיר
 157.....אפן מדידת התחום קדור הרים והבלעת גאיות

- טעויות במדידה..... 158
 למי יש נאמנות להעיד על התחום..... 158
 ערוב אחד לעיר שלמה..... 159
 היה במזרח ואמר לבנו לערב לו במערב..... 160
 נתן ערובו בתוך עבודה של עיר לא עשה כלום..... 161
 כלתה מדתו בתוך העיר והדין כשהעיר נכלעת בתחומו (או"ח תח)..... 161
 עיר היושבת על שפת הנחל (או"ח שצח)..... 162
 השוכת או נותן ערובו במערה או בעיר חרבה (או"ח תח)..... 162

הדר..... 163

- אם דירת גוי מעכבת ודין שכירות מגוי (או"ח שפב)..... 163
 אסור הוראה בפני רבו (יו"ד רמב)..... 163
 אסור לישן בחדר שאיש ואשתו ישנים בה..... 164
 גוי הדר במבוי ואינו רוצה להשכיר..... 164
 בטול רשות מבית לבית..... 165
 דין שתוי ושכור בתפלה ברפת המזון והוראה..... 165
 אם אפטר לשכר מגוי שהשכיר ביתו לחברו (או"ח שפב)..... 166
 שכירות רשות מנכרי במהלך השבת (או"ח שפג)..... 166
 חמשה דירים בחצר עם הנכרי (או"ח שפב)..... 167
 בטול רשות מחצר לחצר ובחברה (או"ח שפא)..... 167
 הקיפוס נכרים מחצה בשבת האם יכול לבטל רשות לחברו (או"ח שפא)..... 167
 הדר במבוי ויש בחצרו גם פתח למקום אחר (או"ח שפט)..... 167
 זריקה מרשות רבים לקרפף יותר מסאתים וטלטול מסלע לים (או"ח שמו)..... 168
 אמירה לנכרי לצורך מילה (או"ח שלא)..... 168
 משתתפים באוצר (או"ח שסו)..... 169
 מבטלים רשות מחצר לחצר ומבטלים וחוזרים ומבטלים (או"ח שפא)..... 169
 צדוקי אם נחשב כישוראל ומבטל רשות (או"ח שפה)..... 169
 שכירות מישוראל (או"ח שפ)..... 169
 נתן רשותו ושוב חזר והחזיק בה..... 170
 ישוראל עברין אם מבטל רשות (או"ח שפה)..... 170
 כיצד בטול רשות ודין בטל בסתם..... 171
 גוי אכסנאי אם מעכב (או"ח שפד)..... 171
 בטול לשנים ודין יורש המבטל וזמן הבטול..... 171
 היה שתף עם שכניו לזה ביו ולזה בשמן (או"ח שפו)..... 172
 במה מערבים ומשתתפים ודין ערוב במקום שתוף (או"ח שפז)..... 172
 מתי נקראים בתי החצר חלוקים זה מזה וכן הדרים בחצר (או"ח שע)..... 173
 מה קובע לערוב מקום לינה או מקום דירה (או"ח שע)..... 173
 אין מבוי נתר בלחי וקורה עד שיהיו שתי חצרות פתוחות לו (או"ח שסג)..... 175
 ערוב דרך חלונות (או"ח שפב)..... 176
 דריסת רגל אם אוסרת שלא במקומה (או"ח שעח)..... 176
 בית שער דחיד..... 176
 ערוב בין השמשות (או"ח תטו)..... 177

חלון.....178

- חלון שבין שתי חצרות האם מערבים אחד או שנים (או"ח שעב).....178
 כתל בין שתי חצרות ודין טלטול מהכתל לבית (או"ח שעב; או"ח שמו).....178
 לזה תשמישו בנחת ולזה בקשה (או"ח שעב).....179
 אפני הנמכת כתל ומעוטו (או"ח שעב).....179
 חריץ בין שתי חצרות.....181
 שתי גזזטראות שביניהן נסר (או"ח שעג).....181
 מתבן שבין שתי חצרות לענין ערוב אחד ולענין האכלת בהמה ממנו.....181
 נעילת פתח למבטל רשות (או"ח שפ).....182
 השתתפות במבוי לכל בני המבוי ואפן הזכוי (או"ח שסו).....182
 דין בית שאין בו ארבע על ארבע.....183
 זכוי בערוב.....183
 שכירת רשות שלא לדעתו ובעל כרחו (או"ח שסז).....183
 אם אחר שערבו נתקלקל הערוב (או"ח שסח).....184
 שעור ערוב תחומין לאנשים רבים.....184
 דין ערוב ושתוף בפרוסה.....184
 דרכי קניית חלק בערוב ובשתוף.....185
 מתי צריך לערב תחומין וחצרות לדעת.....185

כיצד משתתפין.....186

- דין המערב לרבים (או"ח תיג).....186
 שלא לערב תחומין אלא לדבר מצוה (או"ח תטו).....186
 שלא לערב אלא לדעתו (או"ח תיד).....186
 שעור הערוב (או"ח שסח; או"ח תט).....187
 שמוש בתל ועמוד שבין חצר ומרפסת שלא ערבו ביניהם (או"ח שעה).....187
 בור ובאר שבין שתי חצרות (או"ח שעו).....188
 זריקה בין שני בתים שבשני צדי רשות הרבים (או"ח שנג).....188
 מקום הנחת ערוב חצרות ושתוף מבואות (או"ח שסו; או"ח שע).....188
 בן חצר שהלך לשבת בחצר אחרת (או"ח שעא).....189
 מלוי מבור שבין שתי חצרות (או"ח שעו).....189
 בית הכסא שעל פני המים (או"ח שנה).....189
 מלוי מים מאמת המים העוברת בחצר (או"ח שנו).....189
 החלפה בין רשויות דרך מקום פטור (או"ח שמו; או"ח שעב).....190
 חורי כרמלית (או"ח שמה).....190
 גזזטרא מעל המים (או"ח שנה).....190
 שפיכת מים לחצר פחות מארבע אמות ולביב (או"ח שנז).....191

כל גגות.....193

- גגות חצרות וקרפפות כלן רשות אחת הן.....193
 חצר קטנה שנפרצה לגדולה.....194
 דיורים הבאים בשבת אם אוסרים.....194
 צדי רשות הרבים הוו כרמלית ודין חצר שנפרצה לרשות הרבים.....194

- 194.....חצר שִׁנְפָּרְצָה בְּקֶרֶן זְוִית
 195.....דִּין אֶכְסָדְרָה וּמֵתִי אוֹמְרִים פִּי תִקְרָה יוֹרֵד וְסוֹתָם (או"ח שסא)
 195.....חצר שִׁנְפָּרְצָה וּמִבּוֹי שֶׁנִּטְלוּ קוֹרוֹתָיו וְלִחְיָיו (או"ח שסה)

196.....הַמוֹצָא תַּפְלִין

- 196.....הַמוֹצָא תַּפְלִין בְּשַׁבָּת (או"ח שא)
 196.....הִיא בֹּא בְּדֶרֶךְ וּתְפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ וְשִׁקְעָה הַחֲמָה
 196.....הַעֲבֵרֶת חֶפֶץ לַחֲבֵרוֹ וּמִחֲבֵרוֹ לַחֲבֵרוֹ (או"ח שמט)
 196.....הַקּוֹרָא בְּסֶפֶר וְנִתְגַּלְגַּל רֹאשׁוֹ אֶחָד מִיָּדוֹ (או"ח שנב)
 196.....שְׁמוּשׁ בְּזִיז הַיּוֹצֵא מִן הַכֶּתֶל לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים (או"ח שנג)
 197.....עֲמִידָה בְּרִשּׁוֹת אַחַת וְשְׁמוּשׁ בְּרִשּׁוֹת אַחֶרֶת (או"ח שנ)
 197.....נְטִילָה מִמְּזוּחָלָה וְצִנּוֹר הַבּוֹלָטִים לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים (או"ח שנא)
 198.....מִלּוֹי מַיִם מִבּוֹר שֶׁבְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים הַסְמוּךְ לְרִשּׁוֹת הַיְחִיד (או"ח שנד)
 198.....זְרִיקָה מִרִּשּׁוֹת יְחִיד לְאַשְׁפָּה שֶׁבְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים (או"ח שנד)
 199.....אֵילָן הַמִּסְכָּךְ עַל הָאֶרֶץ אִם נֹפֵף יָכוֹל לְהִשָּׁב מַחְצָה (או"ח שסב)
 199.....שְׁמוּשׁ בְּאֵילָן וּבְשֶׁרֶשָׁיו (או"ח שלו)
 199.....צְנִיעוֹת בְּתִשְׁמִישׁ הַמָּטָה (או"ח רמ)
 200.....שְׁמוּשׁ בְּדִלְתוֹת הַמִּנְחוֹת בְּחֻלָּל הַפֶּתַח (או"ח שיג)
 200.....עוֹמֵד אָדָם בְּרִשּׁוֹת הַיְחִיד וּפּוֹתֵחַ בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים (או"ח שנ)
 200.....אִם אוֹמְרִים חוֹקֵקִים לְהַשְׁלִים
 201.....שְׁמוּשׁ בִּנְיָן לְנִעִילָה בְּשַׁבָּת (או"ח שיג)
 201.....טִלְטוּל קוֹרָה כְּבִדָּה וְהַחֲזָרֶת צִיר לְמִקְוָמוֹ (או"ח שח; או"ח שיג)
 201.....הַחֲזָרֶת רְטִיָּה שֶׁפִּרְשָׁה מִהַמָּכָה (או"ח שכח)
 201.....חֶצֶר שֶׁנִּתְקַלְקְלָה בְּמִי גִשְׁמִים (או"ח שיג)
 202.....הַשְׁמָעֶת קוֹל בְּשַׁבָּת (או"ח שלח)

מבוא

ספר קיצור פסקי הרא"ש, נכתב על ידי בן הרא"ש, וכשמו כן הוא, נועד לסכם בתמציתיות את ספר הפסקים של אביו הרא"ש. הספר נכתב ככל הנראה על ידי רבינו יעקב בעל הטורים, וכן מבואר בדברי הב"י והאחרונים¹. הספר מכונה בפי הבאים אחריו בשם "רמזים".

ספר פסקיו של הרא"ש בנוי על גבי ספר הפסקים של הרי"ף, כאשר באופן שיטתי הוא מצטט את דבריו, דן בהם, מביא דעות נוספות, וחותר בכל סימן להכרעת ההלכה.

מטבע הדברים, אין הרא"ש סוקר את שיטות שאר הראשונים, ובספר זה, ראיתי לנכון להוסיף בסוגריים איזכור של שאר שיטות הראשונים העיקריות בסוגיא, וכן לציין את פסיקת שו"ע, רמ"א, והגר"א. כמו"כ, בפעמים בודדות, הוספתי פסקה שלימה בנידון שאינו מובא כלל בפסקי הרא"ש, לנחיצות הדיון.

רוב התוספות שלי, הינן בסוגריים (ובגופן קטן). וגם התוספות שאינן בסוגריים, מאופיינות על ידי גופן קטן יותר מגופן החיבור המקורי. בנוסף, הוספתי ציון דפי המסכת לאורך החיבור, וכותרות, עם מקבילתם בשו"ע.

בחיבור הנוכחי לא הובאו המקורות של שיטות הראשונים שהוספתי, אותם הבאתי בסדרת הספרים "נתיבי הלכה", אשר חלק ממנה זכיתי כבר להוציא, על כמה מסכתות בש"ס, ושם בנוסף לציון המקורות, הובאו כל (!) השיטות (לאורך כל המסכת, לפי סדר הדף), בתוספת דיונים נרחבים בדעות השונות, ובראיות לכל סיעה.

וכך, מפעם לפעם ישנה הפניה בהערות שבספר זה, להרחבה בסוגיא המקבילה ב"נתיבי הלכה". חלק מההפניות, הן על מסכתות שעדיין לא זכיתי להדפיס, ואשר נמצאות בשלבים סופיים של עריכה. גם ההסכמות המובאות כאן בראש הספר, ניתנו על ספרים אלו.

הספר הנוכחי כבר היה מוכן תחת ידי זה כמה שנים, וכעת זכיתי להוציאו לאור, לעילוי נשמתו הטהורה של אילן מנחם ז"ל בן מנחם.

1. באשר לייחוסו של החיבור בשלימותו לרבינו יעקב בעל הטורים, ראה מה שכתב ב'יד מלאכי' (כללי ריב"ה - רבינו יעקב בעל הטורים - כלל כא), וכן בשו"ת חיים ביד (לר' חיים פלאג'י, סי' מה, ד"ה וזה ראיתי להרב הון יוסף).

נוסח החיבור

בדפוס וילנא נדפס החיבור 'קיצור פסקי הרא"ש' בסוף כל מסכת, אמנם בנוסח הנדפס ישנם שיבושים רבים, וכן שימוש מרובה בסוגריים מרובעים, המסרבליים את הקריאה. להכרעת הנוסח המדויק, נעזרתי במספר כת"י, הסמוכים מאוד לתקופת בעל הטורים (כמה עשרות שנים אחריו).

במסכת שבת ערכתי השוואה עם שני כתבי יד, כת"י וטיקן וכת"י אוקספורד בודלי, ודפוס ראשון, קושטא. במסכת עירובין ערכתי השוואה עם שני כתבי יד, כת"י ניו יורק, וכת"י ונציה, ודפוס ראשון, קושטא. כתב יד ניו יורק לא היה לפני בשלימותו, אלא רק עד פרק שישי.

הספר אינו מתיימר להיות הוצאה מדעית של "קיצור פסקי הרא"ש", שכן לא זו היתה מטרת החיבור. כמו כן, ישנם כתבי יד נוספים אותם לא בדקתי. לשם כך נדרשת עבודה יסודית וממצה.

יואב מאורי

יד-בנימין תשע"ט

מַסְכַּת שַׁבַּת

פֶּרֶק א

יְצִיאֹת הַשַּׁבָּת

אָסוּר הוּצָאָה וְהַכְנָסָה מִדְּאוּרֵיתָא וּמִדְּרַבָּנָן (או"ח שמז)

(ב' א') (א) הָעוֹמֵד בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים וּפָשֵׁט יָדוֹ לְרִשּׁוֹת הַיָּחִיד (וְעָשָׂה עֲקִירָה) וְנָטַל חֲבֵרוֹ הָעוֹמֵד בְּרִשּׁוֹת הַיָּחִיד מִתּוֹכָהּ (וְעָשָׂה הִנָּחָה), אוֹ שֶׁנֶּתַן חֲבֵרוֹ לְתוֹכָהּ (וְעָשָׂה חֲבֵרוֹ עֲקִירָה מִרִּשּׁוֹת הַיָּחִיד) וְהוֹצִיאָהּ הוּא (וְעָשָׂה הִנָּחָה), שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין. אֲבָל אָסוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן (וְכֵן לְהִפָּךְ).

אֲבָל אִם פָּשֵׁט יָדוֹ לְרִשּׁוֹת הַיָּחִיד וְהִנִּיחַ לְתוֹךְ יָדוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ (שֶׁעָשָׂה הוּא עֲקִירָה וְהִנָּחָה), אוֹ שֶׁנָּטַל הוּא מִתּוֹךְ יָד חֲבֵרוֹ וְהוֹצִיאָהּ, הָעוֹמֵד בַּחוּץ חַיֵּב, וְהָעוֹמֵד בְּפָנִים פְּטוּר, וּמִתֵּר מִשּׁוּם הוּצָאת שַׁבָּת, אֲבָל אָסוּר מִשּׁוּם שֶׁמִּכְשִׁיל חֲבֵרוֹ לַעֲשׂוֹת אָסוּר. וְאִפְלוּ הָעוֹמֵד בַּחוּץ נִכְרִי וְאִפְלוּ הַחֹפֶץ שָׁלוֹ (שֶׁל הַנִּכְרִי), אָסוּר. שֶׁהוֹצֵאָה סְבוּר שֶׁנֶּתַן לוֹ עַל מְנַת לְהוֹצִיאָהּ.

עֲקִירַת גּוֹפּוֹ כְּעֲקִירַת חֹפֶץ

(ג' א') (ב) הִיָּה עוֹמֵד בְּרִשּׁוֹת הַיָּחִיד וְנִתַּן חֲבֵרוֹ חֹפֶץ עַל גּוֹפּוֹ, אוֹ לְתוֹךְ יָדוֹ, וְהִלֵּךְ לַחוּץ וְהוֹצִיאָהּ, חַיֵּב. אֲבָל אִם (לֹא יָצָא כָּלוּ עִם הַחֹפֶץ לְרִשּׁוֹת הָרַבִּים, אֶלָּא) הוֹשִׁיט יָדוֹ לְבִדָּה לְרִשּׁוֹת הָרַבִּים עִם הַחֹפֶץ, פְּטוּר (וְאִם הִנִּיחָהּ יָדוֹ לְמִטָּה מְשֻׁלָּשָׁה, דַּעַת הַרְמָבָם וְעַל הַמָּאוֹר שֶׁחַיֵּב, כִּאֲלוּ הִנִּיחָהּ בְּאֶרֶץ. וְדַעַת רַבֵּנוּ חֲנִנְאֵל וְהַר"ן שֶׁכֵּיוֹן שֶׁגּוֹפּוֹ בְּרִשּׁוֹת הַיָּחִיד, יָדוֹ בְּתֵר גּוֹפּוֹ גָרִיר, וְלֹא חֲשִׁיבָא הִנָּחָה כָּל זְמַן שֶׁלֹּא הִנִּיחַ הַחֹפֶץ בְּאֶרֶץ²).

הוֹצִיאָהּ יָדוֹ מִלֵּאָה פְּרוֹת לַחוּץ מִתִּי מִתֵּר לְהַחֲזִירָהּ (או"ח שמח)

(ג' ב') (ג) הוֹצִיאָהּ יָדוֹ מִלֵּאָה פְּרוֹת לַחוּץ בְּשׁוּגָג, מִתֵּר לוֹ לְהַחֲזִירָהּ לְאוֹתָהּ חֲצֵר. לְחֲצֵר אַחֲרֵת, אָסוּר לְהַחֲזִירָהּ. הוֹצִיאָהּ מִזֵּיד, אִפְלוּ לְאוֹתָהּ חֲצֵר אָסוּר. וְהִנִּי מְלִי שֶׁהוֹצִיאָהּ

2. בִּיאוֹר הַלֵּכָה (שְׁמַז, א, ד"ה לַחוּץ).

מבעוד יום והניחה בחוץ עד הלילה. אבל הוציאה משחשכה, מתר להחזירה כדי שלא ישליכם מידו, ויבוא לידי חיוב חטאת (כן דעת הרמב"ן ורא"ש. אבל מדברי רש"י נראה דאפלו הוציאה במזיד משחשכה נמי אסור להחזירה. והשו"ע סתם כרש"י. ובשם ויש אומרים כתב פרמב"ן וסיעתו³).

וכן הדביק פת בתנור, בין בשוגג בין במזיד, התירו לו לרדותה.

עקירה מעל גבי מים

(ה' ב') (ד) מים על גבי מים, או אגוז בכלי והכלי צף על המים, והוציא האגוז או המים, חייב (צריך באור, דאגוז בכלי וכלי צף על גבי מים, הוא בעיא דלא אפשטא. והרמב"ם פסק שאם היה כלי צף על גבי מים ופרות בתוך הכלי, ופשט ידו ולקח מן הפרות והוציא - פטור). אגוז על גבי מים או יין על גבי מים, והוציא האגוז או היין, פטור.

הזרק חפץ (או"ח שמו)

(ה' א') (ה) זרק זה חפץ וקבלו חברו במקומו, הזרק חייב. הלך לקראת החפץ וקבלו, שניהן פטורין (גם הזרק, דלא עבד הנחה). ואם לאחר שזרק הלך הוא לקראת החפץ וקבלו, פטור⁴ (וכן פסק הרמב"ם⁵).

היה טעון חפץ והוציאו

(ה' ב') (ו) היה טעון חפץ מבעוד יום, ונכנס ויוצא כל היום, אינו חייב, אלא אם כן עמד לפוט. וכן אם הגביה חפץ כדי לפנותו מזוית לזוית, ונמלה אחר כך והוציאו, פטור.

המעביר דרך מקום פטור

(ו' א') (ז) המוציא או מכניס או מושיט או זורק מרשות היחיד לרשות הרבים דרך מקום פטור, חייב (כן פסקי הרא"ש והרמב"ם. וכן פסק השו"ע⁶. ומהרי"ף משמע שפוטור במהלך, דקעומד דמי. ומודה בזורק).

3. או"ח שמחא. וראה בה"ל (ד"ה ויש אומרים) שמבאר דברי השו"ע, ודן בהם.

4. בגמרא היא בעיא דלא איפשיטא, אם שני כוחות באדם אחד, כאדם אחד דמי וחייב, או כשני בני אדם דמי, ופטור, דהוו להו שניים שעשאוו, דכיון שלא הניח החפץ לילך עד מקום הילוכו ולנוח, אלא רץ אחריו ועכבו, הויא ליה עקירה קמיתא בלא הנחה. על פי גמרא ורש"י. וראה להלן.

5. רמב"ם (הל' שבת יגטו), ונימק: "שאין ההנחה הגמורה אלא שנינו החפץ במקום שהיה לו לנוח בשעת עקירה".

6. או"ח שמו, א.

ארבע רשויות לשבת (או"ח שמה)

(ח) ארבע רשויות לשבת: רשות היחיד ורשות הרבים וכרמלית, ומקום פטור. אסור להכניס ולהוציא מזה לזה. אבל עומד אדם על האסקפה, שהוא מקום פטור והוא רשות רביעית, ומוציא מרשות היחיד ומכניס שם, ומוציא מרשות הרבים ומכניס שם.

(ז' א') (ט) כרמלית הוי כל דבר שאינו הלוי לרבים, כגון ים ובקעה ואצטונת וביין העמודים העומדים ברשות הרבים (כז דעת רא"ש ורשב"א. אמנם הרמב"ם פסק שבין העמודים, דריסת הרבים מצויה שם, ונדון כרשות הרבים. וכן פסק השו"ע⁷), ואצטבא שלפניהם, וקרן זוית הסמוכה לרשות הרבים. ומדרבנן אסור להוציא ולהכניס מהן לרשות הרבים ולרשות היחיד.

דין חפצים ברשות הרבים

(ז' א') (י) כל שהוא ברשות הרבים, ואינו גבה שלשה טפחים, כארעא סמיכתא דמי, אפלו היזמי והיגי וצואה. ואם הוא גבה שלשה ויש ברחבו ארבעה, הוי כרמלית. פחות מכן (שאין ברחבו ארבעה טפחים), הוי מקום פטור. וכן הדין עד שיהא בגבהו עשרה (דהינו משלשה עד עשרה הוי כרמלית, או מקום פטור, תלוי ברחבו). ומכאן ואילך, אי הוא רחב ארבעה הוי רשות היחיד. אין בו ארבעה, הוי מקום פטור.

זרק דבלה ונדבקה בצדי חפץ שברשות הרבים

ואם זרק דבלה וטח בפניו (בצדי) דבר שאינו גבה שלשה, או גבה משלשה עד עשרה, חייב (כי הוא באויר רשות הרבים). ואם הוא גבה עשרה וזרק וטח בפניו, פטור.

בית שאין תוכו עשרה וקרויו משלימו לעשרה (או"ח שמה)

(ז' ב') (יא) בית שאין תוכו עשרה, וקרויו משלימו לעשרה, תוכו כרמלית, ואין מטלטלין בו אלא בארבע אמות. ועל גגו רשות היחיד. ואם חקק בו (בקרע הבית באמצעיתו) ארבעה על ארבעה, והשלים מקום החקק לעשרה, מתיר לטלטל בכלו, אפלו אם יש משפת חקק ולכתל שלשה טפחים (פי נעשה כל הבית כלו חרי רשות היחיד).

דין חרי רשות היחיד וחרי רשות הרבים

(יב) חרי רשות היחיד, כרשות היחיד דמו. וחרי רשות הרבים, לאו כרשות הרבים

7. או"ח שמה, יד. ראה לעיל בהערה.

דמו. אלא אי אית בהו ארבעה על ארבעה וגביהי עשרה, הוי רשות היחיד. ואי אית בהו ארבעה על ארבעה ולא גביהי עשרה, הוי פרמלית. ואי לית בהו ארבעה על ארבעה, אף על גב דגביהי עשרה, הוי מקום פטור.⁸

חפץ ברשות היחיד וזרק עליו דבר ודין הזורק חפץ

(ז' ב') (יג) נעץ קנה ברשות היחיד, אפלו גבה מאה אמה, וזרק ונח על גביו, חיב. שרשות היחיד עולה עד לרקיע.

הזורק כלי לרשות הרבים מתי מתחייב (או"ח שמה)

(ח' א') (יד) הזורק ארבע אמות ברשות הרבים כלי שגבהו עשרה טפחים ורחבו ארבעה על ארבעה, לא שנא כפאו על פיו, לא שנא היו שוליו למטה, פטור.⁹ אבל אם אינו רחב ארבעה על ארבעה, חיב. וכגון שנח כלו בתוך עשרה. אבל אם מקצתו למעלה מעשרה, אפלו קרומים של קנה מפורת, פטור.

ואם הכלי עגל, לא הוי פטור עד שיהא רחב הפלי חמשה טפחים ושלשה חמשין, על חמשה טפחים ושלשה חמשין (והדפנות מצטרפות עם חלל הפות לרחב ארבעה, כי היכי דמצטרפות השולים לגבה עשרה. רא"ש. וכן דעת רש"י ששעור זה כולל הדפנות. ודעת רבנו חננאל והרי"ף, אין הדפנות מצטרפות לחלל, וצריך שיהא בחללה בלבד שעור זה).

עמוד וגמא ברשות הרבים

(טו) עמוד ברשות הרבים גבה מתשעה (טפחים) עד עשרה, הוי רשות הרבים (כן היא דעת הרא"ש. ודעת הרמב"ם שדוקא תשעה מצמצמים נחשב רשות הרבים. והשו"ע¹⁰ סתם כהרמב"ם, ובשם יש מי שאומר כתב כהרא"ש). ואם זרק ארבע אמות ונח על גביו, חיב אפלו אינו רחב ארבעה, ובלבד שיהא נסר רחב ארבעה מנח עליו (כדעת הראב"ד. ודעת רש"י והרמב"ם שחיב על עמוד שמכתפים עליו, גם כשאינו רחב ארבעה על ארבעה). אבל פחות מתשעה, לא. וגבה עשרה, אם הוא רחב ארבעה (על ארבעה), הוי רשות היחיד. ואם אינו רחב ארבעה הוי מקום פטור.

—•••••—

8. ודין חורי כרמלית, ראה קיצור פסקי רא"ש, עירובין (פרק כיצד משתתפין, סעיף ח).

9. רש"י כתב: דהוי רשות לעצמה, ואנן ממשכן גמרינן, שהיו זורקין מחטיהן במלאכתן זה לזה, ולא היו זורקין רשויות. והרי"ף כתב: ולפיכך הזורק כוורת לרשות הרבים פטור, שכוין שגבוהה י' טפחים ורחבה ארבעה על ארבעה, חולקת רשות לעצמה והוא ליה כזורק מרשות היחיד לרשות היחיד שהוא פטור. וכעין זה כתבו תוספות.

10. או"ח שמה, י.

וגמא ברשות הרבים פחות משלשה הוי רשות הרבים. משלשה עד עשרה, אי רחב ארבעה, הוי כרמלית. ואי לא, הויא מקום פטור.

חבילה של קנים שגורר לרשות הרבים

(ח' ב') (טז) חבילה של קנים שהיא ארצה ואינו יכול לטלטלה, (ולא נטלה בלה מן הקרקע) אלא מגביה ראש האחד ומשליכה, וחוזר ומגביה ראש השני ומשליכה, עד שמעבירה ארבע אמות, או העבירה מרשות היחיד לרשות הרבים, פטור (שלא היתה עקירה⁴¹).

אבל אם תפס החבילה ומשכה עד שהוציאה בלה לרשות הרבים, או חוץ לארבע אמות, חיב. וכן המגלגל דבר עגל עד שגלגל חוץ לארבע אמות, או הוציאו לרשות הרבים, חיב. אבל דבר מרבע כמו תבה, פטור כמו חבילה.

החלפה מרשות לרשות דרך מקום פטור

(ט' א') (יז) עומד אדם על האסקפה שהיא מקום פטור, ונוטל מעני העומד בחוץ ונותן לו. וכן מבצל הבית העומד ברשות היחיד ונותן לו, ובלבד שלא יחליף לטל מזה ולתן לזה⁴². אסקפה משמשת שתי רשויות⁴³.

פעולות שאסור לעשות לפני מנחה (או"ח רלב)

(ט' ב') (יח) לא יושב אדם לפני הספר, ולא יכנס למרחץ, ולא לברסקי, ולא לאכל, ולא לדיו, סמוך למנחה גדולה, דהינו תחלת שעה שביעית, עד שיתפיל. ודוקא סעדה גדולה כגון סעדת מילה ונשואין ופדיון הבן, ובתספרת של בן אלעשה וברסקי גדולה, ובתחלת דין. אבל סעדה קטנה שאדם אוכל בביתו ובתספרת דיו, וגמר דיו, וברסקי קטן, מתר להתחיל סמוך למנחה גדולה.

ואם התחיל סמוך למנחה גדולה, כגון בסעדה משנוטל ידיו, בתספרת משהניח מעפרת של ספרין בין ברקיו, אם יש שהות ביום להתפיל אחר שיגמר סעדתו, אין צריך להפסיק אפלו לכשיגיע מנחה קטנה. ואם התחיל לאכל סמוך למנחה קטנה,

41. וביארו תוספות שהחידוש בזה, שאע"פ שדרך להוליכם בענין זה, שכן אינם קלים לנושאם, והוי כמו עומד לכתף דאמרינן (שבת ה' ב') דחייב, אפילו הכי פטור.

42. ראה ביתר הרחבה בקיצור פסקי רא"ש על עירובין (פרק ז' סי' א; פרק ח' סי' ח).

43. בזמן שהפתח פתוח, כלפנים. פתח נעול, כלחוץ. אמר רב יהודה אמר רב: הכא באיסקופת מבוי עסקינן (שהתירוה בקורה, רוחב טפח), וחציו מקורה (=תחת הקורה) וחציו אינו מקורה, וקירוי כלפי פנים (הקורה משמשת כתקרה לפתח, ומונחת בצד הפנימי של פתח המבוי), פתח פתוח, כלפנים. פתח נעול, כלחוץ. רי"ף. וראה רא"ש.

יפסיק כשיגיע מנחה קטנה. זהו לר"י ולרבנו תם.¹⁴

אבל לרב אלפס, אפלו סעדה קטנה סמוך למנחה גדולה, אסור להתחיל (ודעה ממצעת לר"ה והגהות מרדכי, שהאסור רק לפני מנחה קטנה, ואז אפלו סעדה קטנה אסורה. ולפני מנחה גדולה, הכל מתיר. והשו"ע פסק כהר"ף ורמב"ם. והרמ"א בשם וי"ט חולקים כתב כר"י ורבנו תם, ובשם וי"ט אומרים כר"ה¹⁵).

(יט) מצוה לאזר חלציו ולהתקשט במלבושיו בשעת תפלה.

ומי שאין תורתו אמונתו, צריך להניח מללמד כדי להתפלל בשעת תפלה.

אכילה לפני תפלת ערבית (או"ח רלה)

ותפלת ערבית האדנא נהוג עלמא לקבעה חובה. ואפלו שרא המינה (התיר חגורו) מטרחין ליה להתפלל (כן פסקו הר"ף ורמב"ם ורא"ש. וכתבו הרשב"א והמאירי, שאם התחיל לאכל, לא מטרחין לה. וכן פסק השו"ע¹⁶. ותוספות כתבו דתפלת ערבית רשות, ואפלו שרא המינה, לא מטרחין לה).

(י"א) (כ) תחלת דין לענין הפסקה, משיתעטפו הדינין. היו עטופין, משיתפתחו בעלי דינין.

הדן דין אמת לאמתו, כאלו נעשה שתף להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית. ויותר מצוה הוא לדון דין אמת לאמתו, אפלו לבטל תלמוד תורה. וזמן יושב בדין, עד שעה ששית.

תפלה ואמירת שלום בבית המרחץ

(י"א) (כא) מתיר להתפלל במרחץ חדש שעדין לא רחצו בו.

אבל במרחץ ישן, בית החיצון שבני אדם עומדין שם לבושים, יש שם קריאת שמע ותפלה ושאלת שלום, ומניח תפלין.

בית האמצעי שעומדין שם ערמים ולבושים, יש שם שאלת שלום, ואין שם קריאת

—•••••—

14. **וכתב על דעה זו הגר"א** (או"ח רלבב): **וכן עיקר**. עכ"ל. וכתבו עוד תוספות, ומיהו, סמוך למנחה קטנה אסור אפילו סעודה קטנה, ואם התחילו מפסיקין. וכתב הטור דאף לרבינו תם (היא דעת התוספות) שאוסר סעודה קטנה סמוך למנחה קטנה, דוקא כשקובע עצמו לסעודה. אבל אם אוכל כביצה כדרך שאדם אוכל מעט בלא קבע, מותר, כמו אכילת פירות. ודעת ה"ר יהודה בשם ר"י שמותר סעודה קטנה סמוך למנחה קטנה (והרא"ש במסכת ברכות, כתב דעה זו בשם רבינו תם, דלא חיישינן לאמשוכי כלל בסעודה קטנה, דבשל סופרים הלך אחר המיקל).

15. ובשם וי"ט אומרים בתרא כר"י (שהובא בהערה לעיל). ועיין עוד בשו"ע ורמ"א.

16. או"ח רלה, ב (כן מתבאר מדברי השו"ע, וכמו שמבאר והולך שם הרמ"א).

שְׁמַע וּתְפִלָּה, וְאֵינוֹ חוֹלֵץ תְּפִלִּין, וְאֵינוֹ מְנִיחַ לְכַתְּחָלָה.

בֵּית פְּנִימִי, אֵין שָׁם שְׂאֵלַת שְׁלוֹם וְלֹא קְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה וְחוֹלֵץ תְּפִלִּין, וְאֵין צָרִיךְ לומר שְׂאֵין מְנִיחַן. וְשָׂרִי לְמִימַר הַיְּמִנוּתָא בְּבֵית הַמֶּרְחָץ.

(י' ב') (כב) הַנּוֹתֵן מִתְּנָה לַחֲבֵרוֹ בְּמֵאֵי דְעֵבִידָא לְאַגְלוּנִי, אֵין צָרִיךְ לְהוֹדִיעֵו. וּבְמֵאֵי דְלֹא עֵבִידָא לְאַגְלוּנִי, צָרִיךְ לְהוֹדִיעֵו. וְהֵנִי מְלִי לְעֵשִׂיר. אֲבָל לְעֵנִי, מִתֵּן בְּסִטְרָא יְכֻפָּה אָרְ.

(כג) לְעוֹלָם אֵל יִשְׁנָה אָדָם אֶת בְּנוֹ בֵּין הַבָּנִים.

אֲסוּר לְהַגְבִּיָּה גִגוֹת הָעִיר בַּמָּה שְׁמִשְׁתַּמְשִׁין עֲלֵיהֶם יוֹתֵר מִבֵּית הַכְּנָסֶת. אֲבָל בְּרִנּוֹת וּמִגְדָּלִים שְׂאֵין מִשְׁתַּמְשִׁין עֲלֵיהֶן, מִתֵּר. וְאִם הֵגַג מִשְׁפָּע שְׂאֵינוֹ רְאוּי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, יִשְׁעַר עַד מְקוֹם שְׂרָאוּי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ, שְׁלֹא יִהְיֶה גְבוֹה יוֹתֵר מִבֵּית הַכְּנָסֶת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שְׂאִם הַגְּבִיָּה יוֹתֵר, שְׂכּוֹפִין אוֹתוֹ לְהִשְׁפִּילוֹ.

תַּעֲנִית חִלּוּם וּמִתִּי יָכוֹל לָלוּת וְלִפְרַע תַּעֲנִית (או"ח תקסח)

(כד) יָפָה תַּעֲנִית לְחִלּוּם כָּאֵשׁ לְנִעְרָת. וּבּוֹ בְּיוֹם, שְׂאֵין לוֹ לָלוּת וְלִפְרַע, אֲפֹלוּ אִם הוּא שַׁבָּת. אֲבָל תַּעֲנִית אַחֵר, אֲסוּר בְּשַׁבָּת. וְאֲפֹלוּ עַד חֲצִי הַיּוֹם אֲסוּר לְהִתְעַנּוֹת בְּשַׁבָּת.

(כה) נָדָר לְהִתְעַנּוֹת יוֹם סֵתָם וְקִבְּלוּ בְּמִנְחָה, לֵוֶה אוֹתוֹ וּפּוֹרַע. לְפִיכָךְ אִם שָׁכַח וְאֲכַל מַעֲט, אֲבָד תַּעֲנִיתוֹ, אֲלֹא יִלְוֶנוּ וְיִפְרָעוּ. נָדָר לְהִתְעַנּוֹת יוֹם זֶה, אֵין לֵוֶה וּפּוֹרַע. לְפִיכָךְ אִם שָׁכַח וְאֲכַל מַעֲט, יִשְׁלִים תַּעֲנִיתוֹ (וְכֵן פֶּסֶק הַשּׁו"ע¹⁷). וְכַתֵּב הַרְמ"א: וְיֵשׁ מַחְמִירִין דְּאֲפֹלוּ בְּנִדָר לְהִתְעַנּוֹת יוֹם זֶה דְּחִיב לְהִשְׁלִים, מִכָּל מְקוֹם מַחְמִירִין לְהִתְעַנּוֹת יוֹם אַחֵר¹⁸.

מִתִּי מְחִיב לְהַפְסִיק לְקְרִיאַת שְׁמַע

(כו) מִי שְׁעוֹסֵק בְּתוֹרָה, אִם הִיא אֲמִנוּתוֹ, מִפְּסִיק לְקְרִיאַת שְׁמַע. אֲבָל לֹא לְתַפְלָה (וּבִגְמָרָא מִבְּאֵר שְׁלֵעֲבוּר שְׁנָה אֵין מִפְּסִיקִים גַּם לְקְרִיאַת שְׁמַע. וְהַרְמ"ב פֶּסֶקָה, וְכַתֵּב שֶׁהוּא הָדִין לְשֹׂאֵר צָרְכֵי צְבוּר). וְאֵנִן מִפְּסִיקִין בֵּין לְקְרִיאַת שְׁמַע, בֵּין לְתַפְלָה.

יִצִּיָּאָה עִם חֲפָצִים סָמוּךְ לַחֲשִׁכָה (או"ח רנב)

(כז) לֹא יִצִּיָּא הַחֵיט בְּמַחֲטוֹ, וְלֹא הַלְבָּלָר בְּקִלְמוֹסוֹ, סָמוּךְ לַחֲשִׁכָה (כֵּן דַּעַת הַר"ף וְרַא"ש, שֶׁבְּכָל אֶפֶן לֹא יִצִּיָּא בָהֶם¹⁹). וְהַרְמ"ב פֶּסֶק שְׂאֵמֵן שֶׁהוּצִיא דֶּרֶךְ אֲמִנוּתוֹ, פְּטוּר אֲבָל אֲסוּר; וְרַק בִּידּוֹ לֹא

17. או"ח תקסח, א.

18. ראה ביה"ל מה שכתב בשם מגן אברהם לכאור דברי הרמ"א.

19. אע"פ שאינו דרך הוצאה, ואיסורו דרבנן.

יצא החיט במחטו בערב שבת. אבל בבגדו יכול לצאת²⁰. וכן פסק השו"ע²⁴. אבל מתר לצאת בתפיליו ערב שבת עם חשכה לפי שממשמש בהן תמיד. חייב אדם למשמש בבגדיו ערב שבת עם חשכה.

המפלה בגדים לאור הנר והריגת כנים בשבת (או"ח רעה; או"ח שטז)

(י"ב א) (כח) אין פולין כלים לאור הנר. אפלו להבחין בין בגדיו לבגדי אשתו הדומין לבגדיו - אסור לאור הנר. ואין פולין ואין עושין אפיקטוזין ברשות הרבים. ואפלו בחל אסור מפני הכבוד.

(כט) הלוקח כנה מעל בשרו או מעל חלוקו בשבת, מתר להרגה. ופרעש אסור להרגה. ופרש הר"י, דכנה הוא השחר, ופרעש הוא הלכך. ורבינו תם פרש אפכא. ונהגו העם כרבינו תם. והמפלה את כליו, אסור להרג אפלו כנה, גזרה כנה אטו פרעש. אלא מוללה בידו. והני מלי במפלה כליו. אבל במפלה ראשו, מתר להרג כנה לרש"י.

שדוכים נחום אבלים ובקור חולים בשבת (או"ח רפז)

(י"ב ב) (ל) משדכין את התינוקות לארס בשבת. ועל התינוק ללמדו ספר ואמנות. ומנחמין אבלים ומבקרים חולים בשבת. ולא יאמר לו כדרך שאומר לו בחל. אלא אומר לו שבת היא מלזעק ורפואה קרובה לבוא²², ורחמיו מרבין ושבתו בשלום (וכן כתב בטור. והרמב"ם סובר שאין אומרים ורחמיו מרבין וכו'. והשו"ע²³ פסק כהטור. והרמ"א בשם ויש אומרים כתב כהרמב"ם. וכתב שכן נהגו).

וכשמבקרו בחל, צריך לערבו בתוך חולי ישראל. ויכול לומר בין בלשון קדש בין בלשון ארמי. ולא ישב לא על גבי מטה וספסל ולא על גבי מקום גבה ולא למעלה מראשותיו של חולה (דשכינה עמו), אלא מתעטף (מאימת שכינה כאדם היושב באמה ואין פונה לצדדים) ויושב לפניו.

20. הרמב"ם פוסק כר' מאיר שאומן שהוציא דרך אומנותו, פטור אבל אסור. וכרבה, שאין גוזרים גזירה לגזירה באיסור הוצאה, ולכן רק בידו לא יצא החיט במחטו בערב שבת. אבל בבגדו יכול לצאת.

21. או"ח רנב, וכתב על זה בביאור הגר"א: אבל לא נראה כן להלכה, אלא כר' יהודה; דר"מ ור' יהודה הלכה כר' יהודה, וגם סתם מתנ"ל כוותיה (שכתוב לא יצא החיט במחטו סתם, משמע אף בבגדו).

22. אביקור חולים קאי. ובניחום אבלים יאמר לו שבת היא מלנחם, ונחמה קרובה לבוא. ויש מקילים דרשאי לומר המקום ינחמך. משנ"ב (בשם אחרונים. או"ח רפז).

23. או"ח רפז.

קריאה והשתמשות לאור הנר (או"ח רעה)

(לא) לא יקרא לאור הנר, אפלו גבה הרבה. ודוקא אחד. אבל שנים קורין בענין אחד, ולא בשני ענינים. ובמדורה, אפלו עשרה קורין כאחד, אסור. ואם הוא אדם חשוב שאין דרכו להטות בחל, מתר.

בין שמש קבוע, בין שאינו קבוע, יכול לבדק כוסות וקערות לאור של נפט. ולאור של שמן - שמש שאינו קבוע, אסור. ושמש קבוע, הלכתא שמתר ואין מורין כן. זה הוא **לרי"ף. ולרש"י**, שמש קבוע אסור בשל שמן, ומתיר בשל נפט. ושאינו קבוע - בשל נפט מתר, ושל שמן הלכה ואין מורין כן (ודעת הרמב"ם שמשמש שאינו קבוע אסור לו לבדק כוסות וקערות לאור הנר, מפני שאינו מכיר, בין בנר של שמן, בין בנר של נפט שאורו רב. אבל שמש קבוע מתר לו לבדק לאור הנר כוסות וקערות, מפני שאינו צריך עיון הרבה. ואם היה נר של שמן זית, אין מורין לו לבדק, ואף על פי שהוא מתר; גזירה, שמא יסתפק להוסיף. והשו"ע²⁴ פסק כהרמב"ם).

החזן רואה מהיכן התינוקות קורין, אבל הוא לא יקרא עמהן. אבל מסדר להם ראשי פרקים. ותינוקות של בית רבן יכולין לסדר אפלו כל הפרשה (הואיל ואימת רבם עליהם, לא יבאו להטות הנר).

אסור שנה עם נדה הוא בכגדו והיא בכגדה

(י"ג א') (לב) אסור לישן עם אשתו נדה במטה אחת, אפלו כל אחד בבגדו. ומתיר לאכל בשלחן אחד בשלחנות גדולים שלנו. וטוב לעשות הכרא.

פעלות שמתר להתחיל סמוך לחשכה אף על פי שנעשות בשבת (רנב; שיח)

(י"ז ב' - י"ח א') (לג) מתר להתחיל סמוך לחשכה לשרות דיו וסממנין וכרשינין, ולתת אונין של פשתן לתוך התנור, ולתת צמר ליורה שאינה על גבי אש וטוחה בטיט, ולפרש מצודות חיה ועופות, ולמכר לנכרי ולהטעינו, ולתן עורות לעבדן, ולתן כלים לכובס נכרי, אם קצץ עמו בדמים ידועים, ולפתח מים לגנה, ולהניח מגמר תחת הכלים, ולהניח גפרית תחת הכלים, ולהניח קילור עבה על גבי העין מערב שבת, וקילור רפה וצלוה אפלו בשבת מתר להניח על גב העין, וכן לתן שערים בגיגית לשרות סמוך לחשכה, וכן להדליק הנר, וכן כל כיוצא בזה, מתר לעשות סמוך לחשכה, אף על פי שנעשה המלאכה בשבת.

אבל לתת חטים בתוך רחים אסור, אלא בכדי שיטחנו מבעוד יום (כן דעת רבנו חננאל,

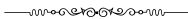
רא"ש ועוד. אמנם הרמב"ם לא הזכיר כלל אסור של טחינה ברחים. ומשמע דסבירא לה דשרי²⁵. וכן דעת רבנו תם. והשו"ע פסק כרבנו תם והרמב"ם. והרמ"א בשם ויש אוסרים כתב כרבנו חננאל וסיעתו²⁶.

(י"ח ב') (לד) לא תמלא אשה קדרה עססיות ותרמוסין, ותניח לתוך התנור ערב שבת עם חשכה. ואם עשתה כן, למוצאי שבת אסורים בכדי שיעשו. וכן לא ימלא נחתום חבית של מים ויניח לתוך התנור ערב שבת עם חשכה (והאסור באלו, גזרה שמה יחתה בגחלים). ואם עשה כן, למוצאי שבת אסורים בכדי שיעשו.

והמגיס אפלו בקדרה עקורה מן האש בעודה רותחת²⁷, חייב משום מבשל (כן דעת רא"ש, ר"ן ועוד. ודעת הריטב"א, שבתבשיל אין בו משום בשול דאורייתא, אלא כשהוא על גבי האש²⁸, וקדם שיעגע למאכל בן דרוסאי. והשו"ע פסק כדעה ראשונה²⁹).

דין מגיס - האם רק בהגסה ראשונה: דעת הרמב"ן ורשב"א שרק בהגסה ראשונה הוא דאבא משום מבשל לגבי קדרה, מפני שמערב הכל, ואבא משום קרובי בשולא. אבל בשאר הגסות לא. ושאר ראשונים לא חלקו בין הגסה ראשונה לשאר הגסות.

הגסה בתבשיל מבשל: לפי הרמב"ן, רשב"א, רא"ש ור"ן, הסוברים שאחר שהתבשל כמאכל בן דרוסאי, שוב אין בו משום בשול, כל שכן שאין בו משום הגסה, אפלו לכתחלה. ולהרי"ף ורמב"ם הסוברים שבכלא נתבשל כל צרכו יש בו משום בשול, גם מגיס חייב עד שיתבשל כל צרכו³⁰. וכן פסק השו"ע³¹. אבל צמר ליוורה, אף על פי שקלט העין, אסור להגיס בו (משום צובע)³².

25. ומשום הכי שתק, דמהי תיתי לן לאסור, כיוון שאין אדם מוזהר על שביית כליו. ב"י או"ח רנב,ה.
26. או"ח רנב,ה. וכתב הרמ"א: והכי נהוג (לאסור) לכתחילה. מיהו במקום פסידא יש להקל (כמו שנתבאר לעיל סוף סימן רמ"ד). ומותר להעמיד כלי משקולת שקורין זייגע"ר מערב שבת, אע"פ שמשמע קול להודיע השעות בשבת, כי הכל יודעים שדרכן להעמידו מאתמול (טור, ועיין לקמן סימן של"ח). עכ"ל.
27. כן מובא גם ברא"ש (בביאור דברי רש"י). ויש להעיר שבכ"ן ובכ"ו ליתא למילים "בעודה רותחת". וצ"ב.
28. וכן משמע מדברי הרמב"ם (הל' שבת ג"א) שכתב: אסור להקניס מגרפה לקדרה והיא על האש להוציא ממנה בשבת, מפני שמגיס בה, וזה מצרכי הבשול הוא, ונמצא כמבשל בשבת. והכסף משנה ביאר שמה שכתב הרמב"ם והיא על האש, לאו דוקא, אלא כל שהעבירה מרותחת מעל האור היא על האש קרי לה. וכן דעת הטור ורבינו ירוחם. אמנם הלחם משנה ביאר שכדי להתחייב בבישול, בעינן שיהיה על גבי האש (וכדברי הריטב"א).
29. או"ח רנב,ב; או"ח שיח,יח.
30. ובביה"ל (שית"ח, ד"ה שנמצא) האריך להוכיח שאף שפוסקים כמותם לעניין בישול ממש, מכל מקום לעניין הגסה, אין לאסור התבשיל בדיעבד, כשהגיס בו, אף כשלא נתבשל כל צרכו.
31. או"ח שיח,יח.
32. שכן הוא מלאכת הצביעה להגיס תמיד כדי שלא יתחרך, וגם על ידי הגסה נקלט הצבע בצמר יותר. והרמ"א (אור"ח שית"ח) כתב שלכתחילה יש ליזהר אף בקדירה בכל עניין. אלא יהפוך הקדירה לקערה ולא יוציא בכף. אבל כתב המשנ"ב (ס"ק קיז) בשם האחרונים דלא נהיגין להחמיר בזה. והרוצה להחמיר, יחמיר בהגסה ממש, אבל להוציא בכף, אין להחמיר כלל, בנתבשלה כל צרכה ואינה על האש.

(לה) קדירה חיה לגמרי, או מבשלת אפלו כמאכל בן דרוסאי (בלבד), מתר להשהותה על גבי כירה אפלו אינה גרופה וקטומה. פחות ממאכל בן דרוסאי, אסור (כן דעת רב האי גאון, רבנו חננאל, הרא"ש ועוד. ודעת הרי"ף, הרמב"ם ועוד, שרק אם התבשל כל צרכו, ומצטמק ורע לו נחשב בשיל. ובפחות מזה אסור. והשו"ע³³ סתם כהרי"ף וסיעתו. ובשם ויש אומרים כתב רב האי גאון וסיעתו. והרמ"א כתב שנהגו להקל כסבא אחרונה). ואם נתן בה חתיכה אחת חיה, מתר.

הא דשרינן בבשר חי, דוקא בקדירה שאצל האש. אבל בבשר צלי אצל האש, אפלו חי אסור, חישנין שמה יחתה (ומיהו בצלי, גם אם התבשל רק כמאכל בן דרוסאי, מתר, גם לרי"ף וסיעתו, הסוברים בקדירה דבעינן שיתבשל כל צרכו).

ואם הוא בתנור טוח בטיט, אפלו בשר עז שאין הרוח קשה לו, מתר. ולא חישנין שמה יפתח התנור. ושל גדי שהרוח קשה לו, אפלו אין התנור טוח בטיט, מתר. וכגון שהוא מנתח לנתחים. אבל עז, שאין הרוח קשה לו וכן גדי שלם, ואין התנור טוח בטיט, אסור (כן פסקו הרי"ף, רמב"ם ורא"ש, דבעינן חדא לטיביותא. ודעת רב האי גאון, רבנו חננאל ועוד, שמתר תמיד להשהות צלי בתנור בערב שבת, אפלו עז ואין התנור טוח בטיט. ורק בבשרא אגומרי אסור. והשו"ע³⁴ פסק כהרי"ף וסיעתו).

נותנים מזונות לפני הכלב והנכרי בחצר (או"ח שכד-שכה)

(י"ט א') (לו) נותנין מזונות לפני הכלב³⁵ ולנכרי³⁶ בחצר. נטלוהו ויצאו, אין נזקקין להם.

השקרת כלים לנכרי לפני השבת (או"ח רמו)

לא ישכיר אדם כליו לנכרי ערב שבת אפלו בהבלעה לחדש. וברביעי ובחמישי, מתר בהבלעה. אבל בשכיר יום, אפלו ברביעי ובחמישי נמי אסור. והרב רבנו יונה פרש דכלים שעושין בהם מלאכה, כגון מחרשות וכיוצא בהן, אפלו בהבלעה אסור בערב שבת, ומתר ברביעי ובחמישי. וכלים שאין עושין בהן מלאכה, מתר בהבלעה אפלו מערב שבת (וכן דעת רב הראשונים. והרי"ף והרמב"ם מתירים להשכיר אפלו בערב שבת.

33. או"ח רנג,א.

34. או"ח רנד,א.

35. ואפילו כלב שאינו מגדלו בביתו מותר, דמצוה קצת גם כן ליתן לו מזונות, כמו שאמרו חז"ל שחם הקב"ה עליו לפי שמזונותיו מועטים ומשהו אכילתו במעיו שלא יתעכל שלושה ימים. ולפני כלב רע אסור, כמו לפני חזיר. משנ"ב (שכד,יא, ס"ק לא).

36. אף שאסור לטרוח בשביל מי שאין מזונותיו עליו, בזה, כיון שמפרנסים עניי נכרים עם עניי ישראל משום דרכי שלום, חשיב קצת מזונותיו עליו לעניין איסור טרוח שבות דרבנן. תוספות.

והשו"ע³⁷ סתם כהרי"ף והרמב"ם. ובשם ויש אומרים כתב כרובנו יונה. והרמ"א הכריע כרובנו יונה).

שליחת אגרות ביד נכרי בשבת (או"ח רמז)

(לז) לשלח אגרות ביד נכרי בשבת, אם קצץ לו דמים, מתר אפלו סמוך לחשכה. ואם לא קצץ, אם ישנו בעיר אותו שהוא שולח אליו, או אחר שמקבל הפתב בשבילו, מתר בכדי שיגיע מבעוד יום לאותה עיר. ואם אינו בעיר, ולא אחר במקומו אפלו בכדי שיגיע שם, אסור (ויקשלא קצץ ולא קביע בי דאר במתא - לפי הרי"ף והרמב"ם אסור אפלו מיום ראשון. ולפי הרא"ש ור"ן אסור רק בערב שבת. אבל ברביעי וחמישי מתר. והשו"ע³⁸ פסק כהרי"ף. והרמ"א בשם ויש מתירין כתב כהרא"ש).

הפלגה בספינה לפני השבת (או"ח רמח)

(לח) אין מפליגין בספינה פחות משלשה ימים קדם השבת. במה דברים אמורים? לדבר הרשות. אבל לדבר מצוה, מפליגין. ופוסק עמו לשבת, אף על פי שאינו שובת. ומהלך מעט, כגון מצר לצידון, מתר.

יש מפרשים משום אסור תחומין (רובנו חננאל). ולכך מתירין בים הגדול בספינה גדולה, לפי שהולכת למעלה מעשרה. **ויש מפרשים** משום ענג שבת (רי"ף), ולכך מתירין בנהרות המושכין. **ורשב"ם** פרש דברייתא כבית שמאי. ולבית הלל אפלו סמוך לחשכה מתר. **ור"י** אסור בכל ענין (והר"ה כתב שהם מקומות סכנה, ונראה כמתנה לדחות השבת. ושלשה ימים קדם נקרא לפני שבת. ועל דרך זה התיר הרמב"ן הפלגה בספינה המנהגת על ידי גוים, שחלול השבת נעשה על ידם, ובעקר בשבילם. והשו"ע³⁹ פסק כהרי"ף וגם סבירא ליה טעמו של הר"ה⁴⁰).

בסר ומלילות שרסקן מבעוד יום אם מתר לגמר משתחשף (או"ח רנב)

(י"ט ב') (לט) טוענין בקורות בית הבד ובית הגת מבעוד יום על הזיתים והענבים שנתרסקו, והיין והשמן היוצא מהם בשבת מתר. וכן בסר ומלילות שרסקן מבעוד יום, וגמר משתחשף. ודוקא שנדוכו היטב בערב שבת, ואין מחסרין אלא שחיקה. אבל אם לא נדוכו, אלא נתרסקו מעט, אסורין (לדעת הר"ן כל החלוק בין מחסרים דיקה

37. או"ח רמז, א.

38. או"ח רמז, א.

39. או"ח רמח, ב.

40. ולכן פסק (או"ח רמח, ד) שאסור לצאת בשיירא במדבר, ג' ימים קודם שבת, שבאים לידי חילול שבת מפני הסכנה.

למחסרים רק שחיקה, הוא אם מתר לגמור דרכתם בשבת. אבל לשותות מה ששטען מבעוד יום, מתר אפלו במחסרין דיקה. ולפי תוספות, במחסרין דיקה כלי עלמא לא פליגי שאסור לשתות. וכן פסקו ספר התרומה, סמ"ג וסמ"ק. והשו"ע פסק כהר"ן⁴¹.

שמן היוצא מבית הבד, ומחצלאות המיחדות לבית הבד המקצות לכה, וכרכי דיוזי, ועז (העומדת) לחלבה, ורחל לגזתה, ותרנגולת לביצתה, ותמרי דעסקא, ותורא דרדיא (ומירי לענין יום טוב, שכן בשבת אסור לשחט ואינם ראויים לכלום), בכלהו קימא לן כרבי שמעון, דלית לה מקצה (כדעת בה"ג, רבנו חננאל, רש"י ורבנו תם, שהלכה גם ביום טוב כרבי שמעון). ודעת השאלות, הרי"ף והרמב"ם, שביום טוב אסור מקצה, וחמור משבת. ואף שבשבת פוסקים כרבי שמעון דלית לה מקצה, ביום טוב הלכה כרבי יהודה דאית לה מקצה. והשו"ע⁴² פסק כהרי"ף והרמב"ם. והרמ"א בשם ויש מתירין כתב כבה"ג ורבנו תם.

צליית בשר בצל וביצה והכנת פת מבעוד יום כדי שיגמרו בשבת (או"ח רנד)

(י"ט ב') (מ) אין צולין בשר בצל וביצה, אלא כדי שיצולו מבעוד יום כמאכל בן דרוסאי (להרי"ף וסיעתו, שאסרו להשהות תבשיל שהגיע רק למאכל בן דרוסאי, מירי כשהם עצמם מנחים על האש דכיון שהגיעו למאכל בן דרוסאי אם יחתה בגחלים יחרף אותם. ולרש"י וסיעתו, מירי אפלו סמוך לאש). ואין נותנין הפת לתנור עם חשכה, ולא חררה על גבי גחלים, אלא כדי שיקרמו פניה מבעוד יום.

הכנת האש קדם הכנסת שבת (או"ח רנה)

(כ' א') (מא) אין עושין מדורה מעצים סמוך לחשכה, אלא כדי שיצית בו האור בענין שתהא השלהבת עולה מאליה. ואם הוא עץ יחיד, צריך לאחז האור ברב עביו וברב הקפו. ובפחמים כל שהוא (כן דעת רבנו ירחם. ומהרמב"ם משמע שגם בפחמים צריך להאחז ברבו. והשו"ע⁴³ בשם יש אומרים כתב כרבנו ירחם).

ומדורה של זפת וגפרית ורבב וגבינה וקש וגבבה, אין צריכין רב. וכן אגדה של קנים שאגדן, וכן הגרעינים שנתנן בחותלות. לא אגד הקנים ולא נתן הגרעינים בחותלות, צריכין רב (כגרסת הרא"ש. ולגרסת הרי"ף ורמב"ם, להפך; אגדם צריכים רב. לא אגדם, אין צריכים רב. והשו"ע⁴⁴ סתם כהרמב"ם. ובשם ויש אומרים כתב כהרא"ש).

41. ע"פ ביאור הגר"א (או"ח רנה).

42. או"ח תצה. ד. וראה בהרחבה בספרי "נתיבי הלכה", סוף מסכת ביצה.

43. או"ח רנה. ב.

44. או"ח רנה. ג.

פרק ב

במה מדליקין

דיני הפתילה והשמן (או"ח רסד)

(כ' ב') (א) אין מדליקין לא בלכש (כמין צמר המצוי בעץ ארז, בין הקלפה לעץ), ולא בחסן (פשתן שאינו מנפץ), ולא בכלף (סוג משי גרוע), ולא בפתילת האידן (כמין צמר המצוי בעץ ערבה, בין הקלפה לעץ), ולא בפתילת המדבר (מין עשב ארץ), ולא בירקה שעל פני המים, ולא בצמר, ולא בשער, ולא בזפת, ולא בשעווה, ולא בשמן קיק.

(כ"א א') אבל עושין מהן מדורה בין להתחמם כנגדה, בין להשתמש לאורה. בין על גבי קרקע, בין על גבי מנורה.

וקנבוס וצמר גפן מדליקין בו. ויש מתירין אפלו שמן פסול ופתילה פסולה אם דבקן יחד, ועשה נר. שלא אסרו חכמים אלא כשהשמן מהתך בכלי ומדליקין בו. ורבונו תם אוסר.

והנר של שעווה - הגאונים אסרוה. והרב אלפס ורש"י שרו. ולזה הסכים אדוני אבי הרא"ש ז"ל.

(כ"א א') (ב) שמנים שאין מדליקין בהם, אפלו אם נתן בהן שמן כשר, אין מדליקין בהם. אבל חלב מהתך וקרבני דגים שנמחו שנתן לתוכן שמן כל שהוא, מדליקין בהם.

ואם כרך דבר שמדליקין בו על דבר שאין מדליקין בו - להדליק פסול. להקפות, לפרוש רש"י ז"ל שמשים אותו תחת הפתילה שתהא צפה ולא תטבע בשמן, מתר. ור"ף פרש שכורך אותו בראש הפתילה להעבותה, אפלו הכי מתר, כיון שלא כון אלא להעבותה (והשו"ע⁴⁵ פסק כהר"ף).

דיני חנכה

שְׁמָנִים וּפְתִילֹת הַכְּשָׁרִים לַחֲנֻכָּה (או"ח תרעג)

(כ"א ב') (ג) שְׁמָנִים וּפְתִילֹת שָׁאִין מְדַלִּיקִין בִּהְיוֹן בְּשֶׁבֶת, מְדַלִּיקִין בִּהְיוֹן בַּחֲנֻכָּה, בֵּין בַּחֵל בֵּין בְּשֶׁבֶת. שָׂאֵם כְּבִתָּה אֵין זָקוּק לָהּ, וְאִסּוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוּרָה.

זְמַן הַדְּלָקַת נֵר חֲנֻכָּה (או"ח תרעב)

מִצְוַת נֵר חֲנֻכָּה מְשַׁתְּשָׁקַע הַחֲמָה, עַד חֲצִי שְׁעָה. וְאֵין צָרִיךְ לִתֵּן בָּהּ שָׁמֶן, אֶלָּא כְּדֵי אוֹתוֹ שְׁעוֹר. וְאִם נָתַן בָּהּ יוֹתֵר מִזֶּה הַשְּׁעוֹר, יָכוֹל הוּא לְכַבּוֹתָהּ אוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוּרָה אַחֵר שֶׁדִּלְקָה כְּשֶׁעוֹר⁴⁶. וְלֹאֲחֵר זֶה הַזְּמַן, עֶבֶר עֶקֶר זְמַנָּהּ. וּמִכָּל מְקוֹם, אָנוּ שָׂאֵנוּ מְדַלִּיקִין בְּפָנִים בְּבֵית וְאֵין הַכָּרָא אֶלָּא לְפָנֵי בְּנֵי הַבַּיִת, אֵין לְהַקְפִּיד עַל שְׁעוֹר זֶה.

מִצְוַת מְשַׁתְּשָׁקַע הַחֲמָה: דַּעַת הָרָא"ש מְשַׁתְּשָׁקַע הַחֲמָה הֵינּוּ סוֹף הַשְּׁקִיעָה, וְהוּא זְמַן צֵאת הַכּוֹכָבִים. אֲבָל בְּרִשְׁבִּי"א וְר"ן מְשַׁמֵּעַ בְּהִדְיָא שְׁבִיאת הַשָּׁמֶשׁ הוּא תְּחִלַּת הַשְּׁקִיעָה (אֶלָּא דְּמִשְׁמַע שֵׁם בְּשִׁקְיעָה שְׁנִיָּה). וְעַיִן הַגְּהוֹת מְרַדְכִי שֶׁכְּתֹב דְּמַלְשׁוֹן מְשַׁתְּשָׁקַע מוֹכַח שֶׁהוּא תְּחִלַּת הַשְּׁקִיעָה. וְהַשּׁו"ע⁴⁷ פֶּסֶק כַּהֲרָא"ש.

שְׁעוֹר מִשְׁוֹר זְמַן הַדְּלָקָה: כְּתִבּוּ הַרְשֵׁב"א וְהַר"ן דְּמָה שֶׁכְּתוּב מִצְוַת מְשַׁתְּשָׁקַע הַחֲמָה, לֹא לְמִימְרָא שְׁלֵא יִהְיֶה רִשְׁאֵי לְהַדְלִיק קֹדֶם זְמַן זֶה, אֶלָּא עֶקֶר מִצְוַת קְאָמֵר, וְאִם רָצָה לְהַקְדִּים, מְקַדִּים. אֲבָל מְדַבְּרֵי בַּעַל הַלְכוֹת גְּדוּלוֹת נִרְאָה דְּדוֹקָא נֶקֶט מְשַׁתְּשָׁקַע. וְכֵן דַּעַת הַרְמַב"ם דְּנֵר חֲנֻכָּה לֹא מְקַדִּימִין וְלֹא מֵאַחֲרֵין. וְכֵן פֶּסֶק הַשּׁו"ע⁴⁸.

סֵדֶר הַדְּלָקַת נֵר חֲנֻכָּה וּמְקוֹם הַנְּחֻתוֹ (או"ח תרעא)

(כ"א ב') (ד) מִצְוַת נֵר חֲנֻכָּה, יוֹם רִאשׁוֹן מְדַלִּיק אַחַת. מִכָּאֵן וְאִילָּהּ, מוֹסִיף וְהוֹלֵךְ.

מְהֵדְרִין מִן הַמְהֵדְרִין⁴⁹: דַּעַת הַרְמַב"ם, שֶׁהֵם תּוֹסֶפֶת עַל הַמְהֵדְרִין; שֶׁהַמְהֵדְרִין מְדַלִּיקִים נֵר אֶחָד לְכָל

—•••••—

46. ולהלן (אות ט) כתב שנה חנוכה שהותיר בה ביום השמיני, עושה לו מדורה ושורפו בפני עצמו, שהוקצה למצוותו (והוא מהשאלתות), ולכאורה בסתירה למש"כ כאן. וראה להלן.

47. או"ח תרעב, א. כל הקטע על פי ביאור הגר"א.

48. או"ח תרעב, א. אמנם בביה"ל (ד"ה ולא מקדימים) נשאר בצע"ג, שכן השו"ע פסק שהדלקת נר חנוכה היא מסוף שקיעה והוא צאת הכוכבים, וא"כ בודאי כשמקדים קצת כערך רבע שעה, והוא זמן ביה"ש, או מעט יותר, איכא היכר שהוא לילה. והנה הטור כשהעתיק מסוף שקיעה לא העתיק ובלבד שלא יקדים, והרמב"ם שהעתיק ובלבד שלא יקדים לא העתיק מסוף שקיעה, אלא כתב שמדליקין עם השקיעה, וכונתו ממש קודם השקיעה. והמחבר שהעתיק כטור מסוף שקיעה, וצירף לזה דברי הרמב"ם שלא יקדים, הוא צע"ג. עיי"ש.

49. בגמרא הובאה ברייתא: (עיקר) מצות חנוכה, נר איש וביתו (נר אחד לכל בני הבית). והמהדרין, נר לכל אחד ואחד (מבני הבית). והמהדרין מן המהדרין... בית הלל אומרים: יום ראשון מדליק אחת. מכאן ואילך מוסיף

אחד מבני הבית בכל לילה, והמהדרין מן המהדרין מוסיפים והולכים לכל אחד מבני הבית.⁵⁰
והתוספות כתבו, שהם תוספת על נר איש וביתו.⁵¹ והשו"ע פסק בהתוספות.⁵² והרמ"א בשם ויש
אומרים כתב בהרמב"ם. וכתב שכן המנהג פשוט.⁵³

ומניחה על פתח ביתו מבחוץ (ובבית הפתוח לחצר, והחצר פתוחה לרשות הרבים - לרש"י מניחו
בפתח הבית הפתוח לחצר. ולתוספות והרשב"א בחוץ ממש קאמר. וידליק בפתח החצר, שיארוהו בני
רשות הרבים, ולא בפתח ביתו. וכאן מירי בבית שאינו פתוח לחצר אלא ישירות לרשות הרבים. וכן פסק
השו"ע⁵⁴).

ואם היה דר בעליה, מניחה בחלון הסמוך לרשות הרבים.

ובשעת הסכנה, מניחה על שלחנה, ודיו. וצריך נר אחר כדי להשתמש לאורו. ואם יש
מדורה, אינו צריך. ואדם חשוב, צריך אף על פי שיש מדורה.

(ה) מצות נר חנכה, מניחה למטה מעשרה טפחים (כן דעת הרא"ש ועוד, וכן פסק השו"ע⁵⁵).
והרי"ף ורמב"ם השמיטו דין זה, וכן כתב הראב"ה שאין קפדא בהכי. ואם הניחה למעלה
מעשרים אמה, פסולה. ומצוה להניחה בטפח הסמוך לפתח לצד שמאל.

אסור להרצות מעות כנגד נר חנכה (או"ח תרעג)

(כ"ב א') (ו) אסור להרצות מעות כנגד נר של חנכה, אפלו באקראי בעלמא (והר"ן כתב
אפלו תשמיש מצוה. ודעת בעל המאור שרק תשמיש חל, כהרצאת מעות, אסור. והשו"ע⁵⁶ פסק בהר"ן.
ובשם ויש מי שמתיר בתשמיש של קדשה, כתב בעל המאור).

והולך.

50. אמנם כותב הרמב"ם שנהגו כדעת התוספות, המובאים מיד בסמוך.

51. המדליקים נר אחד לכל בני הבית. והמהדרים מן המהדרים מוסיפים כל לילה נר עבור כל בני הבית.

52. או"ח תרעא, ב. וכפי המנהג הפשוט בספרד, המובא ברמב"ם.

53. אמנם בהמשך דבריו נראה שהרמ"א לא סבירא ליה לגמרי כהרמב"ם, וכדלהלן. וזה לשון השו"ע: כמה
נרות מדליק? בלילה הראשון מדליק אחד, מכאן ואילך מוסיף והולך אחד בכל לילה, עד שבליל האחרון
יהיו שמונה. ואפילו אם רבים בני הבית לא ידליקו יותר. הגה: ויש אומרים דכל אחד מבני הבית ידליק וכן
כתב הרמב"ם להלכה. ביאור הגר"א, וכן המנהג פשוט; ויזהרו ליתן כל אחד ואחד נרותיו במקום מיוחד, כדי
שיהא היכר כמה נרות מדליקין (מהר"א מפראג). עכ"ל (ואילו הרמב"ם כתב שבעה"ב בעצמו מדליק נרות כמניין בני הבית,
ואין היכר לימים הנכנסין). וראה "שדי חמד" (מערכת חנוכה, אות ט, ס"ק ד).

54. או"ח תרעא, ה.

55. או"ח תרעא, ג.

56. או"ח תרעג, א.

מדליקין מנר לנר (או"ח תרעד)

(ז) הלכתא מדליקין מנר לנר בנר עצמו. אבל לא על ידי קנסא (וכן פסקו רי"ף ורמב"ם. ודעת הראב"ד ובעל התרומה שמדליקים מנר לנר אפילו על ידי קנסא. והתוספות⁵⁷ כתבו שאף על פי שמותר להדליק מנר לנר, מכל מקום כיון שנהגו העולם להחמיר, אין לשנות המנהג. והשו"ע⁵⁸ פסק כהרי"ף וסיעתו. ובשם ויש מתירים כתב כבעל התרומה וסיעתו. והרמ"א כתב שנהגו להחמיר בתוספות).

הדלקה עושה מצוה ולא הנחה (או"ח תרעה)

(כ"ג א') הלכתא הדלקה עושה מצוה. ולכך צריך שיהא בנר שעור שמן קדם שידליק. אבל לא ידליק ואחר כך יתן. ולא ידליק בפנים ויוציאנה בחוץ. ולא ידליק אותו חרש שוטף וקטן. אבל אשה מדליקה. ולא יהא תופס אותו בידו ועומד.

דין אכסנאי בחנכה (או"ח תרעז)

(ח) אכסנאי חייב בנר חנכה, ואינו יוצא בשל בעל הבית. ואם מדליקין עליו בביתו, אינו צריך. ואם יש לו פתח פתוח לעצמו - אף על פי שמדליקין עליו בביתו, צריך (מפני החשד).

סדר הנכרות וההדלקה (או"ח תרעו)

(כ"ג א') ליל ראשון מברך שלש ברכות: להדליק, ושעשה נסים, ושהחינו. ומי שהוא בספינה ורואה נרות שהדליקו בעירו, והוא אינו מדליק, מברך שתים: שעשה נסים ושהחינו. מכאן ואילך, המדליק מברך שתים והרואה מברך אחת.

והמדליק לאחר שהדליק יאמר: הנרות הללו אנו מדליקין על התשועות ועל הנסים ועל הנפלאות שעשית לאבותינו על ידי כהניך הקדושים. וכל מצות שמונח מי חנכה, הנרות הללו קדש, ואין לנו רשות להשתמש בהם, אלא לראותם בלבד, כדי להודות ולהלל לשמך הגדול על נפלאותיך ועל נסידך ועל ישועתך.

נר חנכה שהותיר בה שמן (או"ח תרעז)

(ט) נר חנכה שהותיר בה שמן ביום הראשון, מדליקו בשני. וכן משני לשלישי. אבל

57. כ"ג א', ד"ה שמע מינה הדלקה עושה מצוה.

58. או"ח תרעד, א.

אם הותיר בה ביום השמיני, עושה לו מדורה ושורפו בפני עצמו, שהקצה למצותו⁵⁹.

הדלקה בחצר שיש לה שני פתחים (או"ח תרעא)

(י) חצר שיש לה שני פתחים משתי רוחות, צריכה שתי גרות. ואם שני הפתחים מרוח אחת, די לה בגר אחד.

גר שיש לה שתי פיות ודין מלא הקערה שמן והקיפה פתילות (או"ח תרעא)

(כ"ג ב') (יא) גר שיש לה שתי פיות, עולה לשני בני אדם. וכן מלא הקערה שמן והקיפה פתילות - כפה עליה כלי, עולה לכמה בני אדם. לא כפה עליה כלי, אפלו לאדם אחד אינה עולה, דהוה לה מדורה.

סדר קדימה בגר של שבת גר חנכה וקדוש היום (או"ח תרעח)

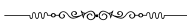
(יב) אין לו אלא לקנות גר חנכה או גר שבת, יקנה של שבת (משום שלום ביתו). וכן גר של שבת קודם לקדוש היום. גר חנכה וקדוש היום, גר חנכה קודם.

(יג) כשחל ראש חדש טבת בשבת, מפטירין בגרות של זכריה ולא בשל ראש חדש.

הרגיל בגר יפה בשבת, יהיו לו בנים תלמידי חכמים. ולא יקדים ולא יאחר בהדלקה. והרגיל במזוזה, זוכה לדירה נאה. והזכיר בציצית, זוכה לטלית נאה. והזכיר בקדוש היום, זוכה לרב יין.

כל השמנים שאין מדליקים בשבת מדליקים ביום טוב חוץ משמן שנטמא

אין מדליקין בשמן תרומה שנטמא ביום טוב שחל להיות בערב שבת (לפי שאין שורפין קדשים ביום טוב). אבל כל שאר שמנים שאין מדליקין בהם בשבת, מדליקין בהן ביום טוב.

59. סעיף זה מקורו בשאלות (וה"ד ברא"ש). והב"י דן בדעת הרי"ף והרא"ש, ומסקנתו, שאם נתן יותר מכשיעור, יכול להשתמש, אבל כשנותר מהשמן הצריך לשיעור הדלקה, בזה עושה לו מדורה ושורפו. ועל פי זה פסק בשו"ע (תרע"ד), דדוקא הצריך לשיעור הדלקה נאסר (היינו שנתן תחלה כשיעור הדלקה בדיוק, ונכבה באמצע ונותר, אסור ליהנות ממנו, שהרי הוקצה למצותו); אבל אם נתן הרבה בגר ונותר, מותר להשתמש בו לכתחלה, וכמו שכתב לעיל מיניה (סימן תרע"ב).

אזכור מארעות בתפלות ובברכת המזון

הזכרת על הנסים בחנכה בברכת המזון (או"ח תרפב)

(כ"ד א') (יד) הלכתא, אינו צריך להזכיר של חנכה בברכת המזון. ואם בא להזכיר, מזכיר בהודאה.

יעלה ויבא בראש חדש וחל המועד ועננו בתענית

(טו) ראש חדש וחלו של מועד, ערבית שחרית ומנחה מתפלל י"ח ואומר מעין המאדע בעבודה. ואם לא אמר, מחזירין אותו. ואין בהם קדשה על הכוס, שיש בהם הזכרה בברכת המזון.

שני וחמישי של תעניות ושל מעמדות, ערבית שחרית ומנחה מתפלל י"ח ואומר עננו בשומע תפלה. ואם לא אמר, אין מחזירין אותו. ואין בהם הזכרה בברכת המזון. וכן על הנסים של חנכה ופורים, אין מחזירין אותו.

ובתענית מזכיר עננו בכניסתו, אף על פי שאוכל ושותה כל הלילה, אפלו יחיד שקבל עליו תענית. אלא שאמרו הגאונים דאין ליחיד לאמרו אלא במנחה ביציאתו, שמא יאחזנו בלמוס בעננו שלא יוכל לגמר תעניתו. ומכל מקום שליח צבור אומרו אפלו שחרית. ולא נהירא לאדוני אבי הרא"ש ז"ל, אלא יש לאמרו ערבית שחרית ומנחה אפלו יחיד (והשו"ע פסק כהגאונים⁶⁰).

אזכור של חנכה ויום הכפורים במוסף בשבת

(כ"ד ב') (טז) שבת של חנכה, מזכיר של חנכה במוסף. וכן יום הכפורים שחל להיות בשבת, מזכיר של שבת בתפלות נעילה. אבל בודוי שאחר התפלה אין צריך להזכיר של שבת. וכן בנביא במנחה מזכיר של שבת, וחותרם בשל שבת. אבל יום טוב שחל להיות בשבת, שליח צבור היורד לפני התבה ערבית, אין צריך להזכיר של יום טוב.

אזכור ראש חדש בהפטרה בשבת

ראש חדש שחל להיות בשבת, והמפטיר בנביא, אין צריך להזכיר של ראש חדש. וה"ר יונה כתב (שגם לפי שטת הר"ף הסובר שמזכיר, הינו בתוך הברכה) שמזכיר ואומר

60. או"ח תקסה,ג. אלא שכתב שבד' צומות גם היחיד אומרו בכל תפילותיו, דאפילו יאחזנו בולמוס ויאכל, שייך שפיר למימר ענינו ביום צום התענית הזה, כיון שתקנו חכמים להתענות בו. והרמ"א כתב שנהגו בכל הצומות שלא לאומרו כי אם במנחה, לבד שליח צבור שאומרו שחרית כשמתפלל בקול רם.

"ועל יום המנוח הזה וראש חדש הזה", אבל אינו חותם בשל ראש חדש (והשו"ע⁶¹ סתם שאין צריך להזכיר, ובשם ויש אומרים כתב כהר"ף, וכבאור רבנו יונה, וסיים: והמנהג פסבדא ראשונה). ובברכת המזון אין צריך להזכיר שבת בייעלה ויבא.

ימים שאומרים בהם הלל ומתי מברכים על ההלל

(יז) כל שמונת ימי חנכה, גומרים ההלל. וכן בתשעה ימי החג (הסכות, בחוץ לארץ), ושני ימים הראשונים של פסח, ושני ימים של עצרת. אבל בראש חדש, אין גומרים אותו. הלכה נהג רבנו חננאל שיחיד אין לברך עליו בראש חדש. ורבנו תם פסק שהיחיד מברך. וכן דעת אדוני אבי הרא"ש ז"ל (והרמב"ם פסק שגם צבור אין מברכין עליו. והשו"ע כתב בשם ויש אומרים כרבנו חננאל, ובשם ויש אומרים כהרמב"ם, וכתב שכן נוהגים בארץ ישראל וסביבותיה. והרמ"א כתב בשם ויש אומרים כרבנו תם, ושכן נוהגים⁶²).

הדלקת נרות שבת

(כ"ד ב') (יח) הדלקת נר בשבת, חובה.

לכה אין מדליקין בדבר שריחו רע, שמא מתוך כך יניחנו ויצא. ולא בדבר שריחו טוב כעין צרי, שמא יסתפק ממנו. אלא מדליקין בשמן שמשמן ואגוזים ובשל צננות ובשל דגים ובשל פקועות⁶³.

ומברכין עליו בין איש ובין אשה שמדליקין.

ואפלו היה נר דולק והולך, צריך לכבותה ולחזור ולהדליקה לשם שבת.

מצוה לרחץ לכבוד שבת (או"ח רס)

(כ"ה ב') ומצוה לרחץ פניו ידיו ורגליו בחמין בערב שבת, וכל שכן גופו.

הדלקה ביוצא מן העץ ובפתילה שאינה מחורקת (או"ח רסד)

(כ"ז ב') כל היוצא מן העץ אין מדליקין בו, אלא פשתן. ומדליקין בפתילה אפלו אינה מחורקת (כן כתב הרא"ש. וכן פסק השו"ע⁶⁴. ודעת בה"ג שמדליקים בפתילה מחורקת). ומכל מקום

61. או"ח רפד,ב.

62. או"ח תכב,ב.

63. הרי"ף, רמב"ם, ורא"ש, השמיטו הא דשמן זית מן המובחר. אמנם תוספות, ותוספות הרא"ש הביאוהו. וכן פסק השו"ע (או"ח רסד,ו).

64. או"ח רסד,ט-י.

נהגו הנשים להדליק הפתילה ולכבותה שתהא מחרת ויאחז בה האור היטב.

אסור נתינת שמן בכלי הסמוך לנר (או"ח רסה)

(כ"ט ב') (יט) לא יקב אדם שפופרת של ביצה, וימלאנה שמן ויתננה על פי הנר בשביל שתהא מנטפת (גזרה שמא יסתפק ממנו⁶⁵, ויתחייב משום מכבה⁶⁶), ואפלו היא של חרס. ואם חברה בסיד או בחרסית, מתר. לא ימלא אדם קערה שמן ויתננה בצד הנר, ויתן ראש הפתילה בתוכה בשביל שתהא שואבת⁶⁷.

כבוי הנר בשבת בגלל רוח או חולה (או"ח רעח)

(כ) המכבה את הנר בשביל שהוא מתיירא מפני נכרים ולסטים ורוח רעה, ובשביל החולה שיטון, פטור אבל אסור (כי מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה. וכן פסקו רב הראשונים. ודעת הרמב"ם שחייב. והשו"ע פסק כרב הראשונים שפטור, והוסיף דעת הרמב"ם⁶⁸). ואם הוא חולה שיט בו סכנה, מתר לכתחלה.

(כא) כבה את הנר מפני שחס על השמן או על הנר או על הפתילה, פטור (דמלאכה שאינה צריכה לגופה היא. ולפי הרמב"ם חייב). ואם צריך להבהב הפתילה, חייב על כבוייה.

(לא ב') על שלשה דברים נשים מתות בשעת לדתן: על שאינן זהירות בנדה ובחלה ובהדלקת הנר. ולא יעמד אדם במקום סכנה. ויזהר להשלים נדריה. ויתרחק מלשון הרע.

(לד א') שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשכה: עשרתן, ערבתן, הדליקו את הנר. וצריך לאמר בנחת שיקבלוה ממנו. ואל יטיל אדם אימה יתרה בתוך ביתו.

דברים שמתר לעשות בין השמשות (או"ח רסא)

(כב) ספק חשכה ספק אינה חשכה, אין מעשרין את הודאי, ואין מטבילין כלים, ואין מדליקין נרות. אבל מעשרין הדמאי, ומערבין ערובי חצרות ולא ערובי תחומין, וטומנין החמין.

65. דכיון שהוא בכלי אחר שאין הנר בתוכו לא בדיל מיניה, וכיון שהקצוהו לנר המסתפק חייב משום מכבה.

66. ואפילו לפוסקים שסוברים שעל סתם כבוי אין בו חיוב חטאת אלא רק איסורא בעלמא (מלבד כשהוא מכבה כשצריך הפחמים), אפילו הכי גזרו ביה רבנן הך גזירה.

67. וגם בזה אם חיברו בסיד או בחרסית, מותר (משנ"ב רסה, ס"ק ז).

68. או"ח שטז, ח.

ספק ערוב להקל, כגון ערובי חצרות מבעוד יום, ונאכל ערובו בין השמשות, או הניח הערוב בין השמשות, ונאכל משתחשך, הוי ערוב (אבל ערוב תחומין שהניחו בבין השמשות, ספק חשכה, לא הוי ערוב אפלו בדיעבד, כדעת רבנו תם, הרא"ש ועוד. ודעת רש"י והרמב"ם שהוא הדין לערובי תחומין הוי ערוב. והשו"ע⁶⁹ סתם כרש"י והרמב"ם, ובשם ויש חולקים כתב כרבנו תם וסיעתו). אבל אם הניח בין השמשות, ונאכל בין השמשות, לא הוי ערוב.

(כג) אין טומנין משחשכה, אפלו בדבר שאינו מוסיף הכל. ואין טומנין מבעוד יום בדבר שמוסיף הכל (כגרסת רש"י. ודעת הרי"ף והרמב"ם שדבר המוסיף הכל אסור לטמן מבעוד יום ומשחשכה, ומתר בין השמשות. והשו"ע⁷⁰ פסק כרש"י).

הלכתא: מעת שתשקע החמה מתחיל בין השמשות ואסור להדליק בערב שבת. אבל יחיד שקבל עליו תענית שבין השמשות שלו מתר בסופו, אין נקרא בין השמשות להתיר אלא משהכסוף התחתון ואילך. ובמוצאי שבת, אסור לעשות מלאכה עד שישלם בין השמשות דרבי יוסי, שהוא אחר של רבי יהודה. ושל רבי יהודה שלשה חלקי מיל משתשקע החמה. וכוכב אחד בינוני - יום. שנים - בין השמשות. שלשה - לילה.

טלטול כלי גדול וכבד (או"ח שח)

(כד) הלכתא: כלי היאך שיהיה, גדול או כבד, לא נתבטל ממנו שם כלי, ומתר לטלטלו (כן כתבו רי"ף והרמב"ם ורא"ש, וכן פסק השו"ע⁷¹. ורש"י אסר כלי שאינו מטלטל מחמת גדלו).

קבלת שבת במה תלויה (או"ח רסג)

קבלת שבת אינה תלויה בהדלקת הנר, שאפלו אחר שהדליק מתר במלאכה. אלא תלויה בתפלת ערבית, שלאחר ברכו אסור במלאכה (כן דעת תוספות, הרא"ש, והרמב"ן והרשב"א. ודעת בעל הלכות גדולות שקבלת שבת תלויה בהדלקת הנר. והשו"ע⁷² כתב בשם בה"ג שתלוי בהדלקה, וכתב שיש חולקים. והרמ"א כתב שהמנהג, שאותה אשה המדלקת, מקבלת שבת בהדלקה⁷³. אבל שאר בני הבית מתרים במלאכה עד ברכו).

69. או"ח תטוג.

70. או"ח רנזא.

71. או"ח שחב.

72. או"ח רסגי.

73. אם לא שתתנה תחילה, ואפילו תנאי בלב סגי. וכתב המשנ"ב (ס"ק מד) שאין להתנות כי אם לצורך, מאחר שיש חולקים וסוברים דלא מהני תנאי. וכתב המשנ"ב (ס"ק מב) שאם האיש מדליק, אפילו כשהוא מברך על הדלקתו, ליכא מנהגא, ומותר במלאכה. ומכל מקום טוב להתנות.

פרק ג

כירה

השקיה והחזרה בשבת

השקיה תבשיל על גבי כירה (או"ח רנג)

(ל"ו ב') (א) כירה שאינה גרופה וקטומה, אסור להשקות עליה חמין שלא הוחמו כל צרכן ותבשיל שלא נתבשל כל צרכו. ואם שכח ושהה עליה, או עבר ושהה עליה, אסור. אבל אם נתבשל כל צרכו, מתר לשהותו עליה, וכגון שהוא מצטמק ורע לו. אבל מצטמק וטוב לו, אסור, אף על פי שנתבשל כל צרכו. ובגרופה וקטומה, הכל מתר. זהו לרב אלפס.

אבל לרש"י ולר"י, כל שהוא כמאכל בן דרוסאי, מתר להשהותו אפלו על שאינה גרופה וקטומה. ותבשיל שנתבשל כל צרכו, מתר לשהותו, ואף על פי שמצטמק ויפה לו. ואם אינו כמאכל בן דרוסאי, ושכח ושהה או עבר ושהה, אסור. ולזה הסכים אדוני אבי הרא"ש ז"ל (והשו"ע⁷⁴ סתם כהר"ף. ובשם ויש אומרים כתב כהרא"ש. והרמ"א כתב שנהגו להקל כסבא אחרונה).

וכל זה בשקיה. אבל בהטמנה, לכלי עלמא אסור בדבר המוסיף הבל (כן דעת רב הראשונים. ודעת רשב"ם שגם בהטמנה לא אסרו אלא תבשיל שהוא בשיל ולא בשיל. אבל תבשיל מבשל, לא אסרו. והשו"ע פסק כרב הראשונים. וכן פסק הרמ"א. ובשם ויש מקלין כתב כהרשב"ם⁷⁵).

החזרת תבשיל בשבת לכירה (או"ח רנג)

(ב) כירה שהיא גרופה וקטומה, שנטל הקדירה מעליה אפלו בשבת, מתר להחזירה כל זמן שהוא רותח (כן כתב הרא"ש, לשטתו⁷⁶, שסובר שבחל אם הצטנן יש בשול אחר בשול. אבל להרמב"ם וסיעתו, הסוברים שגם בלח אין בשול אחר בשול, מתר להחזיר קדירה אף אם הצטננה,

74. או"ח רנג, א.

75. או"ח רנז, ז. וראה להלן, ריש פרק רביעי.

76. להלן סעיף יא.

על פי התנאים להלן⁷⁷).

וְדוֹקָא עַל גְּבִה כְּגוֹן בְּשִׁפְתָּהּ אוֹ עַל כְּסוּי שֶׁל חֲלָלָה וּבַעֲוָדָה בִּידּוֹ וְדַעְתּוֹ לְהַחֲזִירָהּ. אֲבָל תוֹךְ הַכִּירָה, אוֹ הַנִּיחַ הַקְּדָרָה עַל גְּבִי קָרָקַע וְאִין דַּעְתּוֹ לְהַחֲזִירָהּ, אָסוּר (וְכֵן דַּעַת הַגְּאוּנִים וְרַב הָרָאוּשׁוֹנִים. וְדַעַת הָרַמְבַּ"ם שֶׁאִם לֹא הִנִּיחָה עַל גְּבִי קָרָקַע, מַחֲזִירִין אוֹתָהּ. וְהַשׁו"ע פֶּסֶק כְּהַרְמָב"ם⁷⁸. וְהַרְמ"א פֶּסֶק כְּהַגְּאוּנִים וְרַב הָרָאוּשׁוֹנִים).

וְאִפְלוּ תִלְאָה בְּמִקְל, אוֹ הִנִּיחָה עַל גְּבִי מָטָה, אוֹ שִׁפְנָהּ מִמַּחֲס לְמַחֲס, נִמְי אָסוּר לְהַחֲזִירָהּ (כֵּן כְּתַב הָרָא"ש. אֲמַנִּם הָרַמְבַּ"ם וְהַרִיטְב"א פֶּסֶקוֹ לְקָלָא, דְּאָסוּרָא דְרַבְנָן הוּא. וְהַשׁו"ע⁷⁹ פֶּסֶק כְּהַרְמָב"ם. וְהַרְמ"א פֶּסֶק כְּהָרָא"ש).

וְאִם אֵינָה גְרוּפָה וְקִטוּמָה, אִפְלוּ מִבְּעוֹד יוֹם אַחֵר שֶׁנִּגְמַר כָּל בְּשׁוּל הַקְּדָרָה וּמִנִּיחָה עוֹמֶדֶת עַל הַכִּירָה עַד לְעָרֵב לְהַחֲזִיק חֲמָה, אִם נִטְלָה אִז מִן הַכִּירָה אָסוּר לְהַחֲזִירָהּ אִפְלוּ בַּעֲוָדָה רוֹתַחַת, אִם הוּא כָּל כֶּף עָרֵב שֶׁאִם הָיָה קָר לֹא הָיָה יָכוֹל לְהַרְתִּיחוֹ מִבְּעוֹד יוֹם קֵדָם בְּרָכוּ שֶׁהוּא קִבְּלַת שִׁבְתָּ (כֵּן כְּתַבוּ תוֹסַפּוֹת וְהָרָא"ש. אֲבָל הָר"ן דָּחָה דְּבָרֵי הַתוֹסַפּוֹת וְהַעֲלָה דְּאִפְלוּ כְּשֶׁאֵינָה גְרוּפָה שְׂרִי מִבְּעוֹד יוֹם לְכָלִי עֲלָמָא. וְכֵן דַּעַת רִש"י, וְכֵן נִרְאֶה מִדְּבָרֵי הָרַמְבַּ"ם⁸⁰. וְכֵן לֹא הוּבָא דִּין זֶה בְּרַב הָרָאוּשׁוֹנִים).

הַשְׁהִיָּה וְהַחֲזָרָה לְתַנּוּר וְכַפֵּחַ (או"ח רנ"ג)

(ל"ח ב') (ג) תַּנּוּר, אִפְלוּ הִסִּיקוּהוּ בְּקֶשׁ וּבִגְבָבָא וְאִפְלוּ גְרוּף וְקִטוּם, אָסוּר אִפְלוּ לְסַמֵּךְ לוֹ קְדָרָה; וְכָל שֶׁכֵּן עַל גְּבִי וְתוֹכוֹ דָּלָא. לְרַב אֶלְפֶּס (שֶׁפֶסֶק כְּחֻכְמִים ד' "לֹא יִתֵּן" לֹא יִשְׁהָה הוּא) אָסוּר אִפְלוּ לְשִׁהוּתוֹ⁸¹. וְלִרְש"י (שֶׁפֶסֶק כְּחֻכְמִים, וְלִדְיָדָה, "לֹא יִתֵּן" לֹא יִחַזֵּר הוּא) לְשִׁהוּת מִתֵּר, לְהַחֲזִיר אָסוּר.

77. ולפי זה בתבשיל יבש שנתבשל כל צרכו, שאין בו בישול לכל הדעות, אפילו אם הצטנן לגמרי מותר להחזירו על גבי כירה גרופה וקטומה בשבת. כן כתב בבית"ל (רנ"ג), ד"ה ובלבד שלא נצטנן, על פי דברי הגר"א. ודלא כמג"א שכתב שאף בדבר יבש אם נצטנן לגמרי אסור להחזירו על גבי כירה אע"פ שאין בו משום בישול, שכיון שנצטנן היה ליה כנתינה על גבי כירה לכתחילה.

78. או"ח רנ"ג, ב.

79. או"ח רנ"ג, ב.

80. ב"י (או"ח רנ"ג). וכתב: ולכן לא נהגו העולם ליזהר בכך. והרמ"א כתב: יש אומרים דכל שהוא סמוך לחשיכה, או סמוך לברכו שהוא קבלת שבת לדידן (הגהות מרדכי), אם הוא סמוך כ"כ שאם נצטנן הקדירה אי אפשר להרתחה מבעוד יום, דינו כמו בשבת עצמו (לענין דבעינן גרופה וקטומה. אבל לענין דעתו להחזיר ושלא ינינו על גבי קרקע לא בעינן בזה. ע"פ ביאור הגר"א). ויש מקילין בזה, והמנהג להקל; אך טוב להחמיר במקום שאין צורך כל כך. ודוקא ע"ג כירה ממש; אבל לסמוך, אפילו לאש, במקום שהיד סולדת בו, שרי אפילו סמוך לחשיכה.

81. דהא דתנן תנור שהסיקוהו בקש ובגבבא לא יתן וכו' פירושו נמי, לא ישהה (וכ"ש לא יחזיר).

(ד) כֶּפֶח שֶׁהוּא מְקוּם שְׁפִיתָת קִדְרָה אַחַת, אִם הִסִּיקוּהוּ בְּקֶשׁ וּבִגְבָבָא, הֲרִי הוּא כְּכִירִים וּמִתֵּר עַל יְדֵי גְרִיפָה וּקְטִימָה⁸². וְכֵן אִם הִסִּיקוּהוּ בְּגִפְתָּ וְעֵצִים, אֶפְלוּ גְרִיפָה לֹא מִהֲנִי כְּתֵנוֹר, וְאִסּוּר לָרֵב אֶלְפֶּס אֶפְלוּ לְהִשְׁהוּת, וּלְרִשׁ"י לְהַחְזִיר.

בְּשׁוּל בְּשֶׁבֶת

בְּשׁוּל בְּתוּלָדוֹת הָאוֹר וְהַחֲמָה וּבְחֲמָה עֲצָמָה (או"ח שיח)

(ל"ח ב') (ה) אֵין נוֹתֵנִין בִּיצָה בְּצֵד הַמַּחֲס בְּשֶׁבִיל שְׁתַּתְּגַלְגַּל. וְלֹא יִפְקִיעֶנָּה בְּסוּדְרִין בֵּין אִם נִתְחַמְמוּ (הַסוּדְרִין) בְּאוֹר בֵּין אִם נִתְחַמְמוּ בְּחֲמָה (שְׁבִין בְּתוּלָדוֹת הָאוֹר, בֵּין בְּתוּלָדוֹת חֲמָה, אִסּוּר לְבַשֵּׁל). אֲבָל לְגַלְגְּלָה בְּחֵם הַשְּׁמֶשׁ עֲצָמוֹ, מִתֵּר. וְלֹא יִטְמִינָנָה בְּחוּל וּבְאַבֶּק דְּרָכִים בְּשֶׁבִיל שְׁתַּצְלָה.

הַמְבַּשֵּׁל בְּשֶׁבֶת: פְּסָקוֹ הַגְּאוֹנִים, רִי"ה, רַמְבַּ"ם, רַמְבַּ"ן, וְרֹא"ש, כְּרַבִּי יְהוּדָה שְׁבִין בְּשׁוֹגֵג וּבִין בְּמִזִּיד אִסּוּר בְּשֶׁבֶת (וּבְמִזִּיד אִסּוּר לֹא לְעוֹלָם). וְהַתּוֹסְפוֹת פְּסָקוֹ כְּרַבִּי מֵאִיר, שֶׁהַמְבַּשֵּׁל בְּשׁוֹגֵג, יֵאָכֵל בְּשֶׁבֶת, בֵּין לְעֲצָמוֹ בֵּין לְאַחֲרִים. וְהַשּׁוֹ"ע⁸³ פְּסָק כְּרַב הָרֵאשׁוֹנִים.

אִסּוּר הַמְשַׁכֵּת צִנוֹר שֶׁל צוֹנֵן לְתוֹף אִמָּה שֶׁל חֲמִין (או"ח שכו)

(ו) אִסּוּר לְהַמְשִׁיךְ בְּעֶרֶב שֶׁבֶת סִילוֹן שֶׁל צוֹנֵן לְתוֹף אִמָּה שֶׁל חֲמִין. וְאִם עָשָׂאוֹ, הַמִּים אִסּוּרִים בְּרַחֲצָה וּבִשְׁתִּיָּה, כְּחֲמִין שֶׁהוּחֲמוּ בְּשֶׁבֶת. וְאֶפְלוּ הַמִּים שֶׁנִּכְנָסוּ מִעֶרֶב שֶׁבֶת אִסּוּרִין.

רַחֲצָה בְּשֶׁבֶת (או"ח שכו)

(ל"ט ב') אִסּוּר לְשַׁפֵּךְ מִים שֶׁנִּתְחַמְמוּ בְּאוֹר עַל גּוֹפּוֹ לְהִשְׁתַּטֵּף בָּהֶם בְּשֶׁבֶת יוֹם טוֹב, וְאֶפְלוּ נִתְחַמְמוּ מִעֶרֶב שֶׁבֶת וְעֶרֶב יוֹם טוֹב, בֵּין אִם הֵם בְּכָלִי בֵּין אִם הֵם בְּקֶרֶקַע. אֲבָל בְּחֲמֵי טְבִירָה וּבְצוֹנֵן, מִתֵּר לְהִשְׁתַּטֵּף.

—•••••—

82. כתב הב"י או"ח רנג"א: ויש לתמוה על רבינו (הטור) שכתב כאן וגם ברמזים (פ"ג אות ד) אם הוסק בקש וגבבא מותר על ידי גריפה וקטימה, דבלא גריפה וקטימה נמי שרי, דומיא דכירה! עיי"ש. ועיין ב"ח וט"ז.

83. או"ח שיח"א. ובביאור הגר"א האריך להוכיח שהלכה כרבי מאיר. וכן פסק בספר התרומה כר' מאיר, אלא שכתב שדוקא במבשל בשבת בשוגג מותר אפילו לו (דמעיקרא חזי לכוס, דהיינו לאכלו ח"י). אבל השוחט או שאר מלאכות (דמעיקרא לא חזי כלל), כגון שהדליק נר, אפילו בשוגג אסור לו באותו שבת.

וכתב המשנ"ב (ס"ק ב) שכל שיש ספק פלוגתא בזה אי הוי בכלל בישול או לאו, או בשאר מלאכות כי האי גוונא, אין לאסור בדיעבד, דכל האיסור הזה הוא רק מדרבנן שקנסוהו, וספיקא דרבנן לקולא.

וכשעשה מלאכה דרבנן בשבת, האריך בביאור הגר"א להוכיח דלכולי עלמא אם עשה אותה בשוגג, אין לאסור בדיעבד ליהנות ממנה. ועיין ביה"ל (ד"ה המבשל).

(מ' א') (ז) חמין שהוחמו מערב שבת וערב יום טוב, למחר רוחץ בהם פניו ידיו ורגליו, אבל לא כל גופו אפלו אבר אבר. אבל בצונן ובחמי טבירה, מתר לרחץ אפלו כל גופו.

ומרחץ שפקקו נקביו מערב שבת וערב יום טוב, למוצאי שבת ויום טוב רוחץ בהם מיד. אבל בשבת ויום טוב אסור להזיע בה. והני מלי באמבטי קטנה. אבל באמבטי גדולה של כרכים שאין בהם זעה הרבה, מתר להזיע דרך הלוכו.

(ח) מאן דעבר אדרבנן, שרי למקריה עברינא.

לא ישוט אדם בברכה, אפלו עומדת בחצר. ואי אית לה גדודי, שרי.

(מ' ב') (ט) מתחמם אדם כנגד המדורה ומשתטף אחר כך מיד בצונן. אבל להשתטף תחלה ולהתחמם אחר כך, אסור.

וכן אסור להתחמם ידיו אחר נטילה אם לא נגבם יפה (כן כתבו הרא"ש והמרדכי. וכן משמע מרש"י, שכתב שטעם האסור משום חמיו מים שעליו. אבל הרמב"ן כתב דמשום גזרת מרחצאות נגעו בה, שנמצא כרוחץ במים פושרין. אבל משום הפשרה עצמה מתר. וכן מבאר ברמב"ם. והשו"ע⁸⁴ כתב בשם יש אומרים כהרא"ש והמרדכי).

מתר לחמם אלונטית ולהניח על מעיו בשבת. אבל קומקומוס של חמין אין להניח על גבי מעיו, בין בחל בין בשבת.

הנחת קיתון מים ופך שמן כנגד האש מרחוק (או"ח שיח)

(מ' ב') (י) מתר לתן קיתון של מים או פך של שמן כנגד האש מרחוק כל כך שאינו יכול להתחמם עד שתהיה היד סולדת בו, דהינו כל שפרסו של תינוק נכוית ממנו. וכן מתר לתן הקיתון או הפך בכלי שני שיש בו מים חמין. אבל בכלי ראשון או לקרבו אצל האש במקום שיכול להתחמם שתהיה היד סולדת בו, אפלו להניחו שעה אחת קטנה עד שתפיג צנתו, אסור (כן כתב הרא"ש. אמנם מרש"י ורמב"ם משמע שגם בכי האי גונא מתר, כל עוד לא יניחם שם עד שיתבטלו. והשו"ע⁸⁵ פסק כהרא"ש).

קרוב בשול ודין בשול אחר בשול (או"ח שיח)

(יא) כל שלא הגיע כמאכל בן דרוסאי, כל המקרב בשולו חייב (ודעת הרמב"ם שכל עוד

84. או"ח שכוה.

85. או"ח שיח, יד.

לא הגיע לשעור מאכל בן דרוסאי, פטור⁸⁶. ואחר שהגיע למאכל בן דרוסאי, כל זמן שהוא רותח, לא שיק בושל (ודעת הרמב"ם ועוד, שגם אחר שהתבשל כמאכל בן דרוסאי, כל עוד לא התבשל כל צרכו יש בו בשול. וכן פסק השו"ע⁸⁷). ואם נצטנן והרתיחו, חיב.

ודוקא בדבר שיש בו משקה. אבל בדבר יבש שנתבשל, אין בשול אחר בשול (ודעת הרמב"ם ועוד, שגם בדבר שיש בו משקה, אין בשול אחר בשול. והשו"ע פסק כהרא"ש שיש בשול בדבר מבשל לח, אם נצטנן⁸⁸).

כלי ראשון שאינו על האש: כתב הרמב"ן על פי הירושלמי "למדנו דברי הכל שאין בשול גמור, אלא באור מהלך תחתיו". ולפי זה בכלי ראשון שאינו על גבי האש, אסורו דרבנן⁸⁹. וכן משמע ברמב"ם. אמנם בר"ן מבאר דאפא פלגתא בזה בין הבבלי לירושלמי.

(יב) בכל מקום מתר להרהר בדברי תורה, חוץ מבית הכסא ובית המרחץ. ואסור לומר בהם דברים של קדש, ואפלו בלשון חל. ודברים של חל מתרין לאמרם בלשון קדש. ולאפרושי מאסורא, אפלו דברים של קדש בלשון קדש מתר לומר בהם.

(מ"א א') מליר הגרוף, שותין ממנו בשבת. אנטיכי, אף על פי שהיא גרופה וקטומה, אין שותין ממנה בשבת⁹⁰.

נתינת מים צוננים לכלי ראשון שיש בו מים חמים (או"ח שיח)

(יג) מחם שפנהו מן האש, והוא חם, או שיש בו מים חמין, לא יתן לתוכו מים צוננים מעט, מפני שמתחממין. אבל נותנין לתוכו מים הרבה כדי להפשירן, אפלו אם הם מצרפין הכלי ומחזקין אותו, כיון שאינו מתכונן לכך (כן פסק הטור. ודעת הרמב"ם שלכלי ראשון שיש בו חמים, לא יתן אפלו מים צוננים מרבים. והשו"ע⁹¹ פסק כהרמב"ם, והרמ"א פסק כהטור).

86. וזה לשונו (הל' שבת טה): "נתבשל חצי בשול (פי' כמאכל בן דרוסאי) מצד אחד - פטור, עד שיהפך בו ויתבשל חצי בשול משני צדדיו." הובא במשנ"ב (שיחא, ס"ק א. וכתב שם המשנ"ב לאסור מן התורה עכ"פ מצד חצי שיעור. אמנם ראה מש"כ ב"נתיבי הלכה", פ' א', סוגית הוציא חצי שיעור ועוד חצי שיעור, בשם רבים ממפרשי הרמב"ם, שדעתו לכאורה שחצי שיעור בשבת אסורו דרבנן).

87. או"ח שיח, ד.

88. או"ח שיח, ד. והרמ"א כתב בשם רבינו ירוחם: ויש אומרים דוקא אם מצטמק ויפה לו. אמנם מדברי השו"ע (או"ח רנו, ז) משמע דאסור בכל ענין אם נצטנן, אף במצטמק ורע לו (ביאור הגר"א, או"ח שיח, ד).

89. בבבלי הדברים אינם מפורשים, ולכאורה אפושי מחלוקת לא מפשינן (וכן מבואר בפרי חדש). וכן כתב ערוך השולחן (הל' שבת, סי' שיח, סעי' כ-כא; סעי' לט), שעל פי בבלי וירושלמי מן התורה אינו מבשל אלא בעומדת על האש, ושכן דעת הרמב"ם ורש"י. וכתב שמהתוספות משמע שהוא בישול גמור מהתורה, ושכן משמע מדברי הטור ושו"ע. אמנם ראה ביאור הגר"א (יו"ד קהב, ס"ק יג) במה שגרס בירושלמי.

90. ראה במה שכתבתי ב"נתיבי הלכה" בביאור מהות מוליאור ואנטיכי, על פי הראשונים.

91. או"ח שיח, יא-יב. ועיין עוד ב"נתיבי הלכה" שנחלקו המפרשים בדעת הרמב"ם.

כבוי גחלת ברשות הרבים (או"ח שלד)

(יד) גחלת המנחת ברשות הרבים, בין של עץ בין של מתכת, מתר לכבותה (שכל כבוי הוא מלאכה שאינה צריכה לגופה, ופטור עליה ואסור רק מדרבנן. ובמקום נזק לרבים התירו. וכן פסקו רב הראשונים. אמנם לרמב"ם מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, ולכן רק גחלת של מתכת, שאסור כבוייה מדרבנן, מתר לכבות ברשות הרבים. והשו"ע⁹² סתם **כרב הראשונים**, והוסיף דעת הרמב"ם). וכן קוץ המוטל ברשות הרבים, מתר לטלטלו פחות פחות מארבע אמות. ובכרמלית מטלטלין אפלו טובא.

נתינת חמים לצונן ולהפך בכוס ואמבטי (או"ח שיח)

(מ"ב א') (טו) נותן אדם בכוס בין מים חמים לתוך צונן, בין צונן לתוך חמים. ובאמבטי, חמין לתוך צונן ולא צונן לתוך חמין (וכן דעת רי"ף ורמב"ם. ודעת הרמב"ם דבאמבטי הכל אסור. והשו"ע⁹³ פסק כהרמב"ם). וספד דינו⁹⁴ כאמבטי.

ערוי מכלי ראשון (או"ח שיח)

(טז) **רש"ב** חשיב ערוי ככלי שני, ומתיר לערות על התרנגולת למלגה⁹⁵. ורבינו תם חשיב לה ככלי ראשון, ואם ערה עליה, צריך לקלף העור (והשו"ע⁹⁶ פסק כרבינו תם). ואם ראש התרנגולת למעלה, אין צריך לקלף, כי הנוצה היא מגנה. ומכל מקום אין להגעיל כלי הבלוע מאסור על ידי ערוי.

בשול בכלי ראשון (או"ח שיח)

(מ"ב ב') (יז) מתר לתת מלח בכלי ראשון שהעבירו מעל גבי האור דלא בשיל. ובשר השור, אף על גב דבעי בשול טובא, אסור לתנו בכלי ראשון, ואפלו אם אינו יבש⁹⁷.

92. או"ח שלד, כז.

93. או"ח שיח, יא.

94. כן הוא בדפוסים וכת"י. והב"י (שיח, יא-יב) תמה על זה, שהוא היפך ממה שאמרו בגמרא וממה שכתב הרא"ש. וכתב: ואפשר שצריך להגיה שם: **אינו** כאמבטי, כי הסופר טעה בין אינו לדינו.

95. שכן בכלי ראשון אסור למלוג (היינו לשטוף ברותחים) גדיים וטלאים ועופות, אא"כ ניקר החלב, ומלחם (י"ד סח). והטעם, שבכלי ראשון מתבשל דם וחלב שבהם עם הבשר, ואסור.

96. י"ד סח; או"ח שיח, י. ולכן אסר ליתן תבלין בקערה ולערות עליהם מכלי ראשון. וביו"ד (סח; הוסיף שהוא מבשל כדי קליפה.

97. צ"ב מה שכתוב, שכן זה לשון הרא"ש (גי'): "והלכה כלשנא בתראה דמסייע ליה לרב נחמן. ומשמע דבישראל דתורא לא בשלה בכלי ראשון, ומותר לתת בשר חי לתוך כלי ראשון שהעבירוהו מעל האור. ומיהו אי מליח ישן הוא אפשר דאסור, דממהר להתבשל כדאמרין לעיל (ל"ט א). ואפילו נמלח מחדש, נהי דבשר אינו מתבשל, הלחלוחית והמלח והדם שבתוכו מתבשל ונבלע בבשר, ואסור."

מקצה ובסיס לדבר האסור

טלטול כלי לצורך דבר שאינו נטל ובטול כלי מהיכנו (או"ח רסה)

(מ"ב ב') (יח) אין נותנין כלי תחת הנר בשבת לקבל השמן (המטפטר מהנר⁹⁸), ולא תחת התרנגולת לקבל הביצה. אבל יכול לכפו על הביצה שלא תשבר (דכלי נטל לצורך דבר שאינו נטל בשבת). ולתת הכלי תחת הנר מבעוד יום, מתר. ושמן היו רד לתוכו, אסור.

טלטול מת, טלטול מן הצד, טלטול בגופו (או"ח שיא)

(מ"ג ב') (יט) מת שהוא ירא עליו מפני הדלקה, רש"י מתיר לטלטלו טלטול גמור. **ולרב אלפס** דוקא טלטול מן הצד (והשו"ע⁹⁹ פסק כרש"י).

ואם הוא מוטל בחמה, אם יש לו כפר או תינוק, יניחנו עליו ויטלטלנו על ידו. ואם אין לו, יניחנו במקומו, שאסרו להפכו ממטה למטה, שטלטול מן הצד לצורך דבר האסור, אסור. ולצורך דבר המת, מתר. כגון מעות ששכח על הכר (והפר הוא דבר המת), מנער הכר והן נופלות.

וטלטול בגופו כלאחר יד, אפלו לצורך דבר האסור, מתר. כגון הקש שעל המטה מנענעו בגופו.

טלטול הנר בשבת (או"ח רעט)

(מ"ד א') (כ) מותר השמן שבנר ושבקערה שהדליקו בו באותו שבת, אסור (פיו דבין השמשות היה אסור בטלטול לפי שנעשה הנר והשמן והפתילה בסיס לשהבת, שהוא דבר האסור בטלטול, ומגו דאתקצאי לבין השמשות, אתקצאי לכלי יומא. וזהו הנקרא מקצה מחמת אסור). וכן נר ופמוט שהדליקו בהן בשבת, אסור לטלטלן אפלו לאחר שקבו. אבל אם לא הדליקו בהם, מתר, ואפלו אם הנר מאוס.

מטה שיש עליה מעות (או"ח שי)

(מ"ד ב') מטה שיש עליה מעות, אפלו אין עליה בשבת, והיו עליה בין השמשות,

98. משום שהשמן מוקצה, וסובר התנא אין כלי ניטל בשבת אלא לצורך דבר הניטל. או משום שסובר אסור לבטל כלי מהיכנו, להושיבו במקום שלא יוכל ליטלו עוד, שנחשב כקובעו שם ומחברו בטיט, ודומה למלאכה. וכלי זה לאחר שייפול בו שמן המוקצה, יהיה אסור בטלטול. רש"י.

99. או"ח שיא. וראה בהרחבה ב"נתיבי הלכה" (כאן, ובפרק המצניע, צ"ד ב', בשיטות הראשונים), האם מותר להוציא לרשות אחרת, ולכרמלית, בדברי הפוסקים.

אסור לטלטלה. אין עליה בשבת, ולא היו עליה בין השמשות, מתר, אפלו יחדה למעות והניח עליה מעות מבעוד יום וסלקן, להרי"ף. ולרבנו תם, אסור לטלטלה אם יחדה למעות והניח עליה מבעוד יום, אפלו סלקן (והשו"ע פסק כהרי"ף. והרמ"א בשם יש אסורין כתב כרבנו תם¹⁰⁰).

מקצה הנמצא על דבר הטפל לכלי: שנינו במסכת כלים, שמוכני¹⁰¹ של שדה, בזמן שהיא נשמטת (שאפשר לשמט אותה ולהוציאה מהשדה, אינה נחשבת חלק ממנה, ולכן) אין גוררין אותה בשבת, בזמן שיש בתוכה מעות. ומפרש ר"י דכשהיא נשמטת, היא כלי בפני עצמה; אבל כשאינה נשמטת, מתר לגררה אף על פי שיש עליה מעות, דכיון שאינן על גבי השדה שהיא עקר הכלי, שרי. וכן פסק הרמ"א¹⁰².

טלטול מקצה מחמת אסור לצרף גופו ומקומו¹⁰³: דעת רשב"א ומרדכי, שמקצה מחמת אסור, מתר לטלטלו לצרף גופו ומקומו, ככלי שמלאכתו לאסור. ודעת הרא"ש ורבנו ירחם, שאסור. והשו"ע¹⁰⁴ סתם כהרא"ש. ובשם יש מי שהתיר כתב כהרשב"א ומרדכי, וכתב שלא נראה דבריו.

הנחת נר על גבי דקל בשבת ויום טוב (או"ח רעז)

(מ"ה א') (כא) מניחין נר על גבי דקל מערב שבת (כי גם לאחר שיכבה לא יטלנו, שהרי הקצה בין השמשות לאסור). ואין מניחין אותו עליו מערב יום טוב (שמא לאחר שיכבה יטלנו ונמצא משתמש באילן).

דבר שאינו ראוי ודחאז בידים (או"ח שי)

(מ"ה ב') אין מקצה לרבי שמעון אלא גרוגרות וצמוקים. ואפלו חטים שזרעם¹⁰⁵ וביצים שננתן תחת התרנגולת, מתרים הן לטלטלן.

קן של תרנגולים שיש בו אפרח מת, אסור אפלו לנער (דכיון דאינו עשוי אלא לתרנגולת,

100. או"ח שי, ז. וכתב המשנ"ב (ס"ק כה), שלשיטת רבינו תם, דינה כמוקצה מחמת חסרון כס, ואפילו לצורך גופו ומקומו אסור (דלא כהרמ"א). עוד כתב (ס"ק כז) דמכל מקום לדינא מסכים בספר אליה רבה דאף שהכיס מיוחד למעות, כל שאין דרכו להקפיד להניח בו דברים אחרים, איננו בכלל מוקצה מחמת חסרון כס רק כסתם כלי שמלאכתו לאיסור ושרי לצורך גופו או מקומו. ועיי"ש שער הציון (אות יט).

101. רש"י ביאר גלגל. רבינו תם ביאר בסיס שהשידה מונחת עליו (מלשון כן). והרמב"ם ביאר מגירה שבשידה.

102. או"ח שי, ז.

103. דיון בטלטול כלי שמלאכתו לאיסור מחמה לצל ע"י ככר או תינוק, ראה להלן, פרק נוטל, סי' ב (קמ"ב ב').

104. או"ח רעט, ב.

105. ועל כרחך מיירי שלא השרישו, שאם השרישו אסור היה ליטלן. ולהלן, נ' ב', אמרין דהטומן לפת וצנונות ניטלין בשבת. וראה "נתיבי הלכה" (מ"ה א', חסין שזרען בקרקע), שיש ראשונים שמבארים דלהלן, בהטומן לפת וצנונות, מיירי שגם לא התכוין לזריעה; דבמתכוין, נאסר אף שלא השרישו.

הוה לה כמניח¹⁰⁶).

טלטול מנורה בשבת (או"ח רעט)

(מ"ה ב') (כב) כל מנורה, בין גדולה בין קטנה, אפלו אין בה חליות אלא פרקים הדומים לחליות, אסור לטלטלה (כן פסקו תוספות והרא"ש. והרמב"ם פסק דבשל פרקים הדומים לחליות, אם היתה קטנה מתר לטלטלה. והשו"ע¹⁰⁷ פסק בתוספות והרא"ש). רבי שמעון מתיר לטלטל כל נר, אפלו של נפט.

בסיס לדבר האסור והמתיר (או"ח שי)

(מ"ז א') כל שהוא בסיס לדבר האסור והמתיר, כגון כנונא אגב קטמה, מתיר לטלטלו (לרש"י רק כשהאסור חשוב, אוסר. ולרבנו תם גם כשאינו חשוב, כל עוד אינו בטל להתיר, אוסר. וכדי להתיר טלטול צריך שיהא דבר המתיר חשוב מדבר האסור. והשו"ע¹⁰⁸ פסק כרבנו תם).

מטה של פרקים (או"ח שיג)

(כג) מטה של פרקים אסור להחזירה בשבת ולהדקה. ואם תקע, חייב חטאת. ואם היא רפויה, מתיר לכתחלה.

נתינת כלי עם מים מתחת לנר (או"ח רסה)

(מ"ז ב') (כד) נותנין כלי תחת הנר לקבל בו ניצוצות אפלו בשבת. ואין נותנין תחתיו כלי של מים, אפלו בערב שבת (שאף על פי שגורם כבוי מתר, מקרב כבוי אסור). ומתיר ליתת מים בעששיות.

106. רא"ש.

107. או"ח רעט, ז.

108. או"ח שיח. כתבו הפוסקים דאם לכל העולם ההיתר חשוב יותר ולדידיה אינו חשוב, אזלינן בתר דידיה. והוא הדין איפכא. משנ"ב (שיח, ס"ק לג).

פרק ד

במה טומנין

אסור הטמנה בדבר המוסיף הכל אפלו מבעוד יום (או"ח רנז)

(מ"ז ב') (א) כל דבר שמוסיף הכל, אין טומנין בו אפלו מבעוד יום. ויש מפרשים (רש"י ורשב"ם) אם הוא מבשל כמו מאכל בן דרוסאי, מתר. ורבינו תם אוסר (והשו"ע פסק כרבינו תם. וכן פסק הרמ"א. ובשם ויש מקלין כתב כהרשב"ם¹⁰⁹).

דברים המוסיפים הכל (או"ח רנז)

אין טומנין (בערב שבת) בפסלת של זיתים ושמשמן, ולא בצבל ומלח וסיד וחול, בין לחין בין יבשים. ולא בתבן ולא בזגין ולא במוכין ולא בעשבים לחין (שכל אלו מוסיפים הכל. ודוקא לחין מחמת עצמן¹¹⁰). אבל ביבשים, מתר. וטומנין (בערב שבת) בכסות ופרות ובכנפי יונה ובנערת של פשתן, ובנסרת של חרשין (שאלו אינם מוסיפים הכל).

(ב) יש מקומות שנוהגים שבמקום שהסיקו את האור ובשלו קדרות כל היום, לעת ערב מסלקין האש וגורפין הרמץ ונותנין שם הקדרה לצרף מחר ומכסין אותה באפר צונן¹¹¹.

הטמנה כשיש אור בין הדפנות לקדרה (או"ח רנז)

יש מקומות שעושין חפירה אצל מקום האש מראפת בלבנים סביב ומחממין אותה וגורפין אותה ומטמינים בה הקדרה ומכסים אותה (דהא דאסרי הטמנה בדבר המוסיף הכל, הינו משום גזרה שמא יטמין ברמץ. והינו דוקא כעין הטמנה ברמץ, שהרמץ מגיע לקדרה סביב. אבל בתנור וכן בחפירה זו שיש אור הרבה בין הדפנות לקדרה, לא דמיא להטמנה ואין

109. וזה לשון השו"ע (או"ח רנז): כל היכא דאסרינן הטמנה, אפילו בקדירה מבושלת כל צרכה אסרינן, ואפילו מצטמק ורע לו. הגה: וכן עיקר. ויש מקילין ואומרים דכל שהוא חי לגמרי או נתבשל כל צרכו, מותר בהטמנה כמו בשיהוי, וכמו שנתבאר לעיל סימן רנ"ג. ובמקום שנהגו להקל על פי סברא זו, אין למחות בידם. אבל אין לנהוג כן בשאר מקומות.

110. אבל מחמת דבר אחר, טומנין בהן. וכן פסקו רי"ף ורא"ש. והשו"ע (רנזג) פסק לחומרא.

111. וכתב הרא"ש שיש לתמוה על מנהגם, עיי"ש.

להחמיר בה יותר משהיה על גבי כירה¹¹²).

ופרות הראויים לאכל חיים, מתר לתתם מבעוד יום אצל הקדירה חיים, ובלבד שלא יוסיף על הכסוי משתחשה, דאז מקרב בשולם.

הטמנה במקצת: דעת הרשב"א והר"ן בשם הגאונים, הרא"ש ועוד, ששהוי הוא כגון שהקדירה יושבת על כסא של ברזל וכיוצא בזה, או שהיא תלויה באבנים, שאין שולי הקדירה נוגעים בגחלים. אבל קשהקדירה עומדת על גבי הגחלים, נקרא הטמנה בדבר המוסיף הבל, ואסור; שהטמנה במקצת הטמנה היא. ודעת רבנו תם שאם הקדירה מגלה מלמעלה, לא הוי הטמנה¹¹³. והשו"ע¹¹⁴ פסק כהגאונים. והרמ"א בשם ויש אומרים כתב כרבנו תם.

הנחת צונן על המחם (או"ח שיח)

(מ"ח א') (ג) אסור לתן כוזא דמאיא (כד מים צוננים) לפומא דקומקמוסא (על מחם עם מים חמים) אפלו להפשיר, אם הוא בענין שראוי להתבשל שם.

פריסת בגד על פי חבית (או"ח שכ)

(ד) אסור למפרס סודרא אפומא דכוזא (על פי קנקן) ולמינח נטלא עלוה (להניח נטלה על הסודר, היות שאינו עשוי לקר, מקפיד עליו, ויבוא לידי סחיטה).

החזרת מוכין לכסת בשבת (או"ח שמ)

מוכין שטמן בהן, אסור לטלטלן.

(ה) מתר להחזיר מוכין לכסת בשבת. אבל לתנן לכתחלה, אפלו ביום טוב אסור. ולולאות שיש במלבושים שעל הכתף שיצאו, אסור להחזיר. ומתירין בית הצואר בשבת מקשר שקשרו הכובס, ולא פותחים לכתחלה.

מתי צריך יחוד לענין הטמנה (או"ח רנט)

(מ"ט א') (ו) טומנין בשלחין (עורות) ומטלטלין אותן אפלו שלא טמן בהן, בין של בעל הבית, בין של אמן. ונסרים של בעל הבית, מטלטלין אותן. ושל אמן, אין מטלטלין אותה, אלא אם כן חשב עליהן לתת עליהן פת לאורחים.

112. רא"ש. ופסק כן השו"ע (או"ח רנח) להלכה.

113. כן כתב בביאור הגר"א (או"ח רנגא, בסוף הסעיף, בביאור דברי הרמ"א). ולשון ר"ת בספר הישר (חלק החידושים, סי' רלה): "דהטמנה משמע שמכוסה בה רובו או כולו".

114. או"ח רנגא. וכתב הרמ"א: וכן המנהג (שכל זמן שהיא מגולה למעלה לא מקרי הטמנה ושרי).

(ז) טומנין בגזי צמר ומטלטלין אותן. והני מלי בסתם גזין. אבל בשל אוצר שטמן בהם, אין מטלטלין אותן, אלא מנער הפסוי והן נופלות. ואם יחדן להטמנה, מטלטלין אותן אף בשל אוצר (כן דעת הרא"ש. ולהרי"ף ורמב"ם גם בסתם גזים צריך יחוד להתייר טלטולם. והשו"ע¹¹⁵ פסק כהרא"ש).

חריית של דקל (או"ח שח)

(ח) חריית של דקל שגדרו לעצים - יושב עליהן מערב שבת מבעוד יום, מתיר לישב עליהם בשבת (וכן פסקו רב הראשונים ושו"ע¹¹⁶). וכל שכן אם חשב עליהן מבעוד יום לישב עליהן אפילו (אם מחשבתו היתה לישב עליהן) בחל¹¹⁷, או שקשרן לשיבה.

ציאה בפיקורין וציפה (או"ח שח)

וכן פיקורין וציפה שחשב עליהן לצאת בהם או שיצא בהן בחל או שצבעו בשמן או כרכן במשיחה, יוצאין בהם בשבת (כן דעת הרא"ש. ודעת רבנו יונה שלא מהני מחשבה בפיקורין, משום דלא מוכחא מלתא דמיחדי למכתו, ומחזי כמוציא בשבת. והשו"ע¹¹⁸ סתם כהרא"ש, ובשם יש אומרים כתב רבנו יונה).

פירוש פיקורין וציפה הוא צמר מנפץ מוכן לטויה, שצובעו מי שהוא קרח ונותנו על מצחו כדי שיתראה בעל שער¹¹⁹ (ודעת רב הראשונים שפיקורין הם פשתן וצמר לשים על המפה).

וכן הקש שעל גבי המטה שחשב עליו מבעוד יום או שנתן עליו כר או כסת, מנענעו בידו בשבת.

מכניס אדם מלא קפתו עפר לצרכיו (או"ח שח)

(ני' א') (ט) מכניס אדם מלא קפתו עפר ומיחד לה מקום ועושה בה כל צרכו.

115. או"ח רנט, א.

116. או"ח שח, ב. אבל בלאו הכי מוקצים הם ואסור לטלטלם. וכתב המשנ"ב (ס"ק פב) דהיינו טלטול ממש. אבל לישב עליהם כשאינן מזיזין ממקומם, ודאי שרי. ואפילו כשמזיזים על ידי ישיבתו, מצדד המגן אברהם להקל, דטלטול מן הצד הוא כל זמן שאין מזיזין בידיים. ושכן מצא במאירי שמסכים לזה, רק שכתב דבמקום שאין צורך, ראוי לפרוש מזה.

117. והמשנ"ב (שח, ס"ק פו) כתב: והאליה רבה הביא בשם כמה ראשונים שסבירא להו דמחשבה לא מהני, אלא אם כן חשב לישב עליהם בשבת.

118. או"ח שח, כד.

119. פירוש זה הוא כפירוש רבינו חננאל. וקצת צ"ב, שפירש דלא כרוב הראשונים (ראה רש"י, רבינו יונה, ר"ד, רבינו ירוחם, ר"ן מאירי ועוד) שפירשו שפיקורין הם פשתן וצמר לשים על המכה, וכן פירש הטור עצמו (או"ח שח).

רחיצת פנים וידיים בחמרים המשירים שער

ובכל חפין את הכלים, חוץ מכלי כסף בגרתקון (מפני שהוא מלבנו כדרך שהאמנין עושין, ונמצא כמתקן כלי וגומר מלאכתו בשבת¹²⁰).

ועפר לבנה ועפר פלפלי ומי זיתים ואהלל מערב עם אסא וסגלי, רק שלא יהא רב אהלל, מתר לרחץ בו פניו ידיו ורגליו בשבת.

הטומן בקפה מלאה בגזי צמר (א"ח רנט)

(נ"ב) (י) טמן בקפה מלאה צמר, והוציא קדרה ונתקלקלה הגמא, לא יחזירנה. ואם לא נתקלקלה, יחזירנה.

החזרת כסוי שהתגלה (או"ח רנז)

(נ"א א') לא כסהו מבעוד יום, לא יכסנו משתחשף. כסהו ונתגלה אפלו מבעוד יום, יכול לכסותו משתחשף. וכן יכול לגלותו בשבת, ולחזור ולכסותו. גלהו (ב'ידים) מבעוד יום אדעתא שלא לכסותו, אסור לכסותו משתחשף (שאז דמי לתחלת הטמנה. ובספר התרומה פסק להחמיר, דכל שנתגלה מבעוד יום, אפלו ממילא, אסור לכסותו משתחשף. וכן כתב הרמב"ם שרק אם התגלה משחשכה מתר לכסותו. וכן פסק השו"ע¹²⁴).

הוצאת עשבים שטמן בעפר שיהיו לחים בשבת (או"ח שלו)

(י"א) עשבים שנטמן בטיט לחה, ומקצתן מגלים או סכין שנעצה בין השורות, מתר להוציאם בשבת, אפלו לא הוציאם תחלה בחל.

הטמנת צונן (או"ח רנז)

(נ"א א') (יב) מתר להטמין הצונן, כגון קיתון של מים, תחת הכר והכסת (לפי רש"י רק אם להעמיד צנתו מתר. ודעת הגאונים, הרמב"ם, הרמב"ן והרשב"א, שאפלו לחממו מתר. וכן פסק השו"ע¹²²).

טמן מבעוד יום בדבר שאינו מוסיף הבל, מתר להוסיף עליו בשבת או להחליף

120. על פי רמב"ם (הל' שבת כגז). ואיסורו דרבנן. ורש"י (נ' א', ד"ה חוץ) כתב: והוא עיקר תקון כלי כסף, וגורר אותו, שהכסף רך, והוא ממחק שהוא אב מלאכה.

121. או"ח רנז, ד.

122. או"ח רנז, ו.

באחר, בין שהשני מוסיף בחרם או פוחת (כן פסקו רב הראשונים והשו"ע¹²³). ודעת ר"י וסמ"ג שמתיר רק להוסיף. אבל לא להחליף לכסוי אחר).

הטמנה בכלי שני (או"ח רנז)

ומתיר לפנות התבשיל מקדירה שנתבשל בה, לקדירה אחרת, ולהטמינו בה בשבת בדבר שאינו מוסיף הבל.

(יג) טמן בדבר שאינו נטל, וכסה בדבר הנטל, נוטל ומחזיר. טמן וכסה בדבר שאינו נטל, או שטמן בדבר הנטל וכסה בדבר שאינו נטל, לא יטל אלא אם כן מגלה מקצת הקדירה.

הנחת קדירה על גבי קדירה חמה (או"ח רנח; או"ח שיח)

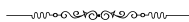
(נ"א ב') מניחין מחם על גבי מחם וקדירה על גבי קדירה, ומחם על גבי קדירה וקדירה על גבי מחם, וטח את פיהן בבצק, לא שיוחמו אלא שיהיו משמרים. אם התחתון חם כל כך בענין שהעליון ראוי להתבשל עליו, אז אין מניחין (ולרש"י ורמב"ם, הסוברים שמתיר להניח כנגד המדורה אם מסלק לפני שמתחמם, מתיר גם כאן כל עוד מקפיד להסירו שלא יתחמם). אבל אם אינו חם כל כך, יכול להניחו עליו, ובלבד שלא יהיה בו דבר קרוש¹²⁴.

רסוק שלג וכדו והנחת פשטידה כנגד האש (או"ח שכ; או"ח שיח)

ואין מרסקין השלג והברד.

וצריך לזהר כשנוטל ידיו בחורף שלא יהא שלג או ברד במים.

ופנאד"ה (פשטידה) אסור להניחה כנגד האש בענין שיהיה נמוח השומן שבה (כן כתב הרא"ש בשם רבנו ברון בעל ספר התרומה שהאסור משום נולד. אבל הרשב"א באר דמשום גזרת סחיטה דפרות העומדין למשקין נגעו בה, מפני שהברד והשלג למימיהן הן עומדין (והאסור לפי זה הוא הרסוק בנדים). וכן דעת הרמב"ם. והשו"ע¹²⁵ פסק כהרמב"ם ורשב"א. והרמ"א כתב בשם יש מחמירין כספר התרומה).

123. או"ח רנז, ד.

124. מה שמצריך שלא יהא דבר קרוש, הוא כשיטת ספר התרומה, וכפסיקת הרא"ש, להלן בפסקה הבאה.

125. או"ח שיח, טז. וכתב הרמ"א שנהגו להחמיר, מיהו במקום הצורך יש לסמוך אסברא ראשונה.

פרק ה

במה בהמה

יציאת בהמה במה שאינה נשמרת בו ובנטירותא יתירתא (או"ח שה)

(א) כל בהמה יוצאה במה שהיא נשמרת בו. אבל במה שאינה נשמרת בו אי נמי אי הוה נטירותא יתירא, הוי משוי ואסור (כן פסקו הר"ף, רמב"ם ורא"ש. וכן פסק השו"ע¹²⁶). ודעת הראב"ד והרשב"א שהלכה כשמואל שפסק כחנניה, דכל נטירותא יתירתא לא אמרינן משוי (הוא).

ופרה יוצאה באפסר וסוס יוצא ברסן או באפסר. אבל לא בשתיהן. וחמור באפסר¹²⁷. ומתיר לכוף חבל האפסר סביב צוארה ותצא בו. ומתיר לטלטל הרסן ויתנו על הבהמה, ובלבד שלא ישען עליה.

יציאת בהמה בדבר שהוא נוי לה (או"ח שה)

וכל דבר שהוא נוי לה, אסור לצאת בו (כן סתם הרא"ש. דעת רש"י והר"ן שרק אם אין דרך בכה אסור, אבל אם דרך הבהמה לצאת בו, אינו נחשב משוי. אבל תוספות כתבו שלנוי לעולם אסור¹²⁸). ובעלי השיר יוצאין בשיר הכרוך על צוארם. וכן יכול למשכם בהם.

יציאה במרדעת טרסקל ואפך (או"ח שה)

(נג א') (ב) חמור יוצא במרדעת בזמן שהיא קשורה לו מערב שבת. ולא באפך ואף

126. או"ח שה, א.

127. וכן כתב בטור (או"ח שה): וגמלא באפסר. וכן פרה וחמור. וסוס יוצא ברסן או באפסר אבל לא בשתיהן. וכתב על זה הב"י: ונראה לי שיש להגיה בדברי רבינו (בטור) פרד במקום פרה; דבפרד הוא דתניא דיוצא באפסר, אבל פרה אפילו ברצועה שבין קרניה אינה יוצאה. עכ"ל. וצ"ב.

128. הטור (או"ח שה, א) כתב: ומותר לכוף חבל האפסר סביב צוארה ותצא בו. והב"י הביא שתי הדעות. ובשו"ע פסק שכל דבר שהוא לנוי ולא לשימור לא תצא בו. ובסוף סעיף א' פסק שמותר לכוף חבל האפסר סביב צוארה ותצא בו, ולא פירט אם מותר אפילו בכרוך בחוזק סביב צוארה, שאין אדם יכול להכניס ידיו בין אפסר לצואר שתהא נוח לימשך כשירצה (ומשום שהוא לנוי, כרש"י והר"ן), ומשמע שלעולם אסור, כדעת התוספות. וכן בסעיף יז, סתם שאסור לצאת ברצועה שבין קרני הפרה, בין אם היא לשימור בין אם היא לנוי. והב"ח הכריע לחומרא. והמשנ"ב (שהא, ס"ק יב) הביא דברי רש"י והר"ן המתירים ולאחר מכן כתב הכרעת הב"ח.

על פי שקשור לו מערב שבת (שסתמו למלאכה). ומתיר לתן עליו מרדעת בשבת¹²⁹.
ואין תולין טרסקל, פרוש סל, בצוארו לאכל ממנו (שאינו מצילו מצער, ובא רק לענגו, ולכן
אין דרכו בכך, והוי משוי). אבל סיחין קטנים שהם מצטערים לאכל מעל הארץ, שרי.
וחבל הקשור באבוס קושרין בפרה. והקשור בפרה, קושרין אותו באבוס.
ואקף שעל גבי החמור, לא יטלנו בידו, אלא מוליכו בחצר והוא נופל מאליו.

עשית רפואה לבהמה בשבת (או"ח שכח; או"ח שלב)

(נ"ג ב') (ג) סכין (מכה בשמן) ומפרקסים (גלדי מכה) לאדם, ואין סכין ומפרקסים
לבהמה. והני מלי (שאסור בבהמה) בגמר מכה ומשום תענוג. אבל אי אכא מכה
ומשום צער, אף לבהמה שרי. ואם אכלה פרשנין הרבה, יכול להריצה בחצר כדי
שתתרפה. ואם אחזה דם, יכול להעמידה במים כדי שתצטנן.

(ד) לא יצא הסוס בזנב שועל (בין עיניו נגד עין הרע), ולא בזהורית שבין עיניו (לנוי).
ולא יצא הזב בכיס שלו, ולא פרה בחסום שבפיה, ולא בהמה בסנדל שברגלה, ולא
בקמע שאינו ממחה לה, אפלו הוא ממחה לאדם.

אבל יוצא בבגד שעל גבי המכה, ובקשקשין שעל גבי השכר, וסותם הזוג
שבצוארה, ומטיל עמה בחצר ולא יוליכנה לרשות הרבים.

(ה) זכרים (=אילים) יוצאים לבובין (או פרושו תותרי¹³⁰, או עור כנגד לבם, או עור תחת זכרותם),
ורחלות יוצאות כבולות (זנבן קשור למטה, שלא יעלו עליהן זכרים), כבונות (בגד לשמר
צמרן), ושחוזות (זנבן למעלה, שיעלו עליהן זכרים). ועזים צרורות (בדידהן) ליבש ולא
לחלב.

לא יצא הגמל במטטלת הקשורה לו בזנבו (לרש"י כעין מרדעת החמור. שמה תפל וביאה.
ולרמב"ם היא מטלית קשורה בזנב הבהמה לסימן או סגלה לאיזה דבר). ואם קשורה בזנבו
ובחוטרתו (דבשתו) או בשליתו, מתיר (שכיון שקשורה בשניהם, לא תפל). ולא יצא עקוד
ולא רגול.

129. ולא חוששים לטרחא דשבת. על פי פירוש ר"י בתוספות.

130. לרש"י קשירת האילים בזוגות שלא יברחו. לערוך בשם רב האי, קשירת חבל בין רגליו שיתקרב
פסיעותיו זו לזו, ולא יתרחקו ויבוא לידי ריצה. לר"ף, תליית רקמה לקישוט.

לא יקשר גמלים זה בזה ויוציאם (או"ח שה)

ולא יקשר גמלים זה בזה ויוציא אותם (אפלו כשאוחז באפסרי כלם יחד. וכן פסק בטור). אבל בהמה אחת יכול להוציאה בחבל (ולרש"י גם להכניס חבלים של כמה גמלים לתוך ידו, מתר. והשו"ע¹³¹ סתם פרש"י, ובשם יש מי שאוסר כתב מהטור), ובלבד שלא יצא החבל מתחת ידו טפח. ולא יכביד החבל בין ידו לבהמה עד שיגיע בטפח הסמוך לקרקע.

המוליך בחל הרבה בהמות, לא יוליך הרבה ביחד ויקשר אם הם כלאים זה בזה. ואסור לנהג שור וחמור הקשורים ביחד. אבל אחד בימינו ואחד בשמאלו, מתר.

(ו) אין חמור יוצא במרדעת בזמן שאינה קשורה לו מבעוד יום. ולא בזוג, אף על פי שהוא פקוק. ולא בסלם שבצוארו. ולא ברצועה שברגלו.

ואין התרנגולין יוצאין בחוטים שעושים בהם לסימן, ולא ברצועה שקושרים ברגליהם שלא ישברו הכלים. ואין הזכרים יוצאים בעגלה שתחת אליה שלהן, ואין הרחלות יוצאות בעץ שנותנים בחטמיהן כדי שיתעטשו, ולא עגל בעל קטן שנותנים עליו.

ואין פרה יוצאה בעור שקושרין על דדיה שלא יינקוהו הטרצים, ולא ברצועה שבין קרניה, בין לשמר בין לנוי (ודעת רש"י ור"ן שכל נוי שדרך בהמה לצאת בו בחל, אף בשבת מתר¹³²).

וכל מי שאפשר לו למחות על אנשי ביתו או על אנשי עירו, או על כל העולם כלו ואינו מוחה, נתפש עליהן.

131. או"ח שה, טו.

132. ראה לעיל סי' א'.

פרק ו

במה אשה

דיני תכשיטי אשה

יצאה בחוטים רשתות וקליעות שער (או"ח שג)

(נ"ז א') (א) אין אשה יוצאה בחוטי צמר, ולא בחוטי פשתן, ולא ברצועות שבראשה. פירוש רש"י שבקליעת ראשה. ורובנו תם פירש דבאותן מתרים לצאת¹³³ (והשו"ע¹³⁴ סתם כר"ת. ובשם יש מי שאוסר, כרש"י), והכא מירי בחוטין שעל ראשה. ואם הם ארוגים, מתר, ובלבד שלא יהיו מטנפים, ולא יהיו מזהבין (כן פסקו הסמ"ג והטור. ומהרמב"ם נראה שפסק שכל שהוא ארוג לא גזור. והשו"ע¹³⁵ פסק כהרמב"ם. והרמ"א פסק כהטור). ואם הם של שער, מתר.

ודוקא בחוטין שבראשה. אבל בחוטין שבצוארה - מתר (לצאת, שהם רפויים, לפי שאין אשה חונקת את עצמה, ואינם חוצצים בטבילה, וגם אי מתרמי לה טבילה של מצוה לא תתירם). ובחבקים שבצוארה נמי, כגון קטלא¹³⁶ - אסור (שהם חוצצים, דאשה חונקת את עצמה, כדי שתראה בעלת בשר).

בכל דבר שמותר לצאת, יכולה להתירו ברשות הרבים.

יצאה בסוגים שונים של ציץ בכפה של צמר ובקשר נגד עין הרע (או"ח שג)

(נ"ז ב') (ב) אינה יוצאה בטוטפת ובסרביטין שאינן קבועים בה (שניהם קמין ציץ על ראשה, ואינם תפורים בשבכה, וחוששים שמא תשלפם להראותם, ותבוא להעבירם ארבע אמות ברשות הרבים), ולא בכפה של צמר ולא בכבול¹³⁷ ולא באסטימא (שהוא פסוי שעל ידו

133. שכשם שיש איסור בקליעת שיערה (שבת צ"ד ב'), כך גם יש איסור בסתירת הקליעה, ואין לחשוש שתתירם.

134. או"ח שג, א.

135. או"ח שג, א.

136. שהוא סינר משובץ זהב שקושרת סביב הצוואר, או תכשיט כעין ירח מזהב להדק מפתחי חלוקה. ע"פ רש"י.

137. צ"ב כפל הלשון, שכן הרא"ש פסק כמאן דאמר מאי כבול, כיפה של צמר, ופירש, על פי הרי"ף, שהיא כיפה של צמר, שעשויה מאריגה.

מעמדת השערות שפורחים ויוצאים כאן וקאן¹³⁸). אבל יוצאה בטוטפת ובסרביטין הקבועין בה, ובסבכה ובחומריתא דקטפתא (קשר נגד עין הרע, ומתור כמו כל קמע ממחה).

יצאה בחותם העבד (או"ח שד)

(נ"ח א') (ג) אין העבד יוצא בחותם של מתכת שעשה לו רבו, בין בכסותו בין בצוארו (פי מחמת שוין, יש לחש שאם יפל, יביאנו בידיו לאדונו). ובשל טיט - בצוארו יצא (שמשום אימת רבו מפחד להסירו), ובכסותו לא יצא. ואם עשאו בעצמו, בכל ענין לא יצא בו.

יצאת בהמה בחותם ובזוג (או"ח שה)

ובהמה לא תצא בחותם שבצוארה ולא בחותם שבכסותה¹³⁹. ולא בזוג שבצוארה, ולא בזוג שבכסותה.

יצאה בעיר של זהב ובעטרה של זהב (או"ח שג)

(ד) לא תצא אשה בעיר של זהב. פרש רש"י נושקא (ספת זהב). ורבונו תם פרש כמו עטרה לראשה.

כלילא (עטרה על המצח מאזן לאזן), שהן חתיכות נקובות ומכניסים אותו בחוט (דהינו חתיכות הזהב חרוזות על חוט), אסור. ואם תפורים על מטלית, שרי (ור"ף ורמב"ם פסקו שבכל כלילא מתרת לצאת. וכן פסק השו"ע¹⁴⁰).

יצאה בחגרה (או"ח שא; או"ח שג)

(נ"ט ב') (ה) חגור שבמתנים ויש בו חתיכות (זהב) קבועין, כגון כלילא, לא שנא אנסקא (כלומר שהן חתיכות נקובות ומכניסין בהן חוט להעמידן) ולא שנא ארוקתא (דהינו שרקומות על מטלית¹⁴¹), שרי.

ושתי חגורות זו על גב זו, אסורות (כן פסקו תוספות ורא"ש. ובשם תלמידי רבנו הלוי כתב רש"י שמתרות. והשו"ע סתם להתיר, והרמ"א בשם ויש אוסרים, פסק כהתוספות ורא"ש¹⁴²). אבל

138. ריטב"א על פי רש"י.

139. שאף שהוא ארוג או תפור בכסותה, ואין חשש שמא ייפסק ויבוא להעבירו ברשות הרבים, בכל זאת אסור, שכן גזרו ארוג אטו שאינו ארוג. משנ"ב (שה"ב, ס"ק מה, על פי תוספות).

140. או"ח שגה.

141. על פי הרי"ף, ורא"ש (סי' ד).

142. או"ח שא, לו. פסק השו"ע ע"פ מסקנת הב"י מהשמטת הרי"ף ורמב"ם שדעתם להתיר. והרמ"א כתב: ויש אוסרים שתי חגורות זה על גב זה, אא"כ מלבוש מפסיק ביניהם (או"ח, תוספות ומדכ), וכן ראוי לנהוג.

אם מלבוש מפסיק ביניהם, מתר.

(ו) דסקי'א (חגרת עור¹⁴³) - אי אית בה מפרחת (חתיכות יוצאות ועודפות ממנו לצדדים), שרי (שנחשב תכשיט). ואי לא, אסורה (שאינו כלי, ומשאווי הוא).

יצאה בנזמים (או"ח שג)

ולא תצא בקטלא ולא בנזמי האף. אבל בנזמי האזן, שרי¹⁴⁴.

יצאה במחט (או"ח שג)

(ז) מחט שהאשה חולקת בה שערה, אפלו אם היא מתקשטת בו, לא תצא בו¹⁴⁵. ושחוגרת בה שערה, ושמעמדת בה קשוריה, יכולה לצאת בו.

ומתר לחלק השער בשבת (כן דעת תוספות והרא"ש. ודעת רש"י ואור זרוע שאסור. והשו"ע פסק בהתוספות. והרמ"א כתב שיש אוסרים, כרש"י¹⁴⁶).

(ס' א') לא יצא האיש בסנדל מסמר בשבת ויום טוב. וצורתו היתה ידועה להם, ואין אנו בקיאים בו.

יצאה במנעל יחיד (או"ח שא)

(ס"א א') (ח) לא יצא אדם במנעל אחד, אם אין לו מכה ברגלו (שלא יחשדוהו שנושא את השני בכנף בגדו. או שמא יחקקו עליו, ויוריד הסנדל וישאנו¹⁴⁷). ואם יש לו מכה, יוצא באותו שאין לו בו מכה. ולא יצא בתפלין.

יצאה בקמע (או"ח שא)

(ס"א א') ולא יצא בקמע שאינו ממחה. ואם הוא ממחה, מתר. לא שנא אתמחי גברי, כגון שרפא בשלשה קמעין שלשה אנשים לכל אחד פעם אחת¹⁴⁸, לא שנא אתמחי

143. ע"פ ר"ח ורי"ף. ורש"י פירש חתיכת מעיל רחבה.

144. וביאר הרמ"א (או"ח שגח) מפני שאזניה מכוסות. והוסיף (על פי אור זרוע): ובמקום שנוהגים לגלות האזנים, אסור לצאת בנזמים שבאוזן, היכא דדרך להוציאם משם.

145. היות שאינו עשוי כעין תכשיט, אפילו אם המחט נצרכת לה לצורך כלשהו, מכל מקום הרי הוא משוי גמור! שאין אדם יכול לצאת בכל החפצים הצריכים לו כשאינם לא מלבוש ולא תכשיט. על פי המשנ"ב (שגט. ס"ק כה). וראה להלן סי' י'.

146. או"ח שגכז. וכתב הרמ"א שכן נהגו לאסור ע"י כלי. אבל באצבע בעלמא נהגו להקל.

147. רש"י (פירוש ראשון בשם הירושלמי: פירוש השני בשם רבותיו).

148. כן דעת רש"י. ודעת הרא"ש שאיתמחי גברא היינו שאם כתב לחש אחד בשלוש איגרות וריפאו שלושתן,

קִמֵּעַ, כְּגוֹן שֶׁרָפָא בְּקִמֵּעַ אֶחָד שְׁלֹשׁ פְּעָמִים לְאָדָם אֶחָד, וְכָל שָׂכָן אֶתְמַחִי גִבְרָא וְקִמֵּעַ, כְּגוֹן שֶׁרָפָא בְּשִׁלְשָׁה קִמְעִין לְשִׁלְשָׁה אֲנָשִׁים לְכָל אֶחָד שְׁלֹשׁ פְּעָמִים.

וְלֹא שָׁנָא קִמֵּעַ שֶׁל כְּתָב, וְלֹא שָׁנָא קִמֵּעַ שֶׁל עֲקָרִים, לֹא שָׁנָא בְּחוּלָה שְׁיֵשׁ בּוֹ סִכְנָה, וְלֹא שָׁנָא שְׁאִין בּוֹ סִכְנָה. וְקוֹשֶׁר וּמִתִּיר בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים, וּבִלְבָד שֶׁלֹּא יִקְשֹׁר בְּשִׁיר וּבִטְבִּיעַת וַיֵּצֵא לְרִשּׁוֹת הָרָבִים. אֲבָל כָּתַב שְׁלֹשָׁה קִמְעִין לְחַד גִּבְרָא, לֹא¹⁴⁹. וַנֶּאֱמָן הָרוּפָא לֹמֵר עַל עֲצָמוֹ שֶׁהוּא מְמַחָה.

(ס"א ב') (ט) קִמְעִין אֵין מִצִּילִין אוֹתָן בְּשִׁבְתָּ מִפְּנֵי הַדִּלְקָה. וְאִם כְּתוּב בָּהֶם שֵׁם, טְעוּנִין גְּנִיזָה. וְאִם הֵם מְחֻפִּין בְּעוֹר - מִתֵּר לְכִנֵּס בָּהֶן לְבֵית הַכֶּסֶּא, וְאִם לֹא - אֲסוּר. וַתִּפְּלִין אֶפְלוֹ מְחֻפִּין, אֲסוּר לְכִנֵּס בָּהֶן לְבֵית הַכֶּסֶּא.

יציאה בלבוש מלחמה

לֹא יֵצֵא אָדָם בְּשָׂרִיוֹן וְלֹא בְּקֶסֶדָא וְלֹא בְּמַגָּפִים.

יציאה במחט וטבעת לאיש ולאשה (או"ח שא)

(ס"ב א') (י) לֹא תֵצֵא אִשָּׁה בְּמַחַט נְקוּבָה (שֶׁהִיא מְשוּיָּה. וְאֶפְלוֹ אִם מַעֲמֶדֶת בָּהּ קְשׁוּרִיָּה וְתוֹחֶכֶת הַמַּחַט בְּצַעֲיָהּ אוֹ סוּגָרֶת בָּהּ מִפְּתָחִי חִלּוּקָה, שָׁכָן אֵין דֶּרֶךְ לְהַעֲמִיד וְלִסְגֹר בְּנְקוּבָה¹⁵⁰). וְאִם יָצְאָתָה, חִיבָתָה חֲטָאָתָה. וּבְשִׁאֲנֶיהָ נְקוּבָה, פְּטוּר אֲבָל אֲסוּר¹⁵¹.

וְאִישׁ - בְּשִׁנְיָהֶם פְּטוּר אֲבָל אֲסוּר (כֵּן דַּעַת הָרִ"ף וְהַרְמַב"ם אִם יָצָא בְּמַחַט שְׁאִינָה נְקוּבָה חִיב. וְהַשּׁו"ע¹⁵² סָתַם בְּהַרְי"ף וְרַמְבַּ"ם, וּבָשֵׁם וַיֵּשׁ אוֹמְרִים, כָּתַב לְהַפָּךְ^{153, 154}).

איתמחי גברא לאותו לחש בכל פעם שיכתוב אותו. וצ"ע, שנקט ברמזים דעת רש"י והשמיט דעת אביו הרא"ש. והטור ושו"ע (או"ח שא,כה) פסקו כדעת הרא"ש.

149. בעיא דרב פפא, וסלקא בתיקו. ופסקו סמ"ג וסמ"ק התרומה ורבינו ירוחם לחומרא, וכן משמע מדברי הרמב"ם, וכן משמע ברמזים. ב"י (או"ח שא,כה).

150. ודרך הוצאתה כך בחול, ליתן מחטים תחובים בצעיפה או בבגדה. משנ"ב (או"ח שגט, ס"ק כב).

151. וכפי שביאר בפסקים לעיל, בפרקין, סימן ז, בזה יש חילוק: אם חוגרת בה שערה, ומעמדת בה קשוריה, מותרת לצאת בה. ורק אם אינה מעמדת בה קשוריה אסור. ראה שם הערה.

152. או"ח שא,ח.

153. שבנקובה חייב (שאינו דרך הוצאה לאיש כשהיא תחובה בבגדו, שגנאי הוא לו, שיאמרו עליו שהוא חייט. משנ"ב). ובשאינה נקובה פטור (שכן דרך הוא לפרקים אף בחול כשמוצאה בשוק לתחוב בבגדו כשיש לו צורך לחצות בו שיניו וכיוצא בזה. משנ"ב). שכן הבין השו"ע את דעת רש"י. אמנם בביאור הגר"א מצדד שדעת רש"י כדעת הרא"ש, שבאיש, בין נקובה בין שאינה נקובה, פטור אבל אסור. ולפי זה, בנקובה, דעת הרי"ף ורמב"ם ורש"י והרא"ש כולם לפטור.

154. והמשנ"ב (שא,ח, ס"ק לג) כתב בשם המגן אברהם, שהכל לפי הזמן: אם דרכם לצאת כך בחול, ולא הוי

וְאִשָּׁה - בְּטִבְעָתָה שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ חוֹתָם, אִם יָצְאָתָהּ בּוֹ חֵיבֶת חֲטָאָתָהּ. וּבִשְׂאִין עָלֶיהָ חוֹתָם, פְּטוּר אֲבָל אֲסוּר. וְאִישׁ, לְרִשְׁיָי - אֵין עָלֶיהָ חוֹתָם חֵיב חֲטָאָתָהּ. יֵשׁ עָלֶיהָ חוֹתָם, פְּטוּר אֲבָל אֲסוּר. וּלְרִבְנָה תָם (וְהִרְמָבָם) - יֵשׁ עָלֶיהָ חוֹתָם, מִתֵּר לְכַתְּחִלָּהּ. דְּבָכָל תַּכְשִׁיטִי אִישׁ מִתֵּר לְכַתְּחִלָּהּ (וְהִשְׁוִיעַ¹⁵⁵ כְּתִב דְּעַת רִשְׁיָי, וְאַחֲרֵי כֵן כְּתִב דְּעַת רִבְנָה תָם וְהִרְמָבָם).

אֲבָל אִם הוּא תַכְשִׁיט לְאִישׁ וּלְאִשָּׁה, אֲסוּר אָף לְאִישׁ (גַּם לְרִבְנָה תָם וְהִרְמָבָם). דְּלֹא פְלוּג רִבְנָה, וְאִסְרָהּ גַּם בְּאִישׁ). וְכֵן אִם הוּא תַכְשִׁיט וּלְתַשְׁמִיט, אֲסוּר (שֶׁהָרֹאֶה אֹמֵר שֶׁלְצָרֶךְ תַשְׁמִיט מוֹצִיא).

(יֵא) לֹא תִצָּא אִשָּׁה בְּכוֹלֶיָּא. לְרִשְׁיָי נוֹשֶׁקָא (סִפְתָּ זָהָב). וּלְרִבְנָה תָם כְּעֵין רִבִּיד. וּלְבַעַל הָעֵרוּךְ, כְּעֵין עֲטָרָה. לֹא תִצָּא אִשָּׁה בְּכוֹבֶלֶת, וְהוּא קָשֶׁר שֶׁל בֶּשֶׂם שְׁמֵתִקְשָׁטָהּ בּוֹ.

דְּבָרִים הַמְבִיאים לִידֵי עֲנִיּוֹת

(יב) שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים מְבִיאים אָדָם לִידֵי עֲנִיּוֹת: הַמְשָׁתִין בְּפָנָי מִטָּתוֹ עָרִם. וְהַמְזַלְזֵל בְּנִטִּילַת יָדָיִם. וְשֹׂאשְׁתּוֹ מִקְלָלָתוֹ בְּפָנָיו עַל שְׂאִינוֹ קוֹנָה לָהּ תַכְשִׁיטִין. וְהוּא, שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִמָּה לְקִנּוּתָם.

יִצְאָה בְּכָלִי מִלְחָמָה (או"ח שֵׁא)

(יג) לֹא יֵצֵא הָאִישׁ לֹא בְּסִיף וְלֹא בְּקֶשֶׁת, וְלֹא בְּתָרִיס, וְלֹא בְּאֶלֶף, וְלֹא בְּרִמָּח.

יִצְאָה בְּבִירִית וּכְבָּלִים

וְלֹא (יוֹצֵאָה) בְּכָבָלִים, וְיוֹצֵאָה בְּבִירִית (בִּירִית הוּא קֶשֶׁר לְהַחֲזִיקָהּ הַגָּרֵב, בְּכָל רֶגֶל, וְכֹאשֶׁר לּוֹבְשִׁים אוֹתָם עִם שְׁלֹשֶׁת לְחָבֵר בֵּינֵיהֶם, נִקְרָא כְּבָלִים, וְכִשְׁעֲשׂוּיָהּ הַשְׁלֹשֶׁת מְזָהָב יֵשׁ לְחֹשׁ שֶׁתְּסִיר אוֹתָהּ לְהִרְאוֹת לְחִבְרוֹתֶיהָ¹⁵⁶).

יִצְאָה בְּחוֹטֵי שַׁעַר (או"ח שֵׁג)

(ס"ד ב') יוֹצֵאָה אִשָּׁה בְּחוֹטֵי שַׁעַר, בֵּין הָעֲשׂוּיִין מִשְׁעָר שְׁלָה, בֵּין מִשְׁל חֲבֵרָתָהּ, בֵּין מִשְׁל בְּהֵמָה. וּבְלִבְדָּ שְׁלֹא תִצָּא יִלְדָּה בְּשֶׁל זָקֵנָה, וְזָקֵנָה בְּשֶׁל יִלְדָּה (כּוּ פְּסָקוֹ תוֹסֵפוֹת

תַכְשִׁיט, הוּא דֶרֶךְ הוֹצָאתוֹ בְּכָךְ וְחִיִּיב. וְאִם אֵין דֶרֶךְ הוֹצָאתוֹ בְּכָךְ בְּחוֹל, פְּטוּר אֲבָל אֲסוּר, מִשּׁוּם שֶׁאִינוֹ תַכְשִׁיט. וְכֵתֵב עוֹד, שֶׁאִם רוֹב הָעוֹלָם אֵין דֶרֶכָם לְהוֹצִיא בְּכָךְ, אַע"פ שֶׁאֲנִשִּׁי מְקוֹם אֶחָד מוֹצִיאִים בְּכָךְ, פְּטוּר אֲבָל אֲסוּר. וְהִטְעַם, מִשּׁוּם שֶׁבִטְלָה דְּעַתָּה אֲצֵל כָּל אָדָם.

155. או"ח שֵׁא, ט.

156. עַל פִּי גִמְרָא וְרִשְׁיָי (ס"ג ב', ד"ה וְעִשׂוּ לָהֶן)

והרא"ש. וכן פסק השו"ע¹⁵⁷. ודעת הרמב"ם שזקנה לא תצא בשל ילדה, אבל ילדה יוצאה בחוטי זקנה).

ויוצאה (לרשות הרבים) בטוטפת וסרביטין התפורים (שאין חשש שתשלפם).

יציאה בתכשיטים לבית לחצר שאינה מערבת ולכרמלית (או"ח שג)

ובכבול ובפאה נכרית (יוצאה) בחצר. אבל כל שאר הדברים שאסור לצאת בהם לרשות הרבים, גם בחצר אסורה (ודוקא שאינה מערבת. כן דעת הרי"ף ורמב"ם. ודעת הרמב"ן והרשב"א שהוא הדין בבית אסור בשאר דברים, וכל שכן בחצר מערבת). אבל רבנו תם פרש דבכל הדברים מתרת בחצר, אפלו שאינה מערבת. אבל בכרמלית, אסור; אבל הנח להן לבנות ישראל שיהיו שוגגות ואל יהיו מזידות (והשו"ע¹⁵⁸ סתם כהרי"ף ורמב"ם, ובשם יש אומרים, כתב כהרמב"ן ורשב"א, ובשם יש אומרים בתרא, כתב רבנו תם).

יציאה במוף ובפלפל וגרגר מלח שנותנת בפיה (או"ח שג)

(ס"ה א') (יד) האשה יוצאה במוף הקשור ומהדק באזנה (כן כתב הרא"ש, דלמסקנה תרתי בעיניו. וכן פסק השו"ע¹⁵⁹. ולרש"י ומאירי, מהדק אף על פי שאינו קשור, וקשור אף על פי שאינו מהדק). ובמוף שבסנדלה, הקשור לה בעקבה.

ובמוף שהתקינה לנדתה, אפלו אינו קשור, ואפלו יש לו בית יד (מוף שהתקינה לנדתה, פרש רש"י לספג הדם שלא יטנף בגדיה. והקשו עליו תוספות, שאם כן אצולי טנוף הוא, ומשוי הוא! לכן פרשו שלא יפל על בשרה, ויבש עליו, ונמצא מצערה. אבל העשוי למנע טנוף, אסורה לצאת בו, אם אינו סינר העשוי כעין מלבוש¹⁶⁰. והשו"ע¹⁶¹ פסק כתוספות).

ובפלפל ובגרגר מלח, ובכל דבר שתתן לתוף פיה. ובלבד שלא תתן לכתחלה בשבת. ואם נפל, לא תחזיר.

יציאה בשן תותבת (או"ח שג)

(ס"ה א') (טו) שן תותבת של זהב, לא תצא בו. ובשל כסף, או של אדם, מתיר.

157. או"ח שג, יד.

158. או"ח שג, יח.

159. או"ח שג, טו.

160. אמנם דבר שהוא דרך מלבוש, אפילו אם אינו לובשו אלא משום אצולי טינוף, מותר לצאת בו בשבת. וכן פסק בשו"ע (או"ח שא, יד).

161. או"ח שא, יג.

יציאה עם מטבע על המכה (או"ח שא)

יוצאין בסלע שעל גבי הצנית (סלע שעל מכה שתחת העקב, המשמשת לרפואה)¹⁶².

יציאה בחוטים וקסמים באזנים ברעלה וברדיד פרוף (או"ח שג)

והבנות בחוטין שבאזניהם שאינן צבועין, ולא בצבועין. ויוצאין בקסמים שבאזניהם, ויוצאין רעולות (דהיינו שעוטפת כל ראשה חוץ מהעינים) ופרופות (ולשון הרמב"ם: ברדיד הפרוף)¹⁶³.

(טז) פורפת על האבן ועל האגוז לכתחלה בשבת, אבל לא על המטבע (מפני שאסור לטלטלו. וכתב הרמב"ם: ואם פרפה, יוצאה בו)¹⁶⁴.

ולפרוף על האגוז ולהוציאו לבנה קטן - לרשות הרבים, אסור; ולכרמלית, מתיר, משום דאין דרך הוצאה בכך (וכן פסק בטור, משום דבגמרא הוא בעיא ולא אפשיטא, וכל תיקו דאורייתא לחמרא, ודרבנן לקלא. אמנם הרמב"ם סתם לאסור¹⁶⁵. והשו"ע¹⁶⁶ פסק כהטור).

יציאה בפרוטזה ובמקל הליכה (או"ח שא)

(ס"ו א') אין הקטע יוצא בקב שולו (דהיינו שעושה כמין דפוס של רגל, ולא לצורך הלכו¹⁶⁷, אלא שלא יראה כחסר רגל, וחששו שמא יפל ויבוא לטלטלו ברשות הרבים)¹⁶⁸.

וכן קטע (שנתפצו גידי שוקיו עד) שאינו הולך כלל על שוקיו אלא יושב על כסא וכשהוא עוקר ממקומו נסמך על ידיו ועל שוקיו ונדחף לפניו ועושה סמוכות (של עור או עץ) לראש שוקיו (וכשהוא נשען על ידיו ועוקר עצמו, נוגעות רגליו בקרקע, ונשען גם על רגליו קצת) - אינו יכול לילך בהן (בסמוכות אלו, שמא מתוך שהם תלויים על רגליו, עלולים

162. וכתב המשנ"ב (שאכח, ס"ק קח) דמשמע מהשו"ע דבדבר שאינו מרפא, אלא שעושה כדי שלא ינגף ברגלו, אסור. אבל באליה רבה הביא בשם כמה פוסקים דאפילו אם אינו מרפא, אלא שעושה כדי להגין מצער, גם כן מותר לצאת בו, וכן כתב הגר"א בדעת הרמב"ם. ועל כן אם חתך אצבעו בשבת, וכורך חתיכת בגד עליה (אפילו שהבגד חשוב, ואינו בטל לגבי המכה) שלא ישרט בבגדיו, מותר לצאת בו, מיהו יותר טוב שיכרוך על המקום הזה באיזה סמרטוט, דבזה מצדד הפמ"ג דלכו"ע שרי לצאת בו, דלא חשיב ובטיל לגבי המכה.

163. וביארו ב'מפעל משנה תורה': רדיד - מעטה בד המכסה את כל הראש ואת הכתפיים, ולעתים גם את כל הגוף (ראה אישות יגיא; אישות כדיב; סוטה גה). הפרוף - הכרוך בחוט (פיה"מ שבת ו, ו), שאוספים פינות הבגד זו על זו, ועוטפים בבד חפץ קשה, כגון אבן, ומחברים את הקצוות סביב החפץ בחוט.

164. רמב"ם (הל' שבת יט, יב). והשו"ע (או"ח שגכב) כתב: אם פרפה עליו מערב שבת.

165. וכתב הב"י (או"ח שגכג) שיש לפרש דבריו ברשות הרבים דווקא.

166. או"ח שגכג.

167. שכן על כל פנים צריך הוא למקלו.

168. על פי הגר"א. ולא כיש מי שרוצה לומר דהוי משוי. שער הציון (שאטו, אות נט).

להשלף מרגליו, וכיון שאינו משתמש בהם לצורך ההליכה, יש לחשש שמא יטלם ויזליכם ארבע אמות ברשות הרבים).

אבל קטע שגורר שוקיו ועושה סמוכות לארץ שוקיו - יכול לילך בהן.¹⁶⁹

וחגר שאינו יכול לילך בלא מקל - מתר לילך בו בשבת, אפלו אינו קשור.¹⁷⁰ אבל אם אפשר לו לילך זולתו, אלא שהולך בו כדי להחזיק עצמו - אסור לצאת בו בשבת.¹⁷¹

אין יוצאין באנקטמין.¹⁷²

יציאה במיני בגדים גסים ובקפה ומחצלת (או"ח שא)

(יח) יוצאין בסגוס עבה, וביריעה ובחמילה (מיני בגדים גסים) מפני הגשמים. אבל לא בתבה וקפה ומחצלת (דכל הני לאו דרך מלבוש הוא, אלא משוי הוא).

יציאה במוך וספוג וקלפת השום והבצל ואגד שעל המכה (או"ח שא)

ויוצאין במוך ובספוג שעל המכה (לפי שהם מרפאים, הלכך הוי כמו תכשיט¹⁷³), ובלבד שלא יכרך עליה (על המכה) חוט או משיחה (דאינם בטלים לגבי ספוג כמו אגד של סמרטוטים¹⁷⁴). ויוצאין בקלפת השום ובקלפת הבצל שעל המכה. ואם נפל, לא יחזיר (דהוי כמו נתינה לכתחלה, דאסרו רבנן לעשות רפואה בשבת). וכל שכן שלא יתן לכתחלה.

יוצאין באגד שעל גבי המכה, וקושרו ומתירו בשבת (שכן באגד אין משום רפואה). אספגנית (מטלית שמושחים במשיחה ושמים על המכה) שפרשה מן האגד, מחזירין אותה.

—*—

169. דלא שייך כאן דלמא משתלפי. משנ"ב (שא, טז, ס"ק נח). וכוונתו, שהיות שאינו יכול לילך בלעדיהם, אם יפלו אין חשש שיטלם בידו ויטלטלם ברשות הרבים (ראה תוספות ס"ה ב', ד"ה הקיטע).

170. דכיון דאינו יכול לילך כלל בלא מקל, הוה ליה כמנעל דידיה. על פי רא"ש (ביצה, כ"ה ב', פרק אין צדין, סי' ה) הו"ד במשנ"ב (שא, יז ס"ק סג).

171. דהוי המקל אצלו כמשוי. משנ"ב (או"ח שא, יז, ס"ק סד). ולפי זה יש בזה איסורא דאורייתא, כשהולך כן ברשות הרבים. וראה ביה"ל (ד"ה אבל אם אפשר לו) שהאריך בזה.

172. הגמ' מבררת (ס"ו ב'), מאי לוקטמין? אמר רבי אבהו: חמרא דאכפא (דמות חמור הנישאת בכתפיים. ליצינים עושים אותה, ונראים כרוכבים עליו). רבא בר פפא אמר: קשירי (קביים גבוהים, להליכה במקום טיט). רבא בר רב הונא אמר: פרמי (מסכות להפחיד קטנים).

173. שו"ע (או"ח שא, כב). על פי תוספתא. ומיירי שנתנו מבעוד יום.

174. ובביאור הגר"א כתב דלדעת הרמב"ם אינו אסור בחוט ומשיחה כי אם כשכורכו על המוך וספוג לצאת בו, דמשום דחשיבי לא בטלי. אבל על המכה ממש, אפילו היה כרוך חוט ומשיחה או שאר דבר חשוב מותר לצאת בו. דאף דאינו מרפא, מכל מקום הרי מועיל שלא יסרט המכה, ועל כן לא הוי משוי. והביא ראייה לדבריו מלשון התוספתא. ומשמע מיניה שהוא סובר כן להלכה. משנ"ב (או"ח שא, כב, ס"ק עז).

יוצאין באספולנית ובמלגמא ובקטיה שעל גבי המפה. ואם נפל, לא יחזיר. וכל שכן שלא יתן לכתחלה בשבת.

הבנים יוצאים בקשרים ובני מלכים בזגים הארוגים בכסותם (או"ח שא)

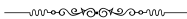
(ס"ו ב') הבנים יוצאין בקשרים (מפרש בגמרא בן שיש לו געגועים על אביו, נוטל רצועה ממנעל של ימין וקושר לו בשמאלו), ובני מלכים בזגין הארוגין בכסותן¹⁷⁵.

נופים נוס על טבור וסכים שמן ומלפפים תינוק (או"ח שכח)

(יט) סחופי כסא אטבורי בשבת, שרי. וסכין שמן ומלח (בכפות ידיו ורגליו, שהוא מפקח שכרותו ממנו, שאינו רפואה). ולפופי ינוקי¹⁷⁶, שרי.

ציאה באבן שלא תפיל ובמיני סגלות (או"ח שא)

ויוצאין באבן תקומה ובמשקלו כדי שלא תפיל, אפלו עדן לא עברה.
(ס"ז א') יוצאין בביצת החרגול ובשן של שועל, ובמסמר הצלוב, בין בחל בין בשבת. ואין בו משום דרכי האמרי. וכן בכל דבר שהוא משום רפואה. אבל אם עושה מעשה, ואינו נפר שהוא לרפואה - אסור¹⁷⁷. אבל לחש מתר¹⁷⁸.

175. אבל אם אינם ארוגים, לא. וכתב הרמ"א (או"ח שא, כג) דלא מהני הא דמחבר לכסות, רק בדבר שדרכו להיות מחובר שם. אבל אם חיבר שם דבר שאין דרכו בכך, אסור (והוא מדברי המרדכי. ועיין במרדכי שסיים שאפשר שבכלל משוי הוא, וחיוב חטאת נמי יש בזה, דאינו בטל לגבי הבגד, כיון שאין דרכו בכך. וכן משמע בתשובת הרשב"א, שכל דבר שאינו צורך לבגד, ואינו תשמיש לבגד, אינו בטל לגבי הבגד, והרי הוא כאילו מוציאו לבדו בלא הבגד, וחייב. משנ"ב ס"ק פב).

176. לביאור הדין, ושיטות הראשונים בנושא, עיין בהרחבה ב"נתיבי הלכה" (פרק כל הכלים, קכ"ג א', סוגית 'החזרת איברי תינוק שהתפרקו').

177. והא דמותר בדברים הנ"ל, כיון שיאמרו היודעים שהוא לרפואה מצד הסגולה, הוי כניכר. כן מוכח ברמב"ם בפירוש המשנה. משנ"ב (שא, כז, ס"ק קה).

178. אפילו אי עדיין לא אתמחי ואין אנו יודעין שמרפאין, אפילו הכי מותר בחול. דכיון דידעין שיש לחשים שמרפאים, אמרינן שמא גם בזה ירפא והוי קצת כמו ניכר, כיון שרגילות שהלחשים ירפאו. ולא אסרו אלא באותם שבדקן ואינם מועילים. ואין איסור אלא באותן שידענו שאינן מועילים. משנ"ב (שא, כז, ס"ק ק).

פרק ז

כלל גדול

הולך במדבר ואינו יודע מתי שבת (או"ח שמד)

(ס"ט ב') (א) מי שהולך במדבר, ואינו יודע מתי הוא שבת, מונה ששה ימים ומשמר יום אחד בקדוש והבדלה, ועושה בכל יום כדי פרנסתו. וכן מהלך בכל יום. ואם הוא יודע מנין יום שיצא בו, כגון שידע שהוא יום שלישי או רביעי ליציאתו, אבל אינו יודע באיזה יום יצא, מתר ביום שמיני ליציאתו (שבשבת ודאי לא יצא), וכן לעולם באתו יום.

ל"ט אבות מלאכות

(ע"ג א') (ב) אבות מלאכות, ארבעים חסר אחת;

(אחת עשרה מלאכות של אפית הלחם¹⁷⁹): הזרע והחורש והקוצר והמעמר והדש והזרה והבורר והטוחן והמרקד והלש והאופה.

(שלוש עשרה מלאכות של עשיית בגד¹⁸⁰): הגוזז את הצמר והמלבנו, המנפצו והצובעו והטווהו והמסך. העושה שתי בתי נירין, והאורג שתי חוטין, והפוצע שתי חוטין, והקושר והמתיר, והתופר שתי תפירות, והקורע על מנת לתפור שתי תפירות.

(שבע מלאכות הקשורות בעורות בעלי חיים¹⁸¹): הצד צבי והשוחט והמפשיטו והמולחו והמעבדו (ובגמרא מסיק, הינו מולח והינו מעבד, אלא אפיק חד מניה, ועל שרטוט¹⁸²) והממחקו והמתכו.

(שמונה מלאכות אחרונות¹⁸³): הכותב שתי אותיות והמוחק על מנת לכתב שתי אותיות.

—•••••—

179. כולם היו לצורך סמנים שצובעים בהם היריעות שבמשכן.

180. מלאכת הצמר והאריגה והתפירה היה גם כן לצורך היריעות.

181. מלאכת עיבוד העורות היתה לצורך יריעות עזים ותחשים.

182. לפי שדרך הרצענין כשהוא בא לחתכו משרטטו תחלה כפי מה שהוא רוצה להאריך ולהרחיב ולקצר החיתוך, ואחר כך מעביר הסכין דרך השירטוט, וכן בעורות המשכן כשחתכום. רש"י.

183. מלאכת הכתיבה, היה צריך לכתוב על קרשי המשכן לידע איזה בן זוגו, ולפעמים היתה טעות וצריך למחקו. הבונה והסותר היה במשכן גופא. המכבה והמבעיר היה לעשות פחמין לצורפי הזהב. והמכה

הבונה והסותר והמכבה והמבעיר והמכה בפטיש והמוציא מרשות לרשות.

(ע"ג ב') זורע וזומר, נוטע, ומבריק ומרביב, כלן מלאכה אחת הן. וכן חופר וחורש וחורץ (עושה חריצים בקרקע). וכן קוצר, בוצר, וגוזר (תמרים), מוסק (זיתים), ואורה (תאנים).

וזומר וצריך לעצים חייב שתים (אחת משום קוצר ואחת משום נוטע). וכן קטיל אספסתא (קוצר שחת כדי שיחזור ויצמח) וכן קניבת סלקא (חותך תרדמים מהמחבר כדי שיחזרו ויגדלו).

גבשושית ונטלה גמא וטממה בבית ובשדה

היה לו גבשושית ונטלה, או גמא וטממה - בבית חייב משום בונה. בשדה משום חורש.

החופר גמא ואין צריך אלא לעפרה

חופר גמא ואין צריך אלא לעפרה - פטור (ואפלו לרבי יהודה דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, הני מלי מתקו, האי מקלקל הוא).

החולב והמגבן

החולב והמגבן כגרוגרת - חייב (וכן דעת רבנו חננאל, רי"ף ורמב"ם, שחייב מן התורה. ודעת רמב"ן, רשב"א ועוד, שהחולב והמחבץ והמגבן אינם אסורים אלא מדרבנן).

הדש המנפץ והמנפט

(ג) הדש (תבואה) והמנפץ (פשתן להסירו מהגבעולים) והמנפט (צמר גפן, בקשת, כדרך האמנים, להוציא ממנו הגרעינים)¹⁸⁴, כלם מלאכה אחת הן (לפרק דבר מהפסלת שלו, ואם עשאן בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת).

מלאכת בורר

(ע"ד א') (ד) היו לפניו אכלין עם הפסלת, בורר בידו לצרף אותה אכילה. ואם בורר יותר, חייב. ודוקא אכל מתוך פסלת. אבל פסלת מתוך אכל, אסור (וכן דעת רב

בפטיש בשעת גמר מלאכה שמכים בפטיש להחליקו, ומוציא מרשות לרשות היה במביאי נדבת המשכן. זכרו תורת משה (לבעל חיי אדם, סי' יא).

184. אבל ניפוץ של צמר הוא אב בפני עצמו ואינו תולדת דש, שאין שם ניפוץ גרעינים מתוך הצמר. ועוד, שאינו מגידולי קרקע, וכל צמר גפן הוא מגדולי קרקע ונעשה כדישה. מאירי (בית הבחירה, ע"ג ב'). וראה "נתיבי הלכה" לפירושים נוספים למנפץ ומנפט.

הראשונים והשו"ע¹⁸⁵. ודעת תוספות רי"ד ורננו אשר מלוויל שקשבורר לאלתר, אפלו פסלת מתוך אכל מתר).

ותרמס, אפלו אכל מתוך פסלת נמי אסור.

ואם יש לפניו שני מיני אכלין, אותו שרוצה לאכל עתה חשיב אכל, והשאר חשיב כפסלת, ואסור לברר אותו מתוך השני¹⁸⁶.

ואפלו לצרף אותה אכילה לא יברר בקנון ובתמחוי. ואם ברר, פטור. ואם ברר בנפה ובכברה, חייב חטאת.

מלאכת טוחן - האי מאן דפריס סלקא

(ה) האי מאן דפריס סלקא, חייב משום טוחן. ופרש רש"י מחתך ירק דק דק. ורננו חננאל פרש עצי דקלים העומדים שיבי שיבי, המפרקן יוצא מביניהן כמין קמח.

מלאכת מבשל - השליך יתד לח לתנור

(ו) מאן דשדא סכנתא לאתונא (השליך יתד לח לתנור חם ליבשו שיתקשה), או ארתח כפרא (הרתים זפת להתיכו), חייב משום מבשל.

התולש כנף הקוטמו והמורטו

התולש כנף והקוטמו והמורטו, חייב שלש (חטאות; תולש משום גזז, קוטם משום מחתך, מררט משום ממחק). התולש צמר מבהמה מתה, חייב. מן החיה, פטור.

הקושר והמתיר

והקושר או מתיר קשר של קימא על מנת לקשר, חייב.

התופר שתי תפירות והמותח חוט תפירה

(ז) התופר שתי תפירות וקשרן, או המותח חוט של תפירה, חייב.

ואסור ללמד דבר מהמגוש (שהוא מין הממשיכו לעבודה זרה, אפלו דבר תורה אסור ללמד

185. או"ח שי"ט, ד.

186. כן דעת תוספות ורא"ש. ולשון הרמב"ם: "היו לפניו שני מיני אכלין מערבין - בורר אחד מאחד, ומניח לאכל מיד." ולכאורה דעתו שאין חילוק בין המין שרוצה לאוכלו וזה שאינו רוצה, ושניהם נקראים אוכל, ויכול לברור אחד מהשני. והשו"ע (או"ח שי"ט, ג) העתיק דבריו להלכה, וראה ביה"ל (ד"ה שני מיני) שהסתפק בזה. ודעת הרמ"א (שם) לאסור, כדעת התוספות ורא"ש.

ממנו¹⁸⁷).

מליחה ועבוד, ממרח רטיה, והמסיר קשרים מהבגד בשבת

(ח) המולח העור, או המעבדו, או שפו על גבי העמוד (לרככו, וחייבו משום ממחק), או משרטטו, והמגרר ראשי כלונסאות (וחייבו משום מחתך), והממרח רטיה (וחייבו משום ממחק), והמסתת האבן, והצר בכלי צורה, והמנפח בכלי זכוכית, והנוטל קשרין וקסמין מהבגד, אותן שמקפיד עליהן ללבשן עד שיטלם (וחייבו משום מכה בפטיש), חיב.

כותב ומוחק

(ט) הכותב שתי אותיות או מוחקן, או אפלו אות אחת, או טשטוש דיו ויש במקומו כדי לכתב שתי אותיות, חיב.

מכה בפטיש

כל גמר מלאכה, חיב עליה משום מכה בפטיש.

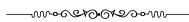
חיוב הוצאה על חפץ פחות מכשעור שהצניע אחד

(י) כל שכשר להצניעו ומצניעין כמהו, כל המוציאו חיב.
כל שאין כשר להצניעו ואין מצניעין כמהו, אין חיב עליו אלא המצניעו.

שעורי הוצאת מאכלים וצרופם זה לזה

(ע"ו א') (יא) המוציא תבן כמלא פי פרה, עצה (תבן של מיני קטניות) כמלא פי גמל, עמיר כמלא פי טלה, עשבים כמלא פי גדי.

ואכלי אדם שעורן כגרוגרת, בלי גרעין וקלפה ועקץ וסבין ומרסן, חוץ מקלפה המתבשלת עם העדשים שהן מצטרפין עמהם, בין לחים בין יבשים. ושל פולין - לחים, מצטרפין; יבשים, אין מצטרפין (והרמב"ם פסק שאין שום קלפה מצטרפת).
וכל האכלין מצטרפין לגרוגרת.

פרק ח

המוציא יין

שְׁעוּרֵי הוּצָאָה לְחֵיב חֲטָאֵת וְאִסּוּר בְּכָל שְׁהוּא

(ע"ו ב') (א) הַמוּצִיא יֵין וְכוּ' כָּל שְׁעוּרֵי הוּצָאָה לֹא נֶאֱמְרוּ אֶלָּא לְעֵנֶן חֵיב חֲטָאֵת. אֲבָל לְעֵנֶן אִסּוּר, בְּכָל שְׁהוּא אִסּוּר.

הַנֶּצֶרֶךְ לְנִקְבֵּי בִמָּה מְקַנֵּחַ בְּשַׁבָּת (או"ח שיב)

(פ"א א') (ב) מִי שֵׁיט לֹו מְקוֹם קְבוּעַ¹⁸⁸ בְּשִׁדָּה לְבֵית הַכֶּסֶּא, מְכַנֵּס אֲבָנִים מִלֹּא הַיָּד לְקִנּוּחַ. וְאִם אֵין לֹו מְקוֹם קְבוּעַ, מְכַנֵּס כְּשֶׁעוֹר רֹאשׁ בְּכִנָּא קִטְנָה. וְאִם נֶכֶר בְּאֶבֶן שְׁקָנָחוּ בֹו, מְכַנֵּסוֹ וְאֶפְלוֹ הוּא גָדוֹל וְאֶפְלוֹ הֵם רַבִּים. וּמֵתֵר לְהַעֲלוֹתָם לְרֹאשׁ הַגֶּג לְקַנֵּחַ בֹו.

צָרוּר שְׁעָלוּ בֹו עֲשָׂבִים, מֵתֵר לְקַנֵּחַ בֹו¹⁸⁹ (וְלֹא חִישִׁינָן שְׁמָא יִתְלָשׁוּ, דְּאִף אִם יִתְלָשׁוּ, לִיכָא אִסּוּרָא, דְּדָבָר שְׁאֵין מִתְפָּנוּ הוּא). וְהִתּוּלֵשׁ מִמֶּנּוּ בְּשַׁבָּת, חֵיב.

וְלֹא יִקַּנֵּחַ בְּאֶדְמָה שְׁקֻרֻבָּה לְהִתְפָּרֵר.

וְאִסּוּר לְפָנוֹת בְּשִׁדָּה נִיר בְּשַׁבָּת.

וְאִסּוּר לְקַנֵּחַ בְּחָרֶס אִף בְּחַל (מִשּׁוּם סִפְנָה שְׁלֹא יִנְתַּק שְׁנֵי הַכְּרַפְשֵׁתָא).

הָיָה לְפָנָיו בְּשַׁבָּת צָרוּר וְחָרֶס שֶׁל אֲזַנֵּי כְּלִים, מְקַנֵּחַ בְּחָרֶס וְלֹא בְּצָרוּר.

צָרוּר וְעֲשָׂבִים לְחִים, מְקַנֵּחַ בְּעֲשָׂבִים, אֲבָל בִּיבְשִׁים לֹא (מִפְּנֵי שֶׁהֵם חֲדִים, וּמִחֲתָכִים הַבָּשָׂר).

—————

188. כן הוא גם בשו"ע (או"ח שיבא). וכתב המשנ"ב (ס"ק ב): פירוש שהמקום קבוע לו לבית הכסא; דכיון שקבוע לו לכנוס שם תמיד, אם כן אפילו אם ישתירו לו אבנים ערבית, יוכל לקנח בהם שחרית, ועל כן התירו לו להכניס מלא היד ולא הוי טלטול שלא לצורך. ואף דאותו המקום אינו מיוחד לו לעצמו ואפשר שיקחו אחרים את האבנים לקנח, לית לן בה (וכן משמע מהגר"א, ודלא כב"ח דמחמיר ביכול אחר ליכנס לשם. שער הציון אות א) דמה לי הוא מה לי אחר ואפשר גם כן שיצטרך לו אחר כך בעצמו, ולהכי שרי.

189. כן הוא גם לשון השו"ע (או"ח שיבג). וכתב המשנ"ב (ס"ק יב): מדסתם משמע דאפילו מונח על הארץ מותר ליטלו. ואף דיש בזה על כל פנים לכולי עלמא איסור תלישה מדרבנן דמחזי כתולש, הכא משום כבוד הבריות לא גזרו.

וְלֹא יִשְׁהָה צָרְכָּיו. וְלֹא יֹאכַל עַד שְׂיִפְּנָה.

וְאִין מְמַשְׁמֵשִׁין (בְּצִירָה) בְּשִׁבְתָּ כְּדֶרֶךְ שְׂמִמְשָׁמֶשׁ בְּחֹל, אֶלָּא כְּלֵאָחֵר יָד. לְרִשִּׁי
כְּפִרוּשׁוֹ (שְׁפָרֶשׁ, הָאִי כְּדֶרֶךְ שְׂאָסוּר, כְּדֶרֶךְ הַמְּשָׁמֶשׁ בְּחֹל בְּלֹא שְׁנוּי מִשּׁוּם הַשְׂרֵת נִימִין, אֲבָל כְּלֵאָחֵר
יָד, כְּגוֹן אוֹחֵז צָרוֹר בְּשִׁתִּי אֶצְבָּעוֹתָיו, שְׁפִיר דְּמִי¹⁹⁰), וְלִרְבֵּנוּ חֲנִנְיָאֵל כְּפִרוּשׁוֹ¹⁹¹.

פָּרָק ט

אָמַר ר' עֲקִיבָא

לְעוֹלָם אֵל יִמְנַע אֶדָם עֲצָמוֹ מִהַתּוֹרָה

(פ"ב א') (א) אָמַר ר' עֲקִיבָא וְכוּ', לְעוֹלָם אֵל יִמְנַע אֶדָם עֲצָמוֹ מִן הַתּוֹרָה, אֶפְלוּ בְּשַׁעַת
מִיתָה, וְנִמְיֵת עֲצָמוֹ עָלֶיהָ.

הוֹצֵאת דְּבָרִים שְׂשֻׁעוֹרָם בְּכָל שְׁהוּא

הַמוֹצִיא עֲצִים וְכוּ' פִּלְפֻּלָת וְעֵטְרָן וּמִינֵי בְּשָׂמִים וּמִינֵי מִתְכּוֹת רִיחַ רַע שְׂמַעֲשִׁנִין בְּהֵן
אֶת הַחֲלִי לְהַבְרִיחַ מֵעֲלֵיו הַמַּזְיקִין וְשָׁמֶן טוֹב, וְעִבּוּדָה זָרָה - כָּל שְׁהוּא.

חֲגַב חִי - כָּל שְׁהוּא. מֵת - כְּגִרוּגָרָת.

190. רש"י (פ"א א', ד"ה ומשני כלאחר יד).

191. וזה לשונו: ויש מפרשין כדי לחכך ולנקות את עצמו כדרך שהוא ממשמש בחול. ואף לא יסתכן (הכת"י לא ברוך, והלשון מגומגם. הערת המהדיר בהוצ' מכון לב שמח) בעובי שם טינוף, אלא מתחכך ומתנקה כלאחר יד, שמוצא שינוי מן החול.

פרק י

המצניע

חייב הוצאת כלשהו, בדברים שנאמר בהם שעור

(א) המצניע לזרע לדגמא או לרפואה, וחזר והוציאו, חיב. ושאר כל אדם אין חיבין עליו אלא כשעור. המוציא אפלו חטה אחת לזריעה, חיב.

הוצאת חלק מהכלי

הוציא קפה מלאה אכלין, ונתנה על האסקפה כרמלית, אפלו רבן בחוץ, פטור, אפלו חזר הוא והוציאה.

הוצאה בשנוי

(ב) המוציא בימינו, בשמאלו, בתוך חיקו, על כתפו למעלה מעשרה - חיב. לאחר ידו, בפיו, ברגלו, ובמרפקו, באזנו ובשערו ובאפודתו ופיה למטה, בין אפודתו לחלוקו בשפת חלוקו, במנעלו ובסנדלו, על ראשו - פטור.

נעשתה מלאכתו אבל באפן שלא כון לה

(צ"ב ב') כון להוציא לפניו, ובא לאחריו - פטור. לאחריו ובא לפניו - חיב. ובאשה החוגרת בסינר ומקבלי פתקין, אין חלוק בין לפניו או לאחריו.

המוציא משוי למעלה מעשרה טפחים

המוציא משוי למעלה מעשרה טפחים - חיב.

שנים שעשאוה

שנים שהוציאו כפר, פטורים. לא יכול אחד להוציאו, והוציאו שנים, חיבים.

המוציא אכלין בכלי וחי במטה פטור על הטפל ודין מוציא מת (או"ח שיא)

המוציא אכלין בכלי פחות מפשעור, פטור אף על הכלי. וכן הוציא החי במטה,

פְּטוּר (על החי פְּטוּר, שְׁחִי נושא את עצמו. ועל המטה פְּטוּר, שְׁהַמְטָה טְפֵלָה לְחִי). הַמֵּת בְּמֵטָה, חֵיב.¹⁹²

וּמִתֵּר לְהוֹצִיאוֹ לְכַרְמְלִית אִם הוּא מוּטָל בְּבִזְיוֹן (וּלְהַרְמֵב"ו מִתֵּר לְהוֹצִיאוֹ אִף לְרִשּׁוֹת הַרְבִּים. וְהַשּׁוֹע"ע¹⁹³ כָּתֵב כְּמוֹתוֹ, בְּשֵׁם וְיֵשׁ מִי שְׁמִיתִיר).

הוֹצֵאת הַמֵּת לִפְנֵי שְׁהִרְיָה: מִדְּבָרֵי רִשִׁי וְר"ן מְשַׁמֵּעַ שְׁאֵף עַל פִּי שְׁלֹא הִסְרִיחַ עֲדֵין הַמֵּת, מִכֵּיּוֹן שְׁסוּפּוֹ לְהִסְרִיחַ, מִתֵּר לְהוֹצִיאוֹ לְכַרְמְלִית. וְדַעַת הַרְמֵב"ם שֶׁרָק כְּשֶׁכָּבַר הִסְרִיחַ הִתִּירוֹ לְהוֹצִיאוֹ. וְהַשּׁוֹע"ע¹⁹⁴ פֶּסֶק בְּהַרְמֵב"ם. וְהַרְמ"א בְּשֵׁם יֵשׁ אוֹמְרִים כָּתֵב כְּרִשִׁי וְר"ן.

הוֹצֵאת הַמֵּת מִשּׁוּם כְּבוֹד הַמֵּת אוֹ כְּבוֹד הַחַיִּים: הַרְמֵב"ם כָּתֵב "מֵת שְׁהִרְיָח בְּבִית, וְנִמְצָא מִתְבָּזָה בֵּין הַחַיִּים, וְהֵם מִתְבָּזִים מִמֶּנּוּ". וְדִיקוֹ הַמַּפְרָשִׁים שֶׁהִתֵּר לְהוֹצִיאוֹ הוּא מִשּׁוּם כְּבוֹד הַחַיִּים. וּלְפִי זֶה, בְּדִלְקָה אוֹ מִחֲמָה לַעַל, שְׁאֵין בָּהֶם אֵלָּא כְּבוֹד הַמֵּת, אֵין הִתֵּר לְטַלְטֵל אֵלָּא בְּאוֹתָהּ רִשּׁוֹת. וְדַעַת רִשִׁי שֶׁהִתֵּר הוּא מִשּׁוּם כְּבוֹד הַמֵּת, וּבְכָל חֶשֶׁשׁ בִּזְיוֹן מוֹצִיָּאִים אוֹתוֹ, אֶפְלוּ מִחֲמָה לַעַל.¹⁹⁵ וְהַשּׁוֹע"ע¹⁹⁶ פֶּסֶק בְּהַרְמֵב"ם.

הֵאֵם צָרִיךְ כָּכֵר אוֹ תִּינוּק עִם הַמֵּת: דַּעַת רִשִׁי וְהַרְשֵׁב"א שֶׁהִתִּירוֹ לְטַלְטֵל אֶת הַמֵּת רַק עַל יְדֵי כָכֵר אוֹ תִּינוּק. שְׁכֵינֵן שְׁאֶפְשֵׁר לְתַקֵּן אֶסוּר הַמְקָצָה, מִתְקַנִּים. וְדַעַת הַרְמֵב"ו שְׁמוֹצִיָּאִים אוֹתוֹ בְּלֹא כָכֵר וְתִינוּק. שְׁכָל מֵה שְׁאֵתָהּ מִשְׁבִּיחַ בְּתַקוֹן הַטְלָטוּל, אֵתָהּ פּוֹגֵם בְּהוֹצֵאת הַכָּכֵר שְׁלֹא לְצַרְךָ. וְהוֹצֵאת הַמֵּת בְּלִבָּד הִתֵּרָה מִפְּנֵי כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת. וְהַשּׁוֹע"ע¹⁹⁷ בְּשֵׁם וְיֵשׁ אוֹמְרִים כָּתֵב כְּרִשִׁי וְהַרְשֵׁב"א. וּבְשֵׁם וְיֵשׁ מִי שְׁאוֹמֵר כָּתֵב בְּרִמְבָּ"ן.

הוֹצִיא אֶדָם כְּפוֹת, חֵיב.

תְּלִישֵׁת שֶׁעַר וְצַפְרָנִים בְּשַׁבָּת

(צ"ד ב') (ג) הַנוּטֵל שֶׁעַר (או) צַפְרָנִים בְּיָד, בֵּין לְעַצְמוֹ בֵּין לְאַחֵרִים פְּטוּר אֲבָל אֶסוּר.

192. צ"ב שֶׁכֵּן דוּקָא לר' יְהוּדָה חֵיב, דְּסָבִירָא לִיה מִלֹּאכָה שְׁאִינָה צְרִיכָה לְגוּפָה חֵיב, אֲבָל לר"ש פְּטוּר, וְכֵן פֶּסֶק הַרְמָזִים בְּעַצְמוֹ (לְעִיל פֶּרֶק בְּמָה מִדְּלִיקִין סְעִיף כ-א, וְלֵהֲלֹן פֶּרֶק שְׁמוּנָה שְׁרָצִים סְעִיף א, וְעוֹד). וְאוּלֵי נִקְטָ לְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה, וְלֹא סִיִּים דַּעַת ר' שְׁמַעוֹן, וְסִמֵּךְ עַל הַמִּקְוֹמוֹת בָּהֶם פִּירֵשׁ שְׁלֵהֲלָכָה מִלֹּאכָה שְׁאִינָה צְרִיכָה לְגוּפָה פְּטוּר עֲלִיהָ כר"ש. וצ"ב.

193. או"ח שי"א, ב.

194. או"ח שי"א, ב.

195. וְרָאָה בְּאִרְיוֹת הָעֵרָה ב"נְתִיבֵי הַלֵּכָה", לִיחֹס בֵּין סוּגִיא זֶה לְסוּגִיא דְּפֶרֶק כִּירָה, שֶׁל מֵת הַמוּטָל בְּחֲמָה, עַל פִּי בִּיאור הַגַּר"א (או"ח שי"א, ב).

196. או"ח שי"א, א-ב.

197. או"ח שי"א, ב. וְהַמִּשְׁנָ"ב כָּתֵב בְּשֵׁם אֵלִיה רַבָּה שֶׁהִכְרִיעַ כְּדַעַת הָרִאשׁוֹנָה, מִשּׁוּם שֶׁהִרְבָּה פּוֹסְקִים סוֹבְרִים כְּמוֹתָהּ. וְעוֹד כָּתֵב שֶׁנִּרְאָה שְׁכַשְׁאִין לוֹ כֹּכֵר וְתִינוּק מוֹתֵר לְהוֹצִיא אִף בְּלֹא כֹכֵר וְתִינוּק. דָּאָף לְדַעַת הָרִאשׁוֹנָה אֵין הַכְרַע שֶׁהוּא לְעִיכּוּבָא.

ובכלי חַיִּב חֲטָאָת. וְחַיִּב עַל שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת. וּבְמַלְקָט לְבָנִים מִתּוֹךְ שְׁחָרִים, אֶפְלוּ עַל אַחַת. וּבַחֹל נְמִי אָסוּר הוּא.

וְצִיצִין שְׁפָרְשׁוּ רָבֵן כְּלָפִי מַעֲלָה - בִּיד מִתָּר; בְּכָלִי אָסוּר. לֹא פָרְשׁוּ רָבֵן - בִּיד פָּטוּר אֲבָל אָסוּר. בְּכָלִי חַיִּב חֲטָאָת.

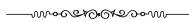
כּוֹחֶלֶת גּוֹדֵלֶת פּוֹקֶסֶת וְתוֹלֵשׁ מַעֲצִיץ בְּשַׁבָּת

הַכּוֹחֶלֶת וְגוֹדֵלֶת וּפּוֹקֶסֶת, וְהַתּוֹלֵשׁ מַעֲצִיץ שְׁאִינוֹ נָקוּב, פָּטוּר אֲבָל אָסוּר. וּבְנָקוּב, חַיִּב חֲטָאָת.

רְבוּץ וְכַבּוּד הַבֵּית בְּשַׁבָּת (או"ח שלז)

מִתָּר לְרַבֵּץ בְּכָל מָקוֹם.

וְכַבּוּד - **בַּעַל הַלְכוֹת** מִתִּירוֹ, וְר"י אוֹסֵר (וְהַרְמְב"ם גם כן אָסַר כַּבּוּד, אֲבָל הִתִּיר בְּמָקוֹם מְרֻצָּף. וְהַשּׁו"ע¹⁹⁸ סָתַם **בְּהַרְמְב"ם**. וּבִשְׁם וִישׁ מִתִּירֵינוּ, כָּתַב **כַּבַּעַל הַלְכוֹת גְּדוּלוֹת**. וְהַרְמ"א כָּתַב בְּשֵׁם וִישׁ מִחְמִירֵינוּ **כְּר"י**. וְכָתַב שֶׁכֵּן נוֹהֲגִין וְאֵין לְשַׁנוּת).

פרק יא

הזורק

זריקה והושטה בין רשויות

(צ"ו א') (א) הזורק מרשות היחיד לרשות הרבים, או מרשות הרבים לרשות היחיד, חיב. מרשות היחיד לרשות היחיד ורשות הרבים באמצע, פטור. והמושיט מרשות היחיד לרשות היחיד שפנגדו דרך רשות הרבים, פטור. ואם היה בצדה (בדיוטא אחת), חיב.

חלית הבור והסלע

(צ"ט א') חליות הבור והסלע שהם גבהים עשרה טפחים ורחבים ארבעה - הנוטל מהן והנותן על גבן, חיב. פחות מכן, פטור.

הזורק בים ומים ליבשה

הזורק ארבע אמות בפתל וכו' הזורק ארבע אמות בים, פטור. היה רקק וכו'. הזורק מים ליבשה או מיבשה לים או מספינה לספינה, פטור.

מלוי מים בספינה

(ב) ספינה - עושה מקום רחב ארבעה מקף מחצות עשרה וממלא (ודעת רב האי גאון דלא בעינן מחצה. וכן פסק השו"ע¹⁹⁹), והשופכים זורק על דפני הספינה ויורדין לים.

טלטול בין ספינות הקשורות זו בזו

ספינות שהן קשורות זו בזו ומחצלאות פרושות ברשות הרבים, מערבין ומטלטלין מזו לזו. הותרו הספינות ונתגלגלו המחצלאות, נאסרו. חזרו ונקשרו הספינות ונפרשו המחצלאות, חזרו להתירן, בין שוגגין בין מזידין בין אנוסין בין מטעין.

מחצה שנעשית בשבת

מחצה הנעשית ברשות הרבים - במזיד הויא מחצה לזרק ולא לטלטל. בשוגג, בין לזרק בין לטלטל (לרש"י והרמב"ם, גם בספינות אם חזרו ונפרשו המחצות במזיד, הויא מחצה לזרק ולא לטלטל. ודעת רבינו תם שבספינות, כשחזרו להתרן הראשון, הינו אפלו כשנקשרו במזיד. ומה שמסיקה הגמרא שכנענעשית המחצה במזיד אסורה בטלטול משום קנס, הינו כשהמחצה עושה את המקום רשות היחיד. אבל ספינות, שבלאו הכי הן רשות היחיד, אפלו במזיד מתרות²⁰⁰. והשו"ע²⁰¹ פסק כרבינו תם).

הזורק ונזכר לאחר שיצאת מתחת ידו

(ג) הזורק ונזכר לאחר שיצאת מתחת ידו, או (שלא נזכר, אבל²⁰²) שקלטה אחר או קלב, פטור. וכן הזורק לעשות חבורה, ונזכר קדם שעשה חבורה, פטור.

—————

200. ובדעת רבינו תם נחלקו הראשונים, וראה מש"כ ב"נתיבי הלכה".

201. או"ח שסבג.

202. ע"פ מסקנת הגמרא דתירתי קתני.

פרק יב

הבונה

הבונה והמסתת והמכה בפטיש והקודח כל שהוא

(ק"ב ב') (א) הבונה והמסתת והמכה בפטיש והקודח כל שהוא, ומכה בפטיש על הסדן בשעת גמר מלאכה, ח"ב.

פסיק רישה דלא ניחא לה (או"ח שכ)

(ק"ג א') פסיק רישה ולא ימות היכא שאינו נהנה, מתיר בערוך לכתחלה. ולכך מתיר בחבית שפקקו בפשתן להסיר הפקק ולהוציא היין, אף על פי שאי אפשר שלא יסחט, אם היין נופל לארץ והולך לאבוד. ור"י אוסר אותו (וכן דעת רב הראשונים. וכן פסק השו"ע²⁰³, ובשם יש מי שמתיר כתב מהערוך²⁰⁴).

הכותב בימינו ובשמאלו משם אחד ובכל לשון

(ב) הכותב שתי אותיות בימינו, ומי ששולט בשתי ידיו אף בשמאלו, בין משם אחד, בין משני שמות, בין משני סמנים בכל לשון ובכל דבר שעושה רשם, ח"ב.

לאחר ידו, בפיו, ברגלו, ובכל דבר שאינו עושה רשם, או במקום שאין נקראין זה עם זה, פטור. וכל דיני שאר הכתיבה מפרש בארץ.

203. או"ח שכ, יח.

204. ובפסיק רישה באיסור דרבנן, יש ראשונים האוסרים, ויש ראשונים שמתירים, וכן פסק בתרומת הדשן (סי' סד, וסי' סו). והאחרונים דנו להלכה בפסיק רישה בדרבנן, בדלא ניחא לה. וכתב המשנ"ב (שיד, ס"ק יא) דדעת המחבר להתיר, ודעת הרמ"א לאסור, ושכן דעת המג"א והגר"א ועוד אחרונים לאסור. ודעת אחרונים אחרים להתיר. ראה בהרחבה, שו"ת יביע אומר (ח"ד, או"ח, סי' לד, אות לא), וציץ אליעזר (חלק כ, סי' טז), ומנוחת אהבה (ח"ב, א-ז).

פרק יג

האורג

כל המקלקלים פטורים ודין הקורע בחמתו ועל מנת לתקן

(ק"ה ב') (א) האורג שעור אריגה וכו'. הקורע בחמתו וכל המקלקלים, פטורים. והמקלקל על מנת לתקן, שעורו כמתקן. ואסור לקרע כלי בחמתו. וכדי להטיל אימה על אנשי ביתו, מתר.

צדה האסורה והמתרת בשבת (או"ח שטז)

(ק"ו א') (ב) הצד צפור למגדל וצבי לבית או לביכר, אם נצוד בו, חיב. ואם אינו נצוד בו, פטור. צד צבי ישן, סומא, חיב. חגר, זקן, חולקה, פטור.

וכל דבר שבמינו נצוד, חיב עליו. אין במינו נצוד, פטור.

צבי שנכנס לבית ונעל בפניו, חיב. נעלהו שנים, פטורים. לא יכול אחד לנעל ונעלו שנים, חיבין. ישב הראשון על הפתח ומלאהו, ובא השני וישב בצדו, אף על פי שהלה לו הראשון, הראשון חיב והשני פטור ומתר.

המפיס מרסא בשבת (או"ח שכח)

המפיס (מבקע) מרסא (מכה שיש בה מגלה) בשבת - לעשות לה פה, חיב. להוציא ממנה לחה, פטור ומתר.

הצד נחש בשבת

הצד נחש בשבת - לרפואה, חיב. שלא ישכנו, מתר.

ושאר כל פטורי שבת, פטור אכל אסור.

פרק יד

שמונה שרצים

צדה וחבלה בשמונה שרצים האמורים בתורה ובשאר חיה ועוף (או"ח שטז)

(ק"ז א') (א) שמונה שרצים האמורים בתורה (החלד והעכבר והצב והאנקה והכח והלטאה והחמט והתנשמת), הצדן סתם חייב (פי יש להם עורות, וסתמם נצודים לצורך), והחובל בהן חייב (משום נטילת נשמה, כי הדם הוא הנפש), אף על פי שלא יצא הדם אלא נצרך²⁰⁵.

ושאר שרצים (שעורם רך כבשר) - (אינו חייב) עד שיצא מהם דם²⁰⁶. והצדן לצורך - חייב; ושלל לצורך - פטור (כרבי שמעון הסובר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור. ודעת הרמב"ם שהלכה כר' יהודה שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב).

(ק"ז ב') ואסור לצוד פרעש. ודוקא מעל הארץ או מעל בגדיו; אבל אם עוקצו, מתר לטלו (כן כתבו תוספות והרא"ש בשם ה"ר פר"ת²⁰⁷. והריטב"א כתב שמדברי רש"י נראה דכל שהוא בגופו מתר, כיון שהוא כבר נצוד ועומד, ויש בו ממש חשש צער; ושכן נראה עקר. והשו"ע²⁰⁸ פסק כהתוספות. שדוקא אם עוקצו).

השולח דג מהים, כשיבש בין סנפיריו כסלע, חייב (משום נטילת נשמה. שו"דאי ימות).

תלישת עשבים שעלו על און כלי - עוקר דבר מגדולו (או"ח שלו)

מאן דתלש כשותא (כשית) מהיזמי והיגי (מתוך קוצים שגדל בהם), או פטרא (פטריות) מאונא (פעמים שהוא גדל בשפת הדלי ממים), חייב (אף על פי שאינו מחבר לקרקע, אלא מהאור רבה)²⁰⁹.

—•••••—

205. כי יש להם עור קשה, ואין נצרך בו הדם עד שמתהוה חבורה גמורה שאינה חוזרת לקדמותה, ויש לחייבו משום נטילת נשמה באותו מקום.

206. אבל בלאו הכי הוי חבורה החוזרת, ולא שמה חבורה (פירוש המשנה לרמב"ם).

207. והרשב"א (ק"ז ב') והר"ן (ל"ח ב', בדפי הרי"ף, ד"ה הצד פירעוש) כתבו בשם תוספות שאם מתיירא שמא ישכנו, וכ"ש אם נשכו, שיכול להסיר, דאינו אלא כמתעסק, מידי דהוה אקוץ ברשות הרבים.

208. או"ח שטז, ט.

209. וכן פסק השו"ע (או"ח שלוה). וביאר המשנ"ב (ס"ק לה) שחייבו משום עוקר דבר מגדולו, שהוא תולדת קוצר. ולא דמי לעציץ שאינו נקוב, דהתולש ממנו פטור משום דאינו מחובר בקרקע עולם, דשאני התם דאין דרך זריעה שם, משא"כ הכא דעיקר גידולו כן.

עֲשִׂיתָ מִי מֶלַח בְּשַׁבָּת וּמִלִּיחַת צָנוֹן וּבִיצָה (או"ח שכא)

(ב) אֵין עוֹשִׂין מִי מֶלַח מְרַבִּין לְתוֹן לְתוֹף הַכֶּבֶשִׂים (משום שְׁדוּמָה לְעִבּוּד). אֲבָל עוֹשִׂין מִי מֶלַח מוֹעֲטִים לְתוֹן לְתוֹף הַתְּבָשִׁיל. אֵין מוֹלְחִין צָנוֹן (שְׁדָרָךְ לְכֶבֶשׂ אוֹתוֹ, וְנִרְאָה כְּכֹבֶשׂ כְּבָשִׂים, וְהַכֹּבֶשׂ אֶסּוּר מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמִבְשָׁל). וּבִיצָה, מִתֵּר לְמִלְחָה²¹⁰.

תִּינִית יֵין וְרֵק עַל הָעֵין לְרִפּוּאָה (או"ח שכח)

יֵין לְתוֹף הָעֵין, אֶסּוּר (שֶׁהוּא מִשּׁוּם רְפוּאָה, וְגִזְרוּ רַבָּנָן מִשּׁוּם שְׁחִיקַת סַמָּמִים). אֲבָל עַל גְּבוֹ (שֶׁל הָעֵין), מִתֵּר (דְּאֻמְרִין לְרַחֲמֵהּ בְּעֵלְמָא הוּא דְּעִבִּיד). וְרֵק תִּפְּל עַל גְּבוֹ נִמִּי אֶסּוּר (שֶׁהוּא מָאוּס, וּמוֹכָח מִלְּתָא דְּלִרְפוּאָה מְכוּן). וְשׁוּרָה אָדָם קִילוּרִין מִעֶרֶב שַׁבָּת, וְנוֹתֵן עַל גְּבִי עֵינָיו בְּשַׁבָּת²¹¹. וּבִלְבָּד שֶׁלֹּא יַעֲמִיץ וַיִּפְתַּח.

מִגַּע יָד בְּגוּף לִפְנֵי נְטִילַת יָדַיִם שְׁחִירָת (או"ח ט)

(ג) יָד לָעֵין וְלֹאמָה וְלִפְהָ וְלַחֲטָם בְּבִקְרָה קִדָּם שְׁיִרְחֵץ יָדָיו - תִּקְצֹץ.

עֵינֵי רְפוּאָה הַמִּתְרִים בְּשַׁבָּת (או"ח שכח)

(ד) מַעֲלִין אוֹנֵקְלִי (תְּנוּךְ כְּנֶגֶד הַלֵּב הַמַּעֲכֵב אֶת הַנְּשִׁימָה²¹²) בְּשַׁבָּת. וּפְדָעָה (פָּצַע מַכַּת חֶרֶב) וְעִנְבָּא (אֲבַעְבוּעוֹת) וְסַמָּטָה (מִין סַפְחַת אוֹ שְׁחִין), מַחֲלִילִין עֲלֵיהֶן שַׁבָּת.

(ה) כָּל מִכָּה שֶׁל חָלָל (הַגּוֹף), וְהִיא מִהַשְׁנִים וְלִפְנֵים (וְשְׁנַיִם עֶצְמִים בְּכָלִל²¹³), מַחֲלִילִין עֲלֶיהָ הַשַּׁבָּת. וְכֵן שֶׁעַל גְּבִי הַיָּד וְגַב הָרֶגֶל. וְכֵן מִי שֶׁבִּלַּע נִימָא (עֲלוּקָה), מַחֲמִין לוֹ חֲמִין.

וְכָל סֶפֶק נְפִשׁוֹת דּוֹחָה שַׁבָּת. אֶפְלוּ סֶפֶק שַׁבָּת אַחֲרָת, מַחֲמִין לוֹ חֲמִין לְהַשְׁקוֹת וּלְהַבְרוֹתוֹ. וְאֵין עוֹשִׂין אוֹתוֹ עַל יְדֵי נְשִׁים וְנִכְרִים, אֲלָא עַל יְדֵי גְדוּלֵי יִשְׂרָאֵל. וְהַזְרִיז

210. שאין דרך לעשות מהם כבשים, וגם אין המלח מועיל להם כל כך. משנ"ב (שכא,ג).

211. משום שנראה כרוחץ. ואע"פ שהוא עצמו יודע שלרפואה קעבד, אעפ"כ לדידה איכא הכירא, מדמצריך לשרותו בערב שבת. וצריך לומר דהא דלא חששו לגבי יין משום הוא עצמו, שאני התם דכיון שדרך לרחוץ ביין לתענוג בעלמא, לכך ליכא משום חשש כלל. אבל הכא שאין עושים כן אלא לרפואה, צריך הכירא. משנ"ב (שכח,כא).

212. ע"פ רש"י עבודה זרה כ"ט א'.

213. שו"ע (או"ח שכח,ג). וכתב המשנ"ב (ס"ק ח): דהיינו היכי דכאיב ליה טובא וחלה כל גופו על ידי זה, אף שלא נפל למשכב (לאפוקי חששא בעלמא בשינוי אינו בכלל זה), וכל שכן מחלת צפידנא שמתחלת בפה ומסיימת בבני מעיים וסימנה כשנותן כלום לתוך פיו סביבות השיניים יוצאין מבין השיניים דם דמחללין עליה השבת. והפרש יש ביניהם דבצפידנא אפילו החולה והרופא אומרים אין צריך לחילול, אמרין דאין בקיאים בזה, כי מקובל ביד חז"ל שסכנה היא; ובשאר כאב השיניים דחשיב כמכה של חלל בסתם מחללין וכשאומר הרופא או החולה שאין צריך אין מחללין.

הרי זה מְשַׁבַּח. וְאַפְלוּ אִם מִתְקַן עֲמוּ דָּבָר אַחֵר לְצִרְךָ חֵל.

(ו) מִי שֶׁנִּגְפָה יָדוֹ וְרָגְלוֹ - צוּמְתָה בֵּינָן וְלֹא בְּחֻמֶּיךָ. וְאִם הוּא מְעַנֵּג - בֵּינָן נִמְי לָא.

רְחִיצָה בְּמֵי יָם לְרִפּוּאָה בְּשַׁבָּת

(ז) רוֹחֲצִין בְּמֵי גֵרָר וּבְמֵי חֲמֶתָן וּבְמֵי עֶסְיָא וּבְמֵי טַבְרִיָּא, וּבְמֵי הַיָּפִים שְׂבִיִּים הַגְּדוֹל. אֲבָל לֹא בְּמֵי הָרָעִים שְׂבִי, וְלֹא בְּיָמָה שֶׁל סָדוּם, וְלֹא בְּמֵי מִשְׁרָה. וְכַגּוֹן שֶׁשׁוּהָה בָּהֶן. אֲבָל אִם אֵין שׁוּהָה בָּהֶם, מִתֵּר.

מֵאֲכָל בְּרִיאִים מִתֵּר לֶאֱכֹל לְרִפּוּאָה

(ק"ט ב') (ח) כָּל אֲכָלִין וּמִשְׁקִין שֶׁהֵם מֵאֲכָל בְּרִיאִים, מִתֵּר לֶאֱכֹלָן וּלְשִׁתּוֹתָן לְרִפּוּאָה, חוּץ מִמֵּי דְקָלִים וְשִׁמּוֹן שֶׁל עֲקָרִים. וְהֵנָּה נִמְי לְצִמְאֻ וְשִׁלָּא לְרִפּוּאָה - שְׂרִי. וְכָל שְׂאִינוֹ מֵאֲכָל וּמִשְׁקָה בְּרִיאִים, אָסוּר לֶאֱכֹלָן וּלְשִׁתּוֹתָן.

אָסוּר סְרוּס

(ט) אָסוּר לְסָרֵס בֵּין בְּהֶמָּה טְמֵאָה בֵּין בְּהֶמָּה טְהוֹרָה. וּמִסָּרֵס אַחֵר מִסָּרֵס, חִיב. וְאָסוּר לְשִׁתּוֹת סֵם שֶׁנֶּעְקֵר מִמֶּנּוּ, אֲף עַל פִּי שְׂאִינוֹ מִכּוֹן אֶלָּא לְרִפּוּאָה (וְדַעַת הַמֵּאִירִי שֶׁמִּתֵּר²¹⁴).

הַחוּשֵׁשׁ בְּשָׁנָיו וּבְגָרוֹנוֹ

(ק"א א') (י) הַחוּשֵׁשׁ בְּשָׁנָיו לֹא יִגְמָא בָּהֶן חֻמֶּיךָ וְיִפְלֹט. אֶלָּא מְגַמֵּעַ וּבוֹלֵעַ וּמְטַבֵּל כְּדָרְכּוֹ, וְאִם נִתְרַפָּא, נִתְרַפָּא. וְאֵין לוֹעֵסִין מִצְטָכִי וְלֹא שְׁפִין סֵם בְּשָׁנָיו לְרִפּוּאָה. וְאִם לְרִיחַ הַפֶּה, מִתֵּר.

(יא) הַחוּשֵׁשׁ בְּגָרוֹנוֹ, לֹא יַעֲרַעַר בְּשִׁמּוֹן (שֶׁנֶּכֶר שֶׁנֶּעֱשֶׂה לְצִרְךָ רִפּוּאָה), אֶלָּא נוֹתֵן שִׁמּוֹן הַרְבֵּה לְתוֹךְ הַנֶּגְרוֹן²¹⁵ וּבוֹלֵעַ.

הַחוּשֵׁשׁ בְּמִתְנָיו לֹא יִסּוֹף שִׁמּוֹן וְחֻמֶּיךָ (או"ח ש"ז)

הַחוּשֵׁשׁ בְּמִתְנָיו, לֹא יִסּוֹף שִׁמּוֹן וְחֻמֶּיךָ, אֲבָל סָךְ אֶפְלוּ שִׁמּוֹן וָרֵד, אִי שְׂכִיחַ. וְאִי לֹא שְׂכִיחַ, אָסוּר.

214. כְּשֶׁאִינוֹ מִכּוֹן אֶלָּא לְרִפּוּאָה; אוֹ אִפְלוּ בְּפִסִּיק רִישִׁי, וּמִשּׁוּם שֶׁפִּסִּיק בְּדַרְבְּנָן מוֹתֵר (וְהַמֵּאִירִי לְשִׁיתּוֹ שְׁשִׁית עִיקָרִין אִיסוּרָה מִדְּרַבְּנָן), אוֹ רַק כְּשֶׁאִינוֹ פִּסִּיק רִישִׁי.

215. מִין מֵאֲכָל שֶׁמְעוֹרֵב בּוֹ שִׁמּוֹן.

פרק טו

אלו קשרים

גדרי אסור קשירה בשבת (או"ח שיז)

(ק"א ב') (א) ואלו קשרים וכו' כל קשר שיתקים לעולם, חיבים חטאת על קשורו והתרתו. ושהוא עומד להתקים בשבעה ימים, פטור אבל אסור. ושעומד להתיר בכל יום, מתיר (כן דעת רש"י ורא"ש, שהדבר תלוי רק במשך הזמן שמשאיר הקשר. ודעת ר"ח, רי"ף ורמב"ם, שרק על מעשה אמן וקשר של קימא, חיב חטאת. חסר תנאי אחד - פטור אבל אסור. חסרו שני תנאים - מתיר. והשו"ע²¹⁶ פסק כרי"ף ורמב"ם. והרמ"א כתב בשם ויש חולקין כרש"י והרא"ש).

קשירת דלי וקשירה בפני בהמה

וקושרין דלי אף בחבל, והוא שיהא של גרדי (אורג, שאינו מבטלו שם). וקושרין בפני בהמה שלא תצא אפלו בתרי איסרי.

ומטלטלין חבל של גרדי לקשר בפרה ובאבוס.

סנדל שנפסקה אחת מרצועותיו

סנדל שנפסקה רצועה פנימית, עדין תורת כלי עליו. נפסקה חיצונה, בטל מתורת כלי והוי לה נולד, ואסור לטלטלו. ואם הוא בכרמלית, מתיר לכוף עליו גמי לח לתקנו. ובחציר אסור.

קפול בגדים בשבת

(ב) מקפלין כלים בשבת באדם אחד²¹⁷, וחדשים כל זמן שלא רחצו, ולבנים, ואין לו להחליף. אבל בציר חד מהנך - אסור.

216. או"ח שיז, א.

217. אבל בשני בני אדם כשמקפלים אותם מתפשטים הקמטים, ונראים כמתקנים. רש"י (שבת ק"ג א').

כבוד השבת בכגדים וכדבורו

וְצָרִיךְ לְכַבֵּד הַשַּׁבָּת בְּלְבוּשׁוֹ וּדְבוּרוֹ, שֶׁלֹּא יִרְבֶּה לְדַבֵּר דְּבָרִים יְתָרִים. אֲבָל הִרְהוּר
אֶפְלוּ מֵעֶסְקִיו מִתֵּר. וּבִהְלוּכֹו שֶׁלֹּא יְרוּץ, אִם לֹא כַּדִּי לִילָף לְבֵית הַמְדָּרֶשׁ. וְאִם הִגִּיעַ
לְאַמַּת הַמַּיִם יָכוֹל לְדַלֵּג עָלָיו. וְחִפְצֵי שָׁמַיִם מִתְרִין.

דברים שתלמיד חכם צריך להיות מצינו בהם

(ג) תִּלְמִיד חֶכֶם צָרִיךְ לִנְהַג סִלְסוּל בְּעֶצְמוֹ שֶׁלֹּא יֵצֵא בְּטָלָאִי עַל טָלָאִי שֶׁעַל גִּבִּי
מִנְעֵל. וְשִׁיְהָא יָרָא שָׁמַיִם, וְשִׁיְהָא תוֹכֹו כְּבָרוֹ, וְאִזְ בְּנֵי עִירוֹ מְצֻיִן לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ.

פרק טז

כל כתבי

דיני דלקה בשבת (או"ח שלד)

אלו כתבי הקדש מצילים מפני הדלקה ולהיכן מצילים

(קט"ו א') (א) (כל כתבי הקדש מצילין אותן מפני הדלקה. מדינא דגמרא - כתבי הקדש שהיו כתובים תרגום או בכל לשון, אין מצילין אותם. משום דלא נתנו לקרות בהם, כרשב"ג דאסר לכתב ספרים אלא בלשון הקדש או יונית. אבל) האדנא שרי לכתב כתבי הקדש בכל לשון, ומצילין אותן מפני הדלקה (כן כתבו רמב"ן, רשב"א, תוספות, רא"ש ומרדכי. וכן פסק השו"ע²¹⁸. והרי"ף והרמב"ם כתבו סתם דאין מצילין אותם, ולא חלקו בין זמן לזמן), וטעונין גניזה שלא יניחם במקום הפקר. וכן הברכות.

ואפלו כתובים בסם ובסקרא ובכל דבר. ותרגום שכתבו מקרא, ומקרא שכתבו תרגום, וספר תורה שיש ללקט בו שמונים וחמש אותיות מתוך תבות שלמות, או שיש בו אזכרות, מצילין אותו.

(קט"ז ב') מצילין התיק עם הספר אפלו יש בו מעות (דעת הרמב"ם ובעל התרומה שאם הניח בשבת תפלין בארנקי מלא מעות, יכול להציל הארנקי כדין תפלין²¹⁹. ודעת הרשב"א והמרדכי, שרק אם הניח התפלין בארנקי מערב שבת, יכול להצילם. והשו"ע²²⁰ סתם דדעת בעל התרומה, ובשם ויש מי שאומר כהרשב"א).

טלטול מעות ודברים מקצים מפני הדלקה: דעת בעל התרומה שמתר לטלטל מעות ודברים המקצים כדי להצילם מפני הדלקה או מאונסים הבאים לגזלם, דבמקום פסידא אין לחש לאסור מקצה. ודעת

—•••••—

218. או"ח שלד, יב.

219. אינו מפורש בדבריו שיש היתר אף להניח התפלין בארנקי בשבת, אלא שכן דייק הב"י (או"ח שלד, טז) מדבריו, ומדברי הטור. והט"ז ומגן אברהם כתבו דליכא בזה פלוגתא, דלכו"ע אסור לכתחילה להניח תפלין אצל מעות בשעת הדליקה כדי להציל המעות. ובביאור הגר"א הכריע דהעיקר כהב"י, דלדעה ראשונה גם לכתחילה מותר להניח תפלין אצל מעות בשעת הדליקה (ומשמע שם שהוא מצדד כן להלכה. שער הציון).

220. או"ח שלד, טז.

הרשב"א שאסור. והשו"ע²²¹ כתב ככעל התרומה בשם ויש מתירים. ובשם יש מי שאסור כהרשב"א.

ודוקא למבוי שיש לו שלש מחצות ולחי. אבל אין לו לחי, לא (כן דעת הר"ף ורמב"ם. וכן פסק השו"ע²²²). ודעת רש"י ורז"ה שאפלו למבוי שאין לו לחי).

גליונין (של ספרי קדש, שלמעלה ושלמטה, ושבין פרשה לפרשה, ושבין דף לדף, ושבתחלת הספר, ושבסוף הספר²²³) וספרי מינים אין מצילין אותן. ואף בחל שורפן (את ספרי המינים) עם אזכרות שבהן.

שטרי הדיוטות עיון בנכסיו וקריאת ספרים וקביעת סעדה בזמן בית המדרש

(ב) אין קורין בשבת אגרות של מצא חפץ²²⁴. ואין קורין בספרים המושכין את הלב בזמן בית המדרש. ואסור לעין נכסיו בשבת לראות מה הם צריכין. ולא לקבץ סעדה בערב שבת ולא בשבת בזמן בית המדרש.

הצלת אכל מהדלקה

(קי"ז ב') (ג) מצילין מזון שלש סעדות בליל שבת, הראוי לאדם, לאדם. הראוי לבהמה לבהמה. ובשחרית, מזון שתי סעדות. ובמנחה, מזון סעדה אחת.

(בגמרא בארו שמצד הדין היה מתיר להציל יותר, שכן הם ראויים לטלטול, והחצר מערבת, אלא שחששו מתוך שאדם בהול על ממונו, אם תתיר להציל, ישכח השבת, ויבוא לכבות השרפה. מתוך כך היה אומר רבנו תם) ודוקא בית שהדלקה בו (שהם בהולים יותר, ויש לגזר בהם). אבל בתיים הסמוכין לו, מצילין כמה שירצו (היות שאינם בהולים כל כך, לא גזרו בהם).

הציל פת נקיה, לא יציל פת הדראה (שנטל כל הדרה, דהיינו פת קבר). ואפקא שרי. מצילין מיום הכפורים לשבת, ולא משבת ליום הכפורים (כגון אם חל יום הכפורים ביום ראשון. שהרי אינו אוכל עד הערב, ובערב יטרח ויביא), ולא ליום טוב (שאחר השבת, שיכול להכין בו ביום), ולא (מצילים משבת זו) לשבת הבאה.

221. א"ח שלדב. וכתב המשנ"ב (ס"ק ה) שהדעה המתירה, היינו דוקא לנמצאים בבית סמוך לשריפה, שאינם בהולים, אבל אלו הנמצאים בבית בו הדליקה מצויה, אסור להם (וכמובא להלן בסעיף ג).

222. או"ח שלד, יז.

223. בגמרא (קט"ז א') מבואר שמקום הכתב (שנמחק) לא קמיבעיא להו (וכפי ששינוי שאם אין 85 אותיות, אין מצילים), דכי קדוש אגב כתב הוא דקדוש, אזל כתב, אזלא לה קדושתיה. וגליון של מעלה ושל מטה (שמסביב לכתב), שבין פרשה לפרשה, שבין דף לדף, שבתחלת הספר שבסוף הספר (שמתחילה התקדשו לשם חלק, וגם כשנמחק הכתב, שמא נשארו בקדושתם), הוא בעיא דלא איפשיטא.

224. ראה להלן פרק שואל, סעי' א.

נִשְׁבְּרָה לוֹ חֲבִית בְּרֹאשׁ גִּגּוֹ, מִבֵּיא כָּלִי וּמִנִּיחַ תַּחְתֶּיהָ, וּבִלְבָד שְׁלֹא יָבִיא כָּלִי אַחֵר וַיִּקְלֹט וַיִּצְרָף, אֲלֵא אִם כֵּן נִזְדַּמְּנוּ לוֹ אוֹרְחִים. וְלֹא יִקְלֹט וַיִּצְרָף וַיִּזְמִין אַחֵר כֶּף אוֹרְחִים, אֲלֵא יִזְמִינֵם תַּחֲלָה. וְלֹא יַעֲרִים וַיִּזְמִין אוֹרְחִים שְׁאִין צָרִיכִין לֶאֱכֹל.

(ד) שִׁכַּח פֶּת בִּתְנּוֹר וְקִדַּשׁ עָלָיו הַיּוֹם, מִצִּיל מִזּוֹן שְׁלֹשׁ סְעֻדוֹת וְאוֹמֵר לְאַחֲרִים בָּאוּ וְהִצִּילוּ לָכֶם, וּבִלְבָד שִׁירְדָה בְּסִכִּין בְּשִׁנּוּי.

יִשְׁכִּים לְהוֹצֵאת שַׁבָּת וַיִּבְצַע עַל שְׁתֵּי כַּכְרוֹת וַיִּזְהַר בְּשִׁלֹשׁ סְעֻדוֹת

(ק"י ב') (ה) לַעֲוֹלָם יִשְׁכִּים אָדָם בְּעָרֵב שַׁבָּת לְתַקֵּן לְצַרְף הַשַּׁבָּת. וַיִּבְצַע עַל שְׁנֵי כַּכְרוֹת. וְאִם יֵשׁ לוֹ כֶּכֶר שֶׁל עֲרוֹב, יִבְצַע עָלָיו. וַיִּזְהַר מֵאֵד בְּשִׁלֹשׁ סְעֻדוֹת. וַיִּזְמֵן הַשְּׁלִישִׁית הוּא אַחֵר הַמִּנְחָה. וְלִכְבְּדוֹ וּלְעַנְגּוֹ כִּפִּי יִכְלָתוּ וּלְעֲשׂוֹת בְּעָרֵב שַׁבָּת שׁוֹם דָּבָר בְּעֲצָמוֹ לְצַרְף שַׁבָּת.

הַדַּחַת כָּלִים בְּשַׁבָּת

(ק"י א') מְדִיחִין כָּלִים בְּשַׁבָּת לְצַרְף שַׁבָּת, כְּגוֹן אִם נִשְׁאַר לוֹ עֵדִין סְעֻדָה לֶאֱכֹל. אֲבָל לְאַחֵר סְעֻדָה שְׁלִישִׁית אֵין מְדִיחִין. וְכוֹסוֹת מְדִיחִין כָּל הַיּוֹם.

אֲמִירַת וַיִּכְלוּ וּסְעֻדַת מְלֹנָה מִלֶּכָּה

(ק"י ב') וַיֹּאמֶר וַיִּכְלוּ בְּתַפְלָה וְעַל הַכּוֹס.

וַיִּסְדֹּר שְׁלַחְנוּ בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, אֶפְלוּ אִינוּ צָרִיף אֲלֵא לְכַזֵּית.

(ק"ב א') הָא דְאִינוּ מִצִּיל אֲלֵא מִזּוֹן שְׁלֹשׁ סְעֻדוֹת, הֵינוּ דּוֹקָא בְּשְׁנֵי כָּלִים. אֲבָל בְּכָלִי אֶחָד יִצִּילֵנוּ מֵלֵא, אֶפְלוּ גְדוֹל הַרְבֵּה, וְאֶפְלוּ פֶּרֶשׁ טְלִיתָא וְקַפֵּל וְהַנִּיחַ לְתוֹכוֹ, שְׂרִי. וְאוֹמֵר לְאַחֲרִים בָּאוּ וְהִצִּילוּ לָכֶם. וְאִם יָרְצוּ, זֹכִין בּוֹ מִן הַהֶפְקֵר. וְאִם לֹא יָרְצוּ לְזַכּוֹת, יִכּוֹלִין לְטַל שְׁכָרוֹ, וְלֹא הוּי כְּשֹׁכֵר שַׁבָּת.

הַצֵּלַת בְּגָדִים וְכָלִי תִשְׁמִישׁ

(ק"ב א') (ו) מִצִּיל כָּל כָּלִי תִשְׁמִישׁוֹ וְלֹבֶשׁ כָּל מָה שְׁיִכּוֹל לְלַבֵּשׁ, וְחוֹזֵר וְלֹבֶשׁ וּמוֹצִיא, וְאוֹמֵר לְאַחֲרִים בָּאוּ וְהִצִּילוּ לָכֶם.

גֵּרָם כְּבוֹי (או"ח שלד)

(ז) פּוֹרְשִׁין עוֹר שֶׁל גְּדִי עַל תֵּבָה שְׁאֵחָז בָּהּ הָאוֹר. וְעוֹשִׂין מְחַצָּה בְּכָל הַכָּלִים בֵּין מְלֵאִים בֵּין רִיקָנִין. וְאֶפְלוּ שֶׁל חֶרֶס. טְלִיתָא שְׁאֵחָז בָּהּ הָאוֹר, פּוֹשְׁטָהּ וּמִתְכַּסֶּה בָּהּ, וְאִינוּ חוֹשֵׁשׁ שְׁמָא תִכְבֶּה.

איתא בגמרא טלית ש'אחז בה האור מצד אחד, נותנין עליה מים מצד אחר, ופסקה הרמב"ם. והשו"ע סתם כהרמב"ם. ובשם ויש מי שאומר כתב שצריך שלא יתכונן לקר²²⁵.

נר ששכח על הטבלה מנערה והיא נופלת

(ח) נר ששכח על הטבלה, מנערה (את הטבלה, היות שלא נעשתה בסיס לדבר האסור) והיא (הנר) נופלת. לפי הירושלמי בשפכה (כבר)²²⁶. ולרש"י אפלו בדלוק. ובלבד שלא יהא בו שמן²²⁷. אבל במניח (הנר ולא שכחו), אסור (דנעשה בסיס לדבר האסור)²²⁸.

(ט) נר שאחורי הדלת, אסור לפתח ולנעל כדרכו (דמודה רבי שמעון בפסיק רישה ולא ימות)²²⁹. ואסור לפתח הדלת כנגד המדורה, ואפלו ברוח מצויה.

שמוש בנכרי וקטן לצרף כבוי ושאר הפסד ממוני

(קכ"א א') (י) נכרי שבא לכבות, אין צריך למחות בידו. אבל קטן, מוחין. וכן יכולין לקרות לנכרי שביבא אליו, אף על פי שודאי יכבה כשיבא²³⁰.

וכן כל כיוצא בזה, הפסד הבא לאדם פתאום (כגון נתרועעה חבית של יין, והולך לאבוד), מתיר (כן כתב הרא"ש בשם בה"ג. והרשב"א כתב בתשובה דסחורה הנפסדת בספינה על ידי גשמים, אסור לומר לגוי להוציאה; שלא התירו לומר כל המכבה אינו מפסיד, אלא בדלקה. והשו"ע²³⁴ סתם

225. או"ח שלדכג. הדעה השניה היא דברי הטור, אמנם ראה בהרחבה ב"נתיבי הלכה", במחלוקת בביאור דברי הטור, ובדעת הגר"א.

226. שאם לא כן, יש לחשוש משום מבעיר ומשום מכבה. ירושלמי (פרק ג, הלכה ז). ובא להשיענו היתר טלטול על ידי נדנדוד. ראה רא"ש (סי' ח).

227. דאי הוה ביה שמן הרי הוא שופך ממנו והוי כמסתפק מן הנר בשעה שהוא דולק וחייב משום מכבה! ולפירוש הערוך, דרבי שמעון לא מחייב בפסיק רישיה אלא היכא דניחא ליה באותה מלאכה, דאיכא למימר אנן סהדי דקמכוין, איכא לאוקמא אפילו בנר שיש בו שמן כיון דלא מהני ליה מידי בההוא כבוי. רא"ש (סי' ח).

228. כתב המשנ"ב (שט"ז, ס"ק יח): והנה בעיקר דין בסיס, מסיק במגן אברהם דלא מקרי בסיס אלא אם כן הניח עליו דבר המוקצה בשביל שיתיישב עליו בטוב. אבל מה שמניחין בדרך אקראי, כמו שרגילים לשים בתיבה חפצים אלו על אלו מפני שאין לו ריוח לפנות לכל חפץ מקום בשולי התיבה, כי האי גוונא לא חשיב מניח אלא שוכח, ומותר לטלטל חפץ המותר אחר שניערו המוקצה מעליו. ויש מחמירין בכל זה. ובמקום הצורך נראה דיש להקל, דכמה אחרונים סוברין כוותיה דהמגן אברהם.

229. רש"י פירש שהנר מונח אחורי הדלת וחיישין שמא יכבנו הרוח. ורבינו חננאל פירש שהנר קבוע בכותל שאחורי הדלת וכשפותח הדלת נוקש בכותל ואיכא למיחש שמא יכבה הנר. ור"י פירש שהנר תקוע באחורי הדלת ובפתיחת הדלת ובנעילתו מרחק את השמן מן הפתילה או מקרבו אל הפתילה.

230. דהשתא שרי למימר ליה כל המכבה אינו מפסיד קריאתו מיבעיא? רא"ש.

231. או"ח שז, יט.

כְּהֵרָא"ש. וּבְשֵׁם יֵשׁ מִי שְׁאוּמֵר כְּתֵב כְּהֵרֶשֶׁב"א. וּבְמָקוֹם אַחֵר²³² סֵתָם כְּהֵרָא"ש בְּלִבָּד.

כְּפִית קַעֲרָה עַל מִזְיָקִים (או"ח רעז; או"ח שח)

(יא) כּוֹפִין הַקַּעֲרָה עַל הַנֶּר שֶׁלֹּא יֵאָחֵז בְּקוֹרָה. וְעַל עֶקְרֵב שֶׁלֹּא יִשָּׂה. וְעַל צוֹאֵת הַתְּרַנְגוּלִין שֶׁהוּא בְּחֹצֵר אַחֲרֵת. אֲבָל צוֹאֵת תְּרַנְגוּלִין שֶׁבְּאוֹתָהּ חֹצֵר, וְשֶׁל תִּינוּק אֲפִלּוּ בְּחֹצֵר אַחֲרֵת, מִתֵּר לְהוֹצִיאָהּ (וְדַעַת הַרְמַב"ם שֶׁגַּם צוֹאֵת תִּינוּק, דִּינָה כְּשֶׁל תְּרַנְגוּלִים וְיֵשׁ חֲלוּק בֵּין אוֹתָהּ חֹצֵר לְאַחֲרֵת. וְכֵן פֶּסֶק הַשּׁו"ע²³³).

חֲמִשָּׁה נִהְרָגִים בְּשַׁבָּת: זָבוּב שֶׁבְּמִצְרִים, וְצִרְעָה שֶׁבְּנִינְוָה, וְעֶקְרֵב שֶׁבְּחֻדִּיב, וְנָחֹשׁ שֶׁבְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל, וְכָלֵב שׁוֹטֵה בְּכָל מָקוֹם. וְשֹׁאֵר כָּל הַמִּזְיָקִין, אִם רָצִין אַחֲרָיו, מִתֵּר לְהִרְגָן. וְאִם לֹא, אֲסוּר.

רַק נָחֹשׁ וְעֶקְרֵב, דּוֹרְסִין לְפִי תִּמּוֹ (לְרִש"י דּוֹקָא כְּשֶׁאִינוּ מִתְּכַוֵּן. וְלְהַרְמַב"ם וְרִש"ב"א אֲפִלּוּ כְּשֶׁמִּתְּכַוֵּן. וְהַשּׁו"ע²³⁴ פֶּסֶק לִגְבֵי דְרִיסַת נָחֹשׁ כְּהַרְמַב"ם וְרִש"ב"א, וְלִגְבֵי דְרִיסַת רֶק כְּרִש"י²³⁵).

אֵין כָּלִי נֹחֵשׁב מְקַצֶּה מַחֲמַת גְּדִלוֹ

(יב) פְּמוּטוֹת וּקְרוֹנוֹת אֲפִלּוּ גְדוֹלוֹת הַרְבֵּה, מִתֵּר לְטַלְטֵלָן²³⁶.

נִכְרִי שֶׁעָשָׂה מְלָאכָה מִתִּי מִתֵּר לְיִשְׂרָאֵל לְהַנֹּת מִמֶּנָּה (או"ח שכה)

(קכ"ב א') נִכְרִי שֶׁהִדְלִיק נֵר, יִכּוֹל יִשְׂרָאֵל לְהַשְׁתַּמֵּשׁ לְאוּרוֹ. וְאִם בְּשִׁבִּיל יִשְׂרָאֵל הִדְלִיק, אֲסוּר לְכָל (אֲפִלּוּ לְיִשְׂרָאֵל אַחֵר). מִלֵּא מִיָּם לְבִהְמָתוֹ, יִכּוֹל גַּם יִשְׂרָאֵל לְהַשְׁקוֹת לְבִהְמָתוֹ. וְאִם בְּשִׁבִּיל בֵּהֶמֶת יִשְׂרָאֵל, אֲסוּר לְכָל, בְּכָל מִיָּנִי תִּשְׁמִישׁ.

וְהֵאדָנָא שְׂאִין לָנוּ רְשׁוֹת הַרְבִּים דְּאוֹרֵיתָא, מִתֵּר לְאַחֵר שֶׁלֹּא נִתְּמַלֵּא בְּשִׁבִּילוֹ²³⁷.

232. או"ח שלד, כו.

233. או"ח שח, לד. בדעת הרי"ף ורא"ש (ולכאורה גם בפסיקת ההלכה) נחלקו הב"י והגר"א ועוד. וראה בהרחבה ב"נתיב הלכה".

234. או"ח שטז, י.

235. או"ח שטז, יא. וכתב בביאור הגר"א שאע"פ שמשמע מכל המפרשים שרוק ונחש דין אחד להם, לא רצה הב"י לפסוק כדבריהם שגם ברוק יהיה מותר גם כשמכוין למרח, כיון שאינו אלא משום מאיסותא.

236. ראה לעיל פרק במה מדליקין, סעיף כד, בשיטות הראשונים.

237. הרא"ש כתב שמדקאמר אסור בסתם, משמע דאסור לכל ישראל, אפילו לישראל אחר. והקשה מדאמר במסכת יום טוב, פרק אין צדין (כ"ה א'): הבא (מחוץ לתחום) בשביל ישראל זה, מותר לישראל אחר. ותירץ, דהיינו דוקא באיסור חוץ לתחום דרבנן; אבל באיסור דאורייתא כי הכא, לא. והסיק מזה בעל ה"רמזים", דהאידינא שאין לנו רשות הרבים דאורייתא וכו' (אמנם תוספת זו אינה כתובה להדיא ברא"ש).

וּרְבֵנוּ תָם מתיר (פאָשר מלא הנכרי) לצרף ישראל עצמו, אפלו לאותו ישראל שנתמלא לו (ורק כשמלא לבהמתו, שלא היה יכול להשקותה בעצמו בבור, אסור). **וְר"י אוסר (והשו"ע)**²³⁸ פסק **כר"י והרא"ש**. והרמ"א בשם ויש מקליו כתב **כרבנו תם**. וכתב שיש מתירין אף לכתחלה²³⁹).

לקט עשבים לבהמתו, מאכיל אחריו ישראל. ואם בשביל ישראל, אסור²⁴⁰.

ואם לקט והאכיל לבהמתו של ישראל, אין צריך למחות בידו לפי שעה (דנכרי אדעתא דנפשה קעביד, כדאמרינן גבי נכרי שבא לכבות). אבל אם רגיל בכך, אסור.

והא דשירי לישראל כשעשה נכרי לעצמו, הני מלי כשאינו מכירו. אבל מכירו, אסור בדבר דאכא למיחש שמא ירבה בשבילו, כגון מים ועשבים (וכשמכירו שאסור, דעת התוספות שאפלו אם עשאו שלא בפני הישראל אסור²⁴¹. וכן משמע מסתימת השו"ע²⁴². ודעת הראב"ן, הרשב"א והר"ן שדוקא בפניו אסור, שאז שיר למגזר דקא מכון להרבות בשבילו בשעת עשייתו).

אבל הדלקת נר ועשית כבש וכיוצא בזה (כשעשאם לצרף עצמו), מתיר (אפלו מכירו, דליכא למיחש שמא ירבה בשבילו, דנר לאחד נר למאה).

מעמיד אדם בהמתו על גבי עשבים בשבת (או"ח שכה)

(יג) מעמיד אדם בהמתו על גבי עשבים בשבת. אבל לא על גבי מקצה. ואי קאי באפה ואזלה מאליה, שרי.

רחיצה במרחץ במוצאי שבת בעיר שיש בה ישראל ונכרים (או"ח שכו)

(יד) עיר שישראל ונכרים דרין בה, והיה בה מרחץ הרוחצת בשבת - אם רב נכרים, מתיר במוצאי שבת מיד. ואם מחצה נכרים ומחצה ישראלים, אסור. וימתין בכדי שיחמו חמין.

וישראל ונכרי שהסבו והדליק נכרי נר - אם רב נכרים, מתיר להשתמש לאורו. מחצה על מחצה, אסור. אלא אם כן מכיר שהנכרי לצרכו הדליקו.

238. או"ח שכה, י.

239. לומר לגוי להביא שיכר, או שאר דברים, דרך כרמלית או בלא עירוב. וכתב הרמ"א: ואע"פ שיש להחמיר בדבר, מכל מקום אין למחות ביד המקלילן לצורך שבת ובשעת הדחק, דהא יש להקל באמירה לגוי לצורך, כמו שנתבאר סי' ש"ז וכל שכן בכהאי גוונא. עכ"ל.

240. לפי רבינו תם הנ"ל, צריך לומר שכאן מיירי באופן שלא יכול היה להעמיד בהמתו על גבי העשבים לבד.

241. דאף שאין לחוש שמא ירבה בשבילו במלאכה זו, חיישינן שמא ירגילו לשבת אחרת.

242. או"ח שכה, יא. כן מבואר מביאור הגר"א (ס"ק לט).

פרק יז

כל הכלים

טלטול דלתות שהתפרקו ונטילות והחזרת דלת בשבת (או"ח שח)

(קכ"ב ב') (א) כל הכלים הנטלין בשבת, דלתותיהן נטלין עמהן, לא שנא נתפרקו בחל או בשבת. דלת שדה תבה ומגדל, נטלין ולא מחזירין. ושל לול של תרנגולים, אין נטלין ולא מחזירין.

טלטול כלי שמלאכתו לאסור

נוטלין קרנס (פטיש), בין של אגוזים בין של נפחים או של זהבים, לפצע בו אגוזים. אבל לא של בשמים דקפיד עליה שלא ימאס, והוי כסיכי ומזורי (כלי צבעים) שאסור לטלטלן.

ונוטלין קרדס (גרזן) לחתוך בו הדבילה, מגרה (מסור) לגר (לנסר) בו הגבינה, מגרפה (נעה) לגרף בה הגרוגרות, רחת (כף לזרית תבואה) ומזלג (קלשון) לתת עליו לקטן.

טלטול מן הצד

(ב) פגה (תאנה שלא הבשילה כל צרפה) שהטמינה בתבן (להתבשל, ותבן מקצה הוי לטיט), אפלו בלה מכסה, תוחב בה כוש והיא ננערת מאליה²⁴³.

טלטול מחט

נוטל מחט שלמה לטל בה את הקוץ. אבל נטל חרה או עקצה, לא (כי כשניטל חרה או עקצה, אדם זורקה לבין הגרוטאות, ובטל תורת כלי ממנה). וחדשה שלא נקבה עדין, שרי (כי יש לה שם כלי, שמיעדה לשם נטילת קוץ).

קשירת תינוק בבגדים לישר אבריו והחזרת ערלת גרונו למקומה (או"ח של)

(ג) אסובי ינוקא, שרי. לרש"י לקשרו בבגדים לישב אבריו אפלו מיום ראשון שנולד

243. דהוי טלטול מן הצד. ובגדרו ראה לעיל, פרק רביעי, סעיף ח, מש"כ בהערה שם בשם המשנ"ב.

ואילן. ולרבנו חננאל להחזיר ערלת הגרון למקומה²⁴⁴.

טלטול קנה של זיתים

(קכ"ג ב') (ד) קנה של זיתים אפלו אין לו קשר, מתר לטלטלו.

מקצה מחמת חסרון כיס (או"ח שח)

וכל הכלים מתר לטלטלן, חוץ ממסר הגדול, ויתד של מחרשה (כלי גדול עשוי כספין, בו עושים חריץ של תלם המענה), ואכלא דקצרי (כלי מנקב של כובסים), וחרבא דאשכפי (ספין של רצענים), וסכינא דאשכבתא (לרש"י סכין קצבים, ולתוספות ספין שחיטה, וכן נקט השו"ע²⁴⁵), וחצינא דנגרי (גרזן נגרים), וספין של מילה וסופר, ואזמל של ספרים (שהם מקצים מחמת חסרון כיס, ומקפיד עליהם²⁴⁶ ומיחד להם מקום).

(קכ"ד א') וכן כל כלי שמלאכתו לאסור²⁴⁷, מתר לטלטלו לצורך גופו ולצורך מקומו. אבל לא מחמה לצל²⁴⁸. ושמלאכתו להתר, אפלו מחמה לצל נמי מתר²⁴⁹. ומכבדות של תמרה (שמכבדים בהם קרקע), לרש"י הוי מלאכתו לאסור, ולר"ף אף להתר (והשו"ע²⁵⁰ פסק להתיר).

טלטול שכרי ושירי כלים

(קכ"ד ב') (ה) כל כלים שנשברו אפלו בשבת, שבריהן מתרים לטלטלן, ובלבד שראויין לשום מלאכה, אפלו אינה מעין מלאכתן (כן פסקו ר"ף, רמב"ם ורא"ש. וכן פסק השו"ע²⁵¹). ורב צמח גאון פסק שרק אם ראויים לכעין מלאכתם הראשונה.

לבינים שנשארו מהבנן, מתר לטלטלן. סדרן זה על זה, אסורים.

244. ראה סוגיא זו בהרחבה ב"נתיבי הלכה".

245. או"ח שח, א.

246. ואם הוא אינו מקפיד, לא הוי לדידיה מוקצה מחמת חסרון כיס. משנ"ב (שח, א, ס"ק ו).

247. ואפילו אם רק רוב מלאכתו לאיסור הוא גם כן בכלל זה. משנ"ב (שח, ג, ס"ק י).

248. דהיינו שאינו צריך לטלטלו אלא מפני שירא שיישבר או ייגנב שם. שו"ע (או"ח שח, ג). ואם חושב עליו גם לתשמיש, מותר לטלטל אפילו עיקר כוונתו מחמה לצל. משנ"ב (ס"ק טז).

249. והוא הדין אם היה מלאכתו לאיסור ולהיתר גם כן לא מקצה דעתו מיניה. משנ"ב (שח, ד, ס"ק כ).

250. או"ח שח, מט. וכתב המשנ"ב (ס"ק קסג): המחבר אזיל לשיטתו דסבירא ליה (סי' שלזב) דמותר לכבד קרקע המרוצף, א"כ הוא בכלל כלי שמלאכתו להיתר. אבל לפי מה שפסק הרמ"א שם דאפילו מרוצף אסור, א"כ הוא בכלל כלי שמלאכתו לאיסור, ואין לטלטלו כי אם לצורך גופו ומקומו (הובאה המחלוקת לעיל סו"פ המצניע). עכ"ל.

251. או"ח שח, ו.

חתיכת חרס שנגשברה בחל מכלי, וראויה לכסות בה הפלי, מתר לטלו אפלו ברשות הרבים. מגופת חבית שנגרדה מן החבית, וכן חבית שנגשברה, מתר לטלטלה. ולא יספת אותה לתקנה לכסות בה כלים. זרק השברים לאשפה מבעוד יום, אסורים.

(קכ"ה א') (ו) שירי מחצלאות מתר לטלטלן. ושירי מטלית שבלה, ואין בו שלש (אצבעות) על שלש (אצבעות), אסור לטלטל (דעת רש"י וראב"ד דהינו דוקא בטלית מצוה. אבל בחתיכה מבגד רגיל, אף בשעור פחות מזה מטלטלן. ודעת הרמב"ם שבכל סוגי בגד אין חשיבות לחתיכה פחות משלש על שלש. והשו"ע²⁵² סתם כהרמב"ם. ובשם יש מתירין כתב כהראב"ד).

(ז) שברי תנור יטון וכסוי שלו, אפלו אין לו בית יד, מתר לטלטלו.

האבן שבקרויה (דלעת ובשה חלולה, וממלאים בה מים, ומתוך שהיא קלה היא צפה, ושמים בה אבן להכבידה), אין ממלאין בה, אלא אם כן קשור בענין שלא יפל כשימלאו בו (שאז עשאה כלי. אבל בלאו הכי, הרי היא כשאר אבנים, והדלעת בסיס לדבר האסור).

וזמורה (של גפן) קשורה מאתמול בטפיח (פך ששואבים בו מן הבור והמעין), ממלאים בה. ואם אינה קשורה, אין ממלאים בה (גזירה שמא יקטם אותה ויתקנה).

פקק החלון ונעילה בנגר (או"ח שיג)

(קכ"ה ב') (ח) פקק החלון, אפלו אינו קשור, פוקקין בו. ובלבד שיחשב עליו מאתמול לפקק בו (וכן פסק השו"ע²⁵³. ודעת הר"ן שגם בפקק החלון צריך שיהא עליו תורת כלי, או שישתמש בו מבעוד יום. אבל בהזמנה בלחוד לא סגי).

ובנגר אין נועלין בו, אלא אם כן יהיה קשור ותלוי²⁵⁴.

דין אהל עראי והאם יש אסור אהל במחצות בלא גג (או"ח שטו)

ואהל עראי אסור ביום טוב וכל שכן בשבת.

פרש רש"י שאין אסור אהל אלא בעשית גג ולא במחצות. ורבינו תם פרש דמחצה נמי אם מתרת לטלטל או מכשרת לסכה, יש בו אסור אהל. ואי לא, לא הויא אהל

252. או"ח שח.יג.

253. או"ח שיג.א.

254. מה שכתוב תלוי צ"ב, דלא קיי"ל כר' אליעזר. וכן מבואר ברא"ש ובטור (או"ח שיג). ויש שמחקו את המילה ותלוי. אבל לא מצאתי לזה סיוע בכת"י.

(והשו"ע²⁵⁵ פסק כרבנו תם).

(עירובין ק"ב א') (ט) כפי דארכי²⁵⁶, אם רחבין טפח, או אפלו אין רחבין טפח, ואין בין זה לזה שלשה טפחים, למחר פורש מחצלאות עליהם, ושרי.

(קכ"ו א') (י) קנה שהתקינו להיות פותח ונועל בו, נועלין בו אפלו אם אינו קשור. ובלבד שיהא מתקן. לרש"י שיתקנו לשם כלי. לרבנו תם שיתקנו לנעל בו. קורה ואסיתא ואפלו גדולים הרבה, נטלין בשבת.

טלטול כסוי קרקעות וכלים (או"ח שח)

(קכ"ו ב') (יא) כסוי בור ודוה אין נטלין, אלא אם כן יש להם בית אחיזה. וכסוי כלים שתורת כלי עליהן, נטלין אפלו אין להם בית אחיזה. ואפלו אם חבין בקרקע, כגון תנור שחברו בקרקע (כן פסק הרא"ש. אבל הרי"ף פסק שתנור מתר לטלטל כסויו, אבל כלים דחבריניהו בארעא, אסור בלא בית יד. והרמב"ם חלק בין כלי שכל גופו טמון באדמה, לבין תנור שכלו מגלה ורק שוליו מחברים. והשו"ע²⁵⁷ פסק כהרי"ף והרמב"ם).

255. או"ח שטו.א.

256. מוטות הכפופים שבספינה שהיו מניחים לרוחבה, לפרוס עליהם מחצלות להגן מהקור והגשמים.

257. או"ח שח.י. ראה באריכות ב"נתיבי הלכה" תמיהת הרא"ש על הרי"ף, וביישוב הדברים על פי הראשונים.

פרק יח

מפנין

שלא לפנות אוצר בשבת (או"ח שלג)

(א) מפנין ארבע קפות מחמש, וחמש מאוצר גדול (כן דעת רב הראשונים. וכן פסק השו"ע²⁵⁸). והרי"ף כתב שיש מי שפסק כשמואל, דאי בעי אפלו טובא מפנין, מפני אורחים, ובטול בית המדרש, ובלבד שלא יגמר האוצר.

ודוקא ארבע קפות, אבל לא יתן שעור ארבע קפות בקפה אחת. וגם לא יחלקם בקפות קטנות למעט במשוי. ואם יש אורחין טובא, הפל לפי האורחין, לכל אחד ארבע ובלבד שיפנה כל אחד ואחד לעצמו. אבל שלא לצורך מצוה, לא.

גדולה הכנסת אורחים מהשכמת בית המדרש

(ב) גדולה הכנסת אורחים מהשכמת בית המדרש.

לעולם ידון חברו לכף זכות

לעולם ידון אדם את חברו לכף זכות.

טלטול מאכלי חיה ועוף (או"ח שח)

(מכ"ח א) אין מטלטלין לוף, חרדל (ולדעת הרמב"ם מתיר לטלטל חרדל), חצב ושברי זכוכית. ואם יש לו עורב מטלטל לוף. וחצב אם יש לו צבאים. ואם יש לו נעמיות, מטלטל שברי זכוכית. וחבילי זמורות אם יש לו פיל.

חבילי קש וחבילי עצים וזרדין - התקינו למאכל בהמה, מתיר לטלטלן אפלו גדולים הרבה. חבילי פאה אזור וקורנית - הכניסו לעצים, אין מסתפקין מהם. למאכל בהמה, מסתפק מהם.

מלילות מלילות בשבת (או"ח שיט)

וקוטם ואוכל ביד ולא בכלי. ומולל בראשי אצבעותיו, וכן במלילות מולל בראשי אצבעותיו (כן דעת הרי"ף, הרמב"ם והרא"ש, שמלילה בשנוי מתרת בשבת. וביום טוב מתרת אף בלא

258. או"ח שלג, א.

שנוי. ודעת הר"ה, המרדכי והמאירי, שבשבת גם מלילה בשנוי אסורה. ורק ביום טוב התרה בשנוי. והברייתא שהתירה מלילה בשנוי, או משום שאינה מלילה גמורה לפרק אכל מתוך קשין שלו אלא לרפך בעלמא, או שכאן מדבר רק במיני קטניות פחותים שעקרון למאכל בהמה. והשו"ע פסק כר"ף וסיעתו. והרמ"א בשם וי"ש מחמירין כתב כמרדכי²⁵⁹. ואם מללן מערב שבת, למחר מנפח על יד על יד ולא בקנן ובתמחוי.

טלטול בשר ודגים תפלים ומלוחים

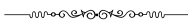
(ג) בשר חי, אפלו תפל ותפוח, מתר לטלטלו. דג מליח, מתר. תפל, אסור²⁶⁰.

טלטול בהמה חיה ועוף וכפית סל לפנייהם (או"ח שח)

(קכ"ב) כופין הסל לפני האפרחין כדי שיעלו וירדו. תרנגולת שברחה, דוחין אותה מאחריה שתכנס. אבל אין מדידין לאחז אותה באגפיה ורגליה בארץ. מדידין עגלים וסיחין חיה ועוף בחרצר (וכן פסק השו"ע²⁶¹). ודעת הר"ה והר"ן שאם הם גדולים, מתר לדדותם אפלו ברשות הרבים²⁶², ולא עוקרין אותן לגמרי מן הארץ. והאשה מדדה את בנה ובלבד שיהא נוטל אחד ומניח אחד.

בהמה שנפלה לאמת המים

בהמה שנפלה לאמת המים, אם אין יכול לעשות לה פרנסה במקומה, יכול להניח כרים וכסתות תחתיה שלא תמות. וכן מתר לומר לנכרי בשבת לחלב הבהמה מפני צער החלב.

259. או"ח שיט"ו. וזה לשון השו"ע ורמ"א: אין מוללין מלילות, אלא מולל בשנינו מעט בראשי אצבעותיו. הג"ה: ואע"פ שמפרק האוכל מתוך השבלים, הואיל ואינו מפרק רק כלאחר יד כדי לאכול, שרי. ויש מחמירין (מרדכי ור"ן פ"ק דיום טוב). ולכן אסור לפרק האגוזים לזים או אגוזים גדולים מתוך קליפתן הירוקה (מהר"ל), וטוב להחמיר מאחר דיכול לאכלן כך בלא פירוק. עכ"ל. וראה בה"ל (ד"ה בשינוי).

260. מפני שאינו ראוי. הט"ז פירש, דהיינו שאינו ראוי אף לכלבים. דאם היה ראוי לכלבים, אף דאינו עומד לאכילת כלבים מותר לטלטל. אבל המגן אברהם כתב דדבר העומד לאכילת אדם ואינו ראוי לאכול כך עד מוצאי שבת, אף דראוי הוא לאכילת כלבים מקצה איניש דעתיה מיניה, משום דלא קאי לכלבים. ולפי זה, שומן צונן של בהמה דאינו עומד כך לאכילת אדם, אסור לטלטלו. וכן פסקו האחרונים. משנ"ב (שחלב, ס"ק קכז).

261. או"ח שח"מ. ודוקא בחצר, אבל לא ברשות הרבים דגרינן שמא יגביהם ויעבירם ד' אמות ויתחייב חטאת; דגבי בהמה לא אמרינן חי נושא את עצמו.

262. ועל מה שפסק בשו"ע שמדדים בחצר, ולא ברשות הרבים, כתב המשנ"ב (ס"ק קג) ועיין בטור דסבירא ליה דבכרמלית נמי אסור לדדות כמו ברשות הרבים, וכן פסק הלבוש. דלא כבית יוסף שמצדד להקל בזה. ומכל מקום נראה דבעגלים גדולים מותר לדדות בכרמלית, עיין בר"ן שהובא בבית יוסף.

ילוד בהמה בשבת ויום טוב

(ד) אין מילדין הבהמה ביום טוב, אבל מסעדין אותה לאחז בולד שלא יפל לארץ, ולנפח לו בחטמו ולתת דד לפיו, ומביא בול של מלח ונותן לתוך הרחם של טהורה שרחקה הולד כדי שתקרבנו. ומזלפין מי שליא על הולד כדי שתרחם עליו, אבל לא בטמאה.

ילוד אשה בשבת (או"ח של)

(ה) מילדין האשה בשבת, וקורין לה חכמה ממקום למקום, ומחללין עליה השבת להדליק הנר, ואפלו לסמא. ומכל מקום מה שיכולין לשנות, משנין. ונקראת חיה משתשב על המשבר והדם שותת ויורד (והרמב"ם) העלה דמסתברא דשעורי לא תלו בהדי, ואית בנשי דלא יתבה על משבר כלל שהולד ממהר לצאת, אלא - משעה שישבה על המשבר או ששותת הדם ויורד, או שחברותיה נושאות אותה באגפיה, הרי היא בחזקת מסכנת ועושין לה. וכן פסק השו"ע²⁶³.

חלול שבת עבור יולדת וחולה (או"ח שכח)

וכל שלשה ימים הראשונים, בין אמרה צריכה אני, בין אמרה אין צריכה אני, מחללין עליה את השבת. שבועה, אמרה אין צריכה אין מחללין עליה. הא סתמא, מחללין עליה את השבת. שלשים, אפלו אמרה צריכה אני, אין מחללין, אלא עושין על ידי נכרי ככל חולה שאין בו סכנה.

חיה לא תטבל בתוך שלשים יום, אלא אם כן בעלה עמה. ועושים מדורה לחיה או לחולה או למי שהקיז דם ונצטנן, אפלו בתקופת תמוז (ודעת הרמב"ם שרק למי שהקיז דם וחי עושים מדורה, אבל לא לשאר חולים. וכן פסק השו"ע²⁶⁴).

(ו) לעולם ישתדל אדם שיהא לו מנעלין ובשר ויין ביום הקזה.

קשירת הטבור, רחיצת מליחת לפוף התינוק והטמנת השליא בשבת

קושרין טבור הולד בשבת (ודעת הרי"ף ורמב"ם שאף חותכים, וכן פסק השו"ע²⁶⁵), ומרחיצין ומולחין ומלפפין אותו וטומנין השליא.

263. או"ח של, ג.

264. ע"פ ביאור הגר"א (או"ח שכח, יח). וסיים: ורש"י וכל הפוסקים חולקין עליו. עכ"ל.

265. או"ח של, ז.

פרק יט

רבי אליעזר דמילה

מילה בזמנה דוחה שבת וצרכי מילה אינם דוחים (או"ח שלא; יו"ד רסו)

(ק"ל א') (א) כל צרכי מילה שאפשר לעשותן מערב שבת, אין דוחין שבת. הלכך, אם לא הביא כלי מערב שבת, לא יביאנו בשבת, אפלו דרך גגות וחדרות וקרפפות, אם לא ששבת בהם. מילה אפלו שלא בזמנה, דוחה צרעת. ושבת ויום טוב, אינה דוחה אלא בזמנה.

מלים ביום ואם לא מלו אביו ימולו בית דין והוא עצמו (יו"ד רסא-רסב)

ואפלו שלא בזמנה, אין מלין אלא ביום. אם לא מלו אביו, חיבין בית דין למולו. לא מלוהו בית דין, חיב למול את עצמו.

עושים כל צרכי מילה (או"ח שלא)

(קל"ג א') (ב) עושין כל צרכי מילה, מוהלין, פורעין ומוצצין, ונותנין עליו כמון. לא שחך מערב שבת, לועס בשניו. ואם לא טרף יין ושמן, נותן זה לעצמו, וזה לעצמו (כ"ז דעת הרמב"ן והרשב"א שאסור לטרף יין ושמן לחולה בשבת, וגם במילה אם לא ערב מאתמול יין ושמן, לא יערב. וכן פסק השו"ע²⁶⁶. ודעת האור זרוע, הר"ן והמאירי, שמתיר בשבת גם לערב יין ושמן, ואסור רק לטרף ולערב בחזק). וביום טוב, שוחק וטורף כדרכו. ואין עושין לה חלוק, אלא כורף עליה סמרטוט. ואם אין לו, כורף על אצבעו ומביא מחצר אחרת.

נשתירו בו ציצין מתי חוזר למולו (או"ח שלא; יו"ד רסו)

(קל"ג ב') וכל זמן שלא פרש, חוזר אפלו על ציצין (רצועות של בשר שנשארו, בין מהערלה בין מעור שפורע²⁶⁷) שאין מעכבין. פרש, אינו חוזר אלא על ציצין המעכבין²⁶⁸.

—•••••—

266. או"ח שלא, ז.

267. משנ"ב (שלא, ב, ס"ק ה).

268. בחידושי הר"ן כתב דאפילו כבר סילק ידו מן החיתוך והתחיל לפרוע מקרי עדיין לא סילק ידו מן המילה, דמילה ופריעה חדא מילתא היא. אך כשהוא עוסק במציצה מסתפק שם אם מותר בשבת לחזור לציצין שאינם מעכבין (דלמא המציצה מקרי רק רפואה ולא צורך מילה עיי"ש). משנ"ב (שלא, ב, ס"ק ד). וראה להלן, סימן ט, אלו ציצין מעכבים את המילה.

אין מלים תינוק שלא נבלע או נפל בו דמו (יו"ד רסג)

(קל"ד א') אין למוול התינוק עד שיבלע בו דמו (כשכל בשרו אדם, שעדין לא נבלע דמו, ושםא כשימולו אותו יצא כל דמו), ועד שיפל בו דמו (כשהוא צהב, שעדין לא בא בו דם, ומתוך כך חלש ועלול למות).

הרחצת תינוק הנמול (או"ח שלא)

(קל"ד ב') מרחיצין את הקטן ביום השלישי או ביום הראשון אחר המילה בשבת. ואפלו ישראל מבער האש ומחמם המים (כן דעת הרמב"ם, שביום השני אין רחיצה דוחה שבת. וכן פסק השו"ע²⁶⁹. ודעת הרמב"ן, שגם ביום השני מתר, מכל שכן ממה שמתר ביום השלישי).

היכא דנשפכו חמימי לפני המילה: דעת הרמב"ן דשרי לממהלה, אף שאחרי שימולו, יצטרכו לחלל שבת במכשירים, בחמום מים²⁷⁰. ודעת הרז"ה ורשב"א שתדחה המילה. וכן דעת השו"ע²⁷¹.

אמירה לנכרי במצות מילה (או"ח שלא)

(עירובין ס"ז ב') ולפני המילה, אפלו לומר לנכרי לחמם לו מים, אסור. אבל יכולין לומר לו להביאם דרך מבוי שלא ערבו (שהיא אמירה באסור דרבנן. כי רק שבת דשבת מתרת לצרף מצוה. כן דעת הרי"ף. וידעת בה"ג כל אמירה לנכרי מתרת לצרף מצוה, אפלו לעשות אסור תורה. ורק לעשות מעשה, כגון הזאה על ידי ישראל, אסור בשבת, גם לצרף מצוה. והשו"ע²⁷² פסק כהרי"ף. והרמ"א²⁷³ התיר להקל כבה"ג במקום צרף גדול). ואם היו לו מים חמין שחממן נכרי לעצמו, ואפלו בשבת, יכול לרחץ אותו בהן.

נתינת חמין ושמן על גבי מכה בשבת (או"ח שכח)

(קל"ד ב') (ג) אין נותנין חמין ושמן על גבי מכה, ולא על גבי מוח שיעליה, בשבת. אבל נותן חוץ למכה ושותית ויורד על המכה.

נותנין על גבי מכה כתיתין ומוך וספוג יבשים חדשים. אבל לא ישנים. והני מלי ישנים שלא נתנו מעולם על גבי מכה. אבל אם היו כבר על גבי מכה, אפלו ישנים

269. או"ח שלא, ט. והוסיף: והאידנא לא נהגו ברחיצה כלל, ודינו לרחוץ בשבת, אם רצו, כדין רחיצת כל אדם.

270. כי אחר המילה, פיקוח הנפש הוא שדוחה את השבת, ולא מכשירי מילה. רמב"ן (שבת קל"ד ב').

271. הב"י (יו"ד רסג-ד) כתב שמדקדוק דברי הרי"ף והרמב"ם נראה שסוברים כהרז"ה ורשב"א. וכן פסק בשו"ע (יו"ד רסג, ד): מלו את הקטן בשבת, ואחר כך נתפזרו הסימנים, עושין לו בשבת, מפני שסכנה היא לו.

272. או"ח שז, ה; או"ח שלא, ו.

273. או"ח רעו, ב.

שָׁרוּ (דְּשׁוּב אֵינָם מְרַפְּאִים)²⁷⁴.

רְטִיָּה שֶׁנִּפְלָה מֵעַל גְּבִי מִכָּה בַּשַּׁבָּת (או"ח שכח)

(עִירֻבֵּין ק"ב ב') (ד) רְטִיָּה (תַּחֲבֻשָּׁת עִם מִשְׁחָה) שֶׁפִּרְשָׁה מֵעַל גְּבִי מִכָּה עַל גְּבִי קָרְקַע, לֹא יִחְזִיר (שָׂאָז נִחְשָׁבֶת הַחֲזָרָתָה כְּהִנָּחַת רְטִיָּה לְכַתְּחִלָּה, וְאִסּוּר לְהַנִּיחַ לְכַתְּחִלָּה שָׂמָא יְמִרְתָּ, וְהֵינּוּ תוֹלְדֵת מִמֶּחָק). עַל גְּבִי כָּלִים (כָּגוֹן כָּר אוֹ כֶּסֶת), אֶפְלֹ פִּרְשָׁה כָּלָה, יִחְזִיר. וּמִגֻּלָּה קִצָּת רְטִיָּה וּמִקְנָח פִּי הַמִּכָּה, וְחוּזֵר וּמִגֻּלָּה מִקְצָתָהּ וּמִקְנָח, וְרְטִיָּה עֲצָמָה (אֶת הַמִּשְׁחָה שֶׁעַל גְּבִי הַרְטִיָּה) לֹא יִקְנָח (מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְמָרָח).

מִילַת אֲנִדְרוּגִינוֹס וְנוֹלֵד כִּשְׁהוּא מְהוּל בַּשַּׁבָּת (או"ח שלא)

(קל"ה א') (ה) אֲנִדְרוּגִינוֹס וְנוֹלֵד בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת וְנוֹלֵד כִּשְׁהוּא מְהוּל, אֵין מִחֻלְלִין עָלֶיהָ אֶת הַשַּׁבָּת (כְּדַעַת רַב הָרָשׁוֹנִים. וְכֵן פֶּסֶק הַשּׁו"ע²⁷⁵). וְדַעַת רַבֵּנוּ חֲנִנְאֵל שֶׁמִּילַת אֲנִדְרוּגִינוֹס דּוֹחָה שַׁבָּת).

הַטַּפַּת דָּם בְּרִית לָגֵר שֶׁנִּתְגַּיֵּר מְהוּל (יו"ד רסה; יו"ד רסח)

גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר כִּשְׁהוּא מְהוּל, צָרִיךְ לְהַטִּיף מִמֶּנּוּ דָּם בְּרִית (וְדַעַת הַרְמָב"ו שֶׁצָּרִיךְ לְבָרֵךְ. וְהַרְמָב"ם כְּתֵב שָׂאִין מְבָרְכִים, וְכֵן פֶּסֶק הַשּׁו"ע²⁷⁶). וּמִיָּהוּ אִם נִכְרַת הַגִּיד, אֵינוֹ מְעַכָּב (הַגְּרוּת, וְסָגִי לָהּ בְּטַבִּילָה לְחֻדָּה).

קֶטֶן שֶׁנוֹלֵד מְהוּל (יו"ד רסג)

(קל"ה א') קֶטֶן שֶׁנוֹלֵד מְהוּל, לָר"י אֵין צָרִיךְ (לְהַטִּיף מִמֶּנּוּ דָּם בְּרִית). וְלָרַב אֶלְפֶּס צָרִיךְ. וְנִהְיֶה כָּרַב אֶלְפֶּס (וְכֵן פֶּסֶק הַשּׁו"ע²⁷⁷). וּמִיָּהוּ אֵין לְבָרֵךְ אֶלָּא אִם כֵּן יָדוּעַ שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֶרְלָה כְּבוֹשָׁה (כִּי מִה שֶׁמִּטִּפִּים כִּשְׁנוֹלֵד מְהוּל, הוּא רַק מִסְּפֶק עֶרְלָה כְּבוֹשָׁה, שֶׁמֶא הָעוֹר דְּבוּק בְּבֶשֶׂר).

מִילַת תִּינוּק שֶׁנוֹלֵד לְשִׁבְעָה חֲדָשִׁים וְלִשְׁמוֹנָה (או"ח שלא; יו"ד רסו)

נוֹלֵד לְשִׁבְעָה חֲדָשִׁים מִחֻלְלִין עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת. לִשְׁמוֹנָה חֲדָשִׁים, אֵין מִחֻלְלִין. סִפְקָא (דְּהֵינּוּ סִפְקָא נּוֹלֵד לְשִׁבְעָה סִפְקָא לִשְׁמוֹנָה) אֵין מִחֻלְלִין עָלָיו, אֶלָּא אִם כֵּן גָּמְרוּ שְׁעָרוֹ וְצִפְרָנָיו (וְכֵן פֶּסֶק הַשּׁו"ע²⁷⁸). וְהַרְמ"א²⁷⁹ פֶּסֶק שְׁמָלִים סִפְקָא בַּשַּׁבָּת אִף עַל פִּי שְׁלֹא נִגְמְרוּ סִמְנָיו, אֶלָּא שָׂאִין

274. והוא כפסיקת הרי"ף, וכפירוש רש"י על פי דברי הרא"ש. וכן פסק השו"ע (או"ח שכח, כג).

275. או"ח שלא, ה.

276. יו"ד רסה, ג; רסח, א.

277. יו"ד רסג, ד.

278. או"ח שלא, ג; יו"ד רסו, יא.

מחללים עליו שבת בשאר דברים). ואסור לטלטלו, אבל אמו מניקתו מפני צער החלב. וכן היא בעצמה יכולה להוציא החלב המצורה.

אם מילה לשמונה תלויה בטמאת לדה (או"ח שלא; יו"ד רסב)

(קל"ה ב') (ו) אפלו אין אמו טמאה לדה, נמול לשמונה, ואין מחללין עליו השבת (וכן פסק השו"ע²⁸⁰, דספק הוא אם מילה לשמונה תלויה בטמאת לדה. ויש שפסקו שבכל מקרה נמול לשמונה ומחללים עליו שבת. ודעת רבנו יונה שרק כל שאמו טמאה לדה נמול לשמונה. ובלאו הכי נמול מיד).

לא שהה שלשים יום באדם ושמונה ימים בבהמה (אה"ע קנו; קסד; יו"ד שעד)

(קל"ו א') (ז) כל שלא שהה שלשים יום באדם (ומת, ונשאה האם על סמך שהיה חי, בלא חליצה) - אם אשת כהן היא, אינה חולצת (שאם תחלץ, תהא אסורה לו, שכהן אסור בחליצה). ואם אשת ישראל היא, חולצת (מספק, שמא נפל היה). ואין מתאבלין עליו, אלא אם כן כלו לו חדשיו. ובהמה אסור לאכלו עד ליל שמיני, ואסור להקריבו עד יום שמיני. (ח) מי שהיו לו שני תינוקות למול וכו',²⁸¹

איזו מילה דוחה שבת ויום טוב (יו"ד רסו)

(קל"ז א') קטן נמול לשמונה, לתשעה, לעשרה, לאחד עשר, לשנים עשר. (כיצד?) כדרךכו לשמונה. נולד בין השמשות, לתשעה. בין השמשות של ערב שבת, נמול לעשרה. חל יום טוב אחר השבת, לאחד עשר. שני ימים טובים של ראש השנה, לשנים עשר. ספק אם השבת שמיני אם לאו, אין מחללין עליו את השבת.

קטן החולה מתי מלים (יו"ד רסב)

(ט) קטן החולה, אין מלין אותו עד שיבריא. וממתינין לו שמונה ימים מעת לעת אחר שהבריא.

279. יו"ד רסו, יא.

280. או"ח שלא,ה. וכן יו"ד רסב,ג.

281. פסק הרמב"ם (שגגות ב,ח, מהד' מפעל משנה תורה): כל העושה מצוה מן המצוות, ובכלל עשייתה נעשית עברה שחיבין עליה כרת, בשגגה - הרי זה פטור מקרבן חטאת, מפני שעשה ברשות. כיצד? ...וכן מי שהיו לו שני תינוקות, אחד למול בשבת ואחד למול בערב שבת או אחר השבת, ושכח ומל שניהם בשבת - פטור מחטאת, שהרי יש לזה רשות למול אחד מהן בשבת, ושבת דחויה היא אצלו, ומצוה עשה; אף על פי שהם שני גופין - הואיל וזמנו בהול, אינו מדקדק. אבל אם לא היה אחד מהן ראוי למול בשבת, ושכח ומל בשבת מי שאינו ראוי למולו - חייב חטאת.

מה מעכב המילה ודין קטן המסרב בבוש (יו"ד רסד)

(קל"ז ב') מל ולא פגע, כאלו לא מל. ואפלו בשר החופה רב גבה העטרה, מעכב המילה. וקטן המסרב בבוש, אם קשמתקשה אינו נראה מהול, צריך למולו. ואם נראה ואינו נראה, אין צריך למולו (שפסק לקלא. ובעל העטור פסק לחמרא, שרק אם נראה מהול קשמתקשה, אין צריך למולו שנית. וכן פסק השו"ע²⁸²).

סדר ברכות המילה (יו"ד רסה)

(קל"ז ב') (י) המל מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על המילה. והמברך אומר אשר קדש ידיד מבטן. ואבי הבן מברך להכניסו (בבריתו של אברהם). ורשב"ם הנהיג לאב לברך קדם המילה. ורובנו תם אומר שאינו צריך. וטוב שיברך מיד אחר המילה קדם הפריעה (כן כתב הרא"ש. וכן פסק השו"ע²⁸³).

(יא) המל גר ועבד אומר על המילה. והמברך אומר אשר קדשנו במצותיו וצונו למול הגרים והעבדים (ולהטיוף מהם דם ברית, שאמלא דם ברית לא נתקינו שמים וארץ, שנאמר "אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמת", ברוך אתה יי כורת הברית. כן דעת הרא"ש, שגם במילת גרים ועבדים מברך שתי ברכות. וכן פסק השו"ע²⁸⁴. ולדעת הרי"ף ורמב"ם מברך ברכה אחת בלבד, למול את הגרים).

ואפלו נמול בגיותו, צריך להטיוף ממנו דם ברית²⁸⁵.

וצריך טבילה בשלשה. ומברך על הטבילה, ומוזיעין לו קצת מצות, ונוטל שערו וצפרניו וכו'²⁸⁶.

מי ראוי למול (יו"ד רסד)

(עבודה זרה כ"ז א') נכרי לא ימול. ואשה כשרה למול.

282. יו"ד רסד, ו.

283. יו"ד רסה, א.

284. יו"ד רסז, יב.

285. ראה לעיל סי' ה, דעות הראשונים אם כשנימול בגיותו מברך על הטפת דם ברית.

286. ונכרי אף על פי דאיתמהיל בהיותו נכרי צריך להטיוף ממנו דם ברית. ועד דמיתפח לא מטבלינן ליה. וכדטבל צריך למיזל בהדי תלתא. ואמרין ליה כי היכי דאמרו ליה מעיקרא. וגייזי ליה מן מזייה ושקלי ליה טופרין ידיה ודכרעיה. וצריכין למיחזייה כדטבל. וכדסליק מברך אקב"ו על הטבילה. רא"ש.

פרק כ

תולין

תלית משמרת ונתינת שמרים לתוכה בשבת ויו"ט (או"ח שטו; שיט; תקי)

(קל"ז ב') (א) אין תולין את המשמרת (שמסננים בה שמרי יין) ביום טוב (כיון שעושה אהל עראי, ואין נותנין (שמרים) לתלויה בשבת (מדרבנן, שלא יעשה כדרך שעושה בחל). ונותנין לתלויה ביום טוב²⁸⁷.

עשית גוד משמרת כילה כסא גליו, מטה כסא וספסל (או"ח שטו)

(קל"ח א') גוד, משמרת, כילה (שסביב המטה, ונחשבים אהל עראי) וכסא גליו²⁸⁸, לא יעשה. ואם עשה, פטור. מטה, כסא (מתקפל), וספסל, ועסלא (כמו כסא מתקפל, עם נקב לבית הפסא), מתר לעשותן לכתחלה (כי בהם האהל כבר קיים).

גדרי אהל ודין פתיחת כילה (או"ח שטו)

(ב) טלית כפולה, לא יעשה לכתחלה. לרב אלפס, אפלו אין בגגה טפח, ולא פחות משלשה סמוך לגגה טפח (שאז אסור מדרבנן, ואם יש טפח אסור מהתורה. וכן דעת הרמב"ם. וכן פסק השו"ע²⁸⁹), ולאדוני אבי הרא"ש (לא יעשה לכתחלה מדרבנן) כשיש בגגה טפח או פחות משלשה סמוך לגגה טפח, או שיש בשפועו טפח, או יורד למטה טפח בשוה. אבל אי ליכא חד מניה, מתר לכתחלה.

וכן בכילה. ואם יש בה חוט או משיחה, אפלו כלה פרוכה, מתר לפתחה (דמוסיף על אהל עראי הוא, ואינו כעושה לכתחלה).

וילון, מתר לנטותו ולפרקו (לרש"י משום שאין אהל אלא מי שעשוי קעין גג. ולפיו, אפלו מחצה המתרת מתר לעשות בשבת. ולרבנו תם ורא"ש אסור אהל עראי גם במחצות שמועילות להתיר

—•••••—

287. ומיירי באופן שאם היה עושהו מאתמול לא היה טוב כל כך; דאי לאו הכי, אסור משום בורר. וכתב הפמ"ג דעל ידי שינוי, מותר בכל גווני. משנ"ב (תקיד ס"ק יז).

288. לרש"י - כמו מטה של פרקים, וגזירה שמא יתקע בחוזק. לתוספות - הוא מיטה שפורסים עליה עור, ואסור משום אוהל.

289. או"ח שטו, ח.

טלטול או להקשיר. ורק בשאינו צריך להן אינן אלא לתוספת בעלמא ושרי. וכן פסק השו"ע²⁹⁰.

לבישת כובע בשבת (או"ח שא)

(קל"ח ב') (ג) כובע, אי מהדק בראשו שרי. לרש"י אפלו יוצא טפח. ולרבנו תם (ורבנו חננאל), כשהוא קשה ומהדק ויוצא טפח, אסור (והשו"ע²⁹¹ פסק ברש"י).

גוד בכסניו וכילה (או"ח שטו)

גוד בכסניו (ברצועותיו, ומנח על מקום קבוע שלו) בשני בני אדם מתר לנטותו (למתחו על גבי יתדות). ובאחד אסור. וכילה, אפלו בעשרה, אסור לנטותה (דאי אפשר דלא ממתיחא פורתא).

טלטול כירה שנשמטה אחת מירכותיה (או"ח שח)

(ד) כירה שנשמטה אפלו אחד מירכותיה, אסור לטלטלה בשבת (שמא יחזיר הירף למקומה, ויתחייב בשבת²⁹²).

אף על גב דכילה שיש לה חוט או משיחה מתר לנטותה²⁹³.

כשות בכרם בחוץ לארץ

(קל"ט א') וכשיותא בכרמא שרי בחוצה לארץ (שכל המקל בארץ, הלכה כמותו בחוץ לארץ, ששם אסור כלאים דרבנן, ובכשיותא הסתפקו אם הוא ירק, שיש בו כלאים בכרם, או שהוא אילן).

מת ביום טוב (או"ח תקכו)

וכן מת ביום טוב שני (שאסור מלאכה בו רק מדרבנן), יתעסקו בו ישראל, אפלו ביום טוב שני של ראש השנה (בו נוהגים גם בני ארץ ישראל, הקלו לענין מת). במקום עמי הארץ אין להתיר, ואפלו ביום טוב שני על ידי נכרי (אף שמעקר הדין אפלו מת ביום טוב ראשון מתר על ידי נכרי, חששו שיבאו להקל גם במקום שאסור מן הדין).

290. או"ח שטו,א (ראה לעיל, פרק יז, סי' ח).

291. או"ח שא,מא.

292. או משום בונה, או משום מכה בפטיש (ראה רש"י, שבת קל"ח א', ד"ה שמא יתקע, שכתב משום בונה; ובשבת מ"ז א', ד"ה חייב חטאת, כתב משום מכה בפטיש, שכן אין בניין בכלים).

293. משפט זה אין לו פשר, ולא קשר לנאמר לעיל מיניה, וצ"ע.

יציאה לרשות הרבים בכילה וכסכסיה (או"ח שא)

(קל"ט ב') מתעטף אדם (דרך מלבוש) בכילה ובכסכסיה (ברצועותיה התלויות בה, ואינם נחשבים משאוי), ויצא לרשות הרבים, וכן ברצועות התלויות באבנט. ואם היו של משי, אסור (שכן אז חשיבי, ולא בטלי. וכמו טלית שאינה מציצת כהלכתה, שהיוצא בה חיב חטאת). אלא אם כן קשורים בבתי שוקים.

הערמה ביום טוב ובשבת (או"ח תקלג; או"ח שיד)

(ה) מערים אדם לתלות משמרת ביום טוב לצורך רמונים, ונותן בה רמונים ותולה בה אחר כך שמרים. ותלמיד חכם מתר להערים להנח ברא דתומא בברזא, ולימא לאצנועה קא מכון, ולמינא מבא למעבר במיא למסיר פירי. וכל אדם יכול להערים למלח ביום טוב על העור גרמא גרמא. ואם הערים ובשל ביום טוב יותר מצרכו, אסור לכל אדם אפלו בדיעבד.

נתינת מים על שמרים וסנון יין ומים (או"ח שיט)

(ו) נותן מים על גבי השמרים כדי שיצלו²⁹⁴. ונותנין מים או יין צוללין במשמרת לסנון, אבל לא עכורים (כדעת רש"י. ודעת הרמב"ם שאסור לסנון במשמרת אפלו מים ויין צוללים). ובימות הגתות נותן חבית של יין עם שמריה, אף על פי שאינן צוללין (אפלו במשמרת. ולהרמב"ם דוקא בסודר. והשו"ע²⁹⁵ סתם כרש"י. והוסיף דעת הרמב"ם).

סנון בסודר ובכפיפה מצרית (או"ח שיט)

(ז) מסננין יין בסודרים, ובלבד שלא יעשה גמא, ובכפיפה מצרית, ובלבד שלא יגביה מקרקעית הכלי טפח. ואסור לתן קסמין בפי הכלי לסנון עליהן.

ערוי מכלי לכלי (או"ח שיט)

ומתיר לערות מכלי לחברו, ובלבד שיפסיק כשמתחיל לטפטף ניצוצות מבין השמרים.

294. רצה לומר, שיהיו השמרים צלולים והמים יזובו מהם עם מקצת מן היין שנשאר בלוע בו. והטעם שאין בנתינת מים משום בורר, שהמים שהוא נותן צלולים הם, ואין בהם דבר שצריך לברר מהם. משנ"ב (שי"ט, ס"ק ג)

295. או"ח שי"ט, ולסיכום, דעת רש"י והשו"ע, שלושה חילוקי דינים: (א) יין שהוא צלול, דרובייהו דאינשי לא קפדי ביה כלל, מותר לתת אותו אפילו במשמרת. (ב) יין שהוא עכור קצת, ואפשר דמשתתי הכי, מיהו רובייהו דאינשי לא שתו ליה הכי, מותר בשינוי, כגון סודר וכפיפה. (ג) ויין שהוא עכור לגמרי, ולא משתתי הכי כלל, אפילו בשינוי אסור.

פְּרִיִּט בַּגָּד עַל כָּלִי (או"ח שטו)

וְלַפְרָס בַּגָּד אֶכְלָה כּוּבָא (קִנְקוֹ), אָסוּר. אֶפְלָגָא דְכוּבָא, שְׂרִי (לְרִשׁ"י וְרַמְבַּ"ם אָסוּרוֹ מִשּׁוּם שְׁעוֹשָׁה אֱהָל²⁹⁶). וְדַעַת הָרָאב"ד וְרִשְׁב"א שְׂאִין בְּכֶסֶּי כָּלִים מִשּׁוּם אֱהָל, שְׂדִירְכֶם בְּכָךְ, אֲלֵא אָסוּרוֹ מִשּׁוּם שְׁנִירָאָה כְּמִשְׁמֶרֶת. וְעַל חֲצִי, לֹא הֵינּוּ אוֹרְחָה. וְהַשּׁו"ע פֶּסֶק כְּרִשְׁ"י וְהַרְמַב"ם²⁹⁷).

נְתִינָת בִּיצָה בְּמִסְנַנְתָּ שֶׁל חֲרָדֵל (או"ח שיט)

נֹתֵן בִּיצָה בְּמִסְנַנְתָּ שֶׁל חֲרָדֵל (וְהַחֲלָמוֹן הַצֶּהֱב יוֹרֵד, וְהַחֲלָבוֹן הַלָּבָן הַסְּמִיךְ נִשְׁאָר לְמַעֲלָה. וְאִינוֹ אָסוּר מִשּׁוּם בּוֹרֵר, לְפִי שְׂאִין עוֹשִׂין אוֹתָהּ אֲלֵא לִגְנוֹ, לְמִרְאָה, הַלֵּכָךְ אִידִי וְאִידִי אֶכֶל הוּא, וְאִין קָאן בְּרִירַת פְּסֻלַּת מֵאֶכֶל).

עֲרוּב חֲרָדֵל וְשַׁחֲלִים (או"ח שכא)

(ק"מ א') חֲרָדֵל שֶׁלְשׁוֹ מֵעֶרֶב שַׁבָּת, לְמַחֵר מִמַּחוּ בֵּין בֵּיז בְּכָלִי. וְנֹתֵן לְתוֹכוֹ דְּבִשׁ. וְלֹא יִטְרֹף (בִּכְח²⁹⁸), אֲלֵא יַעֲרֵב (בְּנַחַת²⁹⁹). לְדַעַת רִי"ף וְרֹא"ש, מִתֵּר בְּכִי הָאִי גִּנָּא אֶפְלוּ בְּשַׁבָּת. וְלִסְפֵּר הַתְּרוּמָה, מִתֵּר דּוֹקָא כְּשֶׁנֹּתֵן הַמִּשְׁקָה מֵעֶרֶב שַׁבָּת. וְהַשּׁו"ע³⁰⁰ סָתַם כְּהַרְ"ף וְרֹא"ש, וּבִשְׁם וַיֵּשׁ אוֹמְרִים כְּתֵב כֶּסֶפֶר הַתְּרוּמָה).

וְשַׁחֲלִים שֶׁטֶרְפֵּן מֵעֶרֶב שַׁבָּת, לְמַחֵר נֹתֵן לְתוֹכוֹ שֶׁמֶן וְחֹמֶץ. וְלֹא יִטְרֹף אֲלֵא יַעֲרֵב. וְשׁוּם שְׂרָסְקוֹ מֵעֶרֶב שַׁבָּת, לְמַחֵר נֹתֵן לְתוֹכוֹ פֹּל וְעֵדִשִׁים. וְלֹא יִטְרֹף אֲלֵא יַעֲרֵב.

הַכֶּנֶת אֲנוּמָלִין וְאֵלוֹנָטִית (או"ח שכא)

(ח) עוֹשִׂין אֲנוּמָלִים, שֶׁהוּא יֵין יֶשֶׁן וְדְבִשׁ וּפְלִפְלִין (אִף שֶׁהוּא טְרָחָא). וְאִין עוֹשִׂין אֵלוֹנָטִית, שֶׁהוּא יֵין יֶשֶׁן וּמִים צְלוּלִין וְשֶׁמֶן אֶפְרֹסֶמוֹן (דְּעֵבְדִּי לְבִי מִסּוּתָא לְמִיקָר, וְדִגְמַת רְפוּאָה, וְאָסוּר לַעֲשׂוֹת בְּשַׁבָּת, גְּזֵרָה מִשּׁוּם שְׁחִיקַת סְמָמִים).

—מִשְׁנֵי הַשּׁו"ע—

296. ולשיתם צריך לומר שיש לפחות טפח בין היין לבגד.

297. או"ח שטו, יג. וכתב המשנ"ב (ס"ק מט) שכן נכון להחמיר, כהכרעת השו"ע והנוהגים להקל, כדעת הראב"ד והרשב"א, אין למחות בידם. עיי"ש.

298. על פי משנ"ב (שכא, טו, ס"ק נט). והגר"א גרס בכך, וראה שער הציון (אות עה).

299. וביאר המשנ"ב (שכא, טו, ס"ק נח) בשם הפרי מגדים שיכול לערבו במים או ביין, ואפילו אם לא נתערב מים בחרדל קודם השבת ונילוש החרדל רק מתמצית לחותה (והותר משום שדרך הגיבול בחרדל ושחליים ושום, על ידי שמערב בכוח, וכאן מערב בנחת). אמנם בביה"ל (ד"ה יכול) כתב דצע"ג בזה, האריך התירו חז"ל עצם הגיבול דהוא איסור דאורייתא, ע"י השינוי המועט הזה דהיינו שאינו טורף בכח וכו'! אלא ביאר דמייירי שהחרדל נילוש לגמרי מערב שבת, ובשבת מוסיף עליו משקה לעשותו רך, ואסרו טריפה משום דדמי ללישה. עיי"ש.

300. או"ח שכא, טו-טז.

הכנת חלתית (או"ח שכא)

(ק"מ א') אין שורין חלתית לתוף פושרין, ולא לתוף צונן (כדרך שהיו עושים לחולי לב לרפואה). אבל נותן לתוף החמץ (ומטביל בו מאכלו. שכתב הוא שריו בחמץ, מאכל בריאים הוא³⁰¹, ואינו נכר שעושה לרפואה). ואם שרה מאתמול, מתר לשותותו בשבת. אם שטה יום חמישי וששי, וצריך לשותותו, מתר לשותותו בצונן ולהניחו בחמה.

אין שורין פרשינין (או"ח שיט)

אין שורין פרשינין (במים, להפריד מהם הפסלת) ולא שפין (משפספים) אותן (משום בורר). אבל נותן לתוף כברה וכלכלה (אף על פי שנופל הפסלת דרך נקבי הכברה, שאינו מתבון לקר).

הכנת מאכל לבחמה - אין כוברין התבן בכברה (או"ח שכד)

אין כוברין התבן בכברה, ולא יניח במקום גבה כדי שיירד המוץ (המערב בו, משום אסור מרקד). אבל נוטל (תבן) בכברה ונותן לתוף האבוס (אף על פי שנופל המוץ מאליה, דבר שאין מתבון הוא).

רכוש סודר וחלוק (או"ח שב)

(ט) אסור לכסכוס (לשפשף לרככו לאחר הכביסה) סודר (שהוא בגד עליון), וחלוק מתר (דבסודר מקפיד על לבונו יותר, ומחזי כי אולודי חורא. כן פסקו הרמב"ם ורא"ש. וכן פסק השו"ע³⁰². ודעת הרי"ף, ראב"ד ורמב"ן, שגם כסכוס סודר מתר).

שמיטת חלוק מקנה ודין הקנה (או"ח שח)

(ק"מ ב') ושרי למשלה חלוק מקניא. וקניא מנה (לשלה הקנה מקנה) אסור (שהוא מקצה מחמת גופו, שעומד להסקה), אלא אם כן הוא כלי אורגים (שתורת כלי עליו³⁰³).

טלטול אגדת ירק ועץ שתלויים בו בשר ודגים (או"ח שי)

הוצא דירקא (אגדת ירק) אסור לטלטלו, אלא אם כן חזי למאכל בהמה. עץ שתולין בו בשר ודגים, מתר לטלטלו (כן פסקו הרי"ף ורא"ש. אבל הרמב"ם פסק תלי של

301. על פי פירוש רבינו פרחיה.

302. או"ח שבה.

303. לדעת רש"י (ק"ג א', ד"ה מותר) קנה של אורגים הוא כלי שמלאכתו להיתר (שכן משמש גם להשמישי היתר). ולדעת תוספות (קכ"ב ב', ד"ה רחת) הוא כלי שמלאכתו לאיסור, ומותר לטלטלו רק לצורך גופו ומקומו.

דגים אסור לטלטלו. והשו"ע³⁰⁴ פסק כהרי"ף ורא"ש.

אסור לגרף אבוס ולסלק התבן לצדדים (או"ח שכד)

(י) אסור לגרף האבוס שלפני שור הפטם (לגרף העפרורית מהאבוס, כדי לתת בו תבן ושערים), או הרעי לצדדין, אפלו באבוס של כלי (שאין בו חשש של מלוי גמות שבקרקע, דגזרין אטו של קרקע). וכן נמי אסור לסלק מלפניו התבן (לצדדים כאשר יש תבן רב, ורוצה לסלקו כדי שלא ידרסנו השור, ויזהמנו ברעי שברגליו).

נטילת מאכל מבהמה לחברתה (או"ח שכד)

(יא) נוטלין מלפני החמור ונותנין לפני השור (שהחמור אינו מטיל רירים מפיו למאכלו). ואין נוטלין מלפני השור לתת לפני החמור (שהשור מטיל ריר למאכל, ונמאס, וכשמטלטל המאכל, טורח שלא לצורך).

טלטול מן הצד (או"ח שיא)

(קמ"א א') הקש שעל גב המטה (סתמו ראוי להסקה, ומקצה), לא ינענעו בידו אלא בגופו (דטלטול מן הצד לאו שמה טלטול), אלא אם כן חזי למאכל בהמה, או שהיה עליו מאתמול כר או כסת.

פוגלא (צנן שתלשו והטמינו בקרקע להתקיים), בין מלמעלה למטה (כשראשו העבה למעלה, ואינו מזיז עפר בנטילתו), בין מלמטה למעלה (שראשו העבה למטה, ובנטילתו מזיז עפר), שרי (דטלטול מן הצד לאו שמה טלטול).

דין מכבש בשבת (או"ח שב)

מכבש של בעלי בתים, מתירים. אבל לא כובשים. ושל כובסין לא יגע בו, אלא אם היה מתר מערב שבת, מתיר את כליו ושומטן (כדעת רש"י שטעם האסור משום שהתרתו דומה לסתירה, וכשמתר, לא מחזי כסתירה. והרמב"ם פסק שטעם האסור משום שהוא מקצה מחמת חסרון כיס, ואף אם היה מתר מערב שבת לא יגע בו. והשו"ע³⁰⁵ פסק כרש"י).

304. או"ח שיא.

305. או"ח שב, ד.

דיכית פלפלים בשבת (או"ח שכא)

(קמ"א א') (יב) שרי למידק פלפלי בשבתא בקתא דסכינא, אפלו טובא (וכן פסק השו"ע³⁰⁶ שאפלו בשבת שרי. ודעת רש"י, ר"ח ושאלתות, שמדבר ביום טוב).

הליכה עם מים שעליו מהים או ממטר סוחר (או"ח שכו)

(יג) מאן דסחי במיא לנגוב נפשה דלא ליתי מיא דעל גבה. אבל מי שהולך במטר ברשות הרבים ומטר סוחר עליו ועל בגדיו, אין לחש³⁰⁷.

קנוח טיט מעל רגלו (או"ח שב)

טיט שעל גבי רגלו מקנחו בין בקרקע בין בכתל (וכל שכן בקורה. כן דעת הרא"ש. ודעת הרי"ף והרמב"ם שרק בקורה וכתל. ודעת הר"ח שרק בקורה. והשו"ע³⁰⁸ סתם כהרי"ף. ובשם יש מי שאוסר אף בכתל, כר"ח. והרמ"א כתב ויש מי שמתיר בשניהם, כהרא"ש).

לא יושב בקצה מבוי וחפץ בידו (או"ח שסה)

לא ליתב איניש אפומא דלחיא (על פי לחי שבקצה המבוי, שאין הכר בינו לרשות הרבים, ושמא יפל חפץ ויבא לטלטלו), אבל בפתח החצר הפתוח לרשות הרבים או בכרמלית, מתר (שיש בו הכר).

אסור לצדד חבית על הארץ (או"ח שלז)

(יד) לא לצדד איניש כובא בארעא (גיגית בקרקע, שמא יבא להשוות גמות).

אסור להדק מוכין בפי פה שיש בו משקים (או"ח שכ)

לא להדוק איניש אדרא אפומא דחצבא (לא יהדק מוכין בפי הפה, שמא יבא לידי סחיטה, ואסור משום מלבן או מפרק).

306. או"ח שכא, ז.

307. הב"י (או"ח שכו, ז) כתב הטעם לפי שהמים מועטים לא גזרו עליהם. **אמנם הגר"א כתב** (בביאורו, ס"ק טו) **שמדברי התוספות משמע דאפילו בריבוי מים מותר בלבוש**. והפנה לט"ז, שכתב (ס"ק ב) שאין טעם זה (של הב"י) מספיק, דעינינו רואות שיש יותר ריבוי מים מן המטר על לבושי אדם ממה שיש על גופו כשעולה מן הרחצה. אלא נראה הטעם דבזה אי אפשר להמנע ממנו, שהאדם הולך ברשות הרבים, ופתאום בא מטר עליו, לא גזרו ביה רבנן.

308. או"ח שבו, ו.

נקוי טיט מעל בגדו ומנעלו (או"ח שב)

טיט שעל בגדו, מכסכסו בפנים ולא בחוץ (הינו שאוחזי הבגד בפנים נגד מקום הטיט ומשפשף זה בזה עד שנופל הטיט³⁰⁹). ומגררו בצפרן (מבחוץ, דזה לא נחשב מלבן) ובסכין³⁴⁰. אין מגררין מנעל, לא חדש ולא ישן.

סיכת כף רגלו בשמן (או"ח שכו)

(קמ"א ב') ולא יסוך רגלו בשמן והוא בתוך מנעלו וסנדלו. אבל סך רגלו ומניחו במנעלו וסנדלו, וסף כל גופו ומתעגל על גב קטבליא (פרוש, עור שעושין אותו בני אדם לכסות בו), ובלבד שלא יהא שעור לעבדו אלא לצחצחו.

ציאה במנעל וחלוק גדול ובמנעל מרפט (או"ח שא; או"ח שג)

לא יצא הקטן במנעל גדול, אבל יוצא בחלוק גדול. ולא תצא אשה במנעל מרפט (רש"י פרש מרפט, קרוע; שמה יתלוצצו עליה ותבא לשלפו, וכן פסק השו"ע³⁴¹). ורבנו חננאל פרש מרפט, רפוי ומשתרבה מן הרגל, ולא בחדש אלא אם כן יצאה בו מאתמול שעה אחת.

טלטול מנעל חדש בשבת (או"ח שח)

ושומטין מנעל חדש (בשבת) מעל האמוס (דפוס שצורתו כעין רגל, שהמנעל נחשב גם לפני ששקטו, כלי).

כבוס עור (או"ח שב)

ומתיר לסכסך (לשפשף) מנעל ולא לכבסו.

309. ואף דלעיל, גבי סודר לאחר הכביסה שמתקשה, אסור לשפשפו (כמבואר בגמרא ק"מ א', והובא לעיל, בסעיף ט), ולא מחלקים בין מבפנים למבחוץ, שם אין טיט, וכוונתו ודאי לצחצחו, משא"כ כאן שאין כוונתו אלא להסיר הטיט, אלא שדומה למלבן (אבל מלבן ממש אינו, שכן אינו נותן עליו מים), ולכן התירו רק מבפנים, דלא מוכחא מילתא לאיתחזויי כמלבן (על פי ביאור הגר"א, שבי, ס"ק כד).

310. והמגן אברהם כתב (על פי דברי הב"י) שאפילו בחודו של סכין מותר. והמשנ"ב (ס"ק לד) הסתפק בדבר.

311. או"ח שג, יג.

עור, מתר לתן עליו מים עד שתכלה. אבל אסור לכבסו³¹⁷.

התר של טלטול אגב כפר או תינוק (או"ח שח)

(ב) לא התירו כפר או תינוק אלא למת. אבל להתיר לטלטל מנורה וארנקי, לא (הרא"ש) כתב בתשובה, דהינו דוקא במקצה מחמת גופו באבנים, אי נמי בארנקי מלאה מעות דבטל לגבי מעות. אבל כלי שמלאכתו לאסור, יש לו התר אפלו מחמה לצל על ידי כפר או תינוק. ודעת הרשב"א ועוד, לאסור. והשו"ע³¹⁸ כתב דעת הרא"ש בשם יש מתירים³¹⁹.³²⁰

סלוק עצמות וקלפות מהשלחן בשבת וטלטול תמרים (או"ח שח)

(קמ"ג א') עצמות שראויין לכלבים, וקלפין שראויין למאכל בהמה (כנ דעת רי"ף, רמב"ם ורא"ש. ורש"י כתב אפלו שאין ראויים לכלב), ושער של אפנים - מתר להעבירן מעל השלחן. וכן הדין בפרורים שאין בהם כזית. ומתיר לאבדן ביד (כנ דעת תוספות. ודעת רש"י שאסור לאבדן ביד. והשו"ע פסק כתוספות³²¹).

וגרעיני תמרה אפלו דפרסיתא, מתר לטלטלן (כנ דעת תוספות, הרא"ש ועוד. והרמב"ן כתב דהני גרעיני אף על גב דחזו קצת למאכל בהמה, סתמם להסקה עומדים, ומקצים הם. והשו"ע³²² פסק כתוספות והרא"ש). ומכל מקום אדם חשוב יחמיר על עצמו.

טלטול ספוג וקנוח בו (או"ח שכ)

(קמ"ג א') וספוג יבש נטל בשבת, אפלו אין לו בית אחיזה. ואין מקנחין בו עד שיהא לו בית אחיזה (דפסקי רישה הוא, דאי אפטר שלא יחסט כשאוחזו באצבעותיו בלי בית אחיזה. וכשיש לו בית אחיזה, רש"י והרמב"ם פרשו שאפטר לקנח בלי סחיטה; אבל הראב"ד כתב שאף על פי שאי אפטר לו לקנח בלי סחיטה, מכל מקום מתר, דכיון שיש לו בית אחיזה הוה לה כצלוחית מלאה מים שמריק ממנה מים³²³).

—•••••—

317. ומיהו, כיבוס ממש לא, והואיל וסתם כרים וכסתות רכים ניהו, שייך למימר בהו כיבוס בעורות רכין. ומיהו, שרייתן לא זהו כבוסן, וכן מפורש בזבחים בפרק דם חטאת. רש"י.

318. או"ח שח,ה.

319. והט"ז (או"ח שיאה) השיג על דברי השו"ע בסעיף זה, ובביאור הגר"א כתב שהאמת כדברי הט"ז.

320. דיון לגבי טלטול מוקצה מחמת איסור לצורך גופו ומקומו, ראה לעיל, פרק כירה, סי' כ.

321. או"ח קפ"ד, וזה לשונו: אע"פ שמותר לאבד פרורין שאין בהם כזית, מכל מקום קשה לעניות.

322. או"ח שח,ל.

323. והשו"ע (או"ח שכ"ז) סתם דבריו. והמשנ"ב (ס"ק מז) הביא דבריהם.

פרק כב

חבית

חבית שנשברה כמה מציל ודין נתפזרו לו פרות בחצרו (או"ח שלה)

(קמ"ג ב') (א) חבית שנשברה, מציל ממנה מזון שלש סעדות (ואפלו בכלים רבים. שכן בכלי אחד כמה דבעי מציל, כדלעיל ק"כ א'). ואומר לאחרים באו והצילו, ובלבד שלא יספג בידו (שלא ישים ספוג במקום היין לחזור ולהטיפו בכלי, גזרה שמה יסחט³²⁴).

וכן נתפזרו לו פרות בחצרו, מלקט על יד על יד, ובלבד שלא ילקט לתוך הסל והקפה (כן דעת תוספות והרא"ש, שהעקר שלא ילקט לסל וקפה, כדרך חל. אבל לחיקו וכסותו שרי. ולהרי"ף ורמב"ם דוקא מלקט ואוכל שרי, אבל לא ילקט בלי לאכל, והוא הדין לחיקו ולכסותו דאסיר. והשו"ע נקט כהרי"ף ורמב"ם³²⁵).

סחיטת פרות בשבת והדין כשיצאו מעצמם (או"ח שכ)

(ב) אין סוחטין ענבים וזיתים בשבת. ואם יצאו מעצמן - אסורים, אפלו שעומדין לאכלים. תותים ורמונים אסור לסחטן. ואם יצאו מעצמן - אם (עומדים) לאכלין, מתיר. ולמשקין, אסור. פרישין ופגעיין ועזרדין - מתיר לסחטן לכתחלה (שאין דרכם בכה, ואין כאן משום דש).

סחיטה לקדירה ולקערה ודין חליבה בשבת (או"ח שכ)

(קמ"ד א') (ג) הא דאמר שמואל סוחט אדם בשבת אשכול לקדירה שיש בה אכל ולא לתוך הקערה, וכן הא דאמר רב חסדא חולב אדם עז ביום טוב לתוך הקדירה, פסק רבנו חננאל שאינה הלכה. וכן סוחט כבשים ושלקות למימיהן לתוך הקדירה, חיב. ולרב אלפס סוחטין אשכול וכבשים ושלקות אפלו למימיהם לתוך הקדירה בשבת, וחולב עז ביום טוב לתוך הקדירה (ולרמב"ן ורשב"א חולב עז לקדירה אף בשבת. והשו"ע³²⁶

324. רש"י.

325. או"ח שלה,ה. וראה מה שדן ביה"ל (ד"ה אחד הנה) בדברי הגר"א.

326. או"ח שכ,ד.

פסק כהרי"ף. ובסעיף אחר³²⁷ הוסיף דעת רבנו חננאל.

צנור שעלו בו קשקשים וגונח אם מתר לינק (או"ח שכח)

(כתובות ס' א') (ד) צנור שעלו בו קשקשים (קשים ועשבים שסותמים ומעכבים את קלוחו ומימיו יוצאים ומתפשטים לגג ודולפין לבית) ממעכן ברגלו בצנעא בשבת (דמפרק כלאחר יד הוא, ואסורו מדרבנן, ובמקום פסידא לא גזור רבנן).

(יבמות קי"ד א') גונח שמצטער, יונק חלב מבהמה בשבת. ואם מצטער מחמת הרעב, מתר ביום טוב ולא בשבת (כן כתב רבנו תם לחלק. וכהרי"ף כתב להלכה רק ההיא דגונח יונק חלב בשבת. והשו"ע פסק כהרי"ף. ובשם ויש אומרים כתב כרבנו תם³²⁸).

סחיטת כבשים ושלקות (או"ח שכ)

(קמ"ה א') מתר לסחוט כבשים ושלקות לגופן (דהינו שמענין בגוף השלקות ולא במים שבהם) אפלו לתוך הקערה. למימיהם - לתוך הקערה, פטור אבל אסור. לתוך הקדרה, מתר (כן פסקו הרי"ף, הרמב"ם והרא"ש. אמנם רבנו חננאל פסק כרבי יוחנן דאמר למימיהן חייב חטאת, בין לתוך הקערה בין לתוך הקדרה. והשו"ע³²⁹ סתם כהרי"ף וסיעתו, והוסיף דעת רבנו חננאל). הסוחט מן הבגד משקה הבלוע בו, חייב חטאת³³⁰.

חלות דבש זיתים וענבים שרסקם מערב שבת ויצאו בשבת (או"ח שכ)

(ה) חלות דבש שרסקן מערב שבת, וכן זיתים וענבים שרסקן מערב שבת, יצאו מעצמם - מתרין.

בשול אחר בשול (או"ח שיח)

(קמ"ה ב') כל שבא בחמין מערב שבת, שורין אותו בחמין בשבת. וכל שלא בא בחמין מערב שבת, אין שורין אותו, אבל מדיחו (בחמין). חוץ מן המליח הישן וקליס האספנין.

דברים האסורים משום בנן וסתירה בשבת (או"ח שיד)

(קמ"ו א') (ו) חבית שנשברה ודבק שבירה בצפת (הוא מוסתקי המזכר במסכת ביצה, ל"ג ב'),

327. או"ח שכז.

328. או"ח שכח, לג. וכתב המשנ"ב: וכתב הב"ח ואליה רבה דהלכה כהיש אומרים.

329. או"ח שכז.

330. ולא דמי לסוחט פרי, שאין דרכו לסחוט כי דרך אותו פרי לאוכלו ולא להוציא ממנו משקה, הלכך אין שם משקה על היוצא ממנו. אבל משקה הנבלע בבגד הסוחט להוציא ממנו חייב. רא"ש (סי' ד).

יכול לשברה בשבת כדי לקח מה שבתוכה. ובלבד שלא יכון לעשות כלי. אבל שלמה - לא (כן דעת תוספות והרא"ש. והריטב"א כתב שלא דוקא מוסתקי מתר לשברה, אלא אף בשלמה הדין כן. וכן משמע ברי"ף ורמב"ם. והשו"ע פסק בתוספות והרא"ש³³¹).

(ז) מתר להתיר ראש החבית בסיף, ואסור לנקבה ברמח. חותלות של תמרה מתיר ומפקיע וחותר. נוקבין מגופה של חבית למעלה, אבל לא מצדה. אין נוקבין בחבית נקב חדש, ואפלו להוסיף עליו אסור. ונקב ישן, אם הוא למטה מהשמים - אסור לפתחו. ולמעלה - מתר.

(קמ"ו ב') אסור לחתוך שפופרת ולתן בתוך נקב הברזא. היתה חתוכה כבר, מתר לתנה, וכל שכן שמתר להחזירה אם נפלה משם.

(ח) אסור לתן שעה ושמון על פי הנקב של חבית (מפני שהוא ממרח).

עלה הדס הקטום מהענף, מתר לתנו בנקב הברזא כדי שיקלח היין (כדעת הרא"ש. והרמב"ם פסק להחמיר שגם בדקטים ומנח, אסור. והשו"ע³³² פסק כהרמב"ם. והרמ"א בשם ויש מתירים, כתב כהרא"ש). אבל אסור לחתכו מן הענף כדי לתנו שם.

נשיאת לבדים קשים רכים ובינוניים בשבת (או"ח שח)

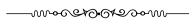
(ט) לבדין קשיו, אסור להוליכן ברשות הרבים דרך מלבוש. רכים ובינוניים, מתרין.

הטמנת תבשיל לשמור ומים לצנן וצונן לחממו

נותנין תבשיל לתוך הבור כדי שיהא שמור, והמים היפים ברעים כדי שיצננו. והצונן בחמה כדי שיחממו.

מי שנפלו בגדיו למים אם מתר לשטחן בחמה בצנעה (או"ח שא)

מי שנשרו כליו במים, מהלך בהם ואינו חושש. הגיע לחצר החיצונה - שוטחן בחמה ולא כנגד העם. כך פסק רבנו נסים (גאון). ור"י פסק כרב, דכל מה שאסור משום מראית העין, אפלו בחדרי חדרים אסור (וכן פסק השו"ע³³³).

331. או"ח שידא. וז"ל השו"ע: אין בניין וסתירה בכלים. והני מילי שאינו בניין ממש, כגון חבית שנשברה ודיבק שבריה בזפת. אמנם בביאור הגר"א כתב על זה: והרשב"א והר"ן חולקים על זה, וכו'. וכן עיקר. עכ"ל. עיין שם.

332. או"ח שידה.

333. או"ח שאמה.

נעור טלית מאבק ולכלוף (או"ח שב)

(קמ"א') (י) המנער טליתו מפני טל שיעליו, חייב (אבל בנעור מאבק, לא שיג לבון. כן דעת תוספות ורא"ש. ודעת רש"י שאף כשמנערו מהאבק בלבד, חייב משום מלבן. והשו"ע³³⁴ פסק כתוספות והרא"ש. והרמ"א בשם יש אומרים, כתב פרש"י, ושו"ב לחש לדבריו). ודוקא בחדתי ואוכמי, והוא שמקפיד עליו שלא ללבשו בלא נעור. אבל אי ליכא כל הני - שרי.

היוצא בטלית מקפלת על כתפיו ויציאה בסודר על כתפו (או"ח שא)

(קמ"א') (יא) היוצא בטלית המקפלת על כתפיו, או במעות הצרוך לו בסדינו, חייב. אבל מתר לצאת בסודר המקפלת על כתפו, אפלו אין נימא כרוכה לו על אצבעו. אסור לעשות מרזב בטליתו ולצאת לרשות הרבים. ואם להתנאות - שרי.

(יב) רוחצין במי טבריא, ובמי מערה שהוחמו מעצמן. ואם הוחמו על ידי האור - אין רוחצין לכתחלה בהם.

מסתפג אדם באלונטית ומביאה בידו. ובלן יכול להביא בלרי נשים דרך רשות הרבים, ובלבד שיתפסה בהם ראשו ורבו.

(יג) סכניתא, פרוש סודר גדול, צריך שיקטר שתי ראשיה למטה מכתפיו.

סיכה לחישה התעמלות הקאה והחזרת שגר בשבת (או"ח שכח)

(קמ"א') (ב') סכין וממשמשין בבני מעים על ידי שנוי, כגון שסך וממשמש בבית אחת.

ולוחשים לחישת נחשים ועקרבים בשבת, ומעבירין על גבי העינים כלי הנטל בשבת.

(יד) אין שואלים בשדים, אפלו בחל (על פי בריתא, מובאת בסנהדרין ק"א א'). אין מתעמלים בשבת. ואפלו לעמד בקרקעיתה של דיומסית, אסור.

(טו) אין מגרין במגררת, אלא אם כן היו ידיו מלכלכות בטיט וצואה, ואז מגרר כדרך ואינו חושש.

(טז) אין עושין אפיקטוזין אפלו בחל, וביד. ואם הוא מצטער מן המאכל - בחל מתר ואפלו בסם, ובשבת דוקא ביד. לפופי ינוקא שרי. ולישב אבריו ביום הלדה - מתר. מכאן ואילך - אסור. מחזירין השבר. ומי שנפרקה ידו ורגלו, לא יטרפם בצונן. אבל רוחץ כדרך, ואם נתרפא, נתרפא.

334. או"ח שב, א.

פרק כג

שואל

שאלה לא בלשון הלואה (או"ח שז)

(קמ"ח א') (א) שואל אדם מחברו כדי יין ושמן בשבת, ובלבד שלא יאמר לו הלוני (דלמא אתי למכתב). ואם אינו מאמינו, מניח טליתו אצלו ועושה עמו חשבון לאחר השבת.

הלואת יום טוב נתנה לתבע (או"ח תקכה)

(קמ"ח ב') הלואת יום טוב נתנה לגבות.

מונה אורחיו מפיו ולא מן הכתב (או"ח שז)

ומונה אדם אורחיו ופרפרותיו מפיו ולא מן הכתב. אפלו כתוב בכתל גבה הרבה. ואם הוא חקוק בכתל - מתר. ובפנקס וטבלא - אפלו חקוק אסור (כן דעת רי"ף ורא"ש. וכן פסק השו"ע³³⁵. ודעת הרמב"ם דכל דחייק מיחק, אף בפנקס וטבלא, מתר).

שטרי הדיוטות (או"ח שז)

(קמ"ט א') וכל שטרי הדיוטות, כגון שטרי חובות וחשבונות ושל שאלת שלום וספרי מליצות של שיחת חליו, אסור לעין בהם (וכן כתב הרמב"ם שכל זולת ספרי הנבואה ופרושיהם, אסור לקרותו לא בשבת ולא ביום טוב. ואפלו היה בו דברי חכמה ומדע. ודעת הרמב"ן שמותר לקרא ספרי חכמה ואגרות שלום בשבת. ורק שטרי חובות בכלל האסור. והשו"ע³³⁶ פסק בהרמב"ם. ובשם יש מי שמתיר (בספרי חכמות) כתב³³⁷ בהרמב"ן).

אסור הסתכלות במראה (או"ח שב)

(ב) מראה שאינה של מתכת - מתר להסתכל בה, אפלו אינה קבועה בכתל. ושל

335. או"ח שז, יב.

336. או"ח שז, יג; שז, יז.

337. או"ח שז, יז.

מתכת - אפלו קבועה, אסור להסתכל בה³³⁸ (וכן דעת רב הראשונים ושו"ע³³⁹). ודעת הר"ה שבכל מראה אסור להסתכל).

כתב תחת הצורה (או"ח שז)

והכתב שתחת הצורה - אסור לעין בו בשבת. וצורה עצמה - אסור להסתכל בה אף בחל אם נעשית לעבודה זרה, אפלו שעדין לא נעבדה. אבל נעשית לנוי - שרי.

מפיס אדם עם בנני ובני ביתו (או"ח שכב)

(קמ"ט ב') (ג) מפיס אדם עם בנני ובני ביתו על השלחן בשבת. ובלבד שלא יכון לעשות מנה גדולה כנגד קטנה; ואפלו בחל משום קביא (כן דעת הראב"ד). ודעת הרמב"ם שעם בני ביתו מתר להפיס אפלו גדולה כנגד קטנה, מפני שאינם מקפידים. והשו"ע³⁴⁰ פסק בהראב"ד, ובשם יש אומרים כתב בהרמב"ם. ועם אחר - אסור בכל ענין.

באיזה חפצים מתר לדבר בשבת (או"ח שו-שז)

(ק"א א') (ד) לא ישכר אדם פועלים בשבת. ולא יאמר אדם לנכרי לשכר לו פועלים בשבת. ומתיר לומר לחברו הנראה שתעמד עמי לערב³⁴¹.

וחפצי שמים כגון חשבונות של מצוה ולפסק על הצדקה, ולפקח על עסקי רבים ולשדך על התינוקות לארס וללמדו ספר ואמנות, שרי.

(ה) חשבונות שעברו וליכא אגרא דפועלים גבה, שרו. ואי אכא אגרא דפועלים גבה, או חשבונות העתידין להיות, אסור.

(ק"ג ב') (ו) אומר אדם לחברו אני הולך לכרך פלוני למחר. וכן מתיר לומר לחברו לך לי לכרך פלוני למחר. כיון שהיום היה יכול לילך לשם על ידי ברגנין. וכן כל פיוצא בזה שיש בו צד התיר היום לעשותו. ובלבד שלא יזכיר לו שכירות. אבל דבר שאין לו צד התיר לעשותו היום, אפלו אין בו אלא אסור דרבנן, כגון מקצה, אסור לאמרו³⁴².

338. והוסיף בשו"ע (או"ח שביג) דווקא אם היא מתכת "חריפה כאיזמל" (העשויה להשיר נימין המדולדלים שבראשו).

339. או"ח שביג.

340. או"ח שכב, ו.

341. דעת רבי יהושע בן קרחה. ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: מאי טעמא דרבי יהושע בן קרחה? דכתיב (ישעיהו נח"ג) "ממצוא חפצך ודבר דבר", דיבור אסור, הרהור מותר (וכיון דלא מפרש בהדיא שרי). גמרא.

342. וכתב בביאור הלכה (ד"ה אסור): היינו אם מבאר לו אותם הפירות; אבל אם אמר לו סתם להביא לו פירות

אסור החשכה על התחום (או"ח שו-טז)

(ז) אין מחשיכין על התחום לשכר לו פועלים ולהביא לו פרות. אבל מחשיך לשמור ולהביא פרות. וכגון שהבדיל. שאסור לעשות כל מלאכה קדם הבדלה, אף על פי שהבדיל בתפלה. ומיהו אפלו אם לא ברח אלא ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם המבדיל בין קדש לחל, שרי. ולרש"י, אם הבדיל בתפלה - שרי. וכן אם אמר המבדיל בין קדש לחל בלא ברכה, שרי (והשו"ע³⁴³ פסק בתרויהו כרש"י).

(קנ"א א') כל שמתר לאמרו, מתר להחשיך עליו. ומתיר לומר לחברו שמר לי פרות שבתחומי, ואני אשמר לה פרות שבתחומי. מחשיכין על התחום להביא בהמה. היתה עומדת חוץ לתחום, קורא לה ובאה.

מחשיכין לפקח על עסקי פלה ומת, ואומר לו לה למקום פלוני, ואם לא מצאת במקום פלוני, לה למקום פלוני. ואם לא מצאת במנה, קח במאתים. ובלבד שלא יזכיר לו סכום דמים.

קבלת שכר עבור מלאכה בשבת (או"ח שו)

(ח) השוכר את הפועל לשמור לו פרה - אין נותנין לו שכר שבת; לפיכך, אין אחריות שבת עליו. היה שכיר חדש - נותן לו שכר שבת, ואחריות שבת עליו; ולא יאמר לו תן לי שכרי של שבת, אלא תן לי שכרי של חדש.

נכרי שהביא חלילים לצורך ישראל (או"ח שכה)

(קנ"א א') (ט) נכרי שהביא חלילים לצורך ישראל, לא יספד בהן ישראל. לפרוש רש"י, עולמית. ולר"ף, בכדי שייעשו (וכן פסק השו"ע³⁴⁴). והני מלי בידוע שהביאם מחוץ לתחום. אבל סתמא - שרי לאלתר. ולר"ף, אף סתמא נמי אסורים (וכן פסק השו"ע³⁴⁵).

עשה לו ארון וקבר

עשה לו ארון וקבר - יקבר בו ישראל. עשאו לצורך ישראל - לא יקבר בו עולמית

למחר, שרי, אף שידוע לכל שכוונתו על פירות המוקצים, מכל מקום כיון דדיבורו משמע נמי דבר המותר בשבת, מקרי רק הרהור ושרי.

343. או"ח רצט, י.

344. או"ח שכה, טו.

345. או"ח שכה, טז.

(אמנם לגאונים ורמב"ם אם לא נעשה בפרהסיא, אף כשעשה לצורך ישראל, מתר. וכן פסק השו"ע³⁴⁶).

רחיצה במרחץ לאחר השבת בעיר שישאל ונכרים דרים בה (או"ח שכו)

(י) עיר שישאל ונכרים דרים בה, ויש בה מרחץ שרוחצים בשבת - אם רבה נכרים, מתר מיד למוצאי שבת. מחצה על מחצה, אסור למוצאי שבת עד כדי שיחמו מימיו. ובאמבטי קטנה, ויש שלטון בעיר שיש לו עבדים שראויין לחמם לו בבת אחת עשרה קומקומים, מתרת מיד.

לא יטיל אדם בשדהו לראות מה צריכה ולא בפתח מדינה (או"ח שו)

(יא) לא יטיל אדם בשדהו לראות מה היא צריכה. ולא בפתח מדינה כדי לכנס למרחץ מיד.

עושים כל צרכי המת בשבת (או"ח שיא)

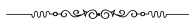
(קנ"א ב') עושין כל צרכי המת; סכין ומדיחין אותו ושומטין אותו מעל הכר, ובלבד שלא יזיז בו אבר. וקושרין לו לחי, לא שיעלה אלא שלא יוסיף. וקורה שנשברה, סומכין אותה בארכות המטה, לא שתעלה אלא שלא תוסיף.

(יב) אין מאמצין את עיני המת בשעת יציאת הנפש אפלו בחל, ואין מחללין את השבת בשביל המת.

אסור שנה יחידי בביתו בלילה וחובת התשובה כל ימיו

(יג) אסור לישן יחידי בבית בלילה.

(קנ"ג א') וישתדל אדם לעשות תשובה בעודו בכחו. ויבקש רחמים שלא יבא לידי עניות. וירחם על הבריות כדי שירחם השם עליו. וישוב יום אחד לפני מיתתו, ונמצאו כל ימיו בתשובה.

פרק כד

מי שהחשיך

מי שהחשיך לו בדָרָה (או"ח רסו)

(קנ"ג א') (א) מי שהחשיך לו בדָרָה, נותן כיסו לנכרי משתחשף. אבל מציאה - לא (ומציאה שהגיעה לידו, פסקו הרמב"ם והרשב"א שדינה ככיס. וכן פסק השו"ע³⁴⁷). ולא יניחנו על החמור.

אין עמו נכרי, יניחנו על החמור כשהוא מהלך. ויזהר שיטלנו ממנו כל שעה שעומד. היו עמו חרש שוטה וקטן וחמור, יניחנו על החמור ולא יתן לאלו חרש ושוטה, יתנהו לשוטה. שוטה וקטן, יתנהו לשוטה. חרש וקטן, יתנהו למי שיירצה. אין עמו לא זה ולא זה, יטלטלנו פחות פחות מארבע אמות.

היתה חבילתו מנחת לו על כתפו מבעוד יום, וקדש עליו היום, רץ תחתיה עד ביתו, וזריק לה כלאחר יד.

(קנ"ד ב') הגיע לחצר החיצונה (ובא לפרק המשא מבהמתו), נוטל כלים הנטליו. ושאין נטליו מתיר החבליים והשקין נופליו. היתה בהמתו טעונה כלי זכוכית שאסור לטלטלן, כגון קרנא דאמנא דלא חזיא וישברו אם יפלו - מניח תחתיהן כרים וכסתות. ודוקא משאות קטנים שראויין לשמטן מתחת הכרים שלא יבטל הכלי מיהכנו.

אסור להשתמש בצדי בהמה. וצדי צדדיו, מתרין.

הכנת אכל לבהמה בשבת (או"ח שכד)

(קנ"ה א') (ב) מתירין פקיעין (אגדות של שבלים הקשורים בשני מקומות) וזרין (הקשורים בשלשה מקומות) לפני בהמה (כן דעת רש"י ורא"ש. ודעת הרי"ף שזרין אין מתירין. והשו"ע³⁴⁸ פסק פירש"י והרא"ש). ולא מפספסין בהם לפזרם לפניו, דשוויי אכלא לדבר שאינו אכל משוינו. אבל טריחי באכלא בדבר שהוא כבר אכל, לא טרחינו בה להשבית יותר.

347. או"ח רסו, א.

348. או"ח שכד, ד.

ומפספסין הכיפים (שהם ענפי ארז, וסתמם להסקה, ואינם אכל). ואין מרסקין שחת וחרובין לפני בהמה, בין דקה בין גסה.

האכלת בהמה בצורת האבסה והלעטה (או"ח שכד)

(קנ"ה ב') (ג) אין אובסין ולא דורסין את הגמל, ולא מאמרין העגל לתן בגרונו עד מקום שאינו יכול להחזיר משם. אבל מלעיטין אותו עד מקום שיכול להחזיר משם. ומהלקטין (=מלעיטין) התרנגולים לתן המאכל לפיהם. ולא ליוני שובך ועליה, ולא נותנין לפניהם מים ומזון. ונותנין מזונות לכלב³⁴⁹, ולא לחזיר.

גבול על ידי שנוי (או"ח שכא; או"ח שכד)

וגובלין הקלוי העפה על ידי שנוי, כגון מעט מעט (שרק בגבול מתחייב, ובשנוי מתיר. וכן פסקו רב הראשונים. ודעת בעל התרומה שקבר בנתינת מים חייב משום לש, ואין התיר בשנוי הגבול. והשו"ע³⁵⁰ פסק כרב הראשונים, ובשם יש אומרים, כתב כבעל התרומה).

(ד) בוחשין (דהינו גובלין) השתית, ואפלו הרבה ביחד, ודוקא רפה, על ידי שנוי, כגון שיתן השתית ואחר כך החמץ. ושותין זיתום מצרי.

אין גובלין המרסן, אבל נותנין עליו מים ומעביר בו המקל, פעם אחת שתי, ופעם אחת ערב (ומהרי"ף והרמב"ם נראה דאפלו כמה פעמים מוליך התרוד שתי וערב ואינו חושש. וכן פסק השו"ע³⁵¹), ומנערו מכלי אל כלי כדי שיתערב. ואפלו כור או כורים שרי למיתב קמי חיותא.

חתוך דלועים לבהמה ונבלה לכלבים ודין מקצה ביום טוב (או"ח תצה)

(קנ"ז ב') (ה) מחתכין הדלועין שנתלשו מאתמול לפני הבהמה, והנבלה לפני הכלבים, ואפלו נתנבלה היום, כרבי שמעון דלית לה מקצה. וקימא לו כותה בין בשבת בין ביום טוב³⁵², אפלו מקצה מחמת מאוס, חוץ ממקצה מחמת אסור. ומקצה מחמת חסרון כיס, אפלו רבי שמעון מודה (שאסור).

349. ראה הערה לעיל, פרק ראשון, סימן לו.

350. או"ח שכא, יד-טז. וכן להלן (או"ח שכד, ג) סתם כהרי"ף וסיעתו, ובשם ויש אוסרים כתב כבעל התרומה.

351. או"ח שכד, ג.

352. ראה בהרחבה "נתיבי הלכה" ביצה, סוף המסכת, מחלוקת הראשונים בדין מוקצה ביום טוב, ופסיקת ההלכה, שו"ע ורמ"א.

הַתֵּר נְדָרִים בְּשַׁבָּת (או"ח שמא)

(קנ"ז א') (ו) נִשְׁאַלִין בְּשַׁבָּת עַל נְדָרִים שֶׁהָיוּ לְצַרְף הַשַּׁבָּת. וּמַפְרִין אֶפְלוּ שְׁלֹא לְצַרְף הַשַּׁבָּת. שֶׁהַפֶּרֶת נְדָרִים אֵינָה אֶלָּא עַד סוֹף הַיּוֹם.

מְדִידָה לְצַרְף מְצוּה (או"ח שו)

פּוֹקֵקִין הַמְּאֹר בְּטַפִּיחַ.

וּמוֹדְדִין הַמְּטָלִית לְרֵאוֹת אִם יֵשׁ בּוֹ שְׁלֹשׁ עַל שְׁלֹשׁ שְׁעוֹר לְקַבֵּל טְמֵאָה, וְהַמְקוּה לְצַרְף מְצוּה.

סְלִיק מַסְכַּת שַׁבָּת

מסכת ערובין

פרק א

מבוי שהוא גבה

מבוי הגבה מעשרים אמה או פחות מעשרה טפחים או רחב מעשר (או"ח שסג)

(ב' א') (א) קורת מבוי שהיא למעלה מעשרים אמה, יש לפילנה. ואם יש בגבהו קני (קנין תבליטי קני עופות מעל הפתח), או פסקי דארזא (כלונסאות ארז ארזים תחובים בפתח, ובגלל ארזם רואים אותם אנשים, ויש הכרא¹), אינו צריך (והרמב"ם פסק דוקא קני. אבל פסקי דארזא, צריך להשפיל. וכן פסק השו"ע²).

והרחב מעשר אמות, ימעט. ואם יש לו צורת פתח, אינו צריך.

(ג' א') (ב) ספה ומבוי שהיה חללן עשרים אמה, וכל הסכך והקורה למעלה מעשרים, קשרים.

(ג' ב') (ג) בין אמת סכה ומבוי, בין אמת כלאים, באמת בת ששה. והיכא דהוי חמרא בשוחקות, מודדין בשוחקות. ואם חמרא בעצבות, מודדין בעצבות (וכן דעת הרמב"ם שלעולם הולכים לחמרא³. והרשב"א והמאירי כתבו שלא חלקו בכל מין ומין, אלא במבוי תמיד מודדים במצממות⁴. והשו"ע פסק בהרמב"ם⁵).

(ד' ב') (ד) היה גבה מעשרים אמה, ובא למעטו בבנין למטה תחת הקורה, די ברחב טפח.

—•••••—

1. רש"י.

2. או"ח שסג, כו.

3. שגם משך מבוי (מבוי פחות מ' טפחים, ובא להשלימו, שחוקק בו ד' אמות), מודדים באמה בת שישה טפחים שוחקות, והוי לחומרא. ואף שהוא מילתא דרבנן, והיה לנו למיזל בספקו לקולא, ביאר בבית הל"ל (שסג, כו, ד"ה מרווחים) דלא מקרי ספק, דהוי מחמת חסרון ידיעה (וראה ש"ך י"ד צח ס"ק ט, וסי' קד ס"ק ד).

4. דהיינו, שלא חלקו בכל מין ומין בין מקצתו לרובו, אלא השוו מדותיהן לגמרי והלכו בהן אחר הרוב (ולענין מבוי, מודדים תמיד באמה בת שישה מצומצמות. ואף במשך מבוי שצמצומן קולא, הניחום על שיעורו). אמנם לענין כלאים, דעת המאירי שאין משערין אותן כשחוקק אלא במקום שהשוחק בו חומרא. והריטב"א כתב דלדעה זו אף בכלאים לעולם שוחקות, ואפילו להקל. ולא חששו לקולא במיעוטא.

5. או"ח שסג, כו. וכתב הבית הל"ל (ד"ה מרווחים) דאם נצטרף לזה עוד ספק, אפשר שיש להקל. ולפלא שלא הזכירו האחרונים כלל דברי הרשב"א, דדעתו לענין מבוי מודדין תמיד מצומצמות.

(ה' א') הָיָה פְּחוֹת מַעֲשֵׂרָה טַפְחִים, וּבָא לְחֹק בּוֹ לְהַגְבִּיהוּ, צָרִיךְ לְחֹק בּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת לְתוֹךְ אֲרֹךְ הַמִּבּוּי לְרַחֵב כָּל הַמִּבּוּי (כֵּן דִּעַת הָרַא"ש. וְכֵן פֶּסֶק הַשּׁו"ע⁶. וְהַר"ף וְרַמְבַּ"ם פְּתְבוּ שְׁחֻק בּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת), לְהַשְׁלִימוֹ לַגִּבָּה עֲשֵׂרָה טַפְחִים.

מִבּוּי שֶׁנִּפְרָץ מִצְדּוֹ (אֶחָד הַפְּתִילִים הַצְּדָדִים) כָּלִפִּי רִאשׁוֹ (סֻמוֹךְ לַפְּתִחוֹ), אִם נִשְׁאַר (מִן הַפְּתִיל) פֶּסֶט אַרְבָּעָה (בֵּין הַפְּרָצָה וּבֵין הַפְּתִיחַ), מִתִּיר פְּרָצָה עַד עֶשְׂרִי. וְאִם לֹא - בְּפִחוֹת מִשְׁלָשָׁה מִתִּיר (תִּקּוֹן הַמִּבּוּי אֶת הַמִּבּוּי, שֶׁהָיָה כְּלִבּוֹד דָּמִי, וְאִין כָּאֵין פְּרָצָה). שְׁלָשָׁה, אֵינּוּ מִתִּיר (שֶׁבִּנְיַי הַמִּבּוּי עָלִילִים לַעֲשׂוֹת דֶּרֶךְ פְּרָצָה זֶה קָצוּר דֶּרֶךְ, וּבִטֵּל פְּתִיחָא קָמָא, וּבִטְלָה קוֹרָה שְׁעָלָיו).

לְחֵי הַבּוֹלֵט מִדְּפָנוּ שֶׁל מִבּוּי (או"ח שסג)

(ה' א') (ה) לְחֵי הַבּוֹלֵט מִדְּפָנוּ שֶׁל מִבּוּי (לְתוֹךְ רַחֵב הַמִּבּוּי), שֶׁהוּא (הַמִּבּוּי) רַחֵב יוֹתֵר מִשְׁמֶנֶה אַמּוֹת - (הָיָה אֲרֹךְ הַלְחִי) עַד אַרְבַּע אַמּוֹת, נִדּוֹן מִשּׁוּם לְחֵי, וְאִין צָרִיךְ (לְחֵי) אַחֵר. אַרְבַּע, צָרִיךְ (לְחֵי) אַחֵר (יֵצֵא מִתּוֹרַת לְחֵי, וְנִחָשֵׁב כְּכֹתֵל מִבּוּי).

אֲבָל בְּמִבּוּי רַחֵב שְׁמֶנֶה, וּמִשְׁמֶנֶה וּלְמִטָּה, אִפְּלוּ רַחֵב אַרְבַּע, אֵין צָרִיךְ לְחֵי אַחֵר (דִּנְתֵּר בְּעוֹמֵד מִרְבֵּה עַל הַפְּרוּץ).

מִבּוּי עֶקֶם (או"ח שסד)

(ו' א') (ו) מִבּוּי עֶקֶם כְּמִין ד' צָרִיךְ צוּרַת פְּתִיחַ בְּעֶקְמִימוּתוֹ, וְשֹׁאֵר שְׁנֵי רִאשָׁיו, כָּל אֶחָד בְּלָחִי אוֹ קוֹרָה; אוֹ צוּרַת פְּתִיחַ בְּכָל אֶחָד מִרִאשָׁיו, וְלָחִי אוֹ קוֹרָה בְּעֶקְמִימוּתוֹ (כֵּן דִּעַת רִש"י וְהָרַא"ש. וְכֵן פֶּסֶק הַשּׁו"ע⁷. וְדִעַת הָרַא"ש וְהַרְשֵׁב"א, שֶׁנִּתֵּר בְּאֶחָד מִפְּתִיחוֹ בְּצוּרַת פְּתִיחַ, וּמִצְדֵּי אַחֵר לְחֵי אוֹ קוֹרָה, וְאִין צָרִיךְ לְתַקֵּן אֶת הָעֶקְמִימוּת כָּלֵל).

וְאִם הוּא כְּמִין ח' צָרִיךְ צוּרַת פְּתִיחַ בְּשְׁנֵי עֶקְמִימוּתָיו (כֵּן דִּעַת רִש"י וְהָרַא"ש. וְכֵן פֶּסֶק הַשּׁו"ע⁸. וְדִעַת ר"י שֶׁבְּעֶקְמִימוּת אֵינּוּ צָרִיךְ כְּלוּם, אֲלֹא סָגִי בְּצוּרַת הַפְּתִיחַ בְּפְתִיחַ אֶחָד, וְלָחִי בְּשְׁנֵי. וְדִעַת הָרַשְׁב"א שֶׁבְּעֶשְׂרֵי כְּמִין ח' נִדּוֹן כְּסֻתּוֹם, וְסָגִי בְּלָחִי אוֹ קוֹרָה מִכָּל צֶדֶד).

מִבּוּי שֶׁנִּפְרָץ (או"ח שסה)

(ז' א') (ז) פְּרָצַת הַמִּבּוּי מִן הַצֵּד, דְּבִקְעֵי בָּהּ רַבִּים, בְּאַרְבָּעָה טַפְחִים. וְאִם לֹא בִּקְעֵי בָּהּ רַבִּים, פְּרָצְתוֹ בְּעֶשְׂרִי אַמּוֹת, אֵף עַל גִּבְּ דְּלִיכָא גְּדוּדֵי (כֵּן דִּעַת הָרַז"ה וְהַרְשֵׁב"א. וְכֵן פֶּסֶק

6. או"ח שסג, כו. הטור וש"ע לא הזכירו שיטת הרי"ף ורמב"ם.

7. או"ח שסד, ג. וראה ביה"ל שכתב (ע"פ האחרונים) להקל.

8. או"ח שסד, ג. וראה ביה"ל.

השו"ע.⁹ אבל מהר"ם מרוטנבורג פסק, שאם ליכא גדודי, פרצתו בארבעה). ואם נפרץ מראשו, פרצתו בארבעה טפחים.

תקון רשות הרבים ומבואות המפלשים לרשות הרבים (או"ח שסד)

(ו' ב') (ח) מבוי המפלש לרשות הרבים, עושה צורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן (כן דעת הרי"ף, רמב"ם ורא"ש. וכן פסק השו"ע¹⁰). ודעת רבנו חננאל, שצריך דלת מכאן ולחי וקורה מכאן. ואין הקשרו בצורת הפתח מצד אחד אלא קש אחד מן הצדדים מפלש לכרמלית).

ורשות הרבים עצמה, דהינו רחב שש עשרה אמה ומפלש משער לשער, וששים רבוא בוקעין בו (וראשונים רבים לא הזכירו תנאי של ששים רבוא, והשו"ע הביא שתי הדעות¹¹), צריך דלתות (הרי"ף ורא"ש כתבו שלהלכה דוקא נגלות בלילה. והרמב"ם פסק ראיות להנעל, אף על פי שאין נגלות. והשו"ע¹² סתם בהרי"ף והרא"ש, ובשם יש אומרים, כתב בהרמב"ם).

ומבוי שהוא רחב שלש עשרה אמה ושליש, ושני ראשיו מפלשין לרשות הרבים שהוא רחב שש עשרה אמה, דינו כרשות הרבים, וצריך דלתות (וכן כתב השו"ע בשם יש אומרים. ודעת רבנו חננאל בן שמואל, שרק אם המבוי המפלש רחב שש עשרה אמה, נחשב רשות הרבים¹³).

נעילת דלת אחת: דעת הרשב"א וריטב"א, שכל שיש כאן דלת ננעלת בלילה ולחי או קורה מכאן, הרי זה רשות היחיד¹⁴. ודעת מהר"ם מרוטנבורג דרשות הרבים לא מיערבא אפלו בדלתות עד שיעשה מחצה קבועה ברוח שלישית, או בשתי רוחות שתי דלתות נעולות בלילה¹⁵.

נעילה בלילה אם מועילה גם ליום: דעת רבנו אפרים, דירושלים גופה בלילה הוא דאין חבין עליה משום רשות הרבים; אבל ביום, שאין דלתותיה נעולות, חבין עליה משום רשות הרבים. ודעת ההשקמה, רי"ד,

9. או"ח שסה, ב.

10. או"ח שסד, א.

11. או"ח שמה, ז.

12. או"ח שסד, ב.

13. על מה שכתב השו"ע (או"ח שמה, ט) מבואות הרחבים י"ג אמות ושליש ושני ראשיהם מפולשים לרה"ר שהוא רחב ט"ז, יש אומרים שהוא רשות הרבים, כתב בבית הל"ל (ד"ה יש) שנקט לשון יש אומרים משום דלדעת רש"י והרמב"ם, אפשר דאף כפי האי גוונא לא הוי רשות הרבים (וכדעת רחב"ש), וכן בחידושי הרמב"ן משמע גם כן דמפרש הברייתא דיתר על כן אמר ר' יהודה ברשות הרבים שרחב ט"ז אמה. אם כן אין לנו מקור להאי דינא. ומכל מקום לאו יחידאה היא, דהרא"ש ועוד כמה ראשונים העתיקוהו.

14. שאין רשות הרבים אלא המסור לרבים בכל עת, והואיל ויש לזה דלת ננעלת בלילה וחוסמת העוברים שם בלילות, אין זו רשות הרבים. רשב"א.

15. והמשנ"ב (שסד, ב, ס"ק ו) הביא דעת הפוסקים דסגי בדלת מצד אחד כשננעלת בלילה, וכתב (בשער הציון אות ז) שכן משמע דעת ר"י. ולא הביא שיש מי שחולק.

מאיירי וספר הבתים, שנגעילת דלת בלילה מועילה גם ליום, שאז הדלתות אינן ננעלות.

מבוי שנפרץ במלואו לחצר ונפרצה חצר לרשות הרבים (או"ח שסה)

(ז' ב') מבוי שנפרץ במלואו לחצר, ונפרצה החצר מצד אחר לרשות הרבים, ולא ערבה חצר עם מבוי, חצר מתרת אפלו נפרצה כנגד פרצת מבוי, אפלו בקעי בה רבים, ובלבד שלא יהא בפרצה יותר מעשר. ומבוי אסור אפלו אינו כנגד פרצת החצר (שכיון שלא ערבה חצר עם המבוי, אוסרת עליו), וכגון שנכנסים כתלי המבוי בחצר בענין שאינו נראה מבחוץ.¹⁶

ואם (התמלאו ארבעה תנאים, דהיינו) ערבו, וכלה לאמצע החצר, והיו הפרצות זו שלא כנגד זו, והיא חצר של רבים, מתר. אבל אם (חסר אחד התנאים, כגון ש)לא ערבו, או כלה לצדי החצר, או הוו פרצות זו כנגד זו, או הוי חצר של יחיד (שאז חישיון זמנין דממלך עלה ובני לה בתים, והוה לה כמבוי שכלה לה לצדי חצר), אסור (המבוי. כן דעת הרמב"ם. וכן פסק השו"ע¹⁷).

ורחבה פחותה מסאתים, או סאתים ומקפת לדירה, דינה כחצר (אבל אם יתרה על סאתים ולא הקפה לדירה, הוי כאלו נפרץ לכרמלית, וצריך תקון¹⁸).

מבוי שצדו כלה לים (או"ח שסג)

(ח' א') (ט) מבוי שצדו כלה לים צריך תקון, דלא חשיב כסתום (כן דעת רש"י ורא"ש. ודעת רבנו חננאל, הערוך ורמב"ם, שנחשב כסתום, ואין חוששים שמא יעלה הים שרטון. והשו"ע¹⁹ פסק כהרמב"ם. והרמ"א כתב ויש חולקים, פרש"י והרא"ש). כלה לאשפה של יחיד, צריך תקון. לאשפה של רבים, אין צריך תקון.

מבוי העשוי כנדל (או"ח שסד)

(ח' ב') מבוי העשוי כנדל (פרוש שהיו בו משני צדדים שבילים), עושה צורת פתח לכל אחד במקום פתיחתו לגדול, ומצד השני הפתוח לרשות הרבים עושה לחי או קורה.

16. אבל אם נראים גם מבחוץ, אזי כשאין המבוי כנגד פרצת החצר, עולים לו משום לחי, ומותר (ואפילו אם רגילים בני החצר לעבור דרך שם, כיון שיש להם דרך אחר לרשות הרבים, כופים על מידת סדום שלא תעבור דרך המבוי). אבל אם המבוי כנגד פרצת החצר, הרי הוא בכלל מפולש, ומה יועיל לו לחי. ביה"ל (שסה, ג, ד"ה משום, וד"ה מותר).

17. או"ח שסה, ג.

18. לשון השו"ע (או"ח שסה, ג).

19. או"ח שסג, כט.

מבוי שצדו אחד ארוך וצדו אחד קצר (או"ח שסג)

(ח' ב') (י) מבוי שצדו אחד ארוך וצדו אחד קצר, אפלו פחות מארבע אמות, אינו מניח הקורה אלא כנגד הקצר (דקורה משום הכר, ובאלכסון לא הוי הכר).

אבל בתוך המבוי, יכול להניח באלכסון, ומשתמש עד תחת הקורה (בקצר כנגד הקצר, ובארוך כנגד הארוך).

וצורת הפתח מתיר באלכסון.

דין שמוש תחת הקורה ובין לחיים (או"ח שסה)

(ח' ב') בין תחת הקורה בין כנגד הלחיים, מתיר (כן דעת רב הפוסקים ושו"ע²⁰. ודעת הר"ה, שרק תחת הקורה מתיר. אבל בין לחיים, אסור). והני מלי בפתוח לרשות הרבים. אבל פתוח לכרמלית, אסור בתרונהו (כן דעת הרמב"ם ורשב"א. וכן פסק השו"ע²⁴. ודעת הראב"ד שתחת הקורה, אפלו פתוח לכרמלית, מתיר).

(יא) נעץ שתי יתדות אצל כתלי המבוי בחוץ, והניח קורה עליהן, אסור (דבעינן קורה על גבי מבוי, וליכא). נעץ שתי יתדות עקומות על גבי כתלי המבוי, ואין בגבהן שלשה, ואין בעקמימותן שלשה, מתיר.

(ט' ב') בין נראה מבפנים ושוה מבחוץ, בין נראה מבחוץ ושוה מבפנים, נדון משום לחי.

מבוי שהוא רחב עשרים אמה (או"ח שסג)

(י' א') (יב) מבוי שהוא רחב עשרים אמה, עושה פס גבה עשרה במשך ארבע אמות ומעמידו באמצע, וכגון שלא יהא יותר מעשר אמות מן הפס לכתל של רחב המבוי (ואם יש מן הפס עד הכתל של רחב המבוי יותר מעשר אמות, יש לו דין מבוי עקם כמין ח"ת²²), ושתהא הקורה בתוך שלשה טפחים לפס. או מרחיק שתי אמות מכתל המבוי, ועושה פס שלש אמות, וכן כנגדו בכתל השני.

דיני צורת הפתח (או"ח שסב)

(י' א') (יג) צורת פתח מהני אפלו לגבה מעשרים אמות, ואמלתרא (דהינו קני או פסקי

20. או"ח שסה, ד.

21. או"ח שסה, ד. וכתב ביה"ל (ד"ה בין תחת הקורה): עיין במשנ"ב במה שכתבנו בשם האליה רבה ואבן העוזר דמסכימים לדינא לשיטת הראב"ד דמיקל תחת הקורה. עיי"ש.

22. דאין חילוק בין אם יש הפסק גדול בין שני הפתחים של צד רשות הרבים, בין אם יש הפסק קטן. רא"ש.

דארזא²³ מהני בגבחה (דהינו כשהמבוי גבה מעשרים אמה) ולא ברחבה (כשהוא רחב מעשר אמות. כן דעת הרא"ש ורשב"א. והראב"ד פסק לקלא, דמהני אף ברחבה. והרמב"ם השמיט דין זה²⁴, וכן השו"ע).

צורת פתח מתיר אפלו מארבע רוחות (כן דעת הרא"ש. ודעת הרמב"ם שאין צורת פתח ביותר מעשר מתיר אלא בעומד מרבה על הפרוץ דוקא. והשו"ע סתם כהרא"ש, והוסיף שלהרמב"ם אינו מועיל). ודוקא בחצר או במבוי. אבל בבקעה, לא²⁵.

(יד) צורת הפתח שלא הניח הקנה העליון על גבי שני הקנים אלא מצדן, אינו כלום (ורב האי גאון פרש "מן הצד", כגון שעשה צורת הפתח מצדו של כהל, לא עשה כלום).

צורת הפתח צריך שתהא בריאה כדי לעמד בה דלת, ואפלו של קשין. וצריכה הכר ציר (ודעת הרי"ף ורמב"ם שאינה צריכה הכר ציר. וכן פסק השו"ע²⁶).

היו שני הקנים גבוהים עשרה, אפלו אין נוגעין בקנה העליון, שרי.

הכשר מבוי סתום וחצר (או"ח שסג)

(י"א ב') (טו) הכשר מבוי סתום - בלחי או בקורה.

(י"ב א') חצר שנפרצה במלואה עד עשר, צריך פס ארבעה להתיירה, או שני פסין של שני משהויין.

מבוי שאין בפתחו ארבעה טפחים, אין צריך תקון (כן דעת הראב"ד ורא"ש. אבל הרמב"ם פסק שרק אם אין ברחבו שלשה טפחים אין צריך תקון. והשו"ע²⁷ סתם כהרמב"ם, ובשם יש אומרים כתב כהראב"ד). וחצר צריך.

לשון ים שנכנס לחצר (או"ח שנו)

(י"ב א') (טז) לשון ים שנכנס לחצר, אם אינו במלואו, ואין בפרצה יותר מעשר, מתיר. אבל נפרץ במלואו, או יותר מעשר אפלו לא נפרץ במלואו, אם נשאר גדודי

23. ראה פירושו לעיל, סימן א.

24. ולכאורה משום שפוסק לחומרא. ב"י או"ח שסג, כו.

25. או"ח שסב, וראה ביה"ל שלדינא יש להקל, על פי הירושלמי, דדוקא ביותר מעשר לא מהני אבל בעשר מהני אף בבקעה, עיי"ש.

26. או"ח שסב, יא.

27. או"ח שסג, כח.

במקום שִׁנְפָּרֵץ גְּבֵהִים עֲשֶׂה וְהֵימָּה מִכְסָּם, מֵתֵר לְמִלְאוֹת מִמֶּנּוּ לְחָצֵר.²⁸ אָבֵל לְטֹלֵט לְבֵית, אָסוּר, אֲלֵא אִם כֵּן עָשָׂה לוֹ מִחֲצָה גְּבֵהָה עֲשֶׂה עַל הַמַּיִם.²⁹ לֹא נִשְׁאָר גְּדוּדִי, אֶף לְמִלְאוֹת מִמֶּנּוּ לְחָצֵר אָסוּר.

(י"ב ב') (יז) אֵין הַמְּבוּי נִתֵּר בְּלָחִי אוֹ קוֹרָה עַד שֶׁיִּהְיֶה אֲרָכּוֹ יוֹתֵר עַל רַחְבּוֹ, וְיִהְיוּ שְׁתֵּי חֲצוֹת פְּתוּחִים לְתוֹכוֹ, וְלִכְלֹל חָצֵר שְׁנֵי בְּתֵימִים. הִיא אֲרָכּוֹ כְּרַחְבּוֹ, דִּינוֹ כְּחָצֵר, וְצָרִיךָ פָּס אֲרֻבָּעָה.

וְחָצֵר שְׁאֲרָפָה יוֹתֵר עַל רַחְבָּהּ, אֶפְלוּ כָּל שֶׁהוּא, דִּינָה כְּמְבוּי וְנִתְּרָת בְּלָחִי וְקוֹרָה.

דִּינֵי הַקּוֹרָה (או"ח שסג)

(י"ג ב') (יח) שְׁעוֹר רַחֲב הַקּוֹרָה, טַפַּח. וְשִׁתְּהָא בְּרִיאָה כְּדִי לְקַבֵּל אֲרִית. וּמַעֲמִידָהּ אֵין צָרִיכִין לִהְיוֹת בְּרִיאִין לְקַבֵּל אֲרִיחַ (כֵּן דַּעַת הָרֵא"ש). וְהַרְמַב"ם פֶּסֶק לְחֻמְרָא, שֶׁגַּם מַעֲמִידָהּ צָרִיךְ שֶׁיִּהְיוּ בְּרִיאִים לְקַבֵּל אֲרִית. וְהַשּׁו"ע³⁰ פֶּסֶק בְּשֵׁם יֵשׁ אֲוֻמְרִים כְּהַרְמַב"ם, וּבְשֵׁם יֵשׁ אֲוֻמְרִים כְּהָרֵא"ש.

וְאִם הִיא רַחְבָּהּ אֲרֻבָּעָה טַפָּחִים, אֵינָה צָרִיכָה לִהְיוֹת בְּרִיאָה (כֵּן דַּעַת הָרֵא"ש). וְדַעַת הַרְ"ף וְהַרְמַב"ם, דְּלַעוֹלָם בְּרִיאָה בְּעֵינֵינוּ. וְהַשּׁו"ע³¹ פֶּסֶק כְּהָרֵא"ש.

פֶּרֶס מִחְצָלֶת עַל הַקּוֹרָה

(י"ד א') פֶּרֶס מִחְצָלֶת עַל הַקּוֹרָה, וְהִיא גְּבֵהָה מִן הָאָרֶץ שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים, פְּסוּלָה. אָבֵל קוֹרָה שֶׁהִיא מְשׁוּכָה לְמִטָּה מַעֲשֶׂרָה, כְּשֶׁרָה.

קוֹרָה הַיּוֹצֵאָה מִכְּתָל זֶה, וְאֵינָה נֹוגַעַת בָּזֶה, אוֹ שְׁתֵּי קוֹרוֹת אַחַת יוֹצֵאָה מִכְּתָל זֶה וְאַחַת מִזֶּה, אֵין בִּינֵיהֶן שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים, כְּשֶׁרָה. יֵשׁ בִּינֵיהֶן שְׁלֹשָׁה, פְּסוּלָה.

שְׁתֵּי קוֹרוֹת זֶה אֶצֶל זֶה, וְאֵין כָּל אַחַת יְכוּלָה לְקַבֵּל אֲרִיחַ טַפַּח, אִם בֵּין שְׁתֵּיהֶן מִקְבָּלוֹת אוֹתוֹ, כְּשֶׁרָה. הִיתָה אַחַת לְמַעַלָּה אֶפְלוּ לְמִטָּה מַעֲשֶׂרִים אַמּוֹת, וְאַחַת לְמִטָּה

28. וכן פסק השו"ע (או"ח שנו"ב). וכתב בבית"ל: **פרט זה אינו מוסכם מכל הפוסקים**; עיין בב"י דהוא רק לשיטת התוספות והרא"ש. ובריטב"א כתב על פירושם דהוא דוחק גדול. ואפשר משום דהוא מילתא דרבנן סמך השו"ע עליהם.

29. דפעמים שהמים שוקעים והמחיצה ניכרת, ולכן אף כשאין המים שוקעים התירו חכמים למלאות בחצר. מה שאין כן בבית שהוא רחוק מן המחיצה, לעולם אין המחיצה נראית אפילו כשהמים שוקעים. משנ"ב (שנו"ב, ס"ק יג).

30. או"ח שסג, יח.

31. או"ח שסג, יז.

אֶפְלוּ לְמַעַלָּה מַעֲשָׂרָה טַפָּחִים, אֵין רוֹאִין אוֹתָן כְּאֵלוּ הֵן זֹ אֶצֶל זֹ (כַּן דַּעַת רִי"ף וְרַ"שׁ לְחֶמְדָּא, וְהַרְמַב"ם פֶּסֶק, שְׂרוּאִים אֶת הָעֲלִינָה כְּאֵלוּ לְמַטָּה, וְאֶת הַתַּחֲתוֹנָה כְּאֵלוּ לְמַעַלָּה. וְהַשּׁו"ע³² סָתַם בְּהַרְמַב"ם, וְכָתַב וַיֵּשׁ פּוֹסְלִין, כְּדַעַת הַרִי"ף וְרַ"שׁ).

הֵיתָה שֶׁל קֶשׁ אוֹ קִנִּים, פְּסוּלָה. הֵיתָה עֲקוּמָה, וְהַעֲקִימִימוֹת נוֹטָה חוּץ לְמִבּוֹי אוֹ לְמַעַלָּה מַעֲשָׂרִים אוֹ לְמַטָּה מַעֲשָׂרָה, אִם תִּנָּטֵל הַעֲקִימִימוֹת, וְאֵין בֵּינֵיהֶם שְׁלֹשָׁה, כְּשָׂרָה. וְאִם לָאוּ, פְּסוּלָה.

הֵיתָה עֲגֻלָּה, אִם יֵשׁ שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים בְּהַקְפָּה, כְּשָׂרָה.

דִּינֵי הַלָּחִי (או"ח שסג)

(י"ד ב') (יט) שְׁעוֹר רָחַב וְעָבִי הַלָּחִי, אֶפְלוּ כָחוּט הַסֶּרֶבֶל. הָעֶמִיד הַלָּחִי בְּחָצִיו שֶׁל מְבוֹי, מֵתֵר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ עַד חָצִיו. הַפְּלִיג הַלָּחִי מִן הַכֶּתֶל שְׁלֹשָׁה, אוֹ שֶׁהִגְבִּיהוּ מִן הַקֶּרֶקַע שְׁלֹשָׁה, פְּסוּל.

(ט"ו א') (כ) לָחִי הָעוֹמֵד מֵאֲלָיו וְלֹא סָמְכוּ עָלָיו מֵאֲתָמוֹל, לֹא הָיָה לָחִי. וְאִם סָמְכוּ עָלָיו מֵאֲתָמוֹל, שָׂרִי (וְאִף עַל גֵּב דִּמְעָקְרָא לָאוּ אֲדַעְתָּה דְּהָכִי עָבִידִי, דְּלָחִי הָעוֹמֵד מֵאֲלָיו הָיָה לָחִי). וְקוֹרָה, אֶפְלוּ סָמְכוּ עָלֶיהָ מֵאֲתָמוֹל, אֲסוּרָה. וּמִחֲצָה אֶפְלוּ לֹא סָמְכוּ עָלֶיהָ מֵאֲתָמוֹל, מֵתֵרֶת (כַּן דִּיק הָרַ"שׁ מִדְּבָרֵי הַרִי"ף. וְכַן פֶּסֶק הַשּׁו"ע³³. וְדַעַת רַבֵּנוּ יִרְחֵם שְׂדִין מִחֲצָה כְּדִין לָחִי).

(כא) בְּכָל עוֹשִׁין לָחִיִּים, אֶפְלוּ בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רוּחַ חַיִּים. וּבִלְבָד שִׁיקְשָׁרְנוּ.

(ט"ו ב') שִׁירָא שֶׁחֲנִתָּה בְּבִקְעָה, וְהִקִּיפוּהָ כְּלִי בְּהֵמָה, מְטִלְטִלִים בְּתוֹכָהּ, וּבִלְבָד שִׁלָּא נִשְׁאָר פְּרָצָה יוֹתֵר מֵעֶשֶׂר. אֲבָל עַד עֶשֶׂר, מֵתֵר אֶפְלוּ בְּפִרוּץ כְּעוֹמֵד.

דִּינֵי מִחֲצָה שְׁתֵּי אוֹ עָרֵב (או"ח שס)

(כב) מִחֲצָה שֶׁל שְׁתֵּי אוֹ עָרֵב לְבַד מֵתֵרֶת, אֶפְלוּ לִיחִיד בִּישׁוּב, סְאֲתִים, וּבִלְבָד שִׁלָּא יִהְיֶה בֵּין חֶבֶל לְחֶבֶל אוֹ בֵּין קֶנֶה לְקֶנֶה שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים. עוֹמֵד מְרַבֵּה עַל הַפְּרוּץ, מֵתֵר בֵּין בְּשִׁתֵּי בֵּין בְּעָרֵב.

(ט"ז ב') (כג) אֶחָד אוֹ שְׁנַיִם שֶׁשִּׁבְתּוֹ בְּחֶצֶר שֶׁתִּשְׁמִישׁוֹ לְאוֹר³⁴, אֵין נוֹתֵנִין לָהֶם אֶלָּא

32. או"ח שסג, כג.

33. או"ח שסב, ג. הַשּׁו"ע נִקֵּט כִּלְשׁוֹן הַרִי"ף, וּבִיָּארוּ הַמַּשְׁנִ"ב (ס"ק טז, עַל סִמָּךְ דְּבָרֵי הַב"י), כְּבִיָּארוּ הָרַ"שׁ.

34. הַרְמַב"ם (ה'ל' שִׁבְת טז, א) בִּיָּאָר 'תִּשְׁמִישׁוֹ לְאוֹר': "כְּגוֹן גְּנוֹת וּפְרָדִים וְכְגוֹן הַמִּקְיָף מְקוֹם מִן הָאָרֶץ לְשִׁמְרוֹ וְכִיּוּצָא בְּהוֹן". וְרַש"י (צ"ט ב') בִּיָּאָר: דִּירָה שֶׁתִּשְׁמִישָׁהּ לְאוֹר, אֵינָה לְדוֹר בְּהַתְמִיד, אֲלֹא לְהִסְתוּפָּה בְּהַשׁוּמֵרִי.

סאתים. אבל שלשה נותנין להם כל צרכן. והני מלי, שלא הקיפו שעור סאתים יותר מכדי צרכם. אבל הקיפו שעור סאתים יותר מכדי צרכן, הכל אסור.

שבת גורמת או דיירים גורמים

(י"ז א') שלשה שהקיפו כדי צרכן ומת אחד מהם בשבת, מתרים (הואיל ואיתנהו למחצות, אמרינן הואיל והתרה התרה). שנים שהקיפו יותר מכדי צרכן, ונתוסף עליהן שלישי, אסורים (כי שבת גורמת, דין המקום נקבע בכניסת השבת, ולא על פי דיירים שנמצאים בפעל).

חצר שנפרצה בשבת לרשות הרבים, אסורה (הואיל וליתנהו למחצות). נפרצה לחצר אחרת, מתרת.³⁵

שתי חצרות ופתח ביניהן וערבו לשנה, לא מבציא אם נסתם הפתח בשבת וחזר ונפתח שמתרים³⁶, אלא אפלו נסתם בחל וחזר ונפתח בשבת, מתרים (דחזר הערוב למקומו. וכתב הרא"ש דבשתי חצרות שנפרצו זו לזו חשיב כאיתנהו למחצות, ודמיא לדיורין הבאים בשבת; כיון דמעקרא רשות היחיד גמורה, והשתא רשות היחיד גמורה, והקפה לדירה. וכן פסק השו"ע³⁷. ועל סמך זה התיר תרומת הדשן אף במבוי שנטלו קורותיו או לחייו, אם הוא בעיר מקפת חומה. והביאו השו"ע³⁸ בשם יש מי שאומר. וכתב הרמ"א שיש לסמך על זה להתיר³⁹).

דברים שפטרם הולכי מדברות (או"ח שסו)

(י"ז א') (כד) הולכי מדברות פטורים מנטילת ידים של מים ראשונים. ובאחרונים חביבים. והמודד מלח סדומית, צריך לטל ידיו. הולכי מדברות פטורין מערובי

השדה. ובסוכה כ"ה א' פירש רש"י: אינה עשויה לצורך תוכה, אלא לצורך אויר שחוצה לה לדור שם שומרי השדות, ועשויה להציל מן החמה, ואינה חשובה דירה להתיר היקף גדול.

35. דכיון דמעיקרא רשות היחיד גמורה והשתא רשות היחיד גמורה והוקפה לדירה, לא דמיא אלא לדיורין הבאין בשבת. ואינו דומה לנפרצה לרה"ר שאסורה. על פי הרא"ש. וראה עוד בסמוך.

36. דהא אפילו בלא נפתח נמי מותר לטלטל מעבר לכותל או בחלון שאין בו ארבעה טפחים, דשבת הואיל והותרה הותרה. רא"ש.

37. או"ח שעד, א.

38. או"ח שסה, ז.

39. והוסיף הרמ"א (על פי תרומת הדשן): וכל זה שהיה ראוי לעמוד כל השבת; אבל אם היה עומד לסתור מערב שבת, אסור לאחר שנסתר. וכתב שכן הוא בתוספות ומרדכי. וביאר הגר"א (ס"ק טו) דבריו, שהוא על פי תוספות (עירובין ס"ה ב', ד"ה דאתא) דמוכח שם בגמרא שאם בא נכרי בשבת, אי אפשר לסמוך על עירוב הדירות, והוא בטל. ואע"ג דבספינות אמר במסכת שבת (ק"א ב') חזרו ונתקשרו חזרו להיתרן הראשון, שאני הכא דמתחילה כשעשה העירוב אין סופו להתקיים כל השבת, שעתידי הנכרי לבוא. אבל התם אין הספינות עומדות להיפסק. וראה עוד להלן, פרק כל גגות, סי' ד.

חצרות, ובִּעְרוּבֵי תְּחוּמֵי חֵיבִין (כֵּן דַּעַת הַרְמֵב"ם. וְכֵן פֶּסֶק הַשּׁו"ע⁴⁰. וְדַעַת רַבְּנֵי יְהוֹנָתָן דְּהֵינּוּ דוֹקָא בְּמַחֲנֶה הַיּוֹצֵא לְהִלָּחֵם; אֲבָל שִׁירָא הֵהוּלָקֶת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, דִּינָה כְּדִין כָּל אָדָם⁴¹).

תְּחוּמֵי דְּאוֹרֵיתָא אוֹ דְּרַבָּנָן

לְפִי הִירוּשָׁלַּמִּי - תְּחוּמֵי מֵאֲלָפִים עַד שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל, לְרַבִּי עֲקִיבָא דְּאוֹרֵיתָא, וּלְרַבָּנָן מִדְּרַבָּנָן. וּמִשְׁנֵי עָשָׂר מִיל וְאֵילָף, לְכָלִּי עֲלָמָא מִדְּאוֹרֵיתָא (וְלִהְלָכָה - דַּעַת הַשְּׂאֵלְתוֹת וּבִה"ג, דְּתְחוּמֵי דְּאוֹרֵיתָא. אֲמַנְם הַרִי"ף וְהַרָא"ש כְּתִבּוּ שְׁאִינוּ אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן⁴². וּמִיָּהוּ חוּץ לְשְׁנַיִם עָשָׂר מִיל, כְּתִבּוּ הַרִי"ף דְּבִירוּשָׁלַּמִּי קֶאֱמַר דְּהוּי מִדְּאוֹרֵיתָא. וְשָׁכֵן הַסְּכֻמַּת הַגְּאוּנִים. וְכֵן כְּתִבּוּ הַרְמֵב"ם⁴³. אֲבָל הַרְמֵב"ן, הַרְז"ה, הַרְשֵׁב"א, הַרָא"ש וְהַמְרָדְכִי כְּתִבּוּ, דְּלִגְמָרָא דִּידָן אֶפְלוּ חוּץ לְשְׁנַיִם עָשָׂר מִיל לֹא מִתְסַר אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן⁴⁴).

—מחזורי פסוקי דמזמור—

40. או"ח שסו.ב. וראה עוד מש"כ ב"נתיבי הלכה", לגבי פסיקת השו"ע.
41. והגר"א בביאורו הכריע כדעת רבינו יהונתן.
42. וקרא ד"אֵל יֵצֵא אִישׁ מִמָּקוֹמוֹ", אסמכתא בעלמא.
43. וראה מה שכתב ר' אברהם בן הרמב"ם (שו"ת ברכת אברהם סימן יב): דכל רבוינו הגאונים והמפרשים כך סבירא להו, ששנים עשר מיל דאורייתא. וכך נראה מגמרא דעירובין בבלי וירושלמי.
44. וכתב המשנ"ב (תדא, ס"ק ז) שמדברי השו"ע (תדא) שכתב לגבי תחומין למעלה מעשרה טפחים שהוא ספק "ומה שיהיה בדרבנן, יהיה ספיקו להקל", משמע שמצדד כן להלכה להחמיר ביבשה מחוץ ל"ב מיל אפילו בלמעלה מעשרה, שהוא ספק דאורייתא (צ"ב בכוונתו). ובביאור הגר"א (ס"ק ד) נוטה דעתו להפוסקים דלעולם הוא דרבנן. וראה טור וב"י או"ח שצז.א.

פרק ב

עושין פסין

פסי בראות

(י"ז ב') (א) התירו לבהמת עולי רגלים להוציא מן הבור לבין הפסין שהן סביביו בארבע זוויותיו. וכל אחד נוטה אמה לכאן ואמה לכאן¹. אבל לעלמא לא התירו.

(כ"א א') וכן לילך על ידי ברגנים (סכות שעושים שומרי גנות ושומרי העיר לשמור העיר והפרות) שמבלעים אחד לחברו בתוך שבעים אמה ושירים. ולא התירו האדנא, לפי שאינן קבועין (דשכיחי בדקי דמא, גשמים ששוטפים אותם, לכן אינם חשובים²).

מאיזה גדל צריך שטח להיות מקף לדירה (או"ח שנה)

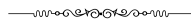
(כ"ג א') (ב) קרפף שהוא שבעים אמה ושירים על שבעים אמה ושירים, מקף גדר גבה עשרה טפחים, מטלטלין בתוכו אפלו אין בו שומרה (פרוש בית דירה שעושין לשומר השדה) ובית דירה. ואפלו ארכו ממזרח למערב פי שנים ברחבו שמצפון לדרום. יותר מכך (מפי שנים ברחבו, אפלו אמה אחת), אין מטלטלין בתוכו.

שטח שנזרע או נטע אם מבטל הקף לדירה

(כ"ג ב') קרפף יותר מבית סאתים שהקף לדירה - נטע רבו, מתר אפלו אינו נטוע שורות שורות. נזרע רבו, אפלו אין בזרוע סאתים, אסור. נזרע מעוטו, יש בזרוע יותר מסאתים, אסור. אין בו יותר מסאתים, מתר.

וקרפף פחות מסאתים, דינו כסאתים לענין זה שאסור להוציא ממנו לבית (כן דעת תוספות והרא"ש, וכן פסק השו"ע³).

ומספקא להו לתוספות ברחבה שאחורי הבתים, וחצר, אם זרעים שבהם מבטלים דירתו לענין זה שאם הזרוע יתר על בית סאתים שאוסר כל החצר והרחבה

1. וראה ב"נתיבי הלכה" כאן, בשם הראשונים, היכי מכשרין בפסי בראות פרוץ מרובה על העומד.
2. צ"ב מדוע לא נקט גם טעם דשכיחי גנבי. ולהלכה, ראה משנ"ב (שצחו, ס"ק לג) שכתב שהבורגנין אין נמדדים עמה במקום דשכיחי גנבי דגנבי להו או גשמים ששוטפין אותן, הלכך לא חשיבי מידי. אבל בעלמא נמדדים עמה.
3. או"ח שנה, ג.

להכניס ולהוציא מהם לבית, ואז לטלטל ארבע אמות בחצר אסור. ואם היו סאתים או אפלו פחות מסאתים, אז אסור להוציא מהזרוע לבית אפלו המועט זרוע. או שמה אין זרעים מבטלין אלא דירת קרפף ולא דירת חצר ורחבה (ודעת הרשב"א והריטב"א שדין חצר כדין קרפף, וזרעים מבטלים מחצותיו. וכן פסק השו"ע⁴).

פרץ אמה וגדרה פרץ אמה וגדרה (או"ח שח)

(כ"ד א') (ג) קרפף יותר מסאתים שלא הקף לדירה - פרץ אמה וגדרה (לדירה), ופרץ אמה וגדרה, עד שהעמידו (את התקון) על יתר מעשר, מתר (אף שלא פרץ עשר אמות כאחת, דסוף סוף פנים חדשות באו לכאן, וכאלו ההקף הישן הלה, וההקף החדש לדירה).

רחבה שאחורי הבתים (ואין פתח הבית פתוח לה, הריהי מקפת שלא לדירה, ויש בה יותר מבית סאתים), אין מטלטלין בה אלא בארבע אמות. ואם פתח בה פתח ולבסוף הקף, מתר, אפלו אית בה בי דרי (גון מאחורי הבית קדם הקף הרחבה⁵). אבל הקף ולבסוף פתח, לא.

מעוט הקף והכשרתו (או"ח שח)

(כ"ד ב') (ד) קרפף יותר מבית סאתים שהקף לדירה ונתמלא מים - אם ראויים לתשמיש (שהם נקיים), מתר, אפלו יש במקום העמק עשרה יותר מסאתים. אין ראויים לתשמיש, אסור, אפלו אין עמקים עשרה (כן דעת הרא"ש. ודעת רש"י ורשב"א, שכל שעמקים פחות מעשרה, אין מבטלים מקומם מדין קרקע, והרי הם כטיט בחצר. ורקק הוא זה, ואינו חולק רשות לעצמו. וכן פסק השו"ע⁶).

(כ"ה א') קרפף יותר מבית סאתים שלא הקף לדירה, ומעטו באילנות, לא הוי מעוט. בנה בו עמוד פחות משלשה, לא הוי מעוט. יותר מכך, הוי מעוט.

הרחיק מן הכתל שלשה ועשה מחצה להקיפו לדירה על ידה, מועיל. פחות משלשה אינו מועיל (כן פסקו הרמב"ם והרא"ש. וכן פסק השו"ע⁷. והראב"ד והר"ז פסקו בשני המקרים, בנה בו עמוד, והרחיק מן הכתל ועשה מחצה, לחמרא, דלא הוי מעוט עד דהוי ארבעה. והאור זרוע פסק בהם לקלא, שגם בפחות משלשה הוי מעוט).

טחו בטיט, אפלו אינו יכול לעמוד מאליו, מועיל (ודעת הראב"ד והר"ז שפסא אינו יכול

4. או"ח שח, והביה"ל דן אם זרעים מבטלים היקף עיר המוקפת חומה.

5. מהו דתימא אדעתא דבי דרי עבדיה לפתח, ולא על דעת להקיף שם רחבה, ולא יועיל אף כשפתח ולבסוף הוקף, קמ"ל. גמרא.

6. או"ח שח, יא.

7. או"ח שח, ה-ו.

לעמד בפני עצמו, אינו מעוט, וכן פסק השו"ע⁸.

עשה מחצה על גבי מחצה, אינו מועיל (כן פסקו רמב"ם ורא"ש. וכן פסק השו"ע⁹. ורבנו חננאל פסק שמועיל). נבלעו התחתונות, העליונות מתירות.

ותל יותר מבית סאתים ועשה מחצה על שפתו לדירה, מועיל.

ומחצה לפני מחצה שמועיל, אפלו לא עשה בפנימית אלא יתר מעשר אמות, הותר כל ההקף (כן דעת הרא"ש. וכן פסק השו"ע¹⁰. ודעת הריטב"א דבעינן שיהיה הכתל החדש כנגד כל הכתל הישן).

קרפף בית שלש שקרה בו בית סאה (או"ח שנח)

(כ"ה א') קרפף בית שלש סאין וקרה בו בית סאה (שעשה תקרה לבית סאה), מתר, אפלו הקרוי משפּע, אמרינן פי תקרה יורד וסותם (כן פסקו רבנו חננאל ורמב"ם. וכן פסק השו"ע¹¹. והראב"ד, רז"ה ואור זרוע, פסקו לחמרא, שפשהתקרה משפעת, נחשב יותר מבית סאתים).

(כ"ה ב') קרפף בית סאתים שנפרץ במלואו לחצר, וכן חצר שנפרץ לו במלואו¹², הקרפף אסור והחצר מתר (לפי הרמב"ם מדבר בקרפף יותר מבית סאתים. אכל רש"י ורשב"א פשוטו שמדבר בסגיא בקרפף בית סאתים מצמצם, שנפרץ במלואו לחצר. וכן פסק השו"ע¹³).

מחצת ההקף שנפלה ודין מחצה לצניעות ולנחת

(ה) קרפף יותר מבית סאתים שהקף שלא לשם דירה, ופתח בו פתח ועשה לפניו

8. או"ח שנח, ז. אמנם המשנ"ב כתב שיש להקל בעת הצורך. וביאר בשער הציון (אות ג) דבאמת כל האחרונים הקשו אמחבר שהשמיט לגמרי שיטת הרמב"ם והרא"ש דהקילו. וגם האור זרוע העתיק דברי הרמב"ם להקל. וכן פסק האליה רבה בשם המלבושי יום טוב וב"ח.

9. או"ח שנח, ח.

10. או"ח שנח, ו.

11. או"ח שנח, יב.

12. מה שכתוב כאן שגם החצר נפרצה במלואה, כן הגירסה גם בכת"י נ"י, וכן כתוב להדיא גם ברא"ש, וכן נקטו הטור ושו"ע (שנפרצו במלואם זה לזה), ואם כן תמוה מדוע החצר מותרת, הרי פרוצה במלואה לקרפף שנאסר! ובאמת מתבאר בדברי הראשונים, דמייירי שהחצר רחבה מהקרפף, ונשארו גיפופי, וגם מייירי שפרצת החצר אינה יותר מעשר אמות (שביותר מעשר, אפילו אם נשארו גיפופי, שניהם אסורים, דשוב לא מקרי פתח, אלא פרצה). ראה משנ"ב (שנח, יג, ס"ק צד). ודלא כהב"ח דסבר דבחדא סגי.

13. או"ח שנח, יג. ובביה"ל (ד"ה שמקום המחיצה מייטרו) כתב דצע"ג, שהרי סתם כתלים של חצר וקרפף אינם עבים אמה, ואם כן לפי פסק הרא"ש (בסוגיא דזרוע רובו, ס"ב ב) דכל שאינו יתר על בית סאתים אמה לא מקרי יתר על בית סאתים, אם כן אמאי אמרינן הכא דמייטרו?! ובאמת מוכח מסוגיא זו ומכל המפרשים ראשונים שסתמו בזה דלא צריך אמה, וצ"ע.

מחצה עשרה והתר על ידה ונפלה מחצה אחרונה, אינו נתר על ידי הראשונה.
 (כ"ו א') (ו) מחצה העשויה לצניעות ולנחת, הויא מחצה להתיר הטלטול, ולא הויא מחצה לעשות ההקף מקף לדירה.

אחד מבני חצר ששכח ולא ערב ובטל רשות חצרו

(כ"ו ב') (ז) אחד מבני חצר ששכח ולא ערב ובטל רשות חצרו סתם, לא בטל רשות ביתו, אלא אם כן גלה בדעתו לבטלו. וכן אם דר עם חמשה, ובטל לאחד מהם סתם, לא בטל לאחרים.

פרק ג

בכל מערבין

(במה מערבים (או"ח שפן)

(כ"ו ב') (א) בכל האכלין מערבין (תחומין¹) ומשתתפין (המבואות), ומצטרפין אפלו ארבעה וחמשה (מיני מאכל שונים) למזון שתי סעודות (דעת הרמב"ם ותוספות שגם בשתופי מבואות מצטרפים מיני אכלים. וכן פסק השו"ע². ודעת הראב"ד שלא נאמר שמצטרפים אלא בערובי תחומין דוקא).

(כ"ח א') חוץ מגדגדניות שהקשו לזרע, ותבלין (כן דעת רא"ש ורשב"א דתבלין אין מערבין בו. אבל הרמב"ם כתב שמערבים בו. והשו"ע³ סתם כהרא"ש. ובשם יש אומרים כתב כהרמב"ם), ופולין יבשין וחטים ושערים ועלי בצלים שלא גדלו ארץ זרת. ולא במים לבדן ולא במלח לבדן. אבל מערבים יחד (מים ומלח), שרו.

(כ"ט ב') וכל דבר שהוא לפתן, שעורו כדי לאכל בו מזון שתי סעודות (לפת בו פת הנאכל לשתי סעודות). וכל שאינו לפתן, כדי לאכל ממנו שתי סעודות (שיהיו כל שתי הסעודות ממנו).

ובשר חי לא הוי לפתן. אבל בשר צלי הוי לפתן (הרשב"א פרש בשר חי ממש, וכגון שהוא מלוח שאינו נאכל מחמת מלחו⁴; דאי לא, אין דרך לסעד בו. וכן פרשו בירושלמי. ובשר צלי, הינו צלי ולא צלי; דאלו צלי ממש דכלי עלמא כדי לאכל בו. והריטב"א כתב פרוש נוסף, בשר חי, צלי ולא צלי⁵. ובשר צלי, צלי גמור). ויין מבשל חשוב לפתן. ושאינו מבשל שעורו שתי רביעיות. ומערבין בשתי ביצים חיות.

(ל' א') (ב) שבועה שלא אכל כפר זו, או שלא אהנה ממנה, מערבין לו בה. קונם אכילתה או הנאתה עלי, אין מערבין לו בה (כן דעת הרשב"ם ורא"ש, שהחלוק הוא בין לשון

1. אבל עירובי חצרות הוא דווקא בפת לכולי עלמא, כדאמרין פרק הדר (ע"א ב'). ורש"י כתב בין עירובי תחומין בין עירובי חצרות (וכ"כ בפסקי רי"ד ובפירוש ריבב"ן), ותמהו עליו הראשונים.
2. או"ח שפן ד. ובטעם המחלוקת, ראה מש"כ ב"נתיבי הלכה" סו"פ שביעי, פ' ב', סוגית שיעור העירוב.
3. או"ח שפן ה.
4. וע"י המליחה נתרכך ונעשה ראוי לאכילה קצת (ביאור הלכה, שפן ד"ה ובשר חי).
5. כדאמרין סנהדרין ע' א', גבי בן סורר ומורה, בשר חי - בשיל ולא בשיל.

קונם ללשון שבועה⁶. ודעת הרמב"ם והרשב"א, שבין בלשון קונם בין בלשון שבועה, בין אסר אכילה בין הנאה, מערבין לו בה. והשו"ע סתם כהרמב"ם. ובשם יש אומרים כתב כרשב"ם ורא"ש⁷.

(ל"א א') אין מערבין לכהן בבית הקברות (כו דעת רמב"ם ורא"ש. וכן פסק השו"ע⁸. ודעת הרשב"א שאפילו בבית הקברות קנה ערוב), ומערבין לישראל בתרומה וחלה, ולנזיר בגין⁹. ואין מערבין בטבל והקדש שלא נפדה.

שליחת ערוב ביד קטן ומי שאינו מודה בערוב (או"ח תט)

(ל"א ב') (ג) השולח ערוב ביד קטן - בערובי תחומין לא הוי ערוב. ובערובי חצרות, הוי ערוב¹⁰.

(ל"ב א') השולח ערובו ביד מי שאינו מודה בערוב ואמר לאחר לקבלו ממנו ורואה שהולכו, אפילו לא ראה שקבלו ממנו, הוי ערוב. דחזקה שליח עושה שליחותו, אפילו באסור דאורייתא, וכגון שיש מכשול למשלח אם לא יעשה השליח שליחותו (כן דעת הר"י, ר"ש ורא"ש. ודעת הרמב"ם ורבנו תם שרק בשל סופרים חזקה שליח עושה שליחותו. אבל בשל תורה, אין חזקה שליח עושה שליחותו. והשו"ע סתם כדעת רמב"ם ורבנו תם. והרמ"א בשם יש אומרים כתב כדעת ר"י ורא"ש¹¹).

מקום הנחת הערוב (או"ח תט)

(ל"ב ב') (ד) הנותן את ערובו באילן העומד ברשות הרבים או ברשות היחיד, והוא

6. אפיק למילתיה בלשון שבועה אפילו אמר שבועה שלא אהנה מכר זו מערבין לו בה דמצות לאו ליהנות ניתנו. ואם אפיק למילתיה בלשון קונם אפילו אמר קונם אכילת ככר זו עלי אין מערבין לו בה גזירה אטו אמר ככר זו הקדש. משום דסתם קונם דומה להקדש דשניהם אוכל נאסר על האדם. רא"ש.
7. או"ח שפוח. על פי ביאור הגר"א שכתב שטעות סופר יש בדברי השו"ע, עיי"ש.
8. או"ח תט, א. אמנם כתב בביה"ל (ד"ה אינו), דכד מעיינינן מצינו כמה פוסקים דמקילין בישראל משום דסבירא להו כר' יהודה דלא חשיב זה לאיסור הנאה, והם הר"מ מרוטנבורג, והרא"ש שהביאו, וכן פסק הטור, וכן הוא דעת הרשב"א ורבינו יהונתן, וכן פסק האגודה. וכתב הביה"ל בשם הקרבן נתנאל, דבשעת הדחק יכול לסמוך עליהם להקל.
9. כחכמים הסוברים שאוכל הראוי לאחרים מערבים בו. מכל מקום אין מערבים לכהן בבית הקברות, שגם הם מודים שבעל העירוב צריך שיהיה ראוי להגיע למקום עירובו. שכל שהוא במקום אחד ועירובו במקום אחר דברי הכל אין עירובו עירוב. על פי הרא"ש.
10. פירש רש"י דעירובי חצרות ערובי רשותיהו בעלמא הוא, הלכך ממילא מיערב. ואף על גב דאין מעשה הקטן כלום, לא איכפת לן, כדתנן לקמן (עירובין ע"א א) בעל הבית שהיה שותף עם שכיניו אין צריך לערב; אבל עירובי תחומין, אקנויי שביתה הוא, וקטן לא אלים למיקני. ותוספות (ד"ה כאן) הקשו עליו ופירשו דעירובי תחומין הואיל ואסמכוה אקרא, חמירי ולא הימנהו רבנן. ולא הוי עירוב אם לא בעומד ורואהו.
11. יו"ד שלא, לד. וכן ביאר בשער הציון (או"ח תט, אות מד-מה). אמנם ראה ביאור הגר"א (יו"ד שלא, לד) שתמה טובא על הגהת הרמ"א.

זָקוּף, בֵּין נִתְּנוּ לְמַעֲלָה אוֹ לְמַטָּה, בֵּין נִתְּכָנוּ לְשִׁבְתָּ לְמַעֲלָה אוֹ לְמַטָּה, הֵיוּ עֲרוּב, וְאֶפְלוּ הוּא חוּץ לְעִבּוּרָה שֶׁל עִיר.

הָיָה חוּץ לְעִבּוּרָה שֶׁל עִיר וּבְרִשּׁוֹת הָרִבִּים, וְנוֹפוֹ נוֹטָה חוּץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת, וְהָדָר זָקָף וְנִתְּנוּ שָׁם עַל הַזְקִיפָה, וְנִתְּכָנוּ לְשִׁבְתָּ בְּעֶקְרוֹ וְרִבִּים מְכַתְּפִים עַל נְטִיית הַנוֹף וְהוּא גְבֵהָ תִשְׁעָה טְפָחִים, נִתְּנוּ לְמַעֲלָה מִעֲשָׂרָה לֹא הֵיוּ עֲרוּב. לְמַטָּה מִעֲשָׂרָה, הֵיוּ עֲרוּב.¹²

(ל"ג ב') נִתְּנוּ עַל גִּבֵּי קוֹרָה, אֶפְלוּ גְבֵהָ עֲשָׂרָה וְאַיִנָּה רַחֲבָה אַרְבָּעָה הֵיוּ עֲרוּב (כּוֹ דַּעַת הַר"מ מְרוֹטְנִבּוּרְג וְהָרָא"ש). וְדַעַת הַרְשֵׁב"א שֶׁבִּתּוֹף עֲשָׂרָה טְפָחִים אִף עַל פִּי שְׁאִינוּ רַחֲב אַרְבָּעָה עֲרוּב עֲרוּב. אֲבָל מִעַל עֲשָׂרָה טְפָחִים צָרִיךְ לְהִנְיָחוֹ בְּמָקוֹם רַחֲב אַרְבָּעָה. וְהָרִי"ף וְרַמְבַּ"ם לֹא הִזְכִּירוּ תִּנְיָא זֶה¹³).

נִתְּנוּ בְּבוֹר הָעוֹמֵד בְּרִשּׁוֹת הַיָּחִיד אוֹ בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים, נִתְּכָנוּ לְשִׁבְתָּ לְמַטָּה אוֹ לְמַעֲלָה תּוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת לְשִׁפְתּוֹ, הֵיוּ עֲרוּב. חוּץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים, לֹא הֵיוּ עֲרוּב. בְּרִשּׁוֹת הַיָּחִיד אוֹ בְּכִרְמְלִית, הֵיוּ עֲרוּב (שֶׁהֲלָכָה כְּרַבִּי, דָּכַל דָּבָר שֶׁהוּא מְשׁוּם שִׁבְתָּ לֹא גָזְרוּ עָלָיו בֵּין הַשְּׁמִשּׁוֹת בְּמָקוֹם מְצוּה).

(ל"ד ב') נִתְּנוּ בְּקִנָּה - אִם הָיָה תָלוּשׁ וְנָעוּץ, אֶפְלוּ גְבֵהָ מֵאַה אִמָּה הֵיוּ עֲרוּב. הָיָה מְחַבֵּר, לֹא הֵיוּ עֲרוּב (דָּאף דְּקִימָא לֹן כְּרַבִּי, שֶׁדָּבָר שֶׁהוּא מְשׁוּם שִׁבְתָּ לֹא גָזְרוּ בֵּין הַשְּׁמִשּׁוֹת בְּמָקוֹם מְצוּה, מוֹדָה רַבִּי בְּשִׁבְתָּ כִּי הָיָה שְׁאֶסּוֹר, שְׁמָא יִקְטֹם, שְׁאֶסּוֹר סְקִילָה הוּא¹⁴).

(ל"ד ב') (ה) נִתְּנוּ בְּמִגְדָּל וְנָעַל בְּפִנְיָו, וְאֶבֶד הַמִּפְתָּח - אִם הוּא שֶׁל לְבָנִים מְסֻדָּרִים זֶה עַל זֶה בְּלֹא בִנְיָן, וּבִיּוֹם טוֹב, הֵיוּ עֲרוּב. אֲבָל בְּשִׁבְתָּ (אִף בְּלָבָנִים שְׁאִינָם מְחַבְּרִים בְּטִיט), אוֹ

12. ביאור הדברים בקצרה, על פי מסקנת הגמרא: כשהאילן ברשות היחיד, קיימא לן רשות היחיד עולה עד לרקיע, ובכל מקום שנתן העירוב באילן מהני. וכן כשהאילן ברשות הרבים, בעיבורה של עיר קיימא לן דמתא כמאן דמליא דמייא. וגם מחוץ לעיבורה של עיר, קיי"ל כרבא דאמר הנותן עירובו יש לו ארבע אמות, והויא לה רשות היחיד, ורשות היחיד עולה עד לרקיע. גם במקרה שענפיו נוטים חוץ לארבע אמות מעיקרו, והתכוין לשבות בעיקרו של אילן, ונתן העירוב באילן מתחת לעשרה היו עירובו בכרמלית, ובין השמשות לא גזרו. ורק כשנתן העירוב מעל עשרה, ונמצא העירוב ברשות היחיד, ורבים מכתפים על נטיית הנוף (ובזה נחשב הנוף רשות הרבים), אין דרך להביא העירוב אליו (כששבות בעיקרו של אילן, ברשות היחיד), בלי לעבור על איסור תורה, ולא היו עירוב.

13. ולהלכה, הטור (או"ח תט) כתב שאין צריך שיהיה רחב ארבעה, כדעת הר"מ מרוטנבורג והרא"ש. וכתב הב"י (או"ח תט, ג) שכן נראה שהוא דעת כל הפוסקים שלא הזכירוהו דר' יהודה. וכן פסק המשנ"ב (תט, ג, ס"ק יד, ושער הציון, אות טז).

14. דעת רש"י דבקנה רך קרוב לודאי שיקטום, ואסור (ואם רך כירק שלא נתקשה עדיין, כירק חשיב ואין עליו שם אילן). ורבינו חננאל וריטב"א פירשו להיפך, דהאיסור הוא דוקא בקנים קשים, משום דקנה דק הוא ואתי לשברו כשיבוא ליטול ממנו עירובו. וברך שרי דיכול לנטותו. והשו"ע (או"ח תט, ג) פסק כרש"י. והביה"ל (ד"ה שהם) כתב שהאחרונים פקפקו בהכרעת השו"ע (עיי' ב"ח), והביא פירוש הר"ח והריטב"א.

ביום טוב והוא של בנין, אינו ערוב (כן פסק הרא"ש¹⁵). ודעת תוספות ורשב"א, דאינו אסור אלא במגדל של בנין שיש מלאכה גמורה בסתירתו¹⁶. וכן פסק השו"ע¹⁷.

(ל"ה א') ואם הוא של עץ, והמנעול קשור בחבל ונפסק על ידי סכין, הוי ערוב. אבל מנעול של עץ או מתכת, אסור לשבר אף בכלים, דבנין גמור שיהא אף בכלים, אם לא היו ממוסלקי¹⁸, דאז לא שיהא בהו בנין.

ואם נמצא המפתח ביום טוב, בין בעיר בין בשדה, הוי ערוב (שביום טוב מתיר להכניס אפילו מרשות הרבים לרשות היחיד לצורך היום). בשבת - בעיר הוי ערוב (דיכול להביאו דרך גגות חצרות וקרפפות כרבי שמעון), בשדה לא הוי ערוב¹⁹ (כן פסק הרא"ש. אבל השו"ע השמיט כל הסגיא, שהוא הכל אלא דרבנן הסוברים גזרו על שבת בין השמשות, ודלא כרבי²⁰).

נתגלגל הערוב ממקומו ארבע אמות עד שיצא חוץ לתחום - מבעוד יום, אינו ערוב. משחשכה, או ספק מבעוד יום אם לאו, הוי ערוב.

התניה על הערוב

(ל"ו ב') (ו) מתנה אדם על ערובו אם באו נכרים מן המזרח, ערובי למערב, למערב, ערובי למזרח וכו' דקימא לן יש בררה.

דין ערובי תחומין ביום טוב שחל להיות סמוך לשבת (או"ח תטז)

(ל"ח א') (ז) הלכתא - יום טוב ושבת שתי קדשות הן. הלכה, יום טוב הסמוך לשבת, בין מלפניה בין מלאחריה, יכול לערב בראשון למזרח ובשני למערב, ובלבד שיניח הערוב לסוף אלה לזמן ולסוף אלה לזמן, לזמן שיהא לזמן אלו מבעוד יום.

15. וביאר הריטב"א, דשבות כזה שדומה לסתירה של בנין שהיא מלאכה גמורה, לא התיר רבי.

16. דסוגיין דאוסר בשבת אף במגדל של לבנים סדורות בלא טיח טיט, דאין בו אלא שבות, דלא כרבי; דלרבי דכל דבר שהוא משום שבות לא גזרו בין השמשות, אינו אסור אלא במגדל של בנין שיש מלאכה גמורה בסתירתו.

17. או"ח שצדג, וכן מבואר מדברי הרמב"ם שהשמיט סוגיא האוסרת אף במגדל של לבנים סדורות בלא טיח טיט, דאין בו אלא שבות, דמפרש דאתיא הסוגיא דלא כרבי. ביה"ל (ד"ה מלאכה).

18. חבית של חתיכות מחוברות בשרף, שהוא כלי רעוע. ראה עוד בקיצור פסקי רא"ש, על מסכת שבת, פרק כב, חבית, סימן ו.

19. הגמרא מבארת שרבי אליעזר סובר כרבנן, במשנה צ"ה א', בענין המוצא תפילין ברשות הרבים בשבת, הסוברים שאסור לתת התפילין לחברו וחברו לחברו להכניסם על ידי זה לרשות היחיד. ובנידון שלנו, אסור להביא המפתח למגדל.

20. וכמו שכתבו תוספות (ל"ד ב', ד"ה והאמר) שהסוגיא היא אליבא דרבנן. ביאור הגר"א (או"ח שצדג, ס"ק ח).

(ל"ח ב') ואם ערב בראשון ברגליו, מערב בשני ברגליו, שהולך לסוף התחום וקונה שביתה ואינו אומר כלום. ואם ערב בראשון בפת, מערב בשני באותה פת או ברגליו. אבל אם ערב בראשון ברגליו, אין מערב בשני בפת (שאין מערבין בתחלה בפת מיום טוב לשבת, משום הכנה).

(ל"ט א') (ח) שני ימים טובים של ראש השנה, חשיבי קדשה אחת לאסור בזה ביצה שנוקדה בזה. ושאר ימים טובים של גליות, חשיבי כשתי קדשות.

דין דברים הבאים ביום טוב מחוץ לתחום (או"ח תקטו)

(ל"ט ב') (ט) הבא מחוץ לתחום בשביל ישראל זה, מתר לישראל אחר.

והנחתך מן המחקר, אסור לכל עד כדי שיעשו. לרבנו תם עד מוצאי יום טוב (שני. וכן דעת בה"ג ור"י). ולרש"י ז"ל, מתר בלילי יום טוב שני בכדי שיעשו²¹ (כן שטת רב הפוסקים. וכן פסק השו"ע²². והרמ"א בשם ויש מחמירין כתב כדעת רבנו תם²³, ושכן נוהגין²⁴).

(מ' ב') אין מזכירין של ראש חדש בראש השנה, דזכרון אחד עולה לכאן ולכאן.

(י) אומרים זמן בראש השנה וביום הכפורים. ואומר אכלו בשוק, שאינו צריך כוס. ואומר זמן בליל שני של ראש השנה (כן דעת רש"י ועוד. והגאונים כתבו שאין לומר זמן בשני²⁵).

ועל פרי חדש אומר זמן כשאכלו תחלה (כן כתב הרא"ש על סמך מנהג העולם. ודעת רש"י הרמב"ם והרשב"א שכשרואה אותו מברך שהחינו. וכן פסק השו"ע, אלא שכתב שנהגו שלא לברך עד שעת אכילה²⁶).

21. וביארו תוספות (עירובין ל"ט ב', ד"ה אי משכחת) שלדעת רש"י הטעם שאסור לכל, כדי שלא יהנה ממלאכת יום טוב. ולפי טעם זה, ודאי יש להתיר במוצאי יום טוב ראשון, דמה נפשך לא ייהנה ממלאכת יום טוב. ולדעת בה"ג ודעימיה, טעם האיסור כדי שלא יאמר ישראל לנכרי לעשות עבורו מלאכה ביום טוב, ואם נתיר ליהנות במוצאי יום טוב ראשון, עדיין יש לחוש שיאמר לנכרי לעשות עבורו.

22. או"ח תקטו, א.

23. אכן יש אומרים דיש קולא גם כן לדעה זו, דלדידהו אינו אסור כל יום שני אלא לאותו ישראל שהובא בשבילו, אבל לשאר ישראל מותר מיד בערב יום ראשון ואין צריך להמתין אף בכדי שיעשו (הם הרא"ש ורבנו ירוחם בהלכות יום טוב בנתיב ד' חלק ד'. אמנם ראה בשער הציון מה שנשאר בצ"ע בדבריהם).

24. וזה לשונו: ונוהגין להחמיר אם אינו צורך יום טוב לצורך אורחים ובכי האי גוונא, דאז נוהגין להקל לאחרים שלא הובא בשבילן. עכ"ל. ובביה"ל (ד"ה ויש מחמירין) כתב שהיות שרוב הראשונים פסקו כדעת רש"י, על כן במקום שיש עוד צדדים להתיר נראה לכאורה דיש לסמוך להקל כשיטת רש"י, עיי"ש.

25. וכתב הרא"ש: וטוב שיקח אדם פרי חדש ויניחנו לפניו ויברך שהחינו ויהיה דעתו על הפרי ויצא ידי ספק. וכן היה אומר רבינו מאיר (מרוטנבורג) ז"ל. וכן פסק השו"ע (או"ח תרב).

26. או"ח רכה, ג. וכתב הרמ"א שמי שבירך בשעת ראייה לא הפסיד. ובהנהגות הגר"א המובאות בספר 'מעשה רב' (הלכות ברכות, אות עה) כתב: שהחינו על פרי חדש, מברך בשעת הראיה.

פרק ד

מי שהוציא אוהו

דין מי שיצא מחוץ לתחומו בשבת (או"ח תה-תו)

(מ"א ב') (א) מי שהוציא אוהו נכרים או רוח רעה, אין לו אלא ד' אמות. החזירוהו, כאלו לא יצא. נתנוהו בדיר ובסהר, או שהפליגה ספינתו חוץ לתחום, מהלך את כלה (כּו) דעת הרי"ף והרמב"ם. וכן פסק השו"ע¹. ודעת רבנו חננאל, שרק בספינה מהלך את כלה. אבל בדיר וסהר אין לו אלא ארבע אמות).

הולכיהו נכרים לעיר אחרת, וכו', מהלך את כלה: דעת רש"י, דלא חשיב כארבע אמות להלך את כלה, אלא אם כן מקפת מחצות (דומיא דדיר וסהר). וכתב הרא"ש דנראה דבעי נמי הקף לדירה, ישוב ולבסוף הקף. וכן דעת רב הראשונים. ודעת הרמב"ן שכל עיר שבעולם, אפלו אינה מקפת מחצות, הרי היא כארבע אמות (ומהלך כל העיר ועבורה. ורק אם נתנוהו בעבורה, אין לו אלא ארבע אמות). וכן כתב בשם רבנו תם. וכן דעת ריא"ז, רבנו יואל והר"ן². והשו"ע פסק כרש"י והרא"ש³.

יצא לדעת והחזירוהו, אין לו אלא ד' אמות. וכל שכן אם יצא וחזר לדעת. ומיהו, כל העיר (ששבת בה מבעוד יום⁴) היא לו כארבע אמות.

מי שהוציא אוהו, שאין לו אלא ארבע אמות, והצרך לפנות, יכול לצאת מהם עד שימצא מקום צנוע. לא מצא עד שנכנס לתחומו, מתר. ואם מצא קדם, יפנה שם ויתרחק ממקום שנפנה עד שיכלה הריח, ושם יש לו ארבע אמות. ואם בהתרחקו מן הריח נכנס לתחומו, מתר.

דעת רבנו חננאל דהא דהצרך לנקביו, כגון השתנת מים והוצאת רעי. ודעת ה"ר יהודה ברצלוני שהוא הוצאת רעי בלחוד. וכן כתב הרא"ש דהכי מוכח בקלי גמרא. והשו"ע⁵ בשם יש אומרים כתב כרבנו חננאל, ובשם יש אומרים כתב כהרא"ש.

1. או"ח תה, ו.
2. אלא שכתב הר"ן, שכל מה שהעיר נידונת כארבע אמות, ומותר להלך בכולה, היינו דווקא בתוך העיר, ולא מחוצה לה (גם לא בתוך עיבורה של עיר).
3. או"ח תה, ו. ובביה"ל (תה, ו. ד"ה מוקפת חומה) האריך בזה, וסיים: ומכל מקום אפשר שבשעת הדחק יש לסמוך להקל כדעת הרמב"ן וסיעתו אפילו בלא היקף מחיצות, מאחר דמלתא דרבנן הוא.
4. והרמ"א (או"ח תה, ח) הוסיף תנאי: שתהא מוקפת מחיצות לדירה. וראה ביה"ל (ד"ה אם החזירוהו).
5. או"ח תו, א. וכתב המשנ"ב (ס"ק ט) שיש להחמיר כסברת הרא"ש. וכתב (שער הציון, אות ה), שכן נוטה דעת הגר"א.

(מ"ב א') (ב) פירות שִׁצְאוּ חוץ לַתְּחוּם וְחָזְרוּ, אֶפְלוּ בְּמִזִּיד מִתְּרִין לַכֶּתֶחְלָה. הוֹצִיָּאן בְּשׁוּגֵג (וְלֹא חָזְרוּ לַתְּחוּם), מִתְּרִין (כֹּן דַּעַת הָרָא"שׁ. וְכֹן פֶּסֶק הַשּׁו"ע⁶). וְדַעַת הָרֶשֶׁב"א וּמִרְדְּכִי, שֶׁכִּשְׁלֹא חָזְרוּ, אֶפְלוּ בְּשׁוּגֵג אֲסוּרִים. בְּמִזִּיד, אֲסוּרִים אֶפְלוּ לְמִי שֶׁלֹּא הוֹצִיָּאן (כֹּן דַּעַת הָרֶשֶׁב"א וְהָרָא"שׁ. וְדַעַת הַמֶּרְדְּכִי בְּשֵׁם ר"מ מְרוֹטְנֶבוֹרֵג שֶׁלֹּא אֲסוּר אֵלֶּא לְמוֹצִיָּאֵם. אֲבָל יִשְׂרָאֵל אַחֵר, מִתֵּר. וְהַשּׁו"ע⁷ סֵתֵם כְּהָרָא"שׁ. וּבְשֵׁם יֵשׁ מִתְּרִים כְּתֵב כְּהַמֶּרְדְּכִי).

הִיָּה מְהֵלֶךְ בְּבִקְעָה וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ תְּחוּם שַׁבָּת (או"ח שצז)

הִיָּה מְהֵלֶךְ בְּבִקְעָה וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ תְּחוּם שַׁבָּת, מְהֵלֶךְ אֲלֵפִים פְּסִיעוֹת בִּינוֹנוֹיֹת, וְזֶה תְּחוּם שַׁבָּת.

בִּקְעָה שֶׁהִקִּיפוּהָ נְכָרִים מַחְצוֹת בְּשַׁבָּת (או"ח תג)

שַׁבָּת בְּבִקְעָה וְהִקִּיפוּהָ נְכָרִים מַחְצוֹת לְדִירָה בְּשַׁבָּת, מְהֵלֶךְ בָּהּ אֲלֵפִים אַמָּה, וּמִטְּלָטֵל בְּכָלָה עַל יְדֵי זְרִיקָה (דַּעַת רִש"י, שֶׁבְּאֲלֵפִים מִטְּלָטֵל אֶפְלוּ כִּי אוֹרְחָה. אֲמָנָם תּוֹסֵפוֹת כְּתִבּוּ בְּשֵׁם ר"י שֶׁאֵף בְּתוֹךְ אֲלֵפִים מִטְּלָטֵל עַל יְדֵי זְרִיקָה. אֲבָל כִּי אוֹרְחָה אֵינוֹ מִטְּלָטֵל אֵלֶּא אֲרֻבַּע אַמּוֹת. דִּלְעָנִין טְלָטוּל כִּי אוֹרְחָה נִפְרָצָה לְמָקוֹם הָאֲסוּר לָהּ. וְכֹן פֶּסֶק הָרַמ"א⁸).

כְּנִיסָה וְהַפְלָגָה בְּסִפִּינָה בְּשַׁבָּת (או"ח רמח)

(מ"ג א') (ג) רֶשֶׁב"ם הִתִּיר לְכַנֵּס בְּסִפִּינָה בְּשַׁבָּת, אֵף עַל פִּי שְׂמִפְלָגַת בְּשַׁבָּת. וְר"י אוֹסֵר לְכַנֵּס בָּהּ (בְּשַׁבָּת) אֶפְלוּ לִילֵךְ בְּתוֹךְ הַתְּחוּם, וְאֶפְלוּ הַדְּלִיק בָּהּ נֵרוֹת מֵאֲתָמוּל וְקִנָּה בָּהּ שְׁבִיתָהּ. אֲבָל מְעַרֵב שַׁבָּת מִתֵּר לְכַנֵּס בָּהּ (וְכֹן פֶּסֶק הַשּׁו"ע⁹).

וְאֲסוּר לִישֹׁב בְּשַׁבָּת עַל גְּבִי קֶרוֹן שֶׁבִּהְמָה מְנַהֶגֶת אוֹתוֹ (אֶפְלוּ הִבְהֵמָה שֶׁל גּוֹי, דְּאֲסוּר לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּבַעַלֵי חַיִּים, שֶׁמָּא יַחְתֹּךְ זְמוּרָה, וְגַבִּי כְּלָאִים תִּנָּן¹⁰: הַיּוֹשֵׁב בְּקֶרוֹן סוֹפֵג אֶת הָאֲרֻבָּעִים כְּאֵלוֹ רוֹכֵב עַל הִבְהֵמָה).

—•••••—

6. או"ח תה, ט.

7. או"ח תה, ט.

8. או"ח תג, א. אבל בביאור הגר"א חלק עליו וכתב: אבל רש"י חולק על זה, וכו', וכן מלשון הרא"ש והטור שסתמו משמע כפירוש רש"י. וכן עיקר! עיי"ש. וכן כתב המשנ"ב (ס"ק ט).

9. או"ח רמח, ג. והשו"ע הוסיף דהיכא דמותר להפליג מערב שבת (כגון שהספינה מהלכת בנהרות הנובעים, שאין בזה משום צער וביטול עונג שבת, ולמעלה מעשרה, שאין בזה משום איסור יציאה חוץ לתחום, והישראל לא יצטרך לעשות מלאכה בשבת, שאין בזה משום מתנה לבטל שבת על ידי מלאכה), מותר להיכנס בה מערב שבת ולקנות בה שביתה (היינו שישב שם כל בין השמשות עד שתחשך), גם כשיודע שהספינה תפליג בשבת (שעל ידי זה שקנה בה שביתה, הוי ליה הספינה כביתו ואינו נראה כשט כשנכנס בה בשבת. משנ"ב ס"ק כב). אמנם הגר"א (ס"ק יא) כתב: ולהלכה נראה דאסור!

10. מסכת כלאים (תג).

תחומין מעל עשרה (או"ח תד)

יש תחומין למעלה מעשרה (והרמב"ם כתב שהוא ספק, ובאר, שכל מה שיהיה מן התחומין מן התורה, ספקו להחמיר; ומה שהוא מדבריהם, ספקו להקל. וכן פסק השו"ע¹⁴).

מחצה מבני אדם (או"ח שסב)

(מ"ג ב') (ד) מי שיצא שלא לדעת, מתר לעשות לו מחצה של בני אדם עד התחום שיכנס. והוא, שלא ידעו אותם שעושים בהם מחצה שלדעת כן נקראו (והרמב"ם פסק שאם נעשית על ידי האדם הרוצה להשתמש במחצה זו, אף על פי שהעומד לא ידע, אסורה; אלא יעמיד אותם אחר שלא לדעתו. והשו"ע כתב בשם יש מי שאומר כהרמב"ם^{12, 13}).

מי הם שיכולים לילך חוץ לתחום (או"ח תז)

(מ"ד ב') מי שיצא ברשות ואמרו לו כבר נעשה המעשה (שלשמו יצא), יש לו אלפים אמה לכל רוח. ואם היו אותן אלפים מבבלעים בתוך תחום עירו, כאילו לא יצא.

(מ"ה א') (ה) כל היוצא להציל - אם יד ישראל תקיפה, אין לו אלא אלפים. ואם יד הגוים תקיפה, חוזרים למקומן. וכשחוזרים למקומן, חוזרים בכלי זינן למקומן.

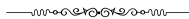
(ו) גוים שצרו על עירות של ישראל, על עסקי ממון אין מחללין עליהן את השבת. על עסקי נפשות, מחללין. ובגיר הסמוכה לספר, אפלו לא באו אלא על עסקי תבן וקש, מחללין.

מי שישב בדרך ולא ידע אם הוא בתחום (או"ח ת)

מי שישב בדרך והוא סמוך לעיר, ולא ידע, הרי הוא כאנשי העיר.

מי שישן בדרך וחשכה לו (או"ח תא)

(ז) מי שישן בדרך ולא ידע עד שחשכה, יש לו אלפים אמה לכל רוח (כיון דנעור קנה

11. או"ח תד, א.

12. או"ח שסב, ז. אמנם המשנ"ב (ס"ק מג) כתב: והרשב"א חולק על זה, ודעתו שגם הוא בעצמו מותר להעמידם, ואין קפידא רק על האנשים בעצמן שעומדין למחיצה שלא ידעו שהועמדו לזה. ועיין באליה רבה שכתב שכן הוא גם כן משמעות שארי פוסקים, וכן עיקר.

13. והרמ"א הוסיף: ואין לעשות מחיצה של בני אדם, רק בשעת הצורך ובשעת הדחק. ואם שכח דבר אחד ברשות הרבים, יותר עדיף להוליך שם תינוקות שיביאו הדבר בלא מחיצה, מלעשות מחיצה של בני אדם ושיביאנו גדול. ומקורו מגמרא ביבמות, ק"ד א'. וכתב במשנ"ב (ס"ק מד): והוא שאין התינוק יודע שחפץ זה הוא של אביו, ולהנאת עצמו הוא מתכוין בהבאתו אותו, שסבור שמצא חפץ ברשות הרבים.

שביתה, ישן נמי קנה). ומיהו חפצי הפקר אין קונים שביתה, אלא הרי הן כרגלי הזוכה.

כללי פסיקה

(מ"ו א') (ח) קימא לן דתחומין דרבנן, והלכתא כדברי המקל בערוב, ואפלו יחיד כנגד רבים, בין בערובי חצרות בין בערובי תחומין, בין בשירי ערוב ובתחלתו.

הלכה כמקל בערובין - האם גם במחלקת אמוראים: דעת הראב"ד, הר"מ מרוטנבורג והרשב"א, דדוקא במחלקת תנאים נאמר, ולא במחלקת אמוראים. ודעת ריטב"א בשם הגאונים, רבנו חננאל, ובעל המאור, שאפלו בדברי אמוראים. וכן דעת השו"ע¹⁴.

הלכה כמקל בערובין - האם גם במחצות: דעת הר"מ מרוטנבורג, הרשב"א, הריטב"א והריב"ש, דדוקא בערוב אמרו ולא במחצות. ודעת רבנו חננאל, הרא"ש, הגהות מיומניות והמרדכי, שגם במחצות אמרו.

(מ"ו ב') (ט) כלל פסקי הלכות: הלכתא כרבי עקיבא מחברו. כרבי יוסי מחבריו. כרבי מחברו. ורבי יהודה ורבי יוסי, הלכה כרבי יוסי. ורבי מאיר ורבי יהודה, הלכה כרבי יהודה. רבי יוסי ורבי שמעון, הלכה כרבי יוסי. רבי יהודה ורבי שמעון, הלכה כרבי יהודה.

הלכתא כהני כללי בר מהיכא דאתמר בהדיא לשנויי מהני כללי.

חפצי נכרי אם קונים שביתה (או"ח תא)

(מ"ז ב') (י) חפצי הגוי קונים שביתה במקומן. ואם הביאם הגוי לעיר, כל העיר להן כארבע אמות. ובלבד שתהא מקפת לדירה (כן דעת הרא"ש). וכן פסק השו"ע¹⁵. ודעת הרמב"ן וריא"ז, דלעולם נדונת כל העיר כארבע אמות, אפלו אינה מקפת מחצות, ואף שאסור לטלטל בה, ככרמלית, מתיר להלך בכלה). וסתם עירות, מקפות לדירה. וסתם מבצרים אין מקפין לדירה.

חריץ מים שבין שני תחומי שבת (או"ח תב)

(מ"ח א') (יא) חריץ מלא מים שבין שני תחומי שבת, צריך מחצה להפסיקו להתיר לכל אחד למלאות בשלו. ובמחצה תלויה של קנים, סגי (כן דעת רי"ף ורא"ש). וכן פסק

14. או"ח שנה, (ע"פ ביאור הגר"א ס"ק כח); או"ח שעב, ח (ע"פ ביאור הגר"א ס"ק לב).

15. או"ח תא, א.

השו"ע¹⁶. ודוקא במקנסים ועומדים; אבל מים הנובעים מתחום זה לתחום זה, אפלו הן של יחיד, הרי אלו מתירים, דכיון דנדי לא קנו שביתה. ודעת הגהות אשר"י בשם מהרי"ח, דאין צריך אפלו מחצה של קנים להפסיקו, אלא אלו ממלאין מתחום שלהן ואלו משלהן, דחפצי הפקר אין קונין שביתה, ואפלו הן תוך התחום הרי הן כרגלי הממלאין).

ארבע אמות שנותנים לכל אדם (או"ח ש"מט)

ארבע אמות שנותנים לכל אדם, באמה שלו מודדין, ומרחות. ואם הוא ננס באבריו, נותנים לו ארבע אמות בינוניות (דעת הרמב"ם שגם בארבע אמות שמתר לאדם לטלטל בשבת ברשות הרבים, השעור הוא באמות שלו. וכן פסק השו"ע¹⁷. ודעת הר"ש והרא"ש, שבטלטול ארבע אמות, משערים באמות בינוניות השוות לכל).

ופסק רב אלפס שאין נותנים לו אלא ארבע אמות. ור"ה פסק שנותנין ארבע לכל צד. והני מלי להלך. אבל לטלטל (אין נותנין לו אלא) ארבע אמות ותו לא. וכן ארבע אמות שקונות לו לאדם (בכל מקום), הן שמונה (והשו"ע פסק כהרי"ף. והרמ"א כתב בשם ויש אומרים כהר"ה¹⁸).

(מ"ח ב') (יב) היו שנים, מקצת אמותיו של זה בתוך (אמותיו) של זה (כגון שישי ביניהם שש אמות), מביאים ואוכלים באמצע, ובלבד שלא יוציא כל אחד מתוך שלו לתוך של חברו. היו שלשה, ואמצעי מבלע ביניהן (כגון שבין שנים החיצונים שמונה אמות)¹⁹, הוא מתר עמהן (במה שארבע אמותיו מבלעות בתוך שלו), והן עמו. והחיצוניים אסורים זה עם זה.

חצר הפתוחה לשני מבואות (או"ח ש"פו)

וכן בשלש חצרות פתוחות זו לזו ופתוחות לרשות הרבים וערבו שתייהן עם האמצעית, היא מתרת עמהן, והן מתרות עמה, והחיצונות אסורות זו עם זו.

16. או"ח תב"א, אבל בביאור הגר"א (ס"ק א') תמה על פסק השו"ע, וכן הקשה המג"א. והביה"ל (ד"ה וצריך) נשאר בצ"ע להלכה. כתב הביה"ל (ד"ה מקצתו) דדוקא באופן זה שמקצת החריץ בתחום עיר זו, ומקצתו בתחום עיר אחרת (בזה החמירו הרי"ף והרא"ש, והשו"ע בעקבותיהם, ששתי העיירות אסורות למלאות ממנו, ללא מחיצת קנים). אבל אם החריץ רחב הרבה ויש שטח גדול שאין שייך לא לתחום זה ולא לזה, יהיה מותר למלאות כל אחד בתוך תחומו, ולא אמרינן בזה דעריבי מיא, דהלא הוא חפצי הפקר ואין לנו לחוש מה שמעבר השני יש מים ששייכים לאיזה עיר.

17. או"ח ש"מט, א.

18. או"ח ש"צ, א; או"ח תה"א (ע"פ ביאור הגר"א). הרמ"א (ש"צ, א) וזה לשונו: ויש אומרים דמותר להלך ארבע אמות לכל צד, והוא באמצעין (ע"פ הגר"א ומשנ"ב). והמשנ"ב פסק כדעה זו (עיי"ש, וכן שם ש"צ, א, בשער הציון אות א).

19. והאמצעי עומד באמצע השמונה, ואצלו מונח דבר מאכל, ונמצא שארבע אמותיו מובלעים בתוך שניהם, שאם ירצה יכול לטלטל שניים מצד זה ושניים מצד זה. שו"ע ומשנ"ב (או"ח ש"מט, ד ס"ק יד).

(מ"ט א') וכן חצר הפתוחה לשתי מבואות וערבה עם שניהם, מתרת עם שניהן (לטלטל מכל מבוי לחצר, ומהחצר לתוכו). לא ערבה עם שניהם, אוסרת על שניהן (כדקדמא לן שאם חצר אחת לא השתתפה במבוי, אוסרת על כל המבוי).

(לא ערבה עם שניהם) היתה באחת רגילה ובאחת אינה רגילה, זו שרגילה בו אסורה (שנחשבת חלק ממנו), ושאינה רגילה בו מתרת (שאינה הימנו). ואם ערבה אצל שאינה רגילה, (סלקה עצמה מזו שהיתה רגילה בו) הותר רגילה לעצמה.

ואם ערבה רגילה לעצמה, וזו שאינה רגילה בו לא ערבה, והיא (אמצעית) לעצמה לא ערבה, דוחין אותה אצל שאינה רגילה (שלא לאסר על זה שערב, הואיל ואילו לא מפסידים כלום, שהרי לא ערבו. וכגון זה כופין על מדת סדום: דעת הריטב"א דלא שיך כפיה, אלא נדון בה כאילו נסתלקה מן הרגילה. ודעת המאירי שמחייבים אותה להשתמש במבוי שאינה רגילה. והריא"ז כתב שמסלקת דרכה מאותה שהיא רגילה בה. וכן פסק השו"ע²⁰).

המקפיד על ערובו (או"ח שסו)

(מ"ט א') המקפיד על ערובו (שלא יאכל), אינו ערוב (דמה שמו? ערוב שמו, שיהיו קלן מערבין ומרצין בו, שלא ימחה זה בחברו, אלא שתפוח נוחה וערבה). לפיכך צריך לזהר שלא לערב בדבר שהכין לצורך שבת (כן דעת הרמב"ם ורא"ש. וכן פסק השו"ע²¹. ודעת רז"ה וראב"ד, שערובו ערוב).

(יג) החולק ערובו בשני כלים, אינו ערוב (משום האי טעמא גופה, דמה שמו, ערוב שמו).

ערוב משום דירה (או"ח שסו)

הלכתא - ערוב משום דירה (שדעתו של אדם על פתו, ונחשבים כלם דירים באותו בית. ואין בחצר זו אלא דירה אחת, והרי כל רשות החצר מיחדת לבית זה)²². הלכך, מערבין בפחות משנה פרוטה, ומניחין אותו בבית של קטן, ואין מערבין בכלי (לקנות בסודר)²³.

20. או"ח שפוט (על פי ביאור המשנ"ב, ס"ק נח-נט, "שיסתלק מאותו שרגיל, שלא יעבור עליו בשבת").

21. או"ח שסוה. וכתב בביה"ל (ד"ה ואם מקפיד) דהיינו דוקא כשבא בערב שבת, או בעת שחל קניית העירוב דהיינו בין השמשות; אבל אם בא בשבת ולא רצה ליתן לו, אינו בטל העירוב בשביל זה כיון שכבר חייל העירוב. כן משמע בבית יוסף.

22. ואין הטעם משום קניין, שמקנה להם בעה"ב רשותו, ונמצאו כולם בעלים בבית זה שהעירוב מונח בו, וכל חצר משועבדת לרשותם זו, ואחת היא.

23. מה שאין כן למאן דאמר משום קניין, שיכולים לקנות בקניין סודר. ואי אפשר לקנות בפחות משנה פרוטה, אפילו יש בו שתי סעודות או כגורגרת לכל אחד, ואין מניחין בבית של קטן.

אפן קניית ערוב לפני השבת למי שהיה בא בדרך (או"ח תט)

(מ"ט ב') מי שהיה בא בדרך, והיה ירא שפא תחשוף, והיה מכיר אילן או גדר ברחוק ממנו אלפים אמה, ואמר שביטתי בעקרו, אפלו אינו יכול להגיע שם מבעוד יום במהלך בינוני, אם יכול להגיע שם על ידי שירוף, קנה שם שביטה, ויש לו משם אלפים אמה לכל רוח.

אמר שביטתי תחתיו, ולא סים מקום - אם כל האילן עומד תוך אלפים, יש לו ארבעת אלפים ממקום רגליו לצד האילן, חוץ משעור תחתיו של אילן. ואם אין כל האילן עומד תוך אלפים שלו, לא יזוז ממקומו²⁴ (כן דעת רב הראשונים. אמנם הרמב"ם פליג בתרתי: א. לחמרא - הקונה שביטה ברחוק מקום, אף כשכל האילן תוך אלפים, אם לא סים מקום שביטתו, לא קנה שביטה שם כלל. ב. לקלא - גם כשאין האילן עומד בתוך אלפים שלו, קנה על כל פנים במקום שהיה עומד בו כשחשכה. והשו"ע²⁵ סתם כדעה ראשונה. והוסיף דעת הרמב"ם).

היו שנים, אחד מכיר ואחד אינו מכיר - שאינו מכיר מוסר שביטתו למכיר (אומר לו שביטתי עמך), ומכיר אומר שביטתנו במקום פלוני.

לא אמר כלום - קנה לו ממקומו אלפים אמה אפלו בשתיקה.

הבא בדרך האם צריך לומר שביטתי במקום פלוני: דעת רב שרירא גאון, דבאמירה תליא מלתא ולא במחשבה. אמנם מדברי הרמב"ם מבאר שאף בזה מספיק להתכונן לשבת במקום²⁶. והשו"ע²⁷ נקט לשון התלמוד, שאם אמר שביטתי תחתיו בעקרו, קנה שביטה²⁷.

האם נותנים אלכסון לאלפים ולארבע אמות (או"ח שמט)

(נ"א א') והנה אלפים, פרש רבנו תם דלכל צד יש לו אלפים באלכסון. וכן במעביר ארבע אמות ברשות הרבים, אינו חייב עד שיעביר הן ואלכסון לכל צד שיעביר.

—•••••—

24. לא קנה שביטה (תחת האילן) דשמא היה בדעתו על ארבע אמות שהם חוץ לאלפים; וגם כאן (במקום שעומד עכשיו) לא קנה, שהרי עקר דעתו מכאן. לשון השו"ע (או"ח תט,יא).

25. או"ח תט,יא. סוגיא זו מורכבת, וכאן הובאו הדברים בקיצור נמרץ, וראה בהרחבה ב"נתיבי הלכה".

26. כן הוא פשוט הדברים בהלכות עירובין, פרק ז, הלכה ג. וכן מפורש להדיא בהלכה ז, לגבי שניים שהיו באים בדרך, זה שאינו מכיר מוסר שביטתו למכיר, והמכיר מתכונן לשבות הוא וחברו במקום שהוא מכיר.

27. או"ח תט,יב. אמנם בב"ה"ל (תיב, ד"ה כיון שגמר) הביא דברי הרמב"ם שמבואר מדבריו דגם בבא בדרך מהני כוונה, וכתב: ועיין בתוספות (מ"ט ב', ד"ה ואמר) שכתבו והא דנקט ואמר אטו כשאומר שביטתי במקום פלוני, דמשמע לכאורה מזה דסברי דהתם בעי אמירה דוקא, אפשר דפליגי אהרמב"ם, או דמחשבה כדי לקנות גם כן כאמירה דמיא ולאפוקי באומר שביטתי במקומי, דשם אין צריך אפילו כוונה כדי לקנות שביטה (כמבואר במשנה, מ"ה א', מי שישב בדרך ועמד וראה והרי הוא סמוך לעיר, דלר' יהודה ייכנס, אף שלא הייתה כוונתו לכך, ונפסק בשו"ע, או"ח סי' ת).

וְרִשְׁבָּ"ם אומר שאין אֶלְכָסוֹן בְּמַעֲבִיר אַרְבַּע אַמּוֹת, אֵלָּא אִם כֵּן מַעֲבִיר לְאֶלְכָסוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם. וְכֵן אֶלְפִים שֶׁל תַּחֲסוּם אֵין נוֹתְנִין אֶלְכָסוֹן אֵלָּא לְאֶלְכָסוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם (וְהַשׁוֹ"ע, לְגַבִּי דִין אַרְבַּע אַמּוֹת בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים, סֵתָם כְּרַבְנֵי תָם²⁸).

טְלִטּוֹל פְּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים: דַּעַת הָרִשְׁבָּ"א שֶׁמֵּתֵר לְטִלְטֹל לְכַתְחֵלָה פְּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים, הֵן וְאֶלְכָסוֹן, שֶׁהֵן חֲמֵשׁ אַמּוֹת וְשִׁלְשָׁה חֲמִשִּׁים. וְהַרְמַבָּ"ם חֲלַק, שֶׁבִּתּוֹף אַרְבַּע אַמּוֹת מֵתֵר לְטִלְטֹל; מֵאַרְבַּע עַד חֲמֵשׁ אַמּוֹת וְשִׁלְשָׁה חֲמִשִּׁין פְּטוּר אֲבָל אֲסוּר; מִכָּאן וְאֵילָךְ חֵיב חֲטָאת²⁹. וְדַעַת הָרַבָּב"ד שֶׁלְכַתְחֵלָה אֲסוּר לְטִלְטֹל בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים פְּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם הַדָּחֵק³⁰. וְהַשׁוֹ"ע פֶּסֶק כְּהַרְשָׁב"א, וְכֵשֶׁם וְיֵשׁ מִי שֶׁאֹמֵר כְּתֵב כְּהַרְמַבָּ"ם³¹.

הָאֵם נוֹתְנִים אֶלְכָסוֹן לְמִי שֶׁאֵין לוֹ אֶלְפִים אִמָּה אֵלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת בְּלִבָּד: דַּעַת רַבְנֵי תָם שֶׁגַּם לְגַבִּי מִי שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ חֲכָמִים אַרְבַּע אַמּוֹת נוֹתְנִים אֶלְכָסוֹן. וְדַעַת רִשְׁבָּ"א וְהַרְמַבָּ"ם שֶׁרַק לְגַבִּי הַמַּעֲבִיר חֲפִץ אַרְבַּע אַמּוֹת בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים, דָּלָא שֶׁיֵּךְ בֵּה לֹא עֲגוּל וְלֹא רְבוּעַ, יֵשׁ לוֹ אֶלְכָסוֹן; אֲבָל מִי שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ חֲכָמִים אַרְבַּע אַמּוֹת, שֶׁאֵפְשֵׁר לְרַבֵּעַ מְקוֹמוֹ, אֵין לוֹ אֵלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת מְרַבְּעוֹת. וְהַשׁוֹ"ע³² סֵתָם כְּרַבְנֵי תָם.

עֲרוֹב בְּרָגֶל וּבִאֲמִירָה לַעֲנִי וּלְעָשִׂיר (או"ח תי)

(נ"א ב') (יד) אָחָד עָנִי הֵבֵא בְּדֶרֶךְ, וְאָחָד עָשִׂיר הַיּוֹשֵׁב בְּבֵיתוֹ, יָכוֹל לְעָרֵב בְּרָגְלָיו בְּלֹא פֶת, וְהוּא שֶׁיֵּלֶךְ הָעָשִׂיר בְּסוֹף הַתַּחֲסוּם וַיֹּאמֶר שְׁבִיתִתִּי בְּמָקוֹמִי. אֲבָל אֵינוֹ יָכוֹל לִישֹׁב בְּבֵיתוֹ וְלֹאמֵר שְׁבִיתִתִּי בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי.

(טו) אָחָד הַשּׁוֹבֵת, וְאָחָד הַנוֹתֵן עֲרוֹבוֹ בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, יֵשׁ לוֹ שֵׁם אַרְבַּע אַמּוֹת חוּץ מִהֶאֱלָפִים.

28. או"ח שמטב, ועיי"ש ביה"ל (ד"ה הן ואלכסון). ולגבי אלפיים אמה, כתב הריטב"א (נ"א א', ד"ה אמר רב אחא) דמרש"י נראה, דהאי דינא איכא בכל מעביר ארבע אמות ברשות הרבים, אבל באלפים אמה של תחומין דאפשר בפאות וזויות אין לנו להרבות במדה מה שמוסיף באלכסון (כלומר לא נותנים לו אלכסון). וכן מבואר לכאורה ברמב"ם (הל' שבת כזב, על פי ביאור המגיד משנה. אמנם ראה שם מרכבת המשנה). וכן נראה מסתימת לשון השו"ע (או"ח שצא, שרק אלפיים מודדים).

29. המגיד משנה והגר"א נחלקו בביאור דברי הרמב"ם, ראה "נתיבי הלכה" בהערה בהרחבה.

30. דבין ארבע אמות לפחות מארבע אמות טעו אינשי, וגזרינן דלמא אתי לאתוויי ארבע אמות (כפשטה דההיא דפרק מי שהחשיך). ולא התירו לעולם אלא במקום הדחק (כגון בא בדרך וכיסו עמו, אי נמי במוצא תפילין, אי נמי מי שיצא חוץ לתחום בין לאונסו בין לרצונו), ואי נמי אם יש לו שם מקום קביעות (כגון ששבת שם) וכו'. רשב"א (שבת ח' ב', ד"ה והראב"ד, עיי"ש).

31. או"ח שמטב, אמנם במשנ"ב (ס"ק ז) כתב שהאחרונים הסכימו כדעת הרמב"ם.

32. או"ח שמטב, (הפסקה ע"פ ביאור הגר"א).

המחזיק בדרך כדי לקנות שביתה (או"ח תי)

(נ"ב א') מי שיש לו בית כּאן ובית בְּסוֹף אַרְבַּעַת אֲלָפִים, וְהַחֲזִיק עָרֵב שֶׁבֶת בְּדֶרֶךְ לִילָה לְבֵיתוֹ שֶׁבְּסוֹף אַרְבַּעַת אֲלָפִים, וְחָזַר בּוֹ, יָכוֹל לִילָה לְמַחֲרָה, כִּיּוֹן שֶׁהַחֲזִיק בְּדֶרֶךְ לִילָה שָׁם. גָּמַר בָּלְבוּ לְקִנּוּת שְׁבִיתָה בְּסוֹף אֲלָפִים, אֲפֹלוּ לֹא אָמַר שְׁבִיתָתִי בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, קָנָה שָׁם שְׁבִיתָה (וְכֵן פֶּסֶק הַשּׁו"ע³³). וְלִרְש"י צָרִיךְ שְׁיֵאמַר שְׁבִיתָתִי בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי.

יָצָא חוּץ לְתַחוּם אִמָּה וְהָדִין כְּשֶׁרָגְלוּ אַחַת מִחוּץ לְתַחוּם (או"ח תה)

(נ"ב ב') (טז) מִי שֶׁיָּצָא חוּץ לְתַחוּם אֲפֹלוּ אִמָּה אַחַת, לֹא יִכָּנֵס אֶלָּא עַד סוֹף אַרְבַּע אַמּוֹתָיו (כֵּן דַּעַת הַר"ף וְהַרְמָב"ם, וְכֵן פֶּסֶק הַשּׁו"ע³⁴). וְהַרְא"ב ד' וְהַרְשָׁב"א, פֶּסְקוֹ שֶׁהַבִּלְעַת תַּחוּמִּין מִלְתָּא הִיא, וְיִכָּנֵס).

מִי שֶׁיָּצָא חוּץ לְתַחוּם לְמַצּוֹה וְדִין יָצָא בְּשׁוּגָג וּבִאֲנָס: כְּשֶׁיָּצָא לְמַצּוֹה, מוֹדוּ כָּלִי עֲלָמָא דְהַבִּלְעַת תַּחוּמִּין מִלְתָּא הִיא. וְכְשֶׁיָּצָא בְּשׁוּגָג וּבִאֲנָס, דַּעַת רְש"י דְּהוּי כְּיָצָא לְדָבָר מַצּוֹה, וְיִכָּנֵס, וְדוֹקָא בְּיָצָא בְּמִזִּיד וּמִדַּעַת לֹא יִכָּנֵס. אֲבָל רַבְּנֵי יְהוֹנָתָן בְּאֵר שֶׁגַּם בְּשׁוּגָג וּבִאֲנָס לֹא יִכָּנֵס³⁵.

רָגְלוּ אַחַת בַּחוּץ וְרָגְלוּ אַחַת בְּפָנִים, יִכָּנֵס.

מִי שֶׁהִחֲשִׁיךְ חוּץ לְתַחוּם אִמָּה אַחַת (או"ח תה)

מִי שֶׁהִחֲשִׁיךְ חוּץ לְתַחוּם, אֲפֹלוּ אִמָּה אַחַת, לֹא יִכָּנֵס לְהִיּוֹת כִּבְנֵי הָעִיר, אֶלָּא אֲלָפִים אִמָּה יֵשׁ לוֹ מִמָּקוֹם שֶׁחֲשָׁכָה עָלָיו (וְכֵן פֶּסֶק הַשּׁו"ע³⁶). וְדַעַת הַרְשָׁב"א שֶׁאֲפֹלוּ חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמּוֹת יִכָּנֵס, מִפְּנֵי טוּעֵי הַמִּדָּה).

33. או"ח תי,ב.

34. או"ח תה,א.

35. **ולעניין הלכה**, הנה השו"ע (או"ח תז,ב) פסק שכשיצא ברשות, לדבר מצוה, הבלעת תחומין מילתא היא. וכתב המשנ"ב (תה,א, ס"ק ב) שאם יצא באונס, או מחמת טרדתו שכח ויצא, הסכימו האחרונים דכל שלא יצא מן התחום ארבע אמות מותר לו לחזור ולהיכנס לתוך העיר. אמנם נידון זה ייתכן רק לפי פסק הרמ"א (ראה לעיל, מ"ה א', מ"ח א', סוגית שיעור ארבע אמות שנותנים למי שאין לו תחום) שיש לו ארבע אמות לכל רוח. אבל לדעת השו"ע (או"ח שצ,א) שיש לו ארבע אמות לכיוון הליכתו, לא שייך במקרה זה הבלעת תחומין כלל, שאין תחום ארבע אמותיו צמודים לתחום אלפיים אמה של העיר, וא"כ אסור לו לחזור לעירו אפילו אם יצא בשוגג (ראה משנ"ב תה,א, ס"ק ב).

36. או"ח תה,ב.

פרק ה

כיצד מעברין

דין איך מודדים אלפים אמה (או"ח שצח)

הגדרת גבול העיר ורבוץ העיר

(ג"ה א') (א) כְּשֶׁבָּאִין לַמִּדָּד תַּחֲוִמֵי הָעִיר, וְאֵין כָּל הַחוּמָה יִשְׁרָה, רוֹאִין הַמָּקוֹם הַחִיצוֹן הַבּוֹלֵט מִמֶּנָּה כְּאִלוּ חוּט מְתוּחַ מִמֶּנָּה עַל פְּנֵי כָּל הַחוּמָה, וּמִשָּׁם מֵתַחֲלִילִין לַמִּדָּד. וְאִפְלוּ הָיוּ לָהּ בְּלִיטוֹת לְצַד מְזָרַח וּלְצַד מַעֲרָב.

הִיתָה עֲגֻלָּה, רוֹאִין אוֹתָהּ כְּאִלוּ הִיא מְרֻבֶּעֶת. וְעוֹשִׂין הָרְבּוּעַ לְרְבּוּעַ שֶׁל עוֹלָם.

הִיתָה עֲשׂוּיָה כְּקֶשֶׁת אוֹ כְּמִין גָּאֵם, רוֹאִין אוֹתָהּ כְּאִלוּ הִיא מְלֵאָה בְּתִים.

הִיתָה מְרֻבֶּעֶת, אֲפֹלוּ אֵינָה כְּרְבּוּעוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֵין מוֹסִיפִין עָלֶיהָ כָּלוּם. וְכֵן הִיתָה אֲרִיכָא וְקִטִּינָא (מַלְבִּנִית), אֵין מוֹסִיפִין עָלֶיהָ כָּלוּם.

עיר העשויה כקשת

(ב) עִיר הָעֲשׂוּיָה כְּקֶשֶׁת - אִם אֵין בֵּין יֵתֵר לְקֶשֶׁת יוֹתֵר מֵאַלְפִים, אֲפֹלוּ יֵשׁ בֵּין שְׁנֵי רִאשֵׁי הָרֶבֶה, מוֹדֵדִין לָהּ מֵהֵיֶתֶר (כַּן דַּעַת הַתּוֹסֵפוֹת וְהָרָא"שׁ. וְדַעַת הַרִשְׁב"א, שֶׁכְּשֵׁי שֶׁבִּין שְׁנֵי רִאשֵׁי אֲרֻבַּעַת אֲלָפִים וּמַעֲלָה, מוֹדֵדִים מֵהַקֶּשֶׁת אֲפֹלוּ כְּשֶׁאֵין אֲלָפִים מֵהַקֶּשֶׁת לֵיתֵר¹. וְהָרָמ"א פָּסַק כְּדַעַת הָרָא"שׁ לְהַקֵּל²). וְכֵן אִם אֵין בֵּין שְׁנֵי רִאשֵׁי אֲרֻבַּעַת אֲלָפִים אֲמָה, אֲפֹלוּ יֵשׁ בֵּין הֵיֶתֶר לְקֶשֶׁת יוֹתֵר מֵאַלְפִים מוֹדֵדִין לָהּ מֵהֵיֶתֶר.

(וְרַק אִם) יֵשׁ בֵּין יֵתֵר לְקֶשֶׁת יוֹתֵר מֵאַלְפִים אֲמָה וּבֵין שְׁנֵי רִאשֵׁי אֲרֻבַּעַת אֲלָפִים, אֵין מוֹדֵדִין לָהּ מֵהֵיֶתֶר, אֲלֹא מִמָּקוֹם שְׁנִיתִקְצָרָה, עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאַר שָׁם בֵּין שְׁנֵי

—————

1. דכיון שיש מרחק גדול כל כך ביניהן כשני תחומי שבת נראית כשתים ולא שנה מצי אזיל ולא שנה לא מצי אזיל אין מרבעין אותה.

2. או"ח שצח, ד. ודעת הטור להקל עוד יותר, שבעיר העשויה כקשת, אפילו שיש בין שני ראשי ארבעת אלפים אמה, אפילו במקום שלא נתקצר שם הקשת, כל שאין מן המקום ההוא עד גג הקשת רק אלפיים, חשיב כל אותו המקום כאילו מלא בתים ומודדים האלפיים של תחום משם ולחוץ. וביאר הב"י (ד"ה היתה עשויה) שהטור למד כן ממה שהקלו התוספות והרא"ש לענין כשאין בין יתר לקשת יותר מאלפיים, דהוא הדין כשיש יותר מאלפיים, דעל כל פנים מודדים ממקום שהוא בתוך אלפיים. והמג"א (ס"ק ג) העתיק דברי הטור. אמנם הביה"ל (ד"ה ויש אומרים) כתב שקשה מאוד לסמוך על זה, עיי"ש.

ראשית ארבעת אלפים.

וכן בשני פגומים העומדים בין שני ראשין בעבודה של עיר, אפלו ביניהן ארבעת אלפים אמה, רואין כאלו חוט מתוח ביניהן ומוזדין משם ולהלן.³

אילו מבנים מתעברין עם העיר

(נ"ה ב') אלו שמתעברין עמה: בית שנחרב ונשארו בו שלש מחצות, אפלו בלא תקרה, ונפש (ציון, בנן על הקבר) שיש בו ארבע על ארבע. וגשר, וקבר שיש בהן בית דירה. ובית הכנסת שיש בה בית דירה לחזן. ובית עבודה זרה שיש בה בית דירה לכמרים, ואורות ואוצרות שיש בהן בית דירה, ובגגנין, ובית שבים.

אבל נפש שנפרץ משתי רוחות, וכל הנך דאמרן אם אין בהם בית דירה, ובור ושיח ומערה וגדר ושוכה שבשדה, ובית שבספינה, אין מתעברין עמה.

יושבי צריפים

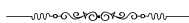
(ג) יושבי צריפין מוזדין להם לכל אחד מפתח ביתו. היו בהן שלש חצרות של שני בתים, הקבעו לחשב כעיר.

קרפף לעיר

(נ"ז א') כשמוזדין תחומי העיר, אין מוציין המדה מחומותיה, אלא משבעים אמה ושירים חוצה לה (כן דעת הר"מ מרוטנבורג שנותנים קרפף לעיר אחת. ודעת הרמב"ם, שלא אמרו קרפף אלא בין שתי עירות. והשו"ע פסק כהרמב"ם. והרמ"א פסק להקל, כהר"מ מרוטנבורג⁴).

היה בית או כל אחד מהנך דלעיל בתוך שבעים אמה ושירים, מוסיפין עוד עליה שבעים אמה ושירים, וכן לעולם.

ואם שתי עירות, כל זמן שאין ביניהן אלא מאה ארבעים ואחת אמה ושליש, חשובות כאחת. וכשבא למדד תחומי האחת, מוידד משבעים אמה ושירים ולחוץ מחברתה. אבל עיר ובית, אין נותנין להם אלא שבעים אמה ושירים.

3. דין זה של שני פגומים הנמצאים בתוך עיבורה של עיר, פשוט ברא"ש, ונפסק כאן. והרא"ש (סי' ב) הסתפק במקרה שיש בראש האחד הרבה פגומין זה אצל זה, כל אחד בתוך ע' אמה ושירים של חברו, וכן בראש האחר, דהשתא החיצונים הם חוץ לעיבורה של עיקר העיר, בזה צריך לדקדק אם רואים כאילו חוט מתוח עליהם מזה אפילו יש ביניהם ד' אלפים. עיי"ש.

4. או"ח שצחה, (שם המחבר פסק כחכמים, ורמ"א כר' מאיר); או"ח שצחה, (שם פסק המחבר כרב הונא אליבא דחכמים). ובביאור הגר"א (או"ח שצחה, ס"ק ט-י) צידד לעיקר דעת הרמב"ם, וכהכרעת השו"ע.

(ד) הִיוּ שְׁתֵּימָּה (שְׁתֵּי עֵירוֹת) זֶה כְּנֶגֶד זֶה, וְשְׁלִישִׁית כְּבִינִיָּהּ (דְּהִינוּ גְדֻלָּה כְּגֹדֶל הָאוֹר שְׂבִינִיָּהּ. רָאָה לְהֵלֶן), רֹאִין אֶלֶּי הִיָּתָה שְׁלִישִׁית בִּינִיָּהּ, וְאִין בִּינָה לְכָל אַחַת מִהַחֲצוֹנוֹת מֵאָה אַרְבָּעִים וְאַחַת וְשְׁלִישׁ, חֲשׂוֹבוֹת הַחֲצוֹנוֹת כְּאַחַת, וְאֶפְלוּ בִּינִיָּהּ הַרְבֵּה, וּבְלֶבֶד שְׁלֹא יִהְיֶה מִהֶאֱמָצְעִית עַד הַחֲצוֹנוֹת יוֹתֵר מֵאַלְפִים אֲמָה, וְגַם לֹא תִהְיֶה גְדוֹלָה הֶאֱמָצְעִית יוֹתֵר מִן הָאוֹר שְׁבִין שְׁתֵּי הַחֲצוֹנוֹת (כֹּן דַּעַת תּוֹסֶפּוֹת וְהָרָא"שׁ. וְכֹן פֶּסֶק הַטּוֹר. וְהַרְמְב"ם לֹא הִזְכִּיר תִּנְיָא שְׁלֹא תִהְיֶה גְדוֹלָה מִהָאוֹר⁵. וְכֹן הִשְׁמִיטוּהוּ הַשּׁו"ע וְהָרָמְב"ם⁶).

וּמִיָּהּ הֶאֱמָצְעִית אִין מוֹדְדִין לָהּ אֶלָּא מִחוּמָּתָהּ (כֹּן כְּתִבוּ תּוֹסֶפּוֹת וְהָרָא"שׁ. שְׁלֹאוֹתָם הָעוֹמְדִים בְּאֶמְצָעִי אִין רֹאִין אוֹתָם כְּאֵלֶּי הֵם בֵּין שְׁנֵי הַחֲצוֹנִים לְמִדָּה לָהֶם מִשֵּׁם אֲלָפִים אֲמָה⁷. וְדַעַת הָרִיטְב"א, דָּאף לְגַבִּי אֶמְצָעִי קִתְּנִי שְׁמוֹדְדִין לוֹ מִן הַחֲצוֹנִים וְאִינוּ מִפְּסִיד כְּלוּם⁸. וְכֹן פֶּסֶק הַשּׁו"ע⁹ לְהַקֵּל. וְהָרָמְב"ם בְּשֵׁם וְיֵשׁ אוֹמְרִים כְּתִב כְּהַתּוֹסֶפּוֹת וְהָרָא"שׁ).

וְחוֹמַת הָעִיר שֶׁנִּפְרָצָה זֶה כְּנֶגֶד זֶה, שְׁעוֹר הַפְּרָצָה בְּמֵאָה אַרְבָּעִים וְאַחַת וְשְׁלִישׁ.

אִפֹּן מִדִּידַת הַתְּחוּם קִדּוּר הָרִים וְהַבְּלָעַת גֵּאִיוֹת

(נ"ז ב') (ה) אִין מוֹדְדִין אֶלָּא בְּחֶבֶל שֶׁל פִּשְׁתָּן שֶׁל חֲמִשִּׁים אֲמָה, לֹא פָחוֹת וְלֹא יוֹתֵר. וְיֵשׁ הַחֶבֶל כְּנֶגֶד לְבֹ, וּמוֹתַח אוֹתוֹ בְּכָל כּוֹחַ.

(ו) הִיָּה מוֹדֵד וְהִגִּיעַ לְגִידֵר אוֹ לְהָר, אִם הוּא כָּל כָּף זָקוּף שְׂאֵם הִיוּ מוֹדְדִין חוּט הַמְּשַׁקֵּלֶת מֵרֹאשׁוֹ לֹא הִיָּה מִרְחִיק מִכְּנֶגְדּוֹ וּלְמִטָּה אַרְבַּע אַמּוֹת, אִין צָרִיךְ לְמִדָּה כָּל הָעֲלִיָּה וְהִירִידָה, אֶלָּא הַמִּישׁוֹר שֶׁבְּרֹאשׁוֹ.

וְאִם הִיָּה מִתְרַחֵק אַרְבַּע אַמּוֹת וּמִתְלַקֵּט עֲשָׂרָה מִתּוֹךְ חֲמִשׁ, אִם יָכוֹל לְהַבְלִיעוֹ בְּחֶבֶל שֶׁל חֲמִשִּׁים אֲמָה, מִבְּלִיעוֹ. וְאִם לֹא, מִקְדָּרוֹ בְּחֶבֶל שֶׁל אַרְבַּע אַמּוֹת.

וְאִם הִיָּה מִתְלַקֵּט עֲשָׂרָה מִתּוֹךְ אַרְבַּע, אִם הוּא בְּעֵנֶן שֶׁיָּכוֹל לְהַבְלִיעוֹ בְּחֶבֶל שֶׁל חֲמִשִּׁים אֲמָה, אִזְּ אִין צָרִיךְ לְמִדָּדוֹ, אֶלָּא יִשְׁעֵר אוֹתוֹ לְפִי אֲמִדָּה הַדַּעַת. אֲבָל אִם אִינוּ יָכוֹל לְהַבְלִיעוֹ, אִזְּ לֹא הִתִּירוּ לוֹ עַל יְדֵי אֲמִדָּה הַדַּעַת, וְצָרִיךְ לְקַדֵּר (כֹּן דַּעַת הָרָמְב"ם

5. וְכֹן לְכַאוֹרָה דַּעַת הַרְשֵׁב"א וְרִיטְב"א דְּלַעוֹלָם אִמְרִין רֹאִין, וְאִין חִילוּק בֵּין אֲמָצְעִית גְּדוֹלָה מִהָאוֹר אוֹ לֹא (וְרָאָה חֲזו"א או"ח, עִירוּבִין, לִיקוּטִים, קִיב, ס"ק ט וְס"ק טו).

6. וְהָעִיר עַל כֶּךָ הִגְר"א (או"ח שְׁעָתָה, ס"ק כא).

7. כִּיּוֹן שֶׁהוּא מִפְּסִיד בְּדִבְרֵי לְרוּחַ הָאֲחֵר.

8. דְּכָל הֵיכָא דְּאִמְרַת רֹאִין, לְהַרוּחָה קִאֲתִי וְלֹא לְהַפְסִיד כְּלוּם מִמָּה שִׁישׁ בּוֹ כְּמוֹ שֶׁהוּא עֵכְשִׁי, וְאִין כָּאן חוֹכֵא שֶׁל כְּלוּם. רִיטְב"א. וְרָאָה "נִתְיָבִי הַלְכָה" עִירוּבִין דִּיּוֹן בְּדַעַת הָרָמְב"ם, וְדִבְרֵי הַבִּי"ל.

9. או"ח שְׁעָתָה.

והרא"ש שם מקדור. וכן פסק השו"ע¹⁰. ודעת רש"י, רשב"א ורבנו יהונתן, דסגי באמנדא.

הגיע לגיא, אם חוט המשקלת מתרחק ארבע אמות, אם יכול להבליעו בחבל של חמשים, מבליעו. ואם לאו, מקדור. והוא שלא יהיה עמק יותר מאלפים. ואם היה עמק יותר, מוידד כל הירידה והעליה (כן דעת הרא"ש, וכן פסק השו"ע¹¹). ולדעת רש"י ורשב"א, כשיכול להבליעו ועמק הגיא יותר מאלפים, מקדור.

ואם אין החוט מתרחק ארבע אמות, אם יכול להבליעו, מבליעו ואפלו עמק יותר מאלפים. ואם לאו, אינו מוידד כל שפוע הירידה והעליה, אלא המישור של מטה.

הגיע להר ואינו יכול להבליעו במקום מדידתו, ויכול להבליע במקום אחר, ילף עד המקום ההוא ויבליעו, ויחזור למדתו, ובלבד שלא יהא אותו מקום חוץ לתחום של צדי העיר (גזרה שמה יאמרו מדת תחומין באה לכאן).

(ז) אין מוידדין אלא כנגד העיר, ואפלו אם כנגדה עקולי ופשוטי, לא ימדד בצדי העיר שהוא ישר ויחזור מכנגד העיר וצופה למדתו. והמדידה לא תהיה אלא על ידי ממחה בקי במדידה.

טעויות במדידה

(ח"ב ב') (ח) מצא מדתו בקרן מזרחית צפונית יתרה על מדתו שכנגדה בקרן מזרחית דרומית, מניח החוט מזה לזה באלכסון (כן פרשו תוספות ורא"ש. ואלו רש"י פרש שמוציאין מדה הקצרה כנגד מקום שרבה, ותולים שמפני שלא מתח החבל כל צרכו נתקצרה. והרמ"א סתם מהרא"ש. ובשם יש אומרים כתב כרש"י¹²).

מדדו שנים במקום אחד והוסיף השני על הראשון, שומעין לשני ובלבד שלא יוסיף עליו יותר ממדת העיר ואלכסונה¹³.

למי יש נאמנות להעיד על התחום

אפלו עבד או שפחה (שפסולים לעדות מן התורה) נאמנין לומר עד כאן תחום שבת (שקשתקנו חכמים הלכות תחום אלפים, לא אמרו להחמיר בדיני התחום, אלא להקל). אבל קטן,

10. או"ח שצט"ד.

11. או"ח שצט"ה.

12. או"ח שצט"ח. והמשנ"ב (ס"ק לג) כתב: ולדינא פסק הגר"א דמודיין בשווה (כפירוש רש"י). וראה עוד מה שכתב בבית"ל (ד"ה באלכסון), ובשער הציון (אות יז).

13. ראה בהרחבה ב"נתיבי הלכה" עירובין, בשיטות הראשונים, ובגירסאות השונות.

לא. ונאמן לומר אחר שהגדיל, שידע בקטנותו עד כאן תחום שבת.

עירוב אחד לעיר שלמה

(נ"ט א') (ט) עיר של יחיד ונעשית של רבים, מערבין את כלה¹⁴.

(עיר) של רבים ונעשית של יחיד, אין יכול לערב כלה¹⁵ (וכל שכן עיר של רבים והרי היא של רבים, אף שמקפת מחיצות), וצריך להניח שיור, אפלו בית אחד די, ומיהו שיור מהני אפלו היא עתה של רבים.

עיר של יחיד ונעשית של רבים, ורשות הרבים עוברת בתוכה, מתקן רשות הרבים (שבה) כדינו בדלתות. והעיר, אין מערבין אותה מבוי מבוי, ולא חצאין, אלא אם כן עשה כל מבוי פתח קטן או מחצה עשרה לפני פתח מבוי שלו, או שני פסין של שני משהוין - אם אינו רחב יותר מעשר, או צורת פתח אפלו רחב מעשר. אבל לחי או קורה אין מהני.

(נ"ט ב') והני מלי שאין מערבין אותה חצאין, לארפה; אבל לרחבה, כגון זו שמצד רשות הרבים בכאן לעצמו, ואלו שמצד רשות הרבים מכאן לעצמה¹⁶, שרי לערב. ומיהו צריך שתהא ביניהם צורת הפתח או שני פסין של שני משהוין (כנ דעת הרא"ש. ודעת הרמב"ם, רשב"א וריטב"א לחמרא, שלעולם אין מערבין אותה לחצאין. והשו"ע סתם כהרמב"ם. והרמ"א בשם יש אומרים כתב כהרא"ש¹⁷).

ועיר של רבים שאין לה אלא פתח אחד (במחיצות שסביב העיר), מערבין את כלה (ואין צריך שיור, משום שאינה דומה לדגלי מדבר, ולא יבאו להחליף ברשות הרבים גמורה).

ובני מבוי שעשו לחי באמצע המבוי, אם יש חצר מהלחי ולחוץ ועשו גם החיצונים לחי לראש המבוי, אוסרין אלו על אלו. ואם אין חצר, או שיש חצר ולא עשו לחי

—•••••—

14. בתנאי שהיא עדיין רשות יחיד מהתורה, כגון שאין בה רה"ר גמורה של ט"ז אמה. ואפשר לשתף כל המבואות בשיתוף אחד להתיר טלטול בעיר. ע"פ רש"י.

15. הואיל ותחלתה של רבים, דדילמא הדרא ומתעבדא של רבים ואתו לערובה כולה, ואסור לערב עיר של רבים בלא שיור, ואף על גב דאין בה רשות הרבים גמורה, שלא תשתכח תורת רשות הרבים, והוא שיור הוי היכרא דטעמא משום עירוב הוא. רש"י.

16. הלשון קצת צ"ב, ובטור (או"ח שצב) הדברים מבוארים יותר, וזה לשונו: והני מילי שאין רשאים ליחלק, לארכה, שאין בני עבר הלז רשאים לערב לבדן ובני עבר הלז לבדן, מפני ששניהם עוברים דרך רשות הרבים, ויוצאין דרך פתחו לכאן ולכאן, ורשות הרבים שבאמצע מחברן. אבל אם רוצים ליחלק לרחבה, ששני בני העברים בוררין להם פתח שאצלם ומסתלקין מן השני, וכן חצי רחבה של צד השני בוררין להם פתח שאצלם, יכולים ליחלק, כיון שיכולין להסתלק אלו מאלו שלא יהא להם דרך אלו על אלו.

17. שו"ע - או"ח שצב, ד. רמ"א - או"ח שצבו.

לראש המבוי שמהלחי ולפנים, מתרין. אבל אם עשו באמצע צורת הפתח, אפלו ביותר מעשר, או שני פסין ובקשר, אפלו יש חצר מהתקון ולחוץ ועשו גם החיצונים תקון לראש המבוי, הפנימיים מתרין.

(נ"ט ב') (י) עיר של רבים שיש לה פתח מצד אחד, ומצד אחד עולין לה בסלם, אפלו רצפו בסלמות יותר מעשרה; או שאשפה סותמת פתח השני, חשוב כאין להם אלא פתח אחד, ומערבין את כלה.

(ס' א') והשיור שמניחין לעיר של רבים, הינו שאסור לערב עמה. אבל מערבין לעצמן ומתרין, ובלבד שיעשו צורת פתח או שני פסין בינו לבין העיר.

(יא) השיור שמניחין, אפלו אינו פתוח לעיר בענין שיוכל לערב עמה, ואפלו בית התבן שאינו צריך ערוב הוי שיור.

עיר של רבים שנתמעה ועמדה על חמשים דיורין, אינה צריכה שיור.

היה במזרח ואמר לבנו לערב לו במערב

(ס' א') היה במזרח ואמר לבנו לערב לו במערב, אם יש ממנו לביתו אלפים ולערובו יותר מכאן, קנה שביתה בביתו ולא במקום ערובו. ואם היה בתוך אלפים של ערובו, אפלו הוא בתוך אלפים של ביתו, קנה שביתה במקום ערובו ולא בביתו.

מתר לביתו, ואסור לערובו: לעיל (נ"ב ב') אמרין דהאומר שביתתי במקום פלוני, והיה אותו מקום רחוק ממנו יותר מאלפים, לא יזוז ממקומו¹⁸. ובאר רש"י, דהתם בא בדרה, דלא נחא לה דלקני שביתה במקומו¹⁹. ורבנו יהונתן באר דהתם פשע בעצמו²⁰; אבל האי ששלח על ידי שליח, יכול לומר האב לתקוני שדרתיך ולא לעוותי²¹. וכן דעת רב אחאי גאון, רבנו שמואל בן נטרונאי, ראב"ה ומאירי²².

18. אמנם ראה לעיל, בסוגיא של מי שהחשיך בדרך והיה מכיר אילן או גדר, מ"ט ב', שהדין כשלא קנה שביתה תחת האילן, האם הפסיד מקומו, תלוי במחלוקת ראשונים, ולהרמב"ם קנה מקומו. והשו"ע (או"ח תט"א) סתם כרש"י, והוסיף דעת הרמב"ם. והסתירה כאן היא רק לדעת רש"י.

19. דכיון דבמקום פלוני לא יכול לקנות דרחוק מאלפים הוה, ובמקום רגליו לא הוה נחא ליה דליקני ליה - אין לו שביתה כלל, לפיכך לא יזוז ממקומו, אבל בעומד בביתו ועירב במקום שאינו עירוב - יש לו שביתה בביתו, דמסתמא בביתו נחא ליה למיקני בשאין עירובו עירוב, כדתנן בפרק בכל מערבין (ל"ה א') גבי נתגלגל חוץ לתחום ספק מבעוד יום ספק משחשיכה - הרי זה חמר גמל, ולא קתני לא יזוז ממקומו, שמעינן מינה דאם אינו עירוב, יש לו שביתה בביתו. רש"י (ס' א', ד"ה ואסור לעירובו).

20. שהיה לו לפרש דבריו, ולומר אם אני רחוק מאותו מקום יותר מאלפיים, תהא שביתתי במקומי, וכיון שלא אמר, פושע הוא.

21. שהיה לו לשלח לדקדק בשליחותו שיכין שכשיקדש היום לא יהא אביו חוץ לתחום. וכיון שלא דקדק יכול לומר האב לתקוני שדרתיך ולא לעוותי, וקנה שביתה בביתו, והרי הוא כאילו לא עירבו עליו כלל,

נתן ערובו בתוך עבודה של עיר לא עשה כלום

(יב) מי שנתן ערוב בתוך עבודה של עיר, לא עשה ולא כלום (כי גם ללא הערוב הם בכלל התחום). נתנו חוץ לעבודה, אפילו אמה אחת, יש לו ממקום הערוב אלפים לכל רוח (ומה שנסתבר לצד זה, מפסיד בצד השני²³).

כלתה מדתו בתוך העיר והדין כשהעיר נבלעת בתחומו (או"ח תח)

(ס' ב') וכשנבא למדד לצד העיר, אם כלתה מדתו בסוף העיר (שכל העיר נבלעת בתחומו), היא לו כארבע אמות. ומשלימין לו האלפים אמה חוצה לה. לא כלתה מדתו בסוף העיר, אז עולה לו מן המנן (מן החשבון של אלפים, ואינה נמדדת כארבע אמות).

כלתה מדתו בחצי העיר, אין לו אלא חצי העיר: דעת רש"י, מהר"י, הר"ר יעקב מקינון, רבנו פרץ, והריטב"א בשם רבנו ידידיה, ששקלן בתוך העיר²⁴, בהא ודאי כל העיר נחשבת לו כארבע אמות (לענין שיכול להלך את כלתה). ודעת הרמב"ם, ראב"ן, רשב"א, מאירי ור' ישמעאל בן חכמון, שגם בכי האי גוונא, אם כלתה מדתו בחצי העיר, אין לו אלא חצי העיר²⁵. והשו"ע²⁶ פסק כהרמב"ם וסיעתו. והרמ"א כתב בשם יש אומרים כרש"י וסיעתו, וכתב ויש להקל.

נתן ערובו בתוך תחום העיר, אבל רחוק יותר מאלפים מביתו שבעיר: דעת הראב"ן²⁷ והרשב"א, שאינו ערוב, והיות שרצה לקבוע שביתתו שם, נעשה חמר גמל, ובטלה שביתתו גם מביתו, ולא יזוז ממקומו.

כדתנן בפרק בכל מערבין (ל"ה א'), גבי נתגלגל חוץ לתחום ספק מבעוד יום ספק משחשיכה, ואמרינן הרי זה חמר גמל, ולא קתני לא יזוז ממקומו. שמע מינה דכשאינו פושע בדבר, יש לו שביתה בביתו.

22. והנה, לפי כל שיטה, יש קולא וחומרא. שכן לטעמו של רבינו יהונתן, אף בבא בדרך, אם שליח הניח עירובו, גם כן לא הפסיד שביתתו מקומו שהיה בה בעת שקדש היום. וכתב המשנ"ב (תיא, ס"ק ג) **דלעת הצורך יש לסמוך על זה להקל** (שכן גם דעת רב אחאי גאון והראב"ן ורבינו שמואל בן נטרונאי כוותיה. שער הציון אות ג). ולאידך גיסא, כשעומד בביתו, והניח בעצמו העירוב חוץ לתחום, לטעם רבינו יהונתן ודעימיה הוא חומרא, שגם כן איבד שביתתו ביתו, ולא יזוז ממקומו. וכן כתב ראב"ן. ומכל מקום למעשה, כתב בביה"ל (תיא, ד"ה ונשאר) **דיש להקל בזה כסברת רש"י** (שכן העתיקו הרמ"א להלכה בסימן תח"ד, שעל מה שפסק השר"ע שאם נתן עירובו חוץ לתחום אינו כלום, כתב הרמ"א: **ויש לו תחום מביתו**).

23. שתחומו אינו גדל, אלא רק משתנה מקומו. וקא משמע לן שאין העיר עולה לו מן החשבון של אלפיים, אלא כולה כד' אמות.

24. כגון שיצא מהעיר בערב שבת, והניח מזון שתי סעודות מחוץ לעיר, בתוך התחום, וקבע שביתתו שם, וחזר לעירו ולן בביתו, שנחשב כאילו שבת במקום שהניח בו השתי סעודות.

25. ואמנם, **בזה חולק הראב"ן על שאר ראשונים**, שלדעתו אפילו אין כל העיר מובלעת בתחומו אלא רובה, יחייב ליה כל העיר בלא מדידה, ומשלימים אלפיים.

26. או"ח תחא.

27. זה לשון ראב"ן: ואם יש מביתו שלן שם בעיר עד עירובו יותר מאלפים אמה אחת לא יצא מביתו שהרי אבד שביתת העיר ולעירובו לא מצי אזיל שהרי הוא חוץ לתחום עירובו אמה אחת (וראה ביה"ל תחא, ד"ה רחוק).

וְדַעַת רַבֵּנוּ יְדִידְיָה וְהַטּוֹר, שְׂכִינֵן שְׁלֹן בְּתוֹךְ הָעִיר, כָּל הָעִיר אֶצְלוֹ כְּאַרְבַּע אַמּוֹת, וְיִכּוֹל לְהֵלֵךְ אֶת כָּלָה וְחוּצָה לָהּ אֲלֵפִים אֲמָה לְצַד עִירוֹ²⁸. וְכֵן פֶּסֶק הָרַמְבַּ"ם²⁹.

כְּלָתָהּ מִדָּתוֹ בְּסוֹף הָעִיר, נַעֲשִׂית לּוֹ הָעִיר כְּלָה כְּאַרְבַּע אַמּוֹת, וּמִשְׁלִימִין לּוֹ אֶת הַשְּׂאֵר: כְּתֵב הָרַבֵּב"ד שֶׁאִם כְּלָתָהּ מִדָּתוֹ בְּסוֹף הָעִיר בֵּין עֶקֶר הָעִיר וְעִבּוּרָהּ, דִּינוּ כְּמִי שֶׁכְּלָתָהּ מִדָּתוֹ בְּסוֹף הָעִיר; דְּעִבּוֹר לְהֵקֵל עַל הַתְּחוּמִּין אֲמָרוּ, וְלֹא לְהַחֲמִיר³⁰. וְכֵן פֶּסֶק הָרַמְבַּ"ם³¹.

עִיר הַיּוֹשֶׁבֶת עַל שְׂפַת הַנָּחַל (או"ח שצח)

(ס"א א') (יג) עִיר הַיּוֹשֶׁבֶת בְּעֵמֶק, עָשׂוּ עַל פְּנֵי כָּל הָעִיר מַחְצָה שֶׁל אַרְבַּע אַמּוֹת, חֲשׂוּבָה כְּעִיר וּמוֹדָדִין מִשְׁפַּת הַנָּחַל (הָיִית שִׁישׁ מַחְצָה, אֵינָם פּוֹחֲדִים לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּמָקוֹם, וְנִחְשָׁבִים יָשׁוּב קָבַע). וְאִם לֹא, מוֹדָדִין לָהּ מִפְּתַח בְּתִיָּהֶם (שֶׁהֲדָרִים שָׁם פּוֹחֲדִים, וְשִׁמּוּשָׁם בְּמָקוֹם עָרָא. וּכְפִרוֹשׁ רִשִּׁי וְהָרַב"שׁ שֶׁהֲנִדּוֹן לִגְבֵי הָעִיר. אֲבָל רַבֵּנוּ חֲנִנְאֵל, הָרִי"ף וְהָרַמְבַּ"ם בָּאָרוּ שֶׁהֲנִדּוֹן לִגְבֵי הַנָּחַל. שֶׁשְׂשִׁישׁ מַעִין אֶצְטָבָא בְּתוֹךְ הַנָּחַל, כְּשֶׁמִּשְׁתַּמְשִׁים בּוֹ נִחְשָׁב הַנָּחַל מִכָּלֵל הָעִיר. וְכֵן פֶּסֶק הַשּׁו"ע³²).

הַשּׁוֹבֵת אוֹ נֹתֵן עִירוֹ בְּמַעֲרָה אוֹ בְּעִיר חֲרֵבָה (או"ח תח)

(ס"א ב') הַשּׁוֹבֵת אוֹ נֹתֵן עִירוֹ עַל פִּי מַעֲרָה שִׁישׁ בָּהּ דִּיּוּרִין, אוֹ בְּעִיר אֶפְלוֹ חֲרֵבָה מִדִּיּוּרִין וּמִקְפָּת מַחְצָה, כְּלָה כְּאַרְבַּע אַמּוֹת אֶפְלוֹ גְדוּלָּה הֲרֵבָה (וּמִהֵלֵךְ אֶת כָּלָה וְחוּצָה לָהּ אֲלֵפִים אֲמָה. כֵּן דַּעַת הָרַמְבַּ"ם וְהָרַב"שׁ. וְדַעַת הָרַבֵּב"ד וְרִשְׁבֵּ"א, שֶׁכָּל שְׂאִין בָּהּ דִּיּוּרִין, הַמִּנִּיחַ שָׁם עִירוֹ, אֵין לוֹ מִמָּקוֹם עִירוֹ אֶלָּא אֲלֵפִים אֲמָה. וְהַשּׁו"ע³³ פֶּסֶק לְהֵקֵל כְּהָרַמְבַּ"ם וְהָרַב"שׁ).

הִיא מוֹדָד אֲלֵפִים וְכְלָתָהּ מִדָּתוֹ עַל פְּתַח מַעֲרָה, אֵין לוֹ אֶלָּא אֲלֵפִים שְׁלֹו.

28. שאם לא כן מי שלן בעיר גדולה שיש מביתו עד סוף העיר אלפים אמה לא יוכל לעולם לתת עירובו חוץ לעיר? כי אם הוא חוץ לעיר לא יוכל לשוב לביתו ואם בביתו לא יוכל ללכת שם שהרי חוץ לתחום היא.

29. או"ח תחא. והרמב"ם (עירובין וד) כתב: "לפיכך, אם הניח עירובו ברחוק אלפים מביתו שבמדינה - הפסיד את כל המדינה כלה, ונמצא מהלך מביתו עד עירובו אלפים אמה, ומעירובו אלפים עד ביתו, ואינו מהלך מביתו במדינה לרוח מערב אפלו אמה אחת." וכן פסק השו"ע. ובהבנת דעתם נחלקו האחרונים. והמשנ"ב (תחא, ס"ק ג) הכריע שיכול ללכת מביתו למקום עירובו, אבל לחזור משם אחר שתחשך וללון בביתו, אסור. ובביה"ל (ד"ה רחוק) האריך בזה, עיי"ש.

30. שאם אי אתה אומר כן אפילו כלתה מדתו באמצע תחומי העיר ואלכסונה ולא משכחת לה כלתה מדתו בסוף העיר. ראב"ד.

31. או"ח תחא. וכתב המשנ"ב (ס"ק יג) דנראה דבזה עכ"פ לא חשבינן העיבור עם העיר כד' אמות.

32. או"ח שצח, ט.

33. או"ח תחב.

פרק ו

הדר

אם דירת גוי מעקבת ודין שכירות מגוי (או"ח שפב)

(ס"א ב') (א) נכרי הדר עם ישראל בחצר, אינו אוסר עליו עד שיהיו שני ישראלים, ואז אוסר הנכרי עליהם.¹

וצריכין לשכר רשותו. ושוכרין ממנו סתם, ואפלו בפחות משוה פרוטה. וכל זמן שאינו חוזר בו מועיל השכירות, אפלו לזמן מרבה. ואין יכולין לשכר ממנו בעל כרחו.

וכן לענין העיר, אינו אסור לטלטל בעיר המקפת חומה, עד שיהיו שתי חצרות של בתי ישראל בעיר. אבל חצר אחת, לא. אפלו הרבה ישראלים דרין בה.

אסור הוראה בפני רבו (יו"ד רמב)

(ס"ב ב') (ב) לענין הוראה בפני רבו, תלמיד גמור - תוף שלש פרסאות, חייב מיתה. חוץ לשלש פרסאות, פטור אבל אסור. תלמיד חבר - תוף שלש פרסאות, אסור. חוץ לשלש פרסאות, מתיר (כן דעת תוספות והרא"ש. ודעת הרמב"ם, שבאקראי מתיר, אפלו תלמיד גמור, חוץ לשלש פרסאות. אבל כשקובע עצמו ללמד ולהורות, אסור. ובמקום אחר בארו תוספות שאם לא נטל רשות, אסור. וכשנטל רשות, מתיר חוץ לשלש פרסאות. והמרדכי כתב בשם הריב"א, שהאסור לתלמיד מבהק להורות אפלו שלא בפניו, הינו דוקא במקום שרגיל רבו לבוא לשם ביום השוק או בימי שני וחמישי. אבל אם בא רק באקראי, מתיר (חוץ לשלש פרסאות). והשו"ע² סתם קדברי הרמב"ם, ובשם יש אומרים כהרא"ש³. והרמ"א כתב בשם יש אומרים כהמרדכי). תלמיד גמור שנטל רשות מרבו: דעת תוספות, דתוף שלש פרסאות לעולם אסור.⁴ ודעת הראב"ד,

1. דחשו חכמים שאם יגורו ישראלים עם גוי בחצר, שמא ילמדו ממעשיו, וגזרו שאין עירוב מועיל במקום נכרי, ואין ביטול רשות מועיל במקום נכרי עד שישכיר, ונכרי לא מוגר, דחייש לכשפים. ודווקא בשניים גזרו חכמים, שהוא דבר מצוי שידורו עם גוי בחצר, שאינם חוששים ממנו. אבל אחד אינו דבר מצוי, ולא גזרו ביה רבנן (לפי רבי אליעזר בן יעקב, שהלכה כמותו).

2. יו"ד רמב"ד.

3. שהחילוק הוא בין תלמיד גמור לתלמיד חבר. ואין חילוק בין מקרה לעראי. ש"ך (ס"ק ז).

4. אמנם בביאור הגר"א (ס"ק ח) כתב, שבמסכת כתובות כתבו תוספות (ס"ב ב' ד"ה כי) שמועילה מחילה גם בתוך ג' פרסאות, אלא דלא מסתייעא מלתיה.

רשב"א וריב"ש, דנטילת רשות מהני אפלו תוך שלש פרסאות. **והרמ"א**⁵ פסק כהתוספות.

הוראת תלמיד חבר בתוך שלש פרסאות: דעת תוספות, רא"ש וריב"ש, שתלמיד חבר תוך שלש פרסאות אסור וחיב מיתה, ורק חוץ לשלש פרסאות מתר. ומדברי הרמב"ם נראה, דתלמיד חבר אפלו בפניו מתר להורות⁶. **והרמ"א**⁷ סתם כהרמב"ם. ובשם יש אומרים כהרא"ש.

גדר תלמיד חבר: רש"י פרש חכם כמותו, אלא שלמד ממנו דבר אחד או יותר. **והרמב"ם** כתב כל שלא למד מרבו רב חכמתו, נקרא תלמיד חבר שלו. וכתב הריב"ש ששניהם לדבר אחד התכנון⁸. **ומהרי"ק** כתב דמתחלה היה תלמיד ואחר כך נתחכם (ואפלו לא כמותו, אלא קרוב לזה) ונעשה חברו. **והרמ"א**⁹ סתם **כמהרי"ק**, ובשם יש אומרים כהרמב"ם.

(ס"ג א') ולאפרושי מאסורא, בפני רבו שרי. ולראות ספין אסור בפני רבו, כמו הוראה. אבל לראות לעצמו, מתר. אבל הוראה אפלו לצרף עצמו, אסור.

ואינו קרוי הוראה אלא דבר שהוא חדוש לשואל. אבל דבר שהוא פשוט, כגון בטול בנשים, והתר נותן טעם לפגם, מתר. וכן מתר לומר לו הלכה כפלני שלא על ידי מעשה; שאינו אסור אלא להורות על מעשה שבא לפניו.

(ס"ג א') (ג) הנותן כל מתנותיו לכהן אחד, מביא רעב לעולם.

אסור לישן בחדר שאיש ואשתו ישנים בה

(ס"ג ב') (ד) אסור לישן בחדר שאיש ואשתו ישנים בה, אפלו אשתו נדה.

גוי הדר במבוי ואינו רוצה להשכיר

(ס"ג ב') נכרי הדר במבוי ואינו רוצה להשכיר רשותו, אינו מועיל שיבטלו כלם רשותם לאחד כדי שיהא היחיד מתר להוציא מביתו ומבית האחרים למבוי, אלא ליזיל חד מניהו ולשאול מנה דוקתא וליתב בה, מידי דהוה כשכירו ולקטו, שיכול לתן רשות ולהשכיר (רש"י פרש שאפלו שכירו ולקטו של נכרי, נותן ערובו עם בני מבוי ודין. אבל **הראב"ד** פרש דשכירו ולקטו של ישראל הוא דנותן ערובו. אבל שכירו ולקטו של נכרי, הרי הוא משכיר

5. יו"ד רמב"ד. והש"ך (ס"ק ד) הביא דברי החולקים.

6. כן דייק הבית יוסף (יו"ד רמב"ד) בדבריו. וכתב שכן נראה דעת הרי"ף. **והגר"א** (ס"ק ט) כתב דליתא לדבריו.

7. יו"ד רמב"ד.

8. ומה שפירש רש"י חכם כמותו, לאו דוקא חכם כמותו ממש, בשוין. ריב"ש. וכן כתב הגר"א (ס"ק ד), שרש"י כהרמב"ם.

9. יו"ד רמב"ד.

הרשות במקום בעל הבית הנקרי. וכן כתב הרמב"ם. והשו"ע¹⁰ סתם כהרמב"ם וסיעתו. ובשם יש אומרים כרש"י. ומיהו, אם היו לו ארבעה וחמשה שכירין ולקטין, אינם אוסרין זה על זה.

בטול רשות מבית לבית

שני בתים פתוחין זה לזה ולא ערב, יכול לבטל רשות אחד לחברו. ואפלו המבטל יכול להוציא מביתו לבית חברו¹¹. אבל אינו יכול להביא מבית חברו לביתו (שאז חוזר ומחזיק ברשות שבטל¹²). ואם יש לו חדר פתוח לבית ובטל ביתו, אסור להוציא מחדר לביתו (כן דעת רש"י והרא"ש. ודעת ר"י ורבנו תם, דמבית לבית אסור לבטל רשות. והשו"ע פסק כרש"י והרא"ש. והרמ"א בשם יש אומרים כתב כר"י וכרבנו תם¹³).

דין שתוי ושכור בתפלה ברכת המזון והוראה

(ס"ד א') (ה) שתה רביעית יין, אל יורה (והרי"ף גרס אל יתפלל).

שתוי, והוא שייכול לדבר לפני המלה, אל יתפלל. ואם התפלל, תפלתו תפלה. שכור, והוא שאינו יכול לדבר בפני המלה, אל יתפלל. ואם התפלל, צריך לחזור ולהתפלל.

10. או"ח שפ"ב. כאן נוקט הרמזים כדעת הרמב"ם שיכול שכיר ולקט לתת רשות ולהשכיר. ואילו מהרא"ש (פ"ו ס"י טז) משמע שדעת הרא"ש כרש"י, עיי"ש. וכן פסק הטור (או"ח ס"י שפב) כרש"י. וצ"ב.

11. שהרי הכל של חברו כיון שביטל לו. ואפילו קודם שהחזיק חברו בביתו, יכול הוא להוציא ממנו לבית חברו. ואינו דומה למבטל רשות חצרו, דהתם כיון שהיה לו חלק בחצר אלא שביטל להם, אם כן כשמוציא מביתו לחצר נראה כחוזר מבטלו ומחזיק בחלקו שבחצר. משא"כ כשמוציא לבית חברו שלא היה בו חלק מעולם, לא שייך לומר שעל ידי זה מחזיק ברשות חברו. וגם לענין ביתו גופא, לא שייך לומר שחוזר וזוכה בו במה שמוציא ממנו כליו לבית חברו, דאדרבה הרי מסתלק ממנו. משנ"ב (שפ"ד, ס"ק כ).

12. אף על גב דאם ביטל רשות חצרו לחברו, מותר לו להוציא מביתם לחצר (כלהלן בפרקין, סימן טו, וכן נפסק בשו"ע או"ח שפ"א) ולא אמרינן שחוזר וזוכה בחצרו בהוצאתו, התם מיידי ביחיד לגבי רבים, וחשיב רק כאורח לגביהו. אבל הכא מיידי ביחיד לגבי יחיד, ויחיד לגבי יחיד לא הוי אורח (וכן נפסק בשו"ע שפ"ד) ולהכי חוזר וזוכה במה שביטל מתחלה (שכיון שאינו נחשב אורח, נחשבת השתמשותו בביתו כמו בעלים, ונחשב שחוזר ומחזיק ברשותו). ולפי זה אפילו אם החזיק זה שביטלו לו, גם כן אסור למבטל להוציא מביתו (כמבואר לעיל, וכפי שנפסק או"ח שפ"ד, שאף אם אינו יכול לחזור בו, אסור למבטל להוציא מביתו, שנראה כמוציא מרשותו לרשות המשותפת. משנ"ב (שפ"ד, ס"ק כא).

13. או"ח שפ"ד. וזה לשון הרמ"א: ויש אומרים דאין לבטל מבית לבית, אלא אם כן ישאיר לעצמו חדר אחד שלא ביטל, ואז מותר להכניס אפילו מבית חברו לביתו. וטוב להחמיר לכתחילה (על פי ביאור הגר"א, ס"ק ז. ועיין משנ"ב, ס"ק כד, וביה"ל ד"ה ואז).

וְשִׁתּוּי יָכוֹל לְבָרֵךְ בְּרֶכֶת הַמָּזוֹן. וְשָׁכּוֹר צָרִיךְ עֵינָן אִם יָכוֹל לְבָרֵךְ¹⁴ (דעת הרמב"ן דלענין קריאת שמע וברכות, שכור ושתוי קוראים ויוצאים ידי חובתם¹⁵. ודעת המרדכי דדין קריאת שמע כדין תפלה; אבל שאר ברכות יכול לברך אף על פי שהוא שכור, וכן פסק הרמ"א¹⁶).

(ס"ד ב') ודָּרָךְ מִל וְשִׁנָּה כָּל שֶׁהוּא מְפִיגִין הֵינָן לְמִי שֶׁשִּׁתָּה רְבִיעִית. אֲבָל שֶׁתָּה יוֹתֵר מִרְבִּיעִית, כָּל שֶׁכֵּן שֶׁדָּרָךְ טוֹרְדָתוֹ וְשִׁנָּה מְעַכְבֶּתוֹ (ודין רכוב לא הזכיר ברי"ה, רמב"ם ורא"ש. אמנם הבה"ג והסמ"ג כתבו דברכות, אפילו יותר מרביעית דָּרָךְ מְפִיגָה הֵינָן¹⁷. וכן פסק השו"ע¹⁸).

(ו) בְּזִמְנֵי שִׁבְנוֹת יִשְׂרָאֵל פְּרוּצוֹת בְּכִשְׁפִּים, מַעֲבִירִין עַל גְּבֵי הָאֲכָלִין שְׁלֵמִין וְלֹא עַל פְּתִיתִין. וּבְזִמְנֵי שֶׁאֵינָן פְּרוּצוֹת, אֵין מַעֲבִירִין אֶף עַל הַשְּׁלֵמִין.

(ס"ה א') (ז) שָׁכּוֹר שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְשִׁכְרוֹתוֹ שֶׁל לוֹט, הֵרִי הוּא כְּפֶקֶח לְכָל דָּבָר (מקחו מקח וממכרו ממכר, עבר עברה שיש בה מיתה, ממיתין אותו, מלקות, מלקין אותו), חוץ מלענין תפלה. ואם הגיע לשכרותו של לוט, פטור מן הכל.

אם אֶפְשָׁר לְשָׁכּוֹר מְגוּי שֶׁהִשְׁכִּיר בֵּיתוֹ לַחֲבֵרוֹ (או"ח שפב)

(ס"ה ב') (ח) נִכְרִי שֶׁהִשְׁכִּיר בֵּיתוֹ לַחֲבֵרוֹ, אִם נִשְׁאַר לְמִשְׁכִּיר שׁוֹם תְּפִיסָה בְּבֵיתוֹ, יָכוֹלִין לְשָׁכּוֹר מִמֶּנּוּ (דלא גרע משכירו ולקייטו). לא נשאר לו בו כלום, אִם יָכוֹל הַמִּשְׁכִּיר לְסַלֵּק לְשׁוֹכֵר, שׁוֹכְרִין מִמֶּנּוּ. וְאִם לֹא, אֵין שׁוֹכְרִין מִמֶּנּוּ.

שְׁכִירוֹת רְשׁוֹת מִנְּכָרִי בְּמַהֲלָךְ הַשָּׁבֶת (או"ח שפג)

(ס"ו א') (ט) נִכְרִי הַדֵּר עִם יִשְׂרָאֵלִים, וְלֹא הֵיךְ בְּבֵיתוֹ עָרַב שָׁבֶת אֵינוֹ אוֹסֵר. וְאִם בָּא בְּשָׁבֶת, אוֹסֵר. וּמִיָּהוּ יָכוֹלִים לְשָׁכּוֹר מִמֶּנּוּ אַחֵר שְׂיָבֹא, וַיִּבְטַל הָאֶחָד לַחֲבֵרוֹ. וְיֵהָא

14. דצריך עיון אם יש להשוות ברכות לתפלה לענין שיכור. דעל כרחק לאו לכל מילי דמיון, שהרי שתוי אל יתפלל לכתחלה עד שיפיג יינו, ושתוי מברך לכתחלה ברכת המזון וכל הברכות. כדאיתא בירושלמי (פ"ק דתרומות הל' ו'): "ואכלת ושבעת", ואפילו מדומדם. רא"ש.

15. דטעמא דתפלה משום דבעיא כוונה יתירה מפני שהוא כמדבר בפני המלך, ומצינו בכל מקום לכוונה חמיר דין תפלה מקריאת שמע. אמנם בביאור הגר"א (או"ח צט"א, ס"ק ד) הרחיב לבאר דברי הירושלמי בענין זה, ולפי דבריו מסקנת הירושלמי לאסור שיכור בקריאת שמע (והו"ד במשנ"ב, ס"ק ח).

16. או"ח צט"א. אמנם עיין בביאור הגר"א (ס"ק ד), ולפי דבריו יש להחמיר לכתחילה בשיכור שאינו יכול לדבר לפני המלך אף בשאר ברכות. והביאו המשנ"ב (ס"ק יא). וכתב עוד המשנ"ב, שכל זה כשלא הגיע לשכרותו של לוט; דאי לאו הכי, כשוטה ייחשב לגמרי לכולי עלמא, ופטור אז מכל המצוות; על כן אפילו בדיעבד אם קרא אז ובירך לא מיפטר בכך, שהרי פטור היה באותה שעה וחייב אח"כ לחזור ולקרות ולברך.

17. דהיינו שהזכירו רק את היתרון ולא את החסרון (שברביעית בעי ג' מילין ברכוב). וסוברים שלא נקט ג' מילין בדווקא, אלא כל אחד שהוא שתוי סגי ליה לפי מה שמרגיש בנפשו שייפוג יינו.

18. או"ח צט"ב.

האָחד מִתֵּר; שְׁאֵף עַל פִּי שְׁעָרָבוּ בְּטֹל הָעֲרֹב כְּשֶׁבֶא הַנֶּכְרִי (כֵּן דַּעַת רִשִׁי, רִאשׁוֹ וְרִשְׁבָּ"א, דִּתְרִתִּי בְּעִינֹ, שְׂכִירוֹת וּבְטוֹל. וְכֵן פֶּסֶק הַשּׁוֹ"ע¹⁹. וְדַעַת הָרֵאָב"ד שֶׁאִם לֹא עָרְבוּ צָרִיכִים בְּטוֹל אַחֵר הַשְּׂכִירוֹת. אָבֵל אִם עָרְבוּ, אֵין צָרִיךְ בְּטוֹל).

חֲמִשָּׁה דִּירִים בְּחֶצֶר עִם הַנֶּכְרִי (או"ח שפב)

וְחֲמִשָּׁה דִּירִין בְּחֶצֶר עִם הַנֶּכְרִי, אֶחָד שׁוֹכֵר בְּשִׁבִּיל כָּלָם.

בְּטוֹל רְשׁוֹת מִחֶצֶר לְחֶצֶר וּבְחֶרֶבָה (או"ח שפא)

(ס"ו ב') הִלְכָתָא - יֵשׁ בְּטוֹל רְשׁוֹת מִחֶצֶר לְחֶצֶר (דְּהֵינּוּ, בְּנֵי חֶצֶר יְכוּלִּים לְבַטֵּל רְשׁוֹת חֶצֶר לְבְנֵי חֶצֶר אַחֲרֵת הַסְּמוּכָה לָהֶם), וּבְחֶרֶבָה.

הַקִּיפּוּם נִכְרִים מִחֶצֶה בְּשִׁבֵּת הָאֵם יָכוֹל לְבַטֵּל רְשׁוֹת לְחֶבְרוֹ (או"ח שפא)

(ס"ז א') שְׁנֵי בָתִּים בְּשְׁנֵי צְדֵי רְשׁוֹת הָרֵבִים, וְהַקִּיפּוּם נִכְרִים מִחֶצֶה בְּשִׁבֵּת, אֵין הָאֶחָד יָכוֹל לְבַטֵּל רְשׁוֹת לְחֶבְרוֹ.²⁰

הָדָר בְּמִבּוֹי וְיֵשׁ בְּחֶצֶרוֹ גַּם פֶּתַח לְמָקוֹם אַחֵר (או"ח שפט)

(ס"ז ב') נִכְרִי שֵׁישׁ לוֹ חֲלוֹן אֲרֻבָּעָה (טַפְחִים) עַל אֲרֻבָּעָה (טַפְחִים), פְּתוּחַ לְקַרְפֵּף אוֹ לְבִקְעָה, אֶפְלוֹ מִכְנִיס וּמוֹצִיא (גְּמָלִים וּקְרוֹנוֹת) כָּל הַיּוֹם דָּרָךְ מִבּוֹי לְחֶצֶר, אֵינוֹ אוֹסֵר.²¹ וְהוּא שִׁיְהָא בּוֹ (בְּקַרְפֵּף אוֹ בְּבִקְעָה) יוֹתֵר מִבֵּית סְאֵתִים. אָבֵל סְאֵתִים, אוֹסֵר (שֶׁקֶטָן הוּא וְלֹא נַח לוֹ בּוֹ).

וְיִשְׂרָאֵל כִּי הָאֵי גִּנְנָא, (אִם גִּדָּל הַקַּרְפֵּף שְׁמֵאֲחֻרָיו הוּא) סְאֵתִים, אֵינוֹ אוֹסֵר (כִּי הוּא רְאוּי לְשִׁמוּשׁ, וּמִסְתַּלֵּק מִהֶמְבּוֹי). יֵתֵר מִסְאֵתִים, הֶקֶף לְדִירָה, אֵינוֹ אוֹסֵר. וְאִם לֹא, אוֹסֵר. וּלְפָרוּשׁ ר"י, (אֲדָרְבָה) הֶקֶף לְדִירָה, אֶפְלוֹ סְאֵתִים אוֹסֵר (שֶׁכֵּיוֹן שֶׁהֶקֶף לְדִירָה, אֵין בּוֹ אֲוִיר, וְאֵינוֹ חִפֵּץ בּוֹ לְהִסְתַּלֵּק בְּשִׁבִּילוֹ מִן הֶמְבּוֹי).²² וְהַשּׁוֹ"ע סֵתֵם כְּדַעָה רִאשׁוֹנָה. וּבִשְׁם יֵשׁ מִי

—•••••—

19. או"ח שפגא.

20. ואע"ג דיש ביטול רשות מחצר לחצר, ואע"פ שאין אוסרים זה על זה; התם דאי בעו לערובי מאתמול מצו מערבי, בטולי נמי מצי מבטל (ואע"ג דליכא תרתי, אוסרים ומערבים, חדא מיהא איכא, שמערבים אם רוצים). אבל הכא דלא מצו מערבי מאתמול (דליכא אפילו חדא), בטולי נמי לא מצי מבטל. ע"פ הגמרא.

21. שחפץ יותר באותו שפתוח לו מאחוריו לבדו, שיש לו אויר, והוי פתחו למבוי כמו שאינו רגיל שאינו אוסר (כלומר כמו חצר הפתוח לשני מבואות ובפתח אחד אינו רגיל לצאת ולבוא דרכו למבוי שאינו אוסר על אותו מבוי). שו"ע (או"ח שפטא).

22. לשון השו"ע (או"ח שפטא). ולשון התוספות (ס"ז ב', ד"ה וישראל): דכיון שהוקף לדירה הוה כביתו, ואינו עומד במקום אויר של מבוי ואוסר עדיין פתח הפתוח למבוי.

שאומר, כתב כ"י²³).

זריקה מרשות רבים לקרפף יותר מסאטלים וטלטול מסלע לים (או"ח שמו)

(ס"ז ב') (י) קרפף יותר מסאטלים שלא הקף לדירה, הזורק מרשות הרבים לתוכו, חיב.

סלע שבים שאינו רחב ארבעה, או אינו גבה עשרה, מתר לטלטל מתוכו לים, ומים לתוכו בתוך ארבע אמות. היה גבה עשרה (טפחים) ורחב ארבעה (טפחים), הוי רשות היחיד, אסור (לטלטל מתוכו לים ומן הים לתוכו) עד סאטלים. (ואם שטח הסלע הוא) יותר מסאטלים (עשאוה ככרמלית), מתר (התירו איסור טלטול מרשות היחיד לים שהוא כרמלית)²⁴.

וכן גנה יותר מסאטלים שלא הקפה לדירה, מתר לטלטל מתוכה חוצה לה, אם אין רשות הרבים לפניה (כן דעת רבנו תם, רשב"א ורא"ה. וכן פסק השו"ע²⁵. ודעת הריטב"א, שלא התירו הוצאה והקנסה אלא דוקא מסלע סמוך לים. אבל כשהוא סמוך לכרמלית בעלמא, הא ודאי שכית, ואסור להוציא ולהכניס מזה לזה).

אמירה לנכרי לצרף מילה (או"ח שלא)

(ס"ח א') (יא) מתר לומר לנכרי להביא מים חמין לצרף מילה דרך מבוי שלא ערב. אבל אסור לומר לו לחמם המים בשבת כדי למוול (דרך שבת דשבת התר לצרף מצוה. וכן פסק השו"ע²⁶. ודעת בה"ג ובעל העטור, שכל אמירה לנכרי מתרת לצרף מצוה, אפלו לעשות עבורו מלאכה דאורייתא. וכן פסקו היראים, בעל העטור ורי"ד²⁷. והרמ"א התיר להקל במקום צר גדול²⁸).

23. או"ח שפט, א. ובביה"ל (ד"ה ויש) כתב שהלכה כדעה ראשונה, שכן הוא דעת רש"י והרמב"ם והרב המגיד.

24. ומדוע חמורה יותר תקנת איסור טלטול ד' אמות בכרמלית, מתקנת איסור טלטול מכרמלית לרשות היחיד? מבאר בגמרא, הטלטול בתוכו שכית, ואם יתירו טלטול בכרמלית, יבואו להחליף ברשות הרבים. מתוכו לים ומן הים לתוכו, לא שכית.

25. או"ח שמו, ג. וכתב ביה"ל (ד"ה ומותר להוציא): דע דמשמע מתוספות (שבת ט' א', ד"ה אע"ג) דהוא הדין דמותר להוציא ממקום שיש ג' מחיצות, אע"ג דמהתורה הוי רה"י גמורה, לכרמלית כיון שעכ"פ מדרבנן עשאוהו כרמלית וכמו לענין קרפף.

26. או"ח שז, ה; או"ח שלא, ו.

27. **הבה"ג התייחס רק לגבי מילה.** אבל בבעל העיטור כתב: **הוא הדין כל מידי דמצוה עבדין על ידי גוי,** דמשום דלא ידחו מצוה. וקרוב אני לומר דהדלקת נר בשבת מצוה בשעת אכילה, מדליקין על ידי גוי בשבת. **וכן מבואר בדעת היראים** (הו"ד בראבי"ה).

28. ראה דבריו באו"ח רעוב; או"ח שז, ה. ובאו"ח שלג, א, פסק הרמ"א (על פי תרומת הדשן): וכל שבות שהתירו משום צורך מצוה, מותר גם כן לצורך אורחים (ולמד כן מפרק מפנין); ולא מקרי אורחים, אלא שנתארחו אצלו בביתו, או שזימן אורחים שנתארחו אצל אחרים; אבל כשזימן חבירו לסעוד אצלו לא מקרי אורחים, ואינו סעודת מצוה רק סעודת רשות.

וספקא באסורא דרבנן עבדינן עובדא והדר מותבין תיובתא. ואסורא דאורייתא, מותבין תיובתא והדר עבדינן עובדא.

משנתפים באוצר (או"ח שסו)

(ס"ח א') ומשנתפין באוצר (בדבר האצור, כגון חבית של יין או פרות המכנסים, סומכין על מה שבתוכם, ולא אמרינן דאין ברה איזהו של שתוף, וכי מסתפק ממנו אכא למימר אצל לה שתוף).

ומצוה לחזר בענין שיערבו וישתתפו במבוי.

(יב) תינוק שאין לו מים חמין למולו, וצריכין להם לפני המילה, אם האם (שהיא חולה שיש בה סכנה) צריכה למים, יאמרו לנכרי שיחם להם.

מבטלים רשות מחצר לחצר ומבטלים וחוזרים ומבטלים (או"ח שפא)

(ס"ח ב') הלכתא - מבטלין רשות מחצר לחצר.

ומבטלין וחוזרין ומבטלין (כן פסקי הרי"ף, הרמב"ם, הרשב"א והרא"ש. וכן פסק השו"ע²⁹. ודעת הראב"ד ועוד, שאין חוזרין ומבטלין).

צדוקי אם נחשב כישראל ומבטל רשות (או"ח שפה)

(ס"ט א') (יג) צדוקי חשוב כיהודי ומבטל רשות (כן דעת הראב"ד, הרמב"ם והרא"ש. וכן פסק השו"ע³⁰. והר"ה, ר' מאיר מרוטנבורג והמרדכי, פסקו דצדוקי הרי הוא כנכרי, שעובר אמלי דרבנן בפרהסיא). אבל לא כותי, דרבי אמי ורבי אסי גזרו עליהן.

שכירות מישראל (או"ח שפ)

וישראל שאינו רוצה לבטל את רשותו, יכולין לשכור ממנו (כן דעת הרא"ש. ודעת הרמב"ם, ר"מ מרוטנבורג ומרדכי, דלא מהני שכירות בישראל, שכל שאינו כגוי, אין שוכרים ממנו.

וכתב המשנ"ב (שלא, ס"ק כב) שאף שרוב הפוסקים חולקים על סברת הבה"ג, והעיקר כדבריהם, מכל מקום לענין מילה המיקל וסומך על דבריהם לא הפסיד אם אי אפשר בענין אחר. ומכל שכן לענין הוצאה והכנסה, דלהרבה פוסקים אין לנו בזמן הזה רשות הרבים.

29. או"ח שפא, ז.

30. או"ח שפה, א. בטעם הדבר, דלא חשיבי עכ"פ כיהודי מחלל שבתות בפרהסיא, כתבו תוספות (ס"ט א', ד"ה כאן במומר) ועוד ראשונים, דאין הם עוברים אמלי דרבנן בפרהסיא (דמתייראים מן הפרושים). וכן מבואר בדברי הרמב"ם. אמנם הב"י כתב דסבירא ליה להרמב"ם דלא הוי משומד עד שיעבור במזיד ובהני מזיד דידהו כאונס הוי, דמעשה אבותיהן בידיהם והוה ליה כתינוק שנשבה בין הגוים. וכתב המשנ"ב (ס"ק א) דנפקא מינה בין הטעמים, לענין קראים שבזמנינו, שבזמנינו שבת בפרהסיא עכ"פ במילי דרבנן (וראה בשער הציון, אות ב, במה שהתקשה בדברי הב"י, וראה בביאור החזו"א, או"ח סי' פז, ס"ק יד).

והשו"ע כתב שיש אומרים שמועיל שכירות מישראל כמו בטול, ויש אומרים שאינו מועיל³⁴).

נתן רשותו ושוב חזר והחזיק בה

(ס"ט ב') מי שנתן רשותו והוציא בשוגג, אינו אוסר. במזיד, ולא החזיקו בו, אוסר. החזיקו כבר, אפלו הוציא במזיד, אינו אוסר (וכתב רש"י שאין חזקה מועילה אלא אם כן החזיקו משתחשף. וכן דעת רבנו יהונתן והריטב"א. ואילו הטור כתב דלא שגא החזיקו מבעוד יום, לא שגא משחשפה, אינו יכול לחזור מבטלו. והשו"ע סתם כהטור, והוסיף דעת רש"י³²).

ישראל עברין אם מבטל רשות (או"ח שפה)

(ס"ט ב') (יד) ישראל עברין לחלל שבת בפרהסיא, אפלו באסורא דרבנן, אינו מבטל רשות³³. ואם אינו מחללו אלא בצנעא, אפלו באסורא דאורייתא, יכול לבטל (ודוקא מומר לתאבון. אבל להקעים, אפלו בשאר עברות, ואפלו שלא בפרהסיא, דינו כגוי³⁴).

אם נקרא מומר בחלול שבת פעם אחת: דעת רש"י דנחשב מומר בפעם אחת³⁵. ודעת תוספות וריטב"א שמומר אינו אלא הפורק על הדבר ההוא מעליו, ורגיל לעבר בו תמיד. ובהגהות מימוניות והגהות אשר"י פתבו בשם ר"י דבחד זמנא לא הוי מומר ואפלו בשבת זו, בשאר המלאכות, חוץ מהקנסה והוצאה,

31. או"ח שפ"ג, וכתב המג"א (ס"ק ו'): לולי דמסתפינא הייתי אומר דהר"מ מודה דבחול שרי (לשכור מהישראל לפני השבת), דלמה יגרע מביטול, אלא דשבת אסור לשכור, דהוי כמקח וממכר. דבשלמא גבי גוי, אין דירתו דירה, אלא שאסור (לטלטל בלא לשכור ממנו) משום גזירה (שמא ילמוד ממעשיו) לא מיקרי קנין (ומותר לעשות כן אף בשבת); אבל בישראל אסור לשכור. ועיין בגמרא דמקנא רשותא בשבתא אסור. וכתב המשנ"ב (ס"ק ג'): ולעניין הלכה, האליה רבה פוסק דאין שכירות מועלת בישראל כלל. אבל שארי אחרונים מקילין בזה לעניין ימי החול, כהמג"א.

32. או"ח שפ"א. וכתב בבית"ל (ד"ה ולרש"י): משמע מלשון זה דתופס לעיקר כדעה ראשונה ובאמת צ"ע דדעה ראשונה היא רק דעת הטור; ודעת רש"י לאו יחידאה היא דכן כתב גם רבינו יהונתן והריטב"א וכן מוכח בתוספות (ס"ח ע"ב ד"ה והוציא) וכו', ויש להחמיר.

עוד כתב: ודע דלרש"י הדבר פשוט דלא מקרי חזקה אלא בהכנסה והוצאה שהוא דבר האסור בלא בטול וכמו שמבואר בתוספות וריטב"א; אבל לדעת הטור דמהני חזקה אף מבעוד יום, אפשר דלדידה מהני חזקה על ידי השתמשות בחצר גופא, אף שלא הוציא והכניס וכמו בחזקות דעלמא. ומכל מקום אינו מוכרח ועיין.

33. וכתב בבית"ל (שפה, ד"ה או לחלל), דהיינו כשעושה זה בפריקת עול; אבל אם הוא מוטעה בדבר, שחשב שמותר לו לעשות כן, מסתברא שאין זה בכלל מומר. עיי"ש.

34. כן כתב המשנ"ב (שפה, ס"ק ד, על פי הפמ"ג) על פי דברי הראשונים בחולין, וכפי שנפסק בשו"ע (יו"ד בה).

35. כתב בביאור הלכה (שפה, ד"ה או לחלל) שגם לרש"י נראה שאם הוא מוטעה בדבר, שחשב שמותר לו לעשות כן, אינו בכלל מומר, דאומר מותר בכלל שוגג הוא.

שנעשה מומר אפלו לשבת זו³⁶.

כיצד בטול רשות ודין בטל בסתם

וכיצד מבטל? אומר רשותי קנויה לך או מבטלת לך, ואינו צריך לזכות.

(טו) אנשי חצר ששכח אחד מהם ולא ערב, ובטל רשותו סתם, הן מתרין בחצר והוא והם אסורין להוציא מביתו לחצר (כרבנן הסוברים המבטל רשות חצרו, רשות ביתו לא בטל). והוא והם מתרין להוציא מבתיהם לחצר (ואף על פי שחוזר ומשתמש בחצר, אינו נחשב שחוזר ונוטל רשותו, דהוי כאורח לגביהו).

גוי אכסנאי אם מעכב (אור"ח שפד)

נכרי הבא לדור במבוי לשם אכסנאות - אם הוא שלא ברשות, אינו אוסר לעולם. ואם ברשות (דהינו שהשאלו או השכירו חדר מיוחד להתאכסן שם³⁷), אם הוא רגיל לבוא (הינו שרגיל לבוא תמיד להתאכסן שם, ועל ידי זה חשוב כקבוע וצריך לשכר ממנו הרשות), אוסר מיד. ואם אינו רגיל, אינו אוסר עד אחר שלשים יום³⁸ (דעד זמן זה, חשוב כאורח ואינו אוסר).

בטול לשנים ודין יורש המבטל וזמן הבטול

נתנו בני חצר שערכו רשותן לאחד שלא ערב, הוא מתר והם אסורין אפלו להוציא מביתו לחצר (דחמשה לגבי חד, לא הוו אורחים, ולכן כשנתנו לו רשותם, הם על כל פנים אסורים).

שנים ששכחו ולא ערבו, ובטלו להם בני החצר רשותן - עדין אסורין זה על זה, אפלו חזר האחד ובטלו לחברו. ואפלו אמרו לו קנה על מנת להקנות לחברך.

(ע' א') אחד שלא ערב נותן רשותו לאחד שערב עם חברו ומת (חברו). אבל אם הוא חי, צריך לבטל רשותו לשניהם. ושנים שערכו, נותנים רשות לאחד שלא ערב. ושנים שלא ערכו, נותנים רשותם לשנים שערכו, או לאחד שלא ערב.

—•••••—

36. ולענין הלכה, השו"ע (שפהג, לא התייחס. והמג"א (אור"ח שפהג, ס"ק ב) פסק כהתוספות. והש"ך (יור"ד סי' ב, ס"ק יז) כרש"י. והביאם המשנה ברורה (שפהג, ס"ק ג) ונקט בסתמא כהמגן אברהם, ובשם יש אומרים כהש"ך. אמנם במקום אחר (בסי' שפא) סתם כהש"ך (שער הציון אות ב').

37. משנ"ב (שפדא, ס"ק ג) בשם הגר"א.

38. בביאור הלכה (שפדא, ד"ה אינו אוסר) האריך לדון בדברי השו"ע. ובשם הגר"א כתב שאין הבדל מהותי בין שוכר נכרי לישראל, אלא ההבדל הוא בין אם יכול בעל הבית לסלקו, או שאינו יכול. וראה לעיל בריש פירקין סימן א.

אבל (במקרה שיש שלשה בחצר, ושנים מהם ערבו) אין אחד שערב נותן רשותו לאחד שלא ערב (פי חבירו שערב עמו, ולא בטל רשותו, עדן אוסר את החצר על זה שלא ערב). ואין שנים שעברו (מתוך ארבעה דירים בחצר) נותנין רשותן לשנים שלא עברו (שהשנים שקבלו הרשות, לא עברו ועדן אוסרים זה על זה). ולא שנים שלא עברו נותנין רשותן לשנים שלא עברו.

(טז) חמשה ששרויין בחצר, ושכח אחד מהם ולא ערב, כשמבטל רשותו צריך לבטל לכל אחד ואחד.

(ע"ב) אחד מבני חצר שמת בשבת, אם ערב, אפלו ירשו אחד מן השוק אינו אוסר. ירשו אחד מבני החצר, אם ערב היורש והיה דר עם המוריש בבית, אפלו לא ערב המוריש אינו אוסר. לא היה דר עמו בבית, אלא בבית אחר שבאותה חצר ולא ערב המוריש, אסור אף על פי שערב היורש. וכן אם היה דר בחצר אחרת, וכא בשבת לדור בבית מורישו, אוסר, ויכול לבטל רשותו.

הלכתא - מבטלין רשות אף משתחשף.

היה שתף עם שכניו לזה ביין ולזה בשמן (או"ח שפו)

(ע"א א') בעל הבית שהיה שתף עם שכניו, אפלו לזה ביין ולזה בשמן, אין צריך לערב (כן דעת הטור³⁹). אמנם הרמב"ם ורשב"א פסקו, שרק אם שתפים לזה ביין ולזה בשמן. והרמ"א פסק כהטור⁴⁰) ובלבד שיהא הכל בכלי אחד.

במה מערבים ומשתתפים ודין ערוב במקום שתוף (או"ח שפז)

(ע"א ב') (יז) הלכתא - ערובי חצרות דוקא בפת. ושתופי מבואות אף ביין.

ואם שתפו במבוי אפלו ביין, התירו בחצר. וכן אם כל החצרות שבמבוי פתוחות זו לזו ועברו ביחד, אין צריך שתוף במבוי (כן דעת הרא"ש, שסומכים על שתוף במקום ערוב אפלו לא נשתתפו אלא ביין, וכן סומכים על ערוב במקום שתוף. והרמב"ם ורשב"א פסקו שאין סומכים על

39. או"ח שפז, הרי"ף והרא"ש כתבו המשנה כצורתה. והבין הטור שסמכו על הכלל שהלכה כדברי המיקל.

40. או"ח שפז, ג. אמנם במשנ"ב (ס"ק טז) כתב דרוב הפוסקים חולקים על פסק הרמ"א. וכתב בבית"ל (ד"ה לזה) שכן הסכים גאון יעקב לחולקים; וכתב עוד בשמו, דמסתברא דלאו דוקא יין ושמן דלא מהני, אלא אפילו מין אחד דלא מתערבי אהדדי, כגון היה שותף לזה בפת ולזה בפת, גם כן לא מצטרפי להיפטר משיתופי מבואות (אם לא שהיו כולם שותפין בכך. ואע"ג דכשמשותפים באוכלים בודאי מהני ואפילו בכמה מיני אוכלין, היינו היכי שהם מניחים לשם שיתוף; משא"כ כאן שהשתתפו לשם סחורה בעלמא). עיי"ש באריכות.

ערוך במקום שתוף, וכן להפך. והשו"ע⁴¹ פסק כהרמב"ם. והרמ"א כתב בשם יש אומרים כהרא"ש).

מתי נקראים בתי החצר חלוקים זה מזה וכן הדרים בחצר (או"ח שע)

(ע"ב א') חמש חבורות ששבתו בטרקלין וחלקוהו במחצות, וכל אחד יש לו פתח פתוח לחצר, אם המחצות מגיעות לתקרה, דהשתא הו' כעין חדרים ועליות, אפלו הן של יריעות, והיו מוליכין ערובן למקום אחר, צריכין ערוב לכל אחד ואחד. בא ערובן אצלן, או אפלו הוליכוהו למקום אחר וחלקוהו במסיפס או במחצות שאין מגיעות לתקרה, אין צריכים לערב.

היו שרויים בחדרים ובעליות ממש, אפלו ערוב בא אצלן, צריכים ערוב לכל אחד ואחד (כן דעת תוספות והרא"ש. וכן פסק השו"ע. ומהרמב"ם נראה שכל שהמחצות מגיעות לתקרה, נחשב כחדרים ועליות ממש. וכן דעת הרשב"א ורי"א⁴²).

ומי שיש לו סופר או מלמד בביתו, וכן תלמידים הבאים ללמד, וכל אחד יש לו חדר לבדו ופתוח לחצר, אפלו כל אחד ואחד ישן ואוכל בחדרו, אין אוסרים זה על זה⁴³.

מה קובע לערוב מקום לינה או מקום דירה (או"ח שע)

(ע"ב ב') מי שאוכל במקום אחד ולן במקום אחר, במקום אכילתו שם הוא אוסר (וכתבו רבנו פרץ, הנלבד והמאיר, שם מקום פתא הינו של יום השבת, ולא של ימי החל⁴⁴). הלכה, אחים שאוכלים עם אביהם ולנין בבתיהם, אינן אוסרים. ואם נותן להם פרס ואוכלים בבתיהם, אוסרים (הואיל ואינם אוכלים על שלחנו ממש). ודוקא

41. או"ח שפז, א.

42. או"ח שע, ג. ואמנם כבר תמה על כך הבית מאיר. שלא הזכיר השו"ע דעת הרמב"ם ורשב"א. ועיין גאון יעקב דמסיק דלא כהתוספות. ובחזו"א (סי' כט ס"ק א) הביא דברי החולקים על התוספות, וכתב: ונראה דאין להקל בזה. מיהו האחרונים ז"ל סתמו כדעת השו"ע.

43. כיון שכולם משתמשים בביתו של בעל הבית בכל עסקי תשמישיהם, באפיה ובישול, חשיבי כולהו כאילו אוכלין וישנים במקום אחד. לפי שהכל נקרא על שם בעל הבית. ועוד, שאין משאיל להם רשותו לאסור עליו ולא לאסור זה על זה, ומצי לסלוקינהו. והוה ליה כחמשה שכירו ולקיטו, דלא אמרו להחמיר דאחד נותן עירובו ודין. ואפילו שרויים בחדרים ובעליות. רא"ש (עיי"ש).

44. ויותר מזה מבואר במאירי, שגם אם בכניסת השבת סעד כל אחד מבני החצר בדירתו, והגוי שדר בחצר חזר לביתו בשבת ונאסרו לטלטל, אזי, גם אם משך כל ימי השבוע וגם בסעודת ליל שבת ואפילו בסעודה שבתחילת יום השבת סעדו בנפרד כל אחד בביתו, מהני להתירם בטלטול, על ידי שבמקצת יום השבת שמאז ואילך, יסעדו כולם בבית אחד שיהפך אותו בית להיות מקום פיתא לכולם.

וראה עוד בערוך השולחן שכתב (או"ח סי' שע"ז): וכן אם הרבה בעלי בתים אוכלים בחדר אחד כל אחד על שולחנו, אע"פ שכל אחד ישן בחדר בפני עצמו, וגם שותה שם תמיד ואוכל שם אכילת עראי, מכל מקום אין צריך עירוב, כיון דבסעודות הקבועות אוכלין בחדר אחד.

כְּשֶׁמּוֹלִיכִים עֲרוּבֹן לְמָקוֹם אַחֵר. אֲבָל אִם עֲרוּבֹן בָּא אֶצְלוֹ, אוֹ שָׂאִין עִמָּהֶן דִּיּוּרִין בְּחֶצֶר, אֵינָן אוֹסְרִים.

וְכָל בֵּית שָׂאִין דָּרִין בּוֹ, אֵינוֹ אוֹסֵר.

(ע"ג א') וְרוֹעִין וְקִיצִין וְשׁוּמְרֵי פְרוֹת שְׁלָנִין בְּשָׂדֶה וְאוֹכְלִין בְּעִיר, הוֹלְכִין אַחֵר מְקוֹם לֵינָתָן וְנוֹתְנִין לָהֶם מִשֵּׁם אֲלָפִים אֲמָה (דִּהְתָּם אֶנָּה סִהְדִּי דְאִי מִמָּטוּ לְהוּ רְפָתָא הֵתָם, טְפִי נִיחָא לָהּ).

(ע"ג א') (יט) מִי שֵׁיט לֹא חֲמִשָּׁה עֶבְדִּים, אוֹ חֲמִשׁ נָשִׁים מְקַבְּלִים מִמֶּנּוּ פָּרֶס וְאוֹכְלִין בְּבֵיתָהֶם, אֵינָן אוֹסְרִים עָלָיו (כַּן דַּעַת הַרְמָב"ם. וְכֵן פֶּסֶק הַשּׁו"ע⁴⁵. וְדַעַת רַז"ה וְהַרְשָׁב"א שֶׁהִלְכָּה כְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא הַמַּתִּיר בְּעֶבְדִּים וְאוֹסֵר בְּנָשִׁים). וְכֵן תַּלְמִיד מְקַבֵּל פָּרֶס מֵרַבּוֹ, אֵינוֹ אוֹסֵר.

חֲמִשָּׁה שְׂגָבֵי עֲרוּבֹן וְרוֹצִים לְעָרֵב עִם חֶצֶר אַחֶרֶת הַפְּתוּחָה לָהֶם, אֶחָד מוֹלִיף בְּשִׁבִּיל כָּלָן.

בְּנֵי בֵּי רַב דְּאֶכְלִי בְּבִאגָּא וְנִיחֵי בְּבֵי רַב, מְשַׁחֲיָנָן לְהוּ תַּחֲוּמָא מִבֵּי רַב (אִף שֶׁהוּא רַק מְקוֹם לֵינָתָם, שֶׁהוּא לָהֶם עֶקֶר, שֶׁשֵּׁם הָיוּ חֲפָצִים גַּם לְאָכֹל, אֵלּוּ הָיָה שֵׁם מְזוֹנָם).

הָאֵב וּבְנוֹ, הָרַב וְתַלְמִידוֹ - בְּזָמַן שָׂאִין עִמָּהֶן דִּיּוּרִין, אֵין צְרִיכִים לְעָרֵב. וּמִכָּל מְקוֹם הַמְּבֹוֹי שְׁלָהֶם נִתֵּר בְּלַחֵי וְקוֹרָה.

חֲמִשׁ חֲצֵרוֹת הַפְּתוּחוֹת זֹל לְזוֹ וּפְתוּחוֹת לְמְבֹוִי, וְעָרְבוּ בְּחֲצֵרוֹת אוֹ שִׁתְּפוּ בְּמְבֹוִי, סוֹמְכִין עַל זֶה בְּמָקוֹם זֶה.

אוֹרַח הָאֵם אוֹסֵר עַל בְּנֵי הַחֶצֶר: כְּתַב בְּתֵרוּמַת הַדָּשָׁן שֶׁהִמְתָּאֵרַח בְּחֶצֶר, אֵינוֹ אוֹסֵר עַל בְּנֵי הַחֶצֶר. וְכֵן מְבֹאֵר בְּדִבְרֵי הַרְשָׁב"א. וְכֵן פֶּסֶק הַשּׁו"ע, שֶׁאֶפְלוּ הַתָּאֵרַח בְּבֵית בְּפָנֵי עֲצָמוֹ (וְאֶפְלוּ בְּשִׁכְרוֹת⁴⁶), אִם לֹא הַתָּאֵרַח דֶּרֶךְ קָבַע (אֵלּא שְׁלִשִׁים יוֹם אוֹ פָּחוֹת)⁴⁷, אֵינוֹ אוֹסֵר עַל בְּנֵי הַחֶצֶר, וְהוּא וְהֵם מְתָרִים בֵּין בְּבֵיתוֹ בֵּין בְּבֵיתָם⁴⁸. אֲמַנָּם כְּתַב הַרְמ"א, שֶׁזֶה דִּקְא בְּדֹאקָא בַּעַל הַבֵּית אֶחָד קְבוּעַ, דְּאִזְ הָאוֹרַחִים בְּטָלִים לְגַבְהָ.

45. או"ח שעו.

46. משנ"ב (שעח, ס"ק נג).

47. כן הוא לשון השו"ע (או"ח שעח). ואמנם בבית יוסף יש סתירה, דבתחילה (ד"ה המתארח) כתב יותר משלושים (נחשב קבע). ואח"כ (ד"ה כתוב בשבולי) כתב דבשלושים כבר מקרי קבע. ובדרכי משה (שפב, ס"ק ב) כתב דבשלושים מקרי קבוע. והעיר כן הביה"ל (ד"ה אלא) ונשאר בצ"ע לדינא. עיי"ש.

48. או"ח שעח. וכתב המשנ"ב (ס"ק נה): וביותר משלושים אפילו אם היה רק בשאילה לבד, תו מקרי קבע ויצא מכלל אורח ואוסר. ומסתברא דאם קבע עצמו לכתחלה יותר משלושים אוסר מיד.

54. או"ח שסג, כו. וכתב המשנ"ב (ס"ק קג) בשם האחרונים, דכיון שהוא מילתא דרבנן, נקטינן לקולא.

ערוב דרך חלונות (או"ח שפב)

(ע"ד ב') (כא) מבוי שצדו אחד ישראל, וצדו אחד נכרי, נתר בלחי וקורה. ואם חלונות פתוחין לזה הבית מבית ישראל אחר, אינו יכול לערב עמו דרך חלונות להוציא דרך הפתח למבוי. אבל אם פתח ביניהם, מתר (כן דעת ר"י). **ולרש"י**, אף אם פתח ביניהם אסור. וכן הדין בחצר שישראל ונכרי דרין בו (והשו"ע⁵⁵ סתם כר"י. ובשם יש מי שאומר, כרש"י).

דריסת רגל אם אוסרת שלא במקומה (או"ח שעח)

(ע"ה א') שתי חצרות זו לפנים מזו, ערבה פנימית ולא ערבה חיצונה, פנימית מתרת וחיצונה אסורה. חיצונה ולא פנימית, שתיהן אסורות (דרגל פנימית האסורה במקומה, אוסרת שלא במקומה. כן פסקו הרמב"ם, רא"ש ושו"ע⁵⁶). ערבה כל אחת לעצמה, כל אחת מתרת לעצמה.

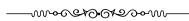
וכן הדין בשכח אחד מהן ולא ערב (שאם הוא מבני החיצונה, פנימית מתרת. ואם הוא מבני הפנימית, שתיהן אסורות). נתנו ערובן בחיצונה, באיזו מן החצרות ששכח אחד מהן ולא ערב (אפלו אם הוא מבני החיצונה), שתיהן אסורות.

(ע"ה ב') ה"ה נכרי אחד דר בפנימית ושני ישראלים בחיצונה, אוסר עליהם (ולדעת הרמב"ם, אם יש נכרי בפנימית, אפלו ישראל אחד בחיצונה, אוסר. והביאו השו"ע⁵⁷ בשם ויש מי שאומר).

בית שער דיחיד

(כב) עשרה בתים זה לפנים מזה, שני הפנימים צריכין לתן ערוב והשאר פטורין⁵⁸.

(ע"ו א') שתי חצרות ושלשה בתים ביניהן, זה (אחד מבני חצר אחת) בא דרך בית שאצלו ונותן ערובו באמצעי, וכן עושה שנגדו, שני בתים שאצל החצרות והאמצעי, אין צריך לתן פת, ומתרים שלשתן⁵⁹.

55. או"ח שפב, יט.

56. או"ח שעח, ב.

57. או"ח שפב, יז.

58. שכולם נעשים בית שער לפנימיים, ואינם אוסרים על בני החצר אלא פנימיים. ואף שגם התשיעי הוא בית שער לפנימי ממנו, בית שער דיחיד לאו שמה בית שער.

59. כל בית נעשה בית שער לחצר שהוא פתוח לו, ולכן שני בתים חיצוניים פטורים מלתת עירוב; אמצעי הוה ליה בית שמניחין בו עירוב, ואין צריך ליתן את הפת.

אָבֵל שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת וּשְׁנֵי בָתִּים בֵּינֵיהֶן, וְנָתַן כָּל אֶחָד עֲרוּבוֹ בְּבֵית שְׁאֶצֶל חֲצֵר חֲבֵרוֹ, שְׁנֵיהֶן לֹא קִנּוּ עֲרוּב.⁶⁰

עֲרוּב בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת (או"ח תטו)

(ע"ו א') (כג) אָמְרוּ לוֹ שְׁנַיִם צָא וְעָרַב עָלֵינוּ, לְאַחַד עָרַב עָלָיו מִבְּעוֹד יוֹם וְנֶאֱכַל עֲרוּבוֹ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, וּלְאַחַד עָרַב עָלָיו בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת וְנֶאֱכַל עֲרוּבוֹ מִשְׁחַשְׁכָּה, שְׁנֵיהֶן קִנּוּ עֲרוּב. וְדוֹקָא בְּעֲרוּבֵי חֲצֵרוֹת. אָבֵל בְּעֲרוּבֵי תְּחוּמִּין, אֵין מְעַרְבִין בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת (כֹּן דַּעַת רַב הָרָשׁוֹנִים. וְדַעַת רִש"י וְהַרְמָב"ם דָּאף עֲרוּבֵי תְּחוּמִּין בְּדִיעָבַד קָשֶׁר בְּבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת. וְהַש"ו"ע⁶¹ סָתַם קְרִש"י וְהַרְמָב"ם, וּבָשֶׁם וַיֵּשׁ חוֹלְקִים כְּתַב קְרַב הָרָשׁוֹנִים).

60. מה נפשך: אי בית שער משוית ליה (לכית בו נתנו עירוב), הנותן את עירובו בבית שער אכסדרה ומרפסת אינו עירוב. אי בית משוית ליה, קא מטלטל (כל חצר) לבית דלא מערב ליה (שכן כל חצר עירבה עם הבית שאינו סמוך לה, ומפסיק הבית הסמוך בין החצר לעירוב המונח בבית השני).

61. או"ח תטו,ג. ובביה"ל (ד"ה ויש מחמירין) הקשה שהיה לו למחבר להביא דעה שניה לעיקר, והדעה ראשונה בשם יש אומרים! ונשאר בצ"ע לדינא. וראה עוד בהרחבה מש"כ ב"נתיבי הלכה", פרק בכל מערבין, ל"ה א', לאחר סוגיית "ספק עירוב".

פרק ז

חלון

חלון שבין שתי חצרות האם מערבים אחד או שנים (או"ח שעב)

(ע"ו א') (א) חלון שבין שתי חצרות, ארבעה על ארבעה ומקצתו בתוך עשרה, רצו מערבין שנים, רצו מערבין אחד (אבל אם כלו מעל עשרה, מערבים שנים בלבד). אבל חלון שבין שני בתים, אפלו כלו למעלה מעשרה, רצו מערבין אחד. ולול שבין בית לעליה, רצו מערבין אחד על ידו, אפלו אין בו סלם כלל.

כתל בין שתי חצרות ודין טלטול מהכתל לבית (או"ח שעב; או"ח שמו)

(ע"ו ב') כתל שבין שתי חצרות, גבה עשרה ורחב ארבעה, מערבין שנים ואין מערבין אחד. אלו עולין מכאן ומעלין עמהן פרות שבחצר ומורידין ממנו לחצר ובלבד שלא יעלו מפרות הבית עליו ולא יורידו ממנו לבית, וכן אלו מכאן (שראש הכתל נחשב רשות בפני עצמו, ואינו בטל לא לגבי זה ולא לגבי זה). ובלבד שלא יחליפו מחצר זה לזה.

אין בו (בכתל) רחב ארבעה, מתירין אף להחליף מחצר לחצר (כן דעת הרי"ף והרמב"ם, שדוקא ברשויות דאורייתא לא יחליפו דרך מקום פטור¹. ודעת הר"ז² שגם בין רשויות דרבנן אסור להחליף. והשו"ע הביא שתי הדעות³. והרמ"א החמיר³).

נפרץ עד עשר אמות, אם הוא רחב ארבעה או אינו רחב ארבעה, מערבין שנים, ואם רצו מערבין אחד. (נפרץ) יותר מעשר (אמות), מערבין אחד ולא שנים.

1. הרא"ש עצמו מביא כאן את דברי הרי"ף ולא משיג עליהם. אמנם להלן פרק כיצד משתתפין (סי' ח') מכריע כדעת הר"ז. וכן כתב להלן ברמזים. ומה שכתב כאן בסתמא כדעת הרי"ף, קצת צ"ב.
2. או"ח שמו"א. וזה לשונו: ולהחליף דרך מקום פטור ברשויות דרבנן יש אוסרים ויש מתירים. **אמנם במקום אחר** (או"ח שנה"א), **פסק בסתם** שאם אדם נמצא בספינה ודופני הספינה גבוהים י' מעל המים, מוציא זיז כל שהוא ועושה בו נקב וממלא דרך שם, שהרי דרך אויר מקום פטור הוא ממלא וסגי בהיכר. **וביאר הגר"א שהוא כיש מתירין** דסימן שמו"א (וזה דלא כמגן אברהם שכתב שאפילו למאן דאסר לעיל, הכא כיון דאיכא זיז כל שהוא הוי היכר ושרי).
3. או"ח שעב"ו (עיי"ש משנ"ב ס"ק מט). ובדעת המתירים להחליף ברשויות דרבנן, יש שתי סיעות. דעת המרדכי (שבת סי' שעו), שמותר לזרוק מרשות היחיד לכרמלית דרך מקום פטור, **אע"פ שלא נח באמצע** במקום פטור. וכתב כן הרמ"א (או"ח שנה"ג) בשם יש אומרים. אבל דעת הרשב"א דבלא הנחה, אסור.

לזה תשמישו בנחת ולזה בקשה (או"ח שעב)

(ע"ז א') כתל שבין שתי חצרות, מצד אחד גבה עשרה, ומצד אחד פחות מעשרה, אותן שבצד הנמוך מתרים לשמש עליו, ולא מצד השני (משום דהוה לזה תשמישו בנחת ולזה תשמישו בקשה, ונותנים אותו לזה שתשמישו בנחת).

וכן הדין בחריץ שבצד אחד עמק עשרה ומצד השני אינו עמק עשרה.

אפני הנמכת כתל ומעוטו (או"ח שעב)

בא למעט גבה הכתל מעשרה, ממעטו בראשו, כגון שעוקר ממנו חליץ. יש בזה משך ארבעה, מתר (להשתמש) בכל הכתל. אין בזה ארבעה, אינו מתר אלא כנגד המעוט.

בנה בו אצטבא למטה, אם אין בזה ארבעה, אפלו כנגדה אסור.⁴

כפה אצלו ספל (=דלי) ומעטו בו, הוי מעוט אפלו אינו גבה אלא חצי טפח. והוא שיהא בו ארבעה וחברו בטיט שאי אפשר לטלו בלא מרא (מעדר).

(ע"ז ב') העמיד בו סלם, יש בו ארבע שליבות, ממעט (דכבדו קובעו). ואם לאו, אינו ממעט.

(ב) אסור לטלטל סלם של עליה ביום טוב, אפלו בחצר. ובשבת מתר.⁵

העמיד סלם אצל כתל, (והסלם) רחב ארבעה וכן בחצר השני ואין בין זה לזה שלשה, רצו מערבין שנים, רצו מערבין אחד. ודוקא בשאין הכתל רחב ארבעה. אבל רחב ארבעה, אפלו מפלגי טובא מהדדי, רצו מערבין אחד.

(ג) בנה אצטבא על גבי אצטבא כדי להתיר לו הכתל, אם יש בפתחתונה ארבעה על ארבעה, או אפלו אין בזה ויש בעליונה ארבעה על ארבעה, ואין בין זו לזו שלשה טפחים, ממעט להתירו בכתל (אבל אם יש ביניהם יותר משלשה טפחים, לא מהני, ואף על פי

4. כי אם היה מועיל למעטו, ולהחשיב אותו מקום כפתח, בכל הכותל היה מותר להשתמש. אלא שאינו מועיל, ולכן אפילו כנגד המיעוט נמי לא משתמש, שבתל כלפי הכותל.

5. הדברים יובנו על פי דברי הרא"ש, שכתב דמשמע הכא דאפילו סולם צורי מותר לטלטלו, וקשה דבפרק קמא דיום טוב (ט' א') לא שרי אלא סולם של שובר, אבל סולם של עלייה אסור, דהרואה אומר להטיח גגו הוא צריך! ותיירץ רבינו תם, דהכא בסולמות קטנים שמשתמשין בהן בבית, ואין ראוי לעלות בהן לגג. וה"ר אברהם ז"ל תירץ, דהתם ביום טוב איירי, דשרי לטלטולי ברשות הרבים, וברשות הרבים אומר להטיח גגו הוא צריך, וכיון שאסור ברשות הרבים, אפילו בחדרי חדרים אסור. אבל הכא בשבת איירי, שאין מטלטל ברשות הרבים, ולכך מותר לטלטלו בחצר.

שִׁישׁ בְּעֵלְיוֹנָה אַרְבָּעָה טַפְחִים, דְּמַעוּט בְּאֹוִיר לֹא שָׁמָּה מַעוּט. כֵּן דַּעַת רִשִּׁי וְכֵן מִשְׁמַע מִהַשּׁו"ע.⁶ וְדַעַת הַרְשֵׁב"א שֶׁאִם יֵשׁ בְּעֵלְיוֹנָה לְבָדָה רַחֲב אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה, תּוֹ לֹא קִפְדִּינוּ עַל אֹוִיר שֶׁתַּחְתִּיהָ. שְׁמַעוּט בְּאֹוִיר שָׁמָּה מַעוּט. וְהָא דְּבַעֲיָנוּ שְׂאִין בֵּין זֶה לָזֶה שְׁלֹשָׁה טַפְחִים, כְּשֶׁאִין בְּעֵלְיוֹנָה לְבָדָה אַרְבָּעָה, רַק בְּצִרוּף עִם תַּחְתּוֹנָה.

אָבֵל לְעֶרֶב אֶחָד, לֹא. אֶפְלוּ עָשָׂה כֵּן מִן הַצַּד הַשְּׁנִי (כְּשֶׁטַּת הַר"מ מְרוֹטְנֶבוֹרַג, דְּסָגִין אִירִי לְעִנְיָן שְׁמוּשׁ בִּכְתָּל בְּלֶבֶד, אָבֵל לְעֶרֶב שְׁתֵּי הַחֲצוֹת כְּאֶחָד, בְּעִינָן שְׁיִגִיעַ סֶלֶם לְרֹאשׁ הַכְּתָל. וְכֵן פֶּסֶק הַשּׁו"ע⁷ וְדַעַת הַרְמַב"ם שְׁמוּעִיל לְהַחֲשֵׁב פֶּתַח גַּם לְעִנְיָן שֶׁאִם רָצוּ מְעַרְבִים אֶחָד).

(ע"ח א') זִיז הַיּוֹצֵא מִן הַכְּתָל וְהַנִּיחַ עָלָיו סֶלֶם, אֶפְלוּ (הַסֶּלֶם) כָּל שֶׁהוּא, מִמַּעַט לְהַתִּיר לוֹ הַכְּתָל (כְּשֶׁטַּת רִשִּׁי. וְלִפִּי הַרְשֵׁב"א וְסִיעָתוֹ, הַסּוֹבְרִים מַעוּט בְּאֹוִיר שָׁמָּה מַעוּט, בְּלֹא סֶלֶם הַכְּתָל מִתֵּר, כְּאִשְׁרֵי הַזִּיז רַחֲב אַרְבָּעָה. וְכֵאן הַכּוֹנֵה שֶׁקִּשְׁהֵנִיחַ סֶלֶם עַל הַזִּיז, מַעַט הַזִּיז וְגֵרַע כּוֹחַ). וְדוֹקָא שֶׁהֵנִיחוּ עַל הַזִּיז. אָבֵל אֶצְלוֹ, לֹא.

כְּתָל תִּשְׁעָה עָשָׂר, דִּי בְּזִיז אֶחָד לְמַעַט וּמִנִּיחוּ בְּאֶמְצַע. כְּתָל עֶשְׂרִים, צָרִיךְ שְׁנִיִּים. וְהוּא שְׁיַעֲמִידֵם זֶה שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד זֶה (כְּדִי שְׂיֻכַּל לְהַעֲמִיד סֶלֶם עַל הַזִּיז הַתַּחְתּוֹן וּלְסַמְכוֹ עַל הַזִּיז הָעֲלִיוֹן⁸). כְּתָל גְּבֵהָ עֶשְׂרֵה סָגִי בְּסֶלֶם שְׁבָעָה וּמִשְׁהוּ וְזוֹקְפוֹ אֶצֶל הַכְּתָל.

סֶלֶם מִכָּאן וּמִכָּאן וְקִשְׁיִן בְּאֶמְצַע, אֵינוֹ מִמַּעַט. קִשְׁיִן מִכָּאן וּמִכָּאן וְסֶלֶם בְּאֶמְצַע, מִמַּעַט (רִשִּׁי פֶּרֶשׁ שֶׁהַעֲמִיד שְׁנֵי סֶלְמוֹת שְׂאִין בְּשְׁנֵיהֶם מִשְׁרֵי אַרְבָּעָה, וְנִתֵּן קֶשׁ בְּאֶמְצַע, וְלִהְפֹּךְ. וְהָרַב"ד, הַרְשֵׁב"א וְרִיטְב"א בְּאֶרֶץ, דְּמִירֵי שֶׁהַכְּתָל בֵּין שְׁתֵּי הַחֲצוֹת, מִקֵּשׁ, וְהַנִּיחַ עָלָיו סֶלֶם, וְלִהְפֹּךְ. וְכֵן מִשְׁמַע בְּרַמְבַּ"ם. וְהַשּׁו"ע⁹ פֶּסֶק כְּרִשִּׁי).

(ד) חֻקֵּק בִּכְתָּל¹⁰ אֶצֶל הַסֶּלֶם לְהַשְׁלִימוֹ לְאַרְבָּעָה רַחֲב, מִסְפִּיק אִם עָשָׂה כֵּן בְּגִבֵּה עֶשְׂרֵה. חֻקֵּק כָּלוּ בִּכְתָּל, צָרִיךְ לַחֲקֹךְ כָּל גְּבֵה הַכְּתָל.

וְאִם עָשָׂה לְאֵילָן סֶלֶם, אֵינוֹ מִמַּעַט. אִשְׁרֵה יִבְשָׁה שֶׁעָשָׂה מִמֶּנָּה סֶלֶם, מִמַּעַט (כֵּן פֶּסְקוֹ רַבֵּנוּ חֲנִנְאֵל וְהָרַ"שׁ. וְדַעַת הַרְמַב"ם לְהַפֵּךְ, אֵילָן מִמַּעַט, וְסֶלֶם מֵאִשְׁרֵה אֵינוֹ מִמַּעַט. וְהַשּׁו"ע סָתַם

—•••••—

6. או"ח שעב"א. השו"ע פסק שאם אין בתחתונה ארבעה, ויש בעליונה ארבעה, ואין בין זו לזו שלושה טפחים, מהני להתיר להשתמש עליו (אבל לא מהני למהוי פתח לערב יחד). וכתב ביה"ל (ד"ה ואין בין) דמשמע שאם יש בין זו לזו שלושה טפחים, אף שהעליונה רחבה ד' על ד', לא מהני משום דהוי מיעוט באויר, וכשיטת רש"י. והקשה מדוע לא הביאו האחרונים את הסיעה השניה. ונשאר בצ"ע.

7. או"ח שעב"א.

8. כן הוא לשיטת רש"י, שאין זיז מועיל בלא סולם תחתיו, משום מיעוט באויר. ולראשונים הסוברים מיעוט באויר שמהי מיעוט, הטעם כאן, שאם יהיו שני הזיזים זה כנגד זה, לא יהיה נוח לעלות מזיז אחד לשני.

9. או"ח שעב"א.

10. ראה פירושים שונים בסוגיא זו בראשונים ב"נתיבי הלכה".

קְהַרְמָבָם, וּבָשָׁם הָרָא"ש כְּתַב לְהַפְּקָה, דְּאִילָן אֵינוֹ מוֹעִיל וְאִשְׁרָה מוֹעֵלֶת¹¹).

חֲרִיץ בֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת

(ע"ח ב') (ה) חֲרִיץ שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת, עֲמֵק עֲשָׂרָה וָרֹחַב אַרְבָּעָה, מְעַרְבִין שְׁנַיִם וְאֵין מְעַרְבִין אֶחָד. אֶפְלוּ אִם הוּא מָלֵא קֵשׁ וְתֵבָן. מָלֵא עֶפֶר אוֹ צִוּרוֹת, מְעַרְבִין אֶחָד וְלֹא שְׁנַיִם.

נִתֵּן עָלָיו נֶסֶר - לְאַרְכּוֹ שֶׁל חֲרִיץ, בְּכָל שֶׁהוּא שָׁיֵשׁ בּוֹ בְּרֹחַב הַנֶּסֶר, מִמַּעַט. לְרַחְבּוֹ, שֶׁנִּתְּנוֹ לְרֹחַב הַחֲרִיץ, צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה רֹחַב הַנֶּסֶר אַרְבָּעָה.

שְׁתֵּי גִזְזוּטְרָאוֹת שְׁבִינִיָּהֵן נֶסֶר (או"ח שעג)

וְכֵן שְׁתֵּי גִזְזוּטְרָאוֹת זֹו כְּנֶגֶד זֹו שֶׁנִּתְּנוּ בִּינֵיהֶן נֶסֶר רֹחַב אַרְבָּעָה, מְעַרְבִין אֶחָד וְלֹא שְׁנַיִם. אֲבָל אִם הָיוּ זֹו לֹא כְּנֶגֶד זֹו, אוֹ זֹו לְמַעַלָּה מִזֹּו, מְעַרְבִין שְׁנַיִם וְלֹא אֶחָד. וְאִם הָיוּ בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה זֹו לְזֹו, חֲשִׁיבִי כְּמוֹ זֹו כְּנֶגֶד זֹו (כֵּן דִּעַת רִש"י וְהַרְמָבָם). וְדִעַת רַבְּנֵינוּ תָּם שֶׁבְּגִזְזוּטְרָאוֹת אִם הֵן תּוֹךְ שְׁלֹשָׁה טַפְחִים זֹו מִזֹּו, נַחֲשָׁבוֹת כְּמַחְבְּרוֹת אִף בְּלֹא נֶסֶר, אִף עַל פִּי שֶׁהֵן בְּאֶלְכָסוֹן זֶה לָזֶה. וְהַשּׁו"ע¹² פֶּסֶק קְהַרְמָבָם. וְהַרְמָ"א הוֹסִיף פְּרוּשׁ רַבְּנֵינוּ תָּם).

מִתְבֵּן שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת לְעֵנִין עָרֹב אֶחָד וְלְעֵנִין הָאֲכָלֶת בְּהֵמָה מִמֶּנּוּ

(ע"ט א') (ו) מִתְבֵּן שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת, גִּבָּה עֲשָׂרָה מְעַרְבִין שְׁנַיִם וְלֹא אֶחָד.

אֵלּוּ מִאֲכִילִין מִכָּאן וְאֵלּוּ מִאֲכִילִין מִכָּאן, כְּגוֹן שֶׁיַּעֲמִיד לְבִהְמָתוֹ בְּעֵנִין שֶׁתּוֹכֵל שֵׁם לְאֹכֵל. אֲבָל לֹא יַעֲמִידָנָה בְּיָדִים. וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁאֲסוּר לוֹ לִתֵּן לְתוֹךְ קֶפֶתוֹ. לְחֵד פְּרוּשָׁא בְּשִׁבְתָּ¹³. וְלֹאִידָךְ אֶפְלוּ בְּחַל (אֲסוּר לִתֵּן מִמֶּנּוּ לְקֶפֶתוֹ, וְכֵן לְהַעֲמִיד הַבְּהֵמָה בְּיָדִים. וְהַשּׁו"ע¹⁴ סָתַם

11. או"ח שעב, טו. וסיים השו"ע והוא שתהא (האשירה) יבישה (שאין בו פירות ועלין וענפים, דאז לא חיישין שמא יתלוש ומותר לעלות עליו בשבת מדינא, אי לאו משום איסור אשירה). וראה משנ"ב (ס"ק קטז) שכתב: ועיין באליה רבה שמצדד להלכה כסברא הראשונה (דעת הרמב"ם), שהיא דעת הרבה פוסקים.

12. או"ח שעג, א. וביאר המשנ"ב (ס"ק ד-ה) דברי הרמ"א, שכשאין המרחק בין הגזזטראות ארבעה, אפילו בלי נסר אם רצו מערבים יחד, ואם רצו מערבים שניים (כדעת תוספות, בהערה לעיל, ודלא כהרשב"א). והוסיף (על פי מג"א ושאר אחרונים), ודוקא שסמיכת הגזזטראות זו לזו לא היה באורך כל הכותל; דאילו אם היה סמיכתן באורך כל הכותל, או שהיה נמשך הסמיכה זו לזו ביותר מעשר אמות, אז מערבין אחד ולא שניים.

13. דלמא שקיל טובא וממעית ליה מעשרה, וקא מטלטל בחצר האסורה. לישנא אחרינא: לא יתן לתוך קופתו, משום דמוקצה מאתמול למחיצה זו. רש"י.

14. או"ח שעב, יט.

כרש"י, שאסור משום מקצה, ודוקא בשבת; וכתב **שלהרא"ש** אפלו בחל אסור¹⁵. ודוקא במתבן שבין שתי חצרות. אבל היה (התבן) בבית ומפסיק בין החצרות, מתר אף להאכיל. נתמעט התבן מעשרה בחל מערבין אחד ולא שנים. נתמעט בשבת, כיון שהתרה התרה.

נעילת פתח למבטל רשות (או"ח שפ)

(ע"ט ב') (ז) אחד מבני חצר ששכח ולא יערב, וצריך לבטל רשותו, צריך לנעל פתח ביתו. ולא יפתחנו אלא כשצריך לצאת ולבוא וינעל מיד אחריו (כן כתב **רש"י**). וכתב **הרא"ש** שיש להחמיר כפרושו. ודעת **תוספות**, **מרדכי**, **רי"ז**, **הרשב"א** ו**הריטב"א**, דבשאר מבטלים לא בעי נעילה¹⁶. וגם **הרמב"ם** לא הזכיר נעילת דלת¹⁷. וכן סתם **השו"ע**, ובשם יש אומרים כתב **כרש"י**¹⁸.

השתתפות במבוי לכל בני המבוי ואפן הזכוי (או"ח שסו)

(ע"ט ב') (ח) כיצד משתתפין במבוי, מניח את החבית ואומר הרי זו לכל בני המבוי. ומזכה להם על ידי בנו ובתו שאינם סמוכים על שלחנו אפלו הם קטנים. ולא על ידי הסמוכים אפלו הם גדולים (כן דעת **רננו תם** ו**הרא"ש**. אמן **בה"ג**, **רי"ף** ו**הרמב"ם**, סתמו וכתבו המשנה כצורתה¹⁹, ומשמע שהבינו שגדול, גדול ממנו²⁰, וקטן, קטן ממנו. וכן סתם **השו"ע**²¹. ובשם יש אומרים **כרננו תם**. וסוים שלכתחלה טוב לחש לדברי שניהם היכא דאפשר. ו**הרמ"א** כתב:

—•••••—

15. (והקשה אליה רבה, ס"ק כט, שלשון השו"ע צ"ב, דמשמע דלרא"ש כל שכן בשבת אסור, ואילו ברא"ש מבואר שבשבת מותר, ודוקא בחול אסור). **והמשנ"ב** (ס"ק קמ) כתב **שהעיקר כסברא ראשונה** (וביאר בשער הציון, אות ק, שכן דעת שאר הראשונים כרש"י, דהאיסור קאי רק על שבת. ודעת הרא"ש יחידאי הוא. ושכן משמע מלשון השו"ע דסובר כן לדינא, דהזכירה בסתמא). ופסק **השו"ע** שאם נתמעט בחול מעשרה, צריכים לערב ביחד. והוסיף המשנ"ב (ס"ק קלה, ע"פ הגר"א ועוד) אבל נתמעט בשבת, כיון שהותרה בתחילה כניסת השבת, הותרה.

16. וכתבו תוספות דקצת נראה דדוקא הכא צריך נעילת דלת, שעד עתה הורגלו לטלטל בלא שום עירוב שהיה תבן מפסיק, ואיכא למיחש, כדאמר כיון דדש ביה אתי לטלטולי. ועוד כתבו דנראה דהכא נמי לא בעו לנעילת דלת **אלא שבת ראשונה שאחר המיעוט**, כיון שבשבת שעברה היו מטלטלין שם בלא עירוב ובלא ביטול רשות, אבל לשבת אחרת לא יצטרכו עוד לנעול. דאין סברא שעד לעולם יהא צריך נעילה ולא נשאו אותו לשאר ביטול בשביל שהיתה שם מחיצה מפסקת פעם אחת.

17. וכתב הב"י (או"ח שפא) מיהו נראה דהיינו דווקא במבטל רשות חצרו ולא רשות ביתו. אבל במבטל רשות חצרו ורשות ביתו, הוי אורח גמור לגבייהו, ומותר להוציא אף מביתו, כיון דלא נשאר לו שום רשות שלא ביטלו.

18. או"ח שפא.

19. אף שפסקו בדין מציאה כר' יוחנן, שגדול הסמוך על שולחן אביו הוא קטן.

20. ומזכה על ידי בניו הגדולים, אפילו הם סמוכים, ואע"פ שבאופן זה מציאתם לאביהם (חוי"מ רעב) זה רק משום איבה, שלא ימנע מהם מזונות. אבל בנידון דידן שאביהם רוצה לזכות על ידם שפיר זוכים, כיון שגדולים הם יש להם יד בפני עצמם. משנ"ב (ס"ק נז).

21. או"ח שסו.

ובדיעבד סומכין על דברי המקל בערוב²²).

(ומזכה) על ידי שפחתו ועבדו העברים, ולא על ידי הכנענים. ולא על ידי אשתו שנותן לה פרס, אפלו יש לה בית בחצר. אבל אם אין לה פרס, מזכה על ידה אפלו אם אין לה בית בחצרו (כן דעת הרא"ש). ומדברי הרי"ף ורמב"ם משמע שאף על פי שמעלה לה מזונות, מזכה על ידה. וכן סתם השו"ע²³. ובשם יש אומרים כתב כהרא"ש. והרמ"א כתב שבדיעבד סומכים על דברי המקל בערוב).

צריך להגביה טפח כשמצכה. ופרש רבנו תם דכל הגבהה (בקנין בעלמא, לא רק בשתופי מבואות) סגי בטפח. ולרש"י בעי שלשה (והשו"ע²⁴ כתב בשם יש אומרים כרש"י, ובשם ויש אומרים כרבנו תם).

דין בית שאין בו ארבע על ארבע

(ס' ג' א') (ט) בית שאין בו ארבע (אמות) על ארבע (אמות), פטור ממזוזה וממעקה. ואין צריך לתן לא בערוב ולא בשתוף ואין מניחין בו ערובי חצרות. אבל מניחין בו שתופי מבואות. ואין עושין אותו עבור לעיר²⁵.

זכוי בערוב

(פ' א') הלכתא - בין ערובי חצרות ותחומין ותבשילין ושתופי מבואות, בכלן צריך לזכות. ובכלן לא יזכה על ידי אשתו.

שכירת רשות שלא לדעתו ובעל כרחו (או"ח שסז)

(פ' א') אשתו של נכרי משכרת רשותו אפלו שלא לדעת (אפלו מחה בה בפרוש). וכן אשתו של ישראל, מערבת שלא לדעתו. ואפלו שאינו רגיל לערב, וכגון דאסר עליהו, כגון שאין לו פתח פתוח למבוי אחר.

אבל היה חצרו פתוח לשני מבואות, באחד רגיל ובאחד אינו רגיל, ברגיל שאוסר עליהן מערבת שלא לדעתו אפלו אינו רגיל לערב עמהן. אבל בשאינו רגיל אינה מערבת שלא לדעתו.

22. רצה לומר, בין קטן ואינו סמוך, בין גדול וסמוך. משנ"ב (שסו, ס"ק סט)

23. או"ח שסו.

24. חו"מ קצחב.

25. ואפילו כבורגנין לא משוינן ליה. מאי טעמא? בורגנין חזו למילתייהו (ללינת לילה לאדם אחד), והאי לא חזי למילתיה (דכל בית עשוי לדירת קבע תמיד). גמרא ורש"י.

וְכָל זְמַן שֶׁלֹּא מָחָה הַבַּעַל, אֶפְלוּ לֹא רָגִיל וְלֹא אָסַר, מְעַרְבֵת שְׁלֹא לְדַעְתּוֹ. וּמִיָּהוּ אֵין לָהּ כַּח לְזָכוֹת לְאַחֲרִים שֶׁלֹּא לְדַעְתּוֹ. וְשֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ לְגַמְרִי, (דְּהִינּוּ) אֶפְלוּ בְּלֹא דַעַת אֲשֶׁתּוֹ, אֶפְלוּ רָגִיל וְאָסַר, לֹא (וְהַמְרָדְכִי) כֶּתֵב שֵׁשׁ מִפְּרָשִׁים דְּרָגִיל וְאָסַר נוֹטְלִין שְׁתּוּפּוֹ לְגַמְרִי בַּעַל כְּרָחוּ, וְדַעַת אֲשֶׁתּוֹ נָמִי לֹא בָּעִי.²⁶

וְאֶפְלוּ אֵין הָאִישׁ וְאֲשֶׁתּוֹ בְּבֵית בְּנֵי בֵיתוֹ יְכוּלִים לְעָרֵב, וּכְגוֹן שֶׁהַחֲצָר פְּתוּחַ לְמַבּוּי אַחַד. אָבָל אִם הָיָה פְּתוּחַ לְשָׁנִי מְבֹאוֹת, אֵין יְכוּלִים לְעָרֵב בְּלֹא דַעְתּוֹ.

אם אחר שעָרְבוּ נִתְקַלְקַל הָעֵרֹב (או"ח שסח)

(פ' ב') (י) הָרִי שֶׁעָרְבוּ כְּבֵר, וְנִתְקַלְקַל הָעֵרֹב, וּבֹא אַחַד לַחֲזֹר לְתַקְנֹה לְזָכוֹת לְאַחֲרִים, אִם חֹזֵר וּמְעַרֵב מִמֵּין שֶׁהָיָה הָרֹאשׁוֹן, אֶפְלוּ כָּלָה כָּלוּ מְזַכָּה וְאֵין צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ. בֹּא לְתַקְנֹה מִמֵּין אַחֵר, אִם נִתְמַעַט מוֹסִיף וְאֵין צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ. כָּלָה כָּלוּ, צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ. נִתְסַפְּפוּ עָלֶיהָ דִּיּוּרִין, צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ.

וְהֵנִי מְלִי בַּחֲצָר שְׁבִין שָׁנִי מְבֹאוֹת. הָיָה פְּתוּחַ לְמַבּוּי אַחַד, אֵין צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ (כּוּ דַעַת הָרִי"ף, רַמְבַּ"ם וְרֹא"שׁ. וְכֵן פֶּסֶק הַשּׁו"ע²⁷. וְדַעַת סֵפֶר הָעֵתִים בְּשֵׁם גֵּאוֹן, וְהָרֹא"ד, שֶׁאִף בַּחֲצָר שְׁבִין שָׁנִי מְבֹאוֹת אֵין צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ).

שְׁעוֹר עֵרֹב תְּחֻמִּין לְאֻנְשִׁים רַבִּים

(פ' ב') (יא) כִּמָּה הוּא שְׁעוֹרוֹ? בְּתַחֲלָתוֹ, בְּזִמְנֵן שֶׁהֵן מִתְּשַׁעָה עָשָׂר וּלְמִטָּה סָגִי בַּכְּרוּגָרֶת לְכָל אַחַד וְאַחַד. מִתְּשַׁעָה עָשָׂר וּלְמַעְלָה וְתִשְׁעָה עָשָׂר, דִּי בְּשִׁתֵּי סַעְדוֹת שֶׁהֵן שְׁמוֹנֶה עָשָׂר גְּרוּגְרוֹת. וְשִׁירֵי עֵרֹב בְּכָל שְׁהוּא.

דִּין עֵרֹב וְשְׁתוּף בְּפֵרוּסָה

(יב) אֵין מְעַרְבִין עֵרֹבֵי חֲצֵרוֹת אֶלָּא בְּפֶת שְׁלֵמָה. וְאֶפְלוּ גְדוּלָּה הִרְבֵּה וּפְרוּסָה, אֵין מְעַרְבִין בָּהּ. וּמְעַרְבִין בְּקִטְנָה שְׁלֵמָה אֶפְלוּ בְּכֹאִיסָר.

—•••••—

26. סוגיא זו מורכבת, ויש בה כמה שיטות בראשונים, ואף מה שכתב כאן ברמזים, הוא לכאורה דלא כדעת הרא"ש (הסובר שרגיל ואסר הם שני תנאים נפרדים), אלא כשיטת התוספות (שלשיטתם רגיל ואסר היינו הך), וצ"ב. וראה ביתר הרחבה ב"נתיבי הלכה" עירובין.

והשו"ע (אורח חיים, פסק): אשתו של אדם מערבת לו שלא מדעתו, אפלו אם מחה בה שלא לערב, ואפלו אין רגיל לערב עמהם. והני מילי כשאוסר עליהם, וכו'. וכל זמן שלא מחה בה בפרוש, אפלו אם אינו רגיל לערב עמהם ואינו אוסר, מערבת שלא בידיעתו דמסתמא ניחא ליה, וכו' (דעת הרא"ש). ויש אומרים (היא דעת הרמב"ם) דאין אשתו מערבת אלא שלא בידיעתו, אבל אם אומר שאינו רוצה לערב עמהם, לא. ואם הוא רגיל לערב עמהם ועקשו אינו רוצה, בני חצר נכנסים לתוך ביתו ונוטלים ממנו בעל כרחו, וכו'.

27. או"ח שסח,ב.

(פ"א א') ואם נטל ממנה כדי חלת נחתום שהוא אחד מארבעים ושמונה, מערבין בה (כתבו תוספות דדוקא אם נטלה לצרף הפרשת חלה יכול לערב בה. וכן משמע מרש"י²⁸). אבל דעת הרא"ש, הרשב"א, והריטב"א, דאפלו לא נטל החתיכה לצרף הפרשת חלה, גם כן יכול לערב בה כשנוטל שעור מועט כזה²⁹. וכן פסק השו"ע³⁰).

היתה פרוסה וחברה בקיסם, אם נכר תפירתה, אין מערבין בה. אינו נכר תפירתה, מערבין בה.

ומערבין בפת ארז ועדשים ולא פת דחן.

ושתופי מבואות בכל דבר. ואם אחד מזכה לכל בני חצר, יכול לערב בפרושה³¹.

דרכי קניית חלק בערוב ובשתוף

(יג) הנותן מעה לחנוני או לנחתום ואמר לו זכה לי בערוב, לא קנה ערוב (שאין מעות קונות עד שימשך. ואפלו ערב חנוני לאחרים בחנם וזכה גם לזה אינו ערוב, שהרי לא נתכונן לזכות לו במתנת חנם). אבל אמר לו ערב לי או הקנה לי בקנין לזכות לי (חלק בכר הערוב), קנה ערוב. והני מלי, בשלא זכה לו על ידי אחר. אבל זכה לו על ידי אחר, בכל ענין קנה ערוב³². ואם נתן לבעל הבית, בכל ענין קנה ערוב, אפלו לא זכה לו על ידי אחר.

מתי צריך לערב תחומין וחצרות לדעת

(פ"א ב') (יד) אין מערבין ערובי תחומין, אלא לדעת. אבל ערובי חצרות, אפלו שלא לדעת. והני מלי, בפתוח לחצר אחת. אבל שתי חצרות, בעיני דעת.

28. והטעם, דכיון דנתקנת בכך לאכילה ואין החסרון מרובה לא חשבינן לה כפרושה. כן ביאר הריטב"א דבריו.

29. דכיון דטעמא משום איבה, אין חילוק בין דניטל לשם חלה ובין לא ניטל לשם חלה; דמה יודעין שכניו אם ניטל לשם חלה או שלא לשם חלה. אלא בכדי שיעור חלה והם תולין דלשם חלה ניטל וליכא איבה.

30. או"ח שס"ו.

31. דלא שייך כאן כלל משום איבה.

32. וכן פסק השו"ע (או"ח שסט"א). והאחרונים האריכו לדון בסוגיא זו ובדברי הראשונים.

פרק ח

פיצד משתתפין

דין המערב לרבים (או"ח תיג)

(פ"ב א') (א) כיצד משתתפין בתחומין? מניח את החבית ואומר הרי זו לכל בני העיר. מי שקבל עליו מבעוד יום, מתר. משתתף, אסור.

שלא לערב תחומין אלא לדבר מצוה (או"ח תטו)

ואין מערבין אלא לדבר מצוה.

אין מערבין אלא לדבר מצוה, האם גם בערוב ברגליו: דעת רבנו יהונתן, הרשב"א והמאירי, דדוקא בשערב בפת; אבל כשמערב ברגליו, מתר לכתחלה אף לדבר הרשות¹. ודעת תוספות והרא"ש דאין חלוק בין פת ובין רגליו, לעולם אין מערבין לכתחלה אלא לדבר מצוה. וכן הרמב"ם סתם בזה².

דבר מצוה: כתב הרמב"ם כגון שהיה רוצה לילך לבית האכל או למשתה של נשואין, או להקביל פני רבו או חברו שבא מן הדרך, וכן מפני היראה. וכן פסק השו"ע. ותרומת הדשן הוסיף אף כשרוצה לילך לטיל בשבת או יום טוב, מקרי דבר מצוה³. וכן פסק הרמ"א⁴.

ערוב לדבר רשות, בדיעבד אם חל: כתב בה"ג דאי קא מנח ערובה למיזל לדבר הרשות, לא משתרי לה למיזל. וכן מבאר ברש"י. וכן פסקו האור זרוע ורשב"א. אמן הרמב"ם פסק שאם ערב לדבר רשות, הרי זה ערוב. וכן דעת הרמב"ן. וכן פסק השו"ע⁵.

שלא לערב אלא לדעתו (או"ח תיד)

(ב) קטן שאין אביו בעיר, בן שש יוצא בערוב אמו. ואביו בעיר, בן חמש יוצא בערוב אמו. טפי לא (כן דעת הרא"ש והרשב"א. אמן רבנו חננאל, הרי"ף והרמב"ם השמיטו מסקנה זו,

1. דכיון שיושב שם בעצמו וקונה שביטה בישיבתו, שם הוא ביתו, ואפילו לדבר הרשות מותר.

2. וכתב המשנ"ב (תטו,א, ס"ק א) דבמקום צורך יש להקל כסברא ראשונה.

3. וכתב תרומת הדשן: והכי איתא באשירי ובהגהה במיימון בשם ר"ת, דמוציאין הקטן ביום טוב אם אביו רוצה ללכת לטייל בשמחת יום טוב, ולא יוכל להניח הקטן יחידי בבית, וחשיב הך הוצאה לצורך יום טוב כמו קטן למולו וס"ת לקרות בו. ותו נראה דהו חשיב דבר מצוה לערב בשבילו וכו'. עיי"ש בהגדרת הדברים.

4. או"ח תטו,א.

5. או"ח תטו,א.

וכן פסק **השו"ע**, שעד בן שש, ושש בכלל, יוצא בערוב אמו, ואין חלוק אם אביו בעיר או לא⁶.

(פ"ב ב') מערב אדם על ידי (=עבור) בנו הקטן אפלו אינו סמוך על שלחנו, ועל ידי עבדו ושפחתו הפנענים אפלו שלא מדעתו. ולא על ידי בנו הגדול, אפלו סמוך על שלחנו. ולא על ידי עבדו ושפחתו העברים ולא על ידי אשתו אלא מדעתו. וכלן שערבו וערב רבן עליהן, יוצאים בשל רבן, חוץ מאשתו והדומה לה.

שעור הערוב (או"ח שסח; או"ח תט)

(ג) שעורו מזון שתי סעודות לכל אחד ואחד. וחולה וזקן כפי מזונו. וברעבתן שתי סעודות בינוניות, שהן שש ביצים (כן דעת רי"ף, רמב"ם ורא"ש. ודעת רש"י ותוספות ששעור שתי סעודות, 5 ביצים ושליש. והשו"ע בהלכות ערובי חצרות סתם **כהרמב"ם**. ובשם יש אומרים **כתוספות**. ובהלכות ערובי תחומין סתם **כהרמב"ם**⁷).

שמוש בתל ועמוד שבין חצר ומרפסת שלא ערבו ביניהם (או"ח שעה)

(פ"ג ב') אנשי חצר ואנשי מרפסת, ששכחו ולא ערבו (אלו עם אלו ערוב חצרות, אבל ערבו אלו לעצמם ואלו לעצמם), כל שגבה עשרה טפחים ותוף ארבעה טפחים למרפסת, בני מרפסת מתרין בו (לטלטל ממנו אליהם ולהפך). למטה מעשרה או רחוק ממנה ארבעה, נותנין אותו לחצר.

היה לשניהן לכל אחד בתוף עשרה (שלשניהם תשמישם בנחת) או לכל אחד רחוק עשרה (שלשניהם תשמישם בקשי) או לבני חצר גבה עשרה ומבני מרפסת מפלג ארבעה, או שהיה עמק בענין שיהיה לשניהן עמק עשרה, שניהן אסורין.

אבל כשלאחד תשמישו בנחת יותר מחברו, בין הוא עליון בין הוא תחתון, נותנין אותו לזה שתשמישו בנחת.

6. או"ח תידב, והמשנ"ב (ס"ק ז) כתב שהאליה רבה מצדד כדעת הרא"ש.

7. או"ח שסחג; או"ח תטז, ולשון **השו"ע** הוא: ויש אומרים שהם כשמונה ביצים. וכתב **בביאור הגר"א שהוא טעות סופר**, וצריך לומר: שני שלישים משמונה ביצים. אמנם בהלכות פסח (על מש"כ השר"ע, או"ח תפוא, שיעור כזית יש אומרים שהוא כחצי ביצה), **מתבאר מביאור הגר"א, שאינו טעות סופר**. וראה באחרונים. והמשנ"ב (שסחג, ס"ק יב) כתב שבדיעבד די בשש ביצים. אמנם כתב שלכתחילה יש לנהוג כהיש אומרים שכתוב בגירסתנו (בשו"ע שסחג), דהיינו שהם כשמונה ביצים. עיי"ש.

בור ובאר שנין שתי חצרות (או"ח שעו)

(פ"ה א') הלכתא - אין אדם אוסר דרך אר.⁸

הילכה, בור שנין שתי חצרות מפלגת מכל אחת ארבעה (שהשמוש בו הוא על ידי זריקת הדלי למים), שניהם מתרים בו.

וכן שתי חצרות וביניהן שלש חרבות (עשויות כשורה), כל אחת מתרת באותה שאצלה, והאמצעית מתרת לשתייהן (כן דעת רש"י, וכן פסק השו"ע⁹. ודעת הרשב"א ורבנו ירחם שכלן אסורות). היו כחצובא, כל אחת מתרת באותה שאצלה. ואותה הנוגעת לשתי חצרות, אסורה לשתייהן.

ואפלו יש לחרבות בעלים, אינן אוסרים, כיון שאין דרים בהם (כן דעת הרא"ש, וכן פסק הטור. ודעת רש"י, הר"ה וראב"ד, שאם יש להן בעלים, אוסרים¹⁰).

זריקה בין שני בתים שבשני צדי רשות הרבים (או"ח שנג)

(פ"ה ב') (ד) שני בתים שבשני צדי רשות הרבים והן שלו, או של שנים וערבו, אם שניהן שוין, מתר לזרק מזה לזה. ואם אחד גבה מחברו, אסור לזרק מזה לזה (שמא יזרק מן הנמוך לגבה ולא יגיע, ויפל לרשות הרבים, ויבוא להביאו).

מקום הנחת ערוב חצרות ושתוף מבואות (או"ח שסו; או"ח שע)

(ה) הנותן ערובו בבית שער אכסדרה ומרפסת, אינו ערוב. והדר שם אינו אוסר. ובבית התבן ובקר, והאצרות, ערובו ערוב, והדר שם אוסר. ואם יש לבעל הבית בו דבר שאינו נטל בשבת, אינו אוסר. דבר הנטל בשבת, אוסר.

(ו) בני חבורה שהיו מסבין בבית וקדש עליהן היום, סומכין על הפת שלפניהם משום ערוב או משום שתוף. היו מסבין בחצר, סומכין עליו דוקא משום שתוף. שערום בבית ושתוף אף בחצר.

—•••••—

8. דהיינו, אין אדם אוסר שטח על חברו, אם הוא יכול להגיע אליו רק על ידי זריקה באויר.

9. או"ח שעו, ג.

10. הרא"ש כתב, דמפירוש רש"י משמע דסבירא ליה דאם יש להם בעלים, אוסרין אותן הבעלים על בעלי הבתים, אף על פי שאין לבעלים דיורין בחורבה. וקשה, דהא קיימא לן כרבי יהודה (ע"ב ב') דאמר בית התבן אין אוסר. ולקמן בפירקין (פ"ו א') נמי פסקין כרבי שמעון, דאמר דירה בלא בעלים לא שמה דירה. ונראה דרש"י סובר, דנהי דאין אוסרת את החצר ואת המבוי שהיא פתוחה להם, בתוכה מיהא אסור לטלטל. וקשה לר"י לעשות דירה בלא בעלים דירה לחצאין, לאסור טלטול לתוכה, ולא לאסור על הבתים ועל החצר שהיא פתוחה להם. הלכך נראה דאין אוסרת כלום.

בן חצר שהלך לשבת בחצר אחרת (או"ח שעא)

(פ"ו א') ישראל שיש לו בית בחצר והלך מבעוד יום לשבת אצל בתו אפלו באותה העיר, אינו אוסר. ואפלו חזר בשבת (כן דעת הרא"ש. וכן פסק השו"ע¹¹. ודעת הריטב"א שאם חזר אוסר). הלך אצל בנו, אוסר¹².

ונכרי, כל זמן שהוא בעיר, אוסר. יצא משם, אינו אוסר. חזר בשבת, אוסר (כן דעת הרא"ש. ודעת הרמב"ם, שנכרי, אפלו הלך לשבת בעיר אחרת, אוסר עליהם עד שישקרו ממנו מקומו. והשו"ע סתם כהרמב"ם¹³, ובשם יש אומרים כהרא"ש. והרמ"א הכריע כהרא"ש).

מלוי מבור שבין שתי חצרות (או"ח שעו)

(ז) בור שבין שתי חצרות, אין ממלאין ממנו, אלא אם כן עשה מחצה עשרה למעלה מן המים ויהא טפח ממנה שקוע במים (כן פסקו רי"ף, רמב"ם ורא"ש. וכן פסק השו"ע¹⁴) או קורה רחבה ארבעה על פי הבור. אבל אין המחצה צריכה לגע על פי הקרקע בקרקע הבור, דמחצה תלויה מתרת במים, ולא בעלמא. אבל פי תקרה מתיר בכל מקום אפלו אין בו שם ארבע מחצות, ובלבד שיהא הקורה ארבעה וילרש"י בבור מתר אפלו המחצה בפי הבור למעלה (אפלו אינה נוגעת במים), ובלבד שתהא עשויה לשם כך.

בית הכסא שעל פני המים (או"ח שנה)

ובית הכסא שעל פי המים מתר על ידי מחצה תלויה, ובלבד שתהא עשויה להתיר ולא לצניעות¹⁵.

מלוי מים מאמת המים העוברת בחצר (או"ח שנו)

(פ"ז א') (ח) אמת המים שעוברת בחצר עמקה עשרה ורחבה ארבעה (ונחשבת כרמלית

11. או"ח שעא, ב. ובביאור הגר"א כתב: אבל רבים חולקים וכו'. עיי"ש באריכות. ומשמע שדעתו לפסוק כדעת הריטב"א. וכן הביאו הביה"ל (ד"ה ואחר כך) וכתב שעל כן יש להחמיר (דלא כהשו"ע) אם לא בשעת הדחק.

12. החילוק בין בנו לבתו, מבאר בגמרא, פ"ו א', דלגבי בתו, עביד איניש דדייר אצל חתנו, משא"כ בנו, אין אדם מסיח דעתו מביתו לדור אצל כלתו, שמא תתקוטט ויצא. דאמרי אינשי נבח כך כלבא (כלב זכר, כגון חתנו) עול. נבח כך גוריתא (כלבה נקבה, כגון כלתו) פוק.

13. או"ח שעא, א. וכהבנת המגיד משנה ברמב"ם.

14. או"ח שעו, א.

15. כמבואר בסו"פ עושין פסין, כ"ו א', שמחיצה העשויה לצניעות ולנחת, לאו שמה מחיצה.

משום שמחברת לנהר¹⁶, אסור למלאות ממנה אלא אם כן עשו מחצה גבהה עשרה בכניסה וביציאה ויהא טפח ממנה שקוע במים.

אמת המים העוברת (בתוך חצר או מבוי) בין החלונות (של בתים העומדים משני צדיה) ועשה מחצה מכל צד אצל החלונות (בכניסה וביציאה, בתוך האמה, והשאר רוח בין המחצות שלא יעקבו את המים), אם נוגעות זו בזו (המחצות סמוכות) פחות משלשה מתר. יש ביניהן שלשה, אסור.

החלפה בין רשויות דרך מקום פטור (או"ח שמו; או"ח שעב)

(פ"ז ב') מקום שאין בו ארבעה על ארבעה, העומד בין שתי רשויות מתר לכתף עליו, ובלבד שלא יחליפו. אין חלוק בין עומד בין רשויות דאורייתא, או בין עומד בין רשויות דרבנן, בכל ענין לא יחליפו (כן דעת הר"ה. ודעת הר"י ורמב"ם, שאם נמצא בין רשויות דרבנן מתר להחליף. והשו"ע הביא שתי הדעות. והרמ"א החמיר¹⁷).

חורי כרמלית (או"ח שמה)

ואין דין חרין לכרמלית, דנימא חרי כרמלית ככרמלית דמו¹⁸.

גזזטרא מעל המים (או"ח שנה)

(פ"ז ב') (ט) גזזטרא שהיא למעלה מן המים, אין ממלאים ממנה בשבת (שהמים כרמלית, והמרפסת רשות היחיד), אלא אם כן עשו מחצה גבהה עשרה סביבה, או סביב נקב שיש בו ארבעה על ארבעה, (ועושה אותה מחצה) למעלה או למטה מחברת לה (כפרוש רש"י¹⁹. אבל דעת הרמב"ם והרשב"א, ש'למעלה' הינו שמחברת בגזזטרא מתחתיה, ולמטה, שהיא משקעת במים ועולה כנגד הגזזטרא, ואמרין גוד אסיק וכאלו מגעת עד הגזזטרא. והשו"ע²⁰ פסק כרש"י), ואז מתר אפלו לשפך למטה.

שפיכת מים מגזזטרא: בטעם התר שפיכת מים מגזזטרא לים, דעת רש"י ותוספות, דהוא משום שאינו

—•••••—

16. אבל אם עומקה או רוחבה פחות משיעור זה, אינה חולקת רשות לעצמה אלא היא טפילה לחצר, והרי רשות היחיד כחצר עצמה (על פי רש"י).

17. כאן סתם הרא"ש (והרמזים בעקבותיו), כדעת הר"ה. ולעיל (פרק חלון, סי' א), סתם כהר"ף. וראה שם בהערה.

18. ודין חורי רשות היחיד ורשות הרבים, ראה קיצור פסקי רא"ש, שבת, פרק קמא, סימן יב.

19. יש להעיר שברא"ש אין התייחסות לנושא. אמנם הטור (או"ח שנה) סתם כפירוש רש"י.

20. או"ח שנה, א. וכתב המשנ"ב (ס"ק ה) ויש מן הראשונים שחולקים בזה וסבירא להו דדוקא כשעושה המחיצות למטה מן הגזזטרא, אז אמרין גוד אחית מחיצתא, אבל לא כשעושה על גבי הגזזטרא. ולכתחילה בודאי נכון להזהר בזה.

חושש (דהינו אינו מתכוון) שִׁצְאוּ הַמִּים לְכַרְמְלִית. וְדַעַת הַרְמֵב"ם, הַרְשֵׁב"א וְהַרִיטְב"א שֶׁהוּא מְשׁוּם שְׁאִין אֲסוּר לְהוֹצִיא לְכַרְמְלִית עַל יְדֵי כָחוֹ, דְּכָחוּ בְרִשּׁוּיּוֹת דְּרִבְנָן לֹא גָזְרוּ.²⁴

הָיוּ שְׁתֵּי גִזְזֻטָּאוֹת זֹו לְמַעַלָּה מְזוּ, עָשׂוּ (מַחְצָה) לְעֵלְיוֹנָה בְּשִׁתְּפוֹת (עִם בְּנֵי תַחְתּוֹנָה) וְלֹא עָשׂוּ (מַחְצָה) לְתַחְתּוֹנָה, שְׁנִיָּהּ אֲסוּרִים (לְמַלְאוֹת בְּנֶקֶב שְׁבַע־עֲלִיּוֹנָה) עַד שֶׁיַּעֲרְבוּ (מְשׁוּם) שְׁגָם בְּנֵי הַתַּחְתּוֹנָה זָכָאִים לְהַשְׁתַּמֵּשׁ עֲלִיּוֹנָה, לְכֵן אוֹסְרִים עַל עֲלִיּוֹנָה.²²

שְׁפִיכַת מִים לְחֹצֵר פְּחוּתָה מְאַרְבַּע אַמּוֹת וּלְבֵיב (או"ח שנו)

(פ"ח א') חֹצֵר שְׁפִחוּתָה מְאַרְבַּע אַמּוֹת (עַל אַרְבַּע אַמּוֹת), אֵין שׁוֹפְכִין לְתוֹכָהּ מִים בְּשִׁבְתָּ בִּימּוֹת הַחֲמָה (שֶׁהֵמָּה יוֹצְאִים לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים), אֶלָּא אִם כֵּן עָשׂוּ בָּהּ גִּמָּא מַחְזָקַת סְאֲתִים מִהֶנֶקֶב וּלְמַטָּה,²³ בֵּין (הֵיטָה הַגִּמָּא) בְּפָנִים (בְּחֹצֵר) וּבֵין בְּחוּץ (בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים סְמוּךְ לְחֹצֵר), אֶלָּא (שֶׁ)אִם עָשְׂאָהּ בְּחֹצֵר, אִזְּאֵין צָרִיךְ לְכַסּוֹתָהּ. בְּחוּץ, צָרִיךְ לְכַסּוֹתָהּ (בְּנֶסְרִים).²⁴ וְעַל יְדֵי הַגִּמָּא שׁוֹפֵךְ כָּל מָה שֶׁיִּרְצָה. וְאִם אֵינָה מַחְזָקַת סְאֲתִים, לֹא יִשְׁפֹּךְ כָּלָל.

הִיא בְּחֹצֵר שְׁעוֹר אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת, אֶפְלוּ הוּא אֶרֶץ וְקָטִין (כְּגוֹן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁמוֹנָה אַמּוֹת עַל שְׁתֵּים), אוֹ בִּימּוֹת הַגִּשְׁמִים אֶפְלוּ כָּל שְׁהוּא, מִתֵּר לְשִׁפּוֹךְ בָּהּ כָּל מָה שֶׁיִּרְצָה (כֵּן דַּעַת הַרְא"שׁ, וְכֵן פֶּסֶק הַשּׁו"ע²⁵). וְדַעַת הַרְמֵב"ם שֶׁכָּל שְׁפִחוּתָהּ מְסַאֲתִים בִּימּוֹת הַגִּשְׁמִים, שׁוֹפְכִים לְתוֹכָהּ מְלֻאָה בְּלִבָּד). חֹצֵר וְאֶכְסְדָּרָה מְצַטְרְפִין לְאַרְבַּע אַמּוֹת.

21. והמשנ"ב (שנהא, ס"ק ו) כתב להלכה, שאפילו אם הגזוזטרא סמוך לרקק שהוא רשות הרבים, מכל מקום כיון שאין כוונתו להוציא לרשות הרבים, שרי. והוא על פי שיטת רש"י ותוספות. ואמנם לפי שיטת הרשב"א אסור לשפוך, דלא שרי אלא כשאין בצדו רשות רבים (וכתב הביה"ל שכן מוכח בחידושי הרשב"א). וכתב הביה"ל, עוד נפקא מינה בין רש"י ותוספות לבין רשב"א ודעימיה, כאשר שופך על דפנות הבית, ללא מחיצות, שלדעת הרשב"א יהיה מותר, שכן סוף סוף זה כוחו. משא"כ לרש"י אסור, שכאן ודאי מכיון שירדו למטה לנהר או לים.

22. אבל במקרה שלא השתתפו בני תחתונה במחיצת העליונה, אין להם רשות להשתמש בעליונה, וממילא אינם יכולים לאסור בשבת על בני עליונה למלאות מים דרך עליונה. וכן במקרה שהשתתפו בני תחתונה, אבל עשו מחיצה גם לתחתונה, הרי שבעשיית מחיצה לתחתונה סילקו בני תחתונה עצמם מלהשתמש בשבת בעליונה, ואינם אוסרים על בני עליונה למלאות דרך עליונה.

23. מבואר ברמב"ם ששיעור זה הוא חצי אמה על חצי אמה ברום שלושה חומשי אמה. וכן העתיקו הרמ"א (או"ח שנו, א), ומקורו מגמרא פסחים ק"ט א'-ב' (ביאור הגר"א).

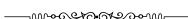
24. פירש הראב"ד, דמבחוץ צריך לקמור (=לכסות), שאם לא יכסנה הרי היא ככרמלית לעצמה, בזמן שיש בה ד' (טפחים) על ד' (ואינה עמוקה י' טפחים), ואם ישפוך לפיה, הרי הוא שופך מרשות היחיד לכרמלית. ואם אין (הגומא) עמוקה שלושה, הרי הוא רשות הרבים עצמה. ועכשיו שהיא מכוסה ופתוחה אל החצר (שהיא רשות היחיד), הרי היא כחורי רשות היחיד (ודינה כרשות היחיד), בין שיש בה ארבעה על ארבעה, בין שאין בה, בין שהיא עמוקה שלושה, בין שאינה עמוקה שלושה.

25. או"ח שנו, א.

וביב (חריץ לקלוח מי שופכים מהחצר לרשות הרבים) שהוא מכסה ארבע אמות ברשות הרבים, שופכין לתוכו מים בשבת בימות החמה ובלבד שיהא בו שעור ארבע על ארבע. ולא יהא של עץ כדי שיהיו המים ראויין לבלע בו (כן דעת הרא"ש). ודעת הרמב"ם, שאפילו גג או חצר מאה אמה לא ישפך על פי הביב בימות החמה, אלא שופך חוץ לביב, והם יורדים לביב. והשו"ע²⁶ סתם להקל כהרא"ש, ואחר כך הביא דברי הרמב"ם בשמו.

שפיכת מים בכרמלית: דעת הרמב"ם והרשב"א, דחצר הסמוכה לכרמלית וביב הקמור לכרמלית שופך ואינו נמנע, דכחו בכרמלית לא גזרו רבנן. קשם שהתירו לשפך על כתל ספינה, והם יורדים לים (שבת, ק' ב'). ודעת תוספות דלא התירו לשפך לכרמלית על ידי כחו. והשו"ע²⁷ פסק כהרמב"ם. והרמ"א בשם יש אומרים כתב כהתוספות.

(פ"ט א') שתי דיוטאות (עליות), מקצתן עשו גמא בחצר ומקצתן לא עשו, אם ערבו כלן, מתרות. ואם לא ערבו, אותן שלא ערבו אסורות, ושערבו מתרות. ובלבד שלא ישפכו להדיא על הגמא, אלא ישפכו על הדיוטא ויורדין לגמא, דכחו בחצר שלא ערבה, מתר.

26. או"ח שנו, ב. והגר"א (ס"ק כ) הכריע כדעת הרא"ש. וכן כתב המשנ"ב (ס"ק כא) דנקטינן להקל.

27. או"ח שנו, ג. אמנם כתב הרמ"א (על פי דברי מהר"ם מרוטנבורג) דדוקא כרמלית שהיא תוך העיר אסור, דמחלף ברשות הרבים עצמה. אבל כרמלית שהיא מחוץ לעיר, או חצר שאינה מעורבת, שרי. עוד כתב הרמ"א (על פי מהר"ל) שאם עוברים המים דרך מקום פטור לכרמלית (כגון שהצינור למעלה מעשרה), יש להקל. וכתב בביאור הגר"א (ס"ק כז) דאפילו לאוסרים להחליף (דרך מקום פטור ברשויות דרבנן, ראה לעיל, ע"ז ב', סוגית טלטול בכותל שאין בו ד' טפחים), מכל מקום כאן יש להקל, דלא הוי אלא כחו, וכחו בכי האי גוונא שעובר דרך מקום פטור, לא גזרו.

פרק ט

כל גגות

גגות חצרות וקרפפות כלן רשות אחת הן

(פ"ט א') (א) הלכתא - גגות וחצרות וקרפפות, כלן רשות אחת הן, ומתירין לטלטל מזה לזה כלים ששבתו לתוכן, בין ערבו בין לא ערבו.

ויגון שאין בקרפף יותר מבית סאתים; שאם יש בו יותר מבית סאתים, אסור לטלטל ממנו לחצר. ומקרפף לקרפף עד בית סאתים מתר לטלטל בכלו. וביתר מבית סאתים מתר לטלטל שתי אמות בזה, ושתי אמות בזה.

טלטול מבית לקרפף השיכים לאדם אחד¹: דעת הרמב"ם, הסמ"ג, הר"מ מאיר הלוי, והריטב"א, שדוקא קשהבית והקרפף הם של שני בני אדם, אסור להוציא כלים מהבית לקרפף. אבל אם הם של אדם אחד (או שערבו) מתר, מידי דהוה אבית וחצר דחד גברא, שהוא מתר לדברי הכל. ודעת רש"י, תוספות והרשב"א, דבית וקרפף לר' שמעון, כחצר וקרפף לרבנן, דאסרי אפלו בחד גברא (וגם בקרפף שהוא פחות מבית סאתים). וכן פסק השו"ע.²

כלים ששבתו בבית, ועבר והוציאם לחצר שאינה מערבת, טלטולם בחצר: דעת רש"י, תוספות והריטב"א, שלאחר שהוציאם, מתר לטלטל בכל אותה חצר. ורק מחצר לחצר אסור. ואין חלוק בין אם הוציאם דרך התר (כגון שהוציאם דרך מלבוש, ופשטם), או באסור. וכן משמע ברמב"ם. ודעת הרשב"א שאם הוציא לחצר שאינה מערבת (גם בהתר), אסור לטלטל בה יותר מארבע אמות.³

(צ' א') (ב) ספינה - מתר לטלטל בכלה אפלו ביתר מבית סאתים. כפאה על פיה לזפתה - אין מטלטלין על גבה.

1. להוציא כלי ששבת בבית, לחצר של אדם אחד, פשיטא שמותר, כמו לחצר של כמה אנשים שעירבו. כאמור, דעת ר' שמעון שמחצר לקרפף מותר לטלטל כלים ששבתו בתוכם. ונחלקו הראשונים בהוצאת כלים ששבתו בבית, לקרפף, כאשר הם שייכים לאדם אחד. וכפי שיבואר.

2. המג"א (או"ח שעבא, ס"ק א) כתב שכן מדויק משו"ע או"ח שנחי (עיי"ש מג"א ס"ק יב). ובביה"ל (שעבא, ד"ה או לגג וקרפף) כתב דלכתחילה בודאי יש להחמיר בזה כפסק השולחן ערוך. ובשעת הדחק נראה דיש לסמוך להקל.

3. ראה ביה"ל (שעבא, ד"ה שמא יטלטל).

חצר קטנה שנפרצה לגדולה

(צ"ב א') חצר קטנה שנפרצה לגדולה, גדולה מתרת להוציא כלי הבית לחצר אם ערבה לעצמה, וקטנה אסורה. וכן גג קטן שנפרץ לגדול, גדול מתר להכניס לו כלי הבית, והוא שיהיו מחצות נפרות לעומד על הגג. אבל אם אינן נפרות, כגון שהגג בולט, הוי כרמלית, אלא אם כן חלון ארבעה על ארבעה פתוח על הבית.

גפנים בגדולה אסור לזרע בכל הקטנה. ואם זרעו, זרעים אסורין וגפנים מתרין. גפנים בקטנה, מתר לזרע בגדולה.

אשה בגדולה וגט בקטנה, מתגרשת אם שתיהן שלה או אם השאילוה חצר גדולה וקטנה ושתייהן של איש אחד. אשה בקטנה וגט בגדולה, אינה מתגרשת.

צבור בגדולה ושליח צבור בקטנה, יוצאין ידי חובתן. ואפכא, לא. תשעה בגדולה ואחד בקטנה, מצטרפין. ואפכא, או חמשה בגדולה חמשה בקטנה, אין מצטרפין.

צואה בגדולה אסור לקרות קריאת שמע בקטנה. צואה בקטנה, מתר לקרות קריאת שמע בגדולה.

הלכתא - גדוד חמשה ומחצה חמשה מצטרפין.

דיוורים הבאים בשבת אם אוסרים

(צ"ג ב') (ג) דיוורין הבאים בשבת אינן אוסרים. הילכה, ערבו דרך הפתח ונסתם בשבת, או כתל שבין שתי חצרות שנפרץ בשבת, מתרים, כיון שהתירו התרו (דעת רב הראשונים שפשוטם הפתח אף מחצר לחצר מטלטלים, כפי שהיה קדם הסתימה. וכן סתם השו"ע⁴). וכתב שלהרמב"ם אין מתר לטלטל אלא כל אחת לעצמה; אבל מזו לזו, לא).

צדי רשות הרבים הוו כרמלית ודין חצר שנפרצה לרשות הרבים

(צ"ד א') הלכתא - צדי רשות הרבים הוו כרמלית. וחצר שנפרצה לרשות הרבים, מקום המחצה הוי כצדי רשות הרבים.

חצר שנפרצה בקרן זוית

חצר שנפרצה בקרן זוית, אפלו בפחות מעשר, אסור. ולא משוינן לה כפתח, דפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי. וכן בית שנפרץ בקרן זוית ונפרץ קרויו עמו

4. או"ח שעד, א.

בְּאַלְכָסוֹן, דְּלֹא אֲמַרְיִןן פִּי תַקְרָה יוֹרֵד וְסוֹתָם בְּקֶרֶן זְוִית.

דִּין אַכְסְדָּרָה וּמִתִּי אוֹמְרִים פִּי תַקְרָה יוֹרֵד וְסוֹתָם (או"ח שסא)

(צ"ד ב') הִלְכָתָא - אֲמַרְיִןן פִּי תַקְרָה יוֹרֵד וְסוֹתָם בְּשִׁתֵּי רוּחוֹת, וְאַפְלוּ בִּיּוֹתֵר מֵעֶשֶׂר (בֵּין עֲמוּדֵי הָאֲכֶסְדָּרָה), וְלֹא מִשְׁלֹש רוּחוֹת (שֶׁהֵן פְּרוּצוֹת). (וּמָה שֶׁמוֹעִיל פִּי תַקְרָה בְּשִׁתֵּי רוּחוֹת) וּבִלְבָד שֶׁיִּהְיֶה לוֹ שְׁתֵּי מַחְצוֹת דְּעָרִיבָן. אֲבָל נִפְרָץ זֶה כְּנֶגֶד זֶה, לֹא (כֵּן דַּעַת הָרֵא"ש). וְדַעַת הָרֵז"ה וְהַרְשֵׁב"א לְהַחֲמִיר, שֶׁבִּיתֵר מֵעֶשֶׂר אֲסוּר לְטַלְטֵל. וְדַעַת הָרֵי"ף וְרַמְבַּ"ם לְחַמְרָא, שֶׁרַק בְּרוּחַ אַחַת פְּרוּצָה וְשִׁלֹש מַחְצוֹת גְּמוּרוֹת, אֲמַרְיִןן פִּי תַקְרָה. וְדַעַת רִש"י לְקַלָּא, שֶׁאַפְלוּ אֵין שָׁם שׁוּם מַחְצָה אֲמַרְיִןן פִּי תַקְרָה מֵאַרְבַּע רוּחוֹת. וְהַשׁו"ע פֶּסֶק כְּהָרֵא"ש שֶׁאַפְלוּ בִּיתֵר מֵעֶשֶׂר אֲמַרְיִןן פִּי תַקְרָה, וְכַהֲרִי"ף וְהַרְמַב"ם שֶׁרַק מְרוּחַ אַחַת אֲמַרְיִןן פִּי תַקְרָה. וְהַרְמַב"א כָּתַב כְּדַעַת הָרֵא"ש גַּם בְּזֶה⁵.

חֲצֵר שֶׁנִּפְרָצָה וּמִבּוּי שֶׁנִּטְלוּ קוּרוֹתָיו וּלְחִיּוֹ (או"ח שסה)

(צ"ה א') (ד) אִף עַל גַּב דְּקִימָא לָן שִׁבְתָּ כִּיּוֹן שֶׁהִתְרָה, הִתְרָה, הִינּוּ בְּכַתֵּל שְׁבִין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת שֶׁנִּפְרָץ (שֶׁנֶּחֱשַׁב דְּאִיתְּנָהּ לְמַחְצוֹת, כִּיּוֹן דְּמַעֲקָרָא רְשׁוּת הַיָּחִיד גְּמוּרָה, וְהַשְׁתָּא רְשׁוּת הַיָּחִיד גְּמוּרָה. וְדִמְיָא לְדִיּוּרֵין הַבָּאִים בְּשִׁבְתָּ); אֲבָל חֲצֵר שֶׁנִּפְרָצָה בְּשִׁבְתָּ, אֲפָלוּ לְכַרְמָלִית, אוֹ מִבּוּי שֶׁנִּטְלָה קוּרְתּוֹ אוֹ לְחִיּוֹ, אֲסוּר (דְּלִיתְנָהּ לְמַחְצוֹת. וְכֵן פֶּסֶק הַשׁו"ע⁶).

הַבּוֹנֶה עָלֶיהָ עַל גַּבִּי שְׁנֵי בֵּתִים, וְכֵן גִּשְׁרִין הַמִּסְלִישִׁין, אֵין מְטַלְטְלִין תַּחְתֵּיהֶן.

5. או"ח שסא,ב (כן ביאר הגר"א, ס"ק טז, שהש"ע פסק כהר"ף ורמב"ם. ועיין ביה"ל, ד"ה ואמרין).

6. או"ח שסה,ז. וכתב בתרומת הדשן, שאם העיר מוקפת חומה, אף במבוי שנטלו קורותיו או לחייו מותר, דדמי לכותל שבין שתי חצרות. והביאו הש"ע בשם יש מי שאומר. והרמ"א כתב שיש לסמוך על זה להתיר.

פָּרָק י

הַמוֹצָא תַּפְלִין

הַמוֹצָא תַּפְלִין בְּשַׁבָּת (או"ח שא)

(צ"ה א') (א) הַמוֹצָא תַּפְלִין בְּדֶרֶךְ בְּשַׁבָּת - אִם יֵשׁ בָּהֶם רְצוּעוֹת וְהֵן קְשׁוּרוֹת, יִכְנִיסֻם זֶגֶג זֶג דֶּרֶךְ מִלְּבוּשׁ (כֵּן פִּסְקוֹ רִי"ף וְרַמְבַּ"ם. וְכֵן פִּסְק הַשּׁו"ע¹. וְאוֹר זִרְעֵי וְרִיא"ז פִּסְקוֹ כִּרְבֵּן גְּמִלְיָל שְׁאֵמֵר שְׁנַיִם שְׁנַיִם). וְאִם אֵינָם קְשׁוּרוֹת, לֹא יִכְנִיסֻם.

הָיָה הֶרְבֵּה שְׁאֵם יִכְנִיסֻם זֶג זֶג לֹא יִסְפִּיק לְהַכְנִיסֻם מִבְּעוֹד יוֹם, יִחַשְׁיָהוּ עֲלֵיהֶם וַיְבִיאֵם. וְאִם אֵינָם רְשָׁאִי לְהַחֲשִׁיף עֲלֵיהֶם מִפְּנֵי עֵת צָרָה, בֵּר מִנֵּן, מִכֶּסֶן וְהוֹלֵךְ לוֹ. וְאִם מִפְּחַד מִפְּנֵי הַלְּסָטִים, מוֹלִיכֵן פְּחוֹת פְּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת (וְהַרְמַבְ"ם הוֹסִיף אוֹ נֹתֵקֵן לְחֶבְרֵוֹ וְחֶבְרֵוֹ, עַד שֶׁמִּגִּיעַ לְחֶצֶר הַחִיצוֹנָה. וְכֵן פִּסְק הַשּׁו"ע²).

הָיָה בָּא בְּדֶרֶךְ וְתַפְלִין בְּרֹאשׁוֹ וְשִׁקְעָה הַחֲמָה

(בִּיצָה ט"ו א') (ב) הָיָה בָּא בְּדֶרֶךְ אוֹ יוֹשֵׁב בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, וְתַפְלִין בְּרֹאשׁוֹ וְשִׁקְעָה עֲלָיו חֲמָה, מִנִּיחַ יָדוֹ עֲלֵיהֶן עַד שֶׁמִּגִּיעַ לְבֵיתוֹ. וְאִם יֵשׁ בֵּית סְמוּךְ לְחֹמֶה שֶׁנִּשְׁמְרִים בְּתוֹכּוֹ, מִנִּיחֵן בּוֹ.

הַעֲבֵרַת חֲפֶץ לְחֶבְרֵוֹ וּמִחֶבְרֵוֹ לְחֶבְרֵוֹ (או"ח שמט)

(צ"ה ב') (ג) וּבִנְנוּ הַנוֹלָד לוֹ בְּשִׁדָּה, נֹתְנֵנוּ לְחֶבְרֵוֹ וְחֶבְרֵוֹ לְחֶבְרֵוֹ, עַד שֶׁמִּגִּיעַ לְחֶצֶר הַחִיצוֹנָה. נֹתֵן אָדָם חֲבִית שֶׁל הַפֶּקֶר לְחֶבְרֵוֹ וְחֶבְרֵוֹ לְחֶבְרֵוֹ, אֶפְלוֹ חוּץ לְתַחוּם (כֵּן דִּעַת הַרְאֵב"ד וְהַרְז"ה. וְדִעַת הַרְמַבְ"ם וְהַרִיטְב"א שֶׁרַק בְּיוֹם טוֹב הֵלָכָה כֵּן. אֲבָל בְּשַׁבָּת לֹא הֵקְלוּ לְטַלֵּט מְשׁוּם דְּאִנּוּשָׁא מִלְּתָא דְּשַׁבָּת. וְהַשּׁו"ע³ סָתֵם כְּדֵעָה רֹאשׁוֹנָה, וְכָתַב וַיֵּשׁ מִי שְׁאוּסֹר).

הַקּוֹרָא בְּסִפֵּר וְנִתְגַּלְגַּל רֹאשׁוֹ אֶחָד מִיָּדוֹ (או"ח שנב)

(צ"ה ג') (ג) הַקּוֹרָא בְּסִפֵּר עַל הָאֶסְקָפָה הַנִּדְרָסֶת נִתְגַּלְגַּל רֹאשׁוֹ אֶחָד מִיָּדוֹ, אֶפְלוֹ חוּץ לְאַרְבַּע אַמּוֹתָיו בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים, גּוֹלָלוּ אֶצְלוֹ אֶפְלוֹ הָאֶסְקָפָה רִשּׁוֹת הַיָּחִיד (וּמְשׁוּם בִּזְיוֹן כְּתָבִי הַקֹּדֶשׁ שְׂרִי רַבֵּן אֲסוּר שַׁבָּת, שֶׁהָיָה אוֹגְדוֹ בְּיָדוֹ, וְאֲסוּרֵי רַק מִגְזָרָה שְׁמָא יִפֹּל כָּלוּ

1. או"ח שא, מב.

2. או"ח שא, מב.

3. או"ח שמט, ג.

מידו ויבוא להביאו. כן דעת הרא"ש. וכן פסק השו"ע⁴. ודעת רבנו חננאל והרמב"ם דוקא אסקפה כרמלית. אבל היה קורא ברשות היחיד, אפילו נדרסת, ונתגלגל לרשות הרבים, אם נח בה, אפילו ראשו אחד בידו, הופכו על הכתב ומניחו, ואינו גוללו אצלו.

(צ"ח א') (ד) אסור להפוך יריעה על פניה, אלא פורס עליה סודר. ואסור לזרק כתבי הקדש.

היה קורא בספר על הגג, ונתגלגל ראשו האחד מידו, עד שלא הגיע לעשרה טפחים התחתונים, גוללו אצלו. הגיע לעשרה טפחים התחתונים, אם הכתל משפיע שנח עליו, הופכו על הכתב. ואם אינו משפיע, כל זמן שלא הגיע לארץ גוללו אצלו (כן דעת הרי"ף, רמב"ם ורא"ש. וכן פסק השו"ע⁵). ודעת רבנו חננאל והרמב"ם שבתוך שלשה לקרקע, אין צריך הנחה, ואם הגיע לשלשה, אין גוללו אצלו.

שמוש בזיו היוצא מן הכתל לרשות הרבים (או"ח שג)

(צ"ח ב') (ה) זיו היוצא מן הכתל לרשות הרבים, למעלה מעשרה ורחבו ארבעה וחלון העליה פתוח לו, משתמשין עליו בכל מקום שהוא בולט, אפילו שלא כנגד החלון, ובכל מיני כלים.

אין ברחבו ארבעה, אין משתמשין עליו אלא בכלים הנשברים (כן דעת תוספות והרא"ש. ודעת רי"ף ורמב"ם שאין חלוק בין רחב ארבעה לאינו רחב ארבעה, וכל זיו שמתר להשתמש, משתמש דוקא בכלים הנשברים. וכן פסק השו"ע⁶). היה החלון משלימו לארבעה - כנגד החלון משתמשין עליו בכל מיני תשמיש. שלא כנגד החלון, אין משתמשין עליו אלא בכלים הנשברים.

עמידה ברשות אחת ושמוש ברשות אחרת (או"ח שג)

(צ"ח ב') עומד אדם ברשות הרבים ומטלטל ברשות היחיד. ברשות היחיד ומטלטל ברשות הרבים חפצים שאינן צריכין לו, ובלבד שלא יוציא חוץ לארבע אמות.

—————

4. או"ח שנגב, א. אבל הגר"א בביאורו (ס"ק א) כתב: אבל לא נראה כן להלכה, אלא כתיור דאביי (וראה ביה"ל ד"ה דרבים). אמנם הגר"א מסיים: ודוקא בכרמלית מותר, ולא ברשות הרבים וכו'. והאחרונים דנו בכוונתו, ראה דמשק אליעזר ופסקי הגר"א, מש"כ בהבנת דבריו.

5. שאפילו תוך שלושה טפחים לארץ גוללו אצלו. או"ח שנגב, ובביאור הגר"א חלק על זה, וכתב שלא נראה כן להלכה, דאנן קי"ל כרב חלקיה בר טובי דתוך שלושה כולי עלמא לא פליגי דחייב. וכדעת רבינו חננאל והרמב"ם. וראה ביה"ל (שם, ד"ה גוללו אצלו).

6. או"ח שנגב.

לא יעמד אדם ברשות היחיד וישתין ברשות הרבים או ירק ברשות הרבים וכן מרשות הרבים לרשות היחיד.

וכן מי שנתלש רקו בפיו ברשות הרבים לא יהלך ארבע אמות עד שירק (כן דעת הטור. וכן כתב השו"ע בשם יש מי שאומר⁷. ודעת הרמב"ם שרק לרק אסור. אבל משנתלש רקו בפיו, מתר ללכת ארבע אמות, שאין הרק משאוי).

(צ"ט א') (ו) כיח ורק בפני רבו חייב מיתה.

לא יעמד אדם ברשות הרבים וישתה ברשות היחיד, ברשות היחיד וישתה ברשות הרבים, אלא אם כן הכניס ראשו ורבו למקום שהוא שותה בו. ובכרמלית מתר. ולא יעמד ברשות היחיד וישתין או ירק ברשות הרבים, אפלו פיו ופי האמה ברשות הרבים.

נטילה ממזחלה וצנור הבולטים לרשות הרבים (או"ח שנא)

(צ"ט ב') (ז) מזחלה שהיא תוף שלשה טפחים לגג, לא יצרך ידו למזחלה לקבל מים אפלו למטה מעשרה (כן דעת רש"י והרא"ש. וכן פסק השו"ע⁸. ודעת הרמב"ם שצריך למטה מעשרה, מתר). אבל יכול להתפס הכלי באויר ולקבלם אפלו תוף שלשה למזחלה.

היתה בולטת שלשה טפחים מן הגג, וכן הצנור שדרכו להרחיק שלשה, יכול אפלו לצרך (דכיון שבולט שלשה, תו לא חשיב כגג), ובלבד שיהיו למטה מעשרה (ולא יהיו בהם ארבעה על ארבעה, דחשיב מקום-פטור). הנה בהן ארבעה על ארבעה (דהוי ככרמלית, או אפלו אין בהם ארבעה על ארבעה והן למעלה מעשרה, דגזרינן שמא יהיה בהן רחב ד' על ד' והוי רה"י), אסור לצרך (וכן פסק השו"ע⁹).

מלוי מים מבור שבברשות הרבים הסמוך לרשות היחיד (או"ח שנד)

(צ"ט ב') (ח) בור (שהוא רשות יחיד) ברשות הרבים וחליא סביבו - אם הוא עומד סמוך לרשות היחיד, מתר למלאות ממנו לרשות היחיד, אפלו אין החליא גבהה עשרה.

7. וזה לשון השו"ע (או"ח שנג): רוקו שנתלש מפיו ומוכן לזרקו, יש מי שאומר שלא יהלך ד' אמות ברשות הרבים עד שירוק.

8. או"ח שנא, א. פירוש, המזחלה (שהיא צנור המונח לאורך הגג) מונחת סמוך לגג תוך ג' טפחים, ואמרינן לבד ושם גג על זה, והוי כמוציא מן הגג לרשות הרבים. ואפילו אין המזחלה רחבה ד' טפחים (משנ"ב ס"ק ג, ע"פ רשב"א וריטב"א). ואסור בין למעלה מעשרה, או למטה מעשרה. ואף שלדעת הרמב"ם מותר למטה מעשרה, לא הביא השו"ע דעתו, שדעת רש"י, ותוספות, ורא"ש, ורשב"א, וריטב"א להחמיר בזה. ביה"ל (ד"ה או).

9. או"ח שנא, א. והרמב"ם גרס אחרת בגמרא, וראה "נתיבי הלכה".

מפלגת ממנו ארבעה טפחים - אם החליא גבהה עשרה, מתר (כי הוא ממלא מרשות יחיד לרשות יחיד דרך מקום פטור). ואם לאו, אסור.

זריקה מרשות יחיד לאשפה שברשות הרבים (או"ח שנד)

(ט) אשפה ברשות הרבים, גבהה עשרה, זורקין לה מרשות היחיד. והני מלי שהיא של רבים. אבל של יחיד, לא (שעשויה לפנות, וחשינו דילמא מפני לה, והוא לא רשות הרבים).

אילן המסך על הארץ אם נופו יכול להחשב מחצה (או"ח שסב)

אילן המסך על הארץ ואין נופו גבה מן הארץ שלשה טפחים, מטלטלין תחתיו. והוא שקשורו בענין שיכול לעמד ברוח מצויה. ואין מטלטלין בו אלא בבית סאתים.

שמוש באילן ובשרשיו (או"ח שלו)

(ק' א') (י) שרשי אילן הגבהים מן הארץ שלשה טפחים, אסור להשתמש בהן. פחות משלשה, מתר. ואם באים מלמעלה למטה - את שגבה שלשה, אסור. ואת שאינו גבה שלשה, מתר. היו גבהין שלשה מצד אחד וחלל תחתיהן, אף על פי שצדו אחד שוה לארץ, אסור.

(יא) אין עולין על גבי בהמה ולא נתלין ולא נשענין בה, ולא באילן, אחד לח ואחד יבש, בימות הגשמים (שאינו נכר בין לח ליבש, ויש מראית עין). ובימות החמה מתר ביבש, שאין בו פרות ולא ענפים שישיר (שאז אפלו מראית עין אין, שהרי נכר לכל שהוא יבש. כן דעת הרא"ש. ודעת הרמב"ם שאין עולין באילן, בין לח בין יבש, ואף בימות החמה, משום סגי וגדר. וכן פסק השו"ע⁴⁰).

ולא יעלה שם מבעוד יום לישוב שם כל היום. עלה מבעוד יום כדי לירד וחשכה עליו או משחשכה - בשוגג ירד. במזיד, לא ירד. אבל בור שיח מערה וגדר, מטפס ועולה מטפס ויורד, אפלו מאה אמה.

(ק' ב') (יב) מתר לילך על גבי עשבים בשבת, בין לחין בין יבשים (שאינו מתכוון לתלש העשבים, וקומא לו כרבי שמעון דשרי דבר שאינו מתכוון).

צניעות בתשמיש המטה (או"ח רמ)

(יג) אסור לאדם לכף את אשתו לתשמיש המטה. ואסור לשמש מטתו ביום. ובבית

40. או"ח שלו, א. והמשנ"ב (ס"ק א) כתב שיש מקילין בזה בימות החמה דמנכר לכל שהוא יבש (והוא דעת הרא"ש והטור).

אָפּל מִתֵּר. וְתִלְמִיד חָכַם מֵאֲפִיל בְּטִלְיָתוֹ וּמִתֵּר.

שְׁמוֹשׁ בְּדִלְתוֹת הַמִּנְחוֹת בְּחֹלֶל הַפֶּתַח (או"ח שיג)

(ק"א א') דִּלְתֵּי הַנִּגְרָרֶת וּמַחְצֵלֶת הַנִּגְרָרֶת שְׂבֻמָּקָצָה, וְחִבְלֵי קוֹצִים שֶׁהִתְקִין לְסִתָּם בִּהְיוֹת פְּרָצָה¹¹, אִם יֵשׁ לָהֶן צִיר אוֹ אֶפְלוּ הִיָּה לָהֶן צִיר, נוֹעֲלִין בָּהֶן בְּשַׁבָּת אֶף עַל פִּי שֶׁהֵן נִגְרָרִין, רַק שֶׁקֶשְׁרָם וּתְלָאָם שֵׁם (מִבְּעוֹד יוֹם) לִנְעֹל בָּהֶן (שְׂכִינּוֹן שֶׁהֵם קְשׁוּרִים וּמְחַבְרִים שֵׁם מִבְּעוֹד יוֹם, וְיֵשׁ לָהֶם הַפֶּר צִיר, לֹא מִחֲזִי כְּבוֹנָה בְּשַׁבָּת). לֹא הִיָּה לָהֶן צִיר, אִין נוֹעֲלִין בָּהֶן אֶלָּא אִם כֵּן הִיוּ גְבוּהִין מִן הָאָרֶץ¹².

אָבֵל בְּפֶתַח הָעֵשׂוִי תִמְיֵד לְכַנְיָסָה וְיִצְיָאָה, מִתֵּר אֶפְלוּ נִגְרָרִין (בְּאָרֶץ כְּשִׁפּוֹתָהֶם. שְׂכִינּוֹן שֶׁמִּשְׁתַּמְשִׁין בָּהּ תְּדִיר, הַכֹּל יוֹדְעִין שֶׁלְדִלְתָּהּ הִיא עֲשׂוּיָה וְלֹא מִחֲזִי כְּבוֹנָה. וְכֵן פֶּסֶק הַשּׁו"ע¹³).

דִּלְתֵּי הָעֵשׂוִי מְלוּחַ אֶחָד אוֹ שְׁאִין לָהּ אֶסְקָפָה הַתְּחַתּוֹנָה (שְׂמוּכִיחַ עָלֶיהָ שֶׁהִיא כְּלִי מוֹכֵן לְנִעִילָהּ), אִין נוֹעֲלִין בָּהֶן בְּשַׁבָּת (אֶפְלוּ יֵשׁ לָהּ צִיר. כֵּן פֶּסְקוֹ הַטּוֹר וְהַשּׁו"ע¹⁴. וְדַעַת הַרְמַב"ם לְקָלָא, דְּלַעוֹלָם נוֹעֲלִין בָּהּ, עַד שֶׁיְהִי בָּהּ תִּרְתִּי לְרִיעוּתָא: שְׂעֲשׂוּיָה מְלוּחַ אֶחָד, וְאִין לָהּ אֶסְקָפָה תְּחַתּוֹנָה).

עוֹמֵד אֶדָם בְּרִשּׁוֹת הַיָּחִיד וּפּוֹתֵחַ בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים (או"ח שנ)

(ק"א א') (יד) עוֹמֵד אֶדָם בְּרִשּׁוֹת הַיָּחִיד וְנוֹטֵל מִפֶּתַח בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים וּפּוֹתֵחַ שֵׁם (וְלֹא אוֹסְרִים מִשּׁוּם גִּזְרָה שְׁמָא יִחְזִיר הַמִּפְתָּח אֶצְלוֹ). וְכֵן מְרִשּׁוֹת הָרַבִּים לְרִשּׁוֹת הַיָּחִיד.

אִם אוֹמְרִים חוֹקֵקִים לְהַשְׁלִים

מְקוֹם שְׁאִין בּוֹ אֶרְבָּעָה עַל אֶרְבָּעָה לְמַעֲלָה מִעֲשָׂרָה, אֶף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ לְחֹק וּלְהַשְׁלִים לְאֶרְבָּעָה, הִוִּי מְקוֹם פְּטוֹר.

—•••••—

11. שאינם עשויים להיפתח אלא לזמנים רחוקים, לפי שאין דרך כניסה ויציאה משם, ומיחזי כמוסיף על הבניין על ידי נעילתו, אם לא באופנים המבוארים כאן, דאז מינכר שהם דלת. על פי משנ"ב (שיגג, ס"ק כג).

12. שהיו קשורות ותלויות מבעוד יום בענין שאף כשפותחן אינן נגרות בארץ, ואפילו הן גבוהין מן הארץ רק כמלוא נימא (גמרא). והטעם, ששוב אינו נראה כבונה בנעילה זו, אף אם אין להם היכר ציר, הואיל שאף כשהן פתוחין הן מחוברין וקבועין שם היטב שאין נגרות בארץ. משנ"ב (שיגג, ס"ק כז, על פי הרז"ה והריטב"א ועיין שם ביה"ל ד"ה גבוהים).

13. או"ח שיגג, וכתב במשנ"ב (ס"ק כט) שמלשון השו"ע (שהוא גם לשון הרמזים כאן) משמע דעכ"פ קשור מיהא בעינן; אבל מלשון הרמ"א (א"ח שיגד) משמע דסבירא ליה דאפילו אינו קשור כלל שרי אם יש לה אסקופה מלמטה. ויש להקל בזה (עיין בהגר"א שכתב שכן הוא דעת הרי"ף והרמב"ם, ובפרט שכן סתם הרמ"א).

14. או"ח שיגד.

שְׁמוּשׁ בִּנְגֵר לְנִעִילָה בְּשַׁבָּת (או"ח שיג)

(ק"א ב') (טו) נָגֵר שֵׁשׁ בְּרָאשׁוֹ גִּלְסָטְרָא (דְּהִינּוֹ שֶׁהוּא עֵב בְּאַחַד מִהֲרָאשִׁים, וְרָאוּי לְכַתֵּשׁ בּוֹ, שְׁדוּמָה לְכָל¹⁵), נוֹעֲלִין בּוֹ אָף עַל פִּי שְׁאִינוֹ נָטַל בְּאֶגְדּוֹ (שֶׁהַחֲבֵל דֵּק וְאִם הָיָה רוּצָה לְטַלּוֹ מִשָּׁם וּלְטַלְטְלוֹ עַל יְדֵי אוֹתוֹ חֲבֵל מִיַּד נִפְסָק, וְאָף עַל פִּי שְׁאִינוֹ קָשׁוּר בְּדִלְתָּ, אֲלֵא בְּבִרְיַח הַדִּלְתָּ¹⁶).

(ק"ב א') נָגֵר הַקָּשׁוּר (שְׁאִין בְּרָאשׁוֹ גִּלְסָטְרָא), אֲפֹלוּ כָּלוּ מִנַּח עַל הָאָרֶץ, נוֹעֲלִין בּוֹ, וּבִלְבָּד שֶׁיֵּהָא קָשׁוּר בְּדִלְתָּ (אֲפֹלוּ בְּחֲבֵל דֵּק, שְׁאִינוֹ רָאוּי לְנָטַל בּוֹ. וְכֵן פֶּסֶק הַשּׁו"ע¹⁷). וְאִם נָטַל בְּאֶגְדּוֹ (שֶׁקָּשׁוּר בְּחֲבֵל חֲזָק), אֲפֹלוּ אִינוֹ קָשׁוּר אֲלֵא בְּבִרְיַח שֶׁל דִּלְתָּ, שְׂרִי.

וְנִקְמָז, דְּהִינּוֹ שֶׁנִּפְתַּח חוּר שֶׁבְּאַסְקָפָה וּמִגִּיעַ הַנֶּגֶר לְאָרֶץ, אָסוּר (דְּמַחְזִי כְּבוֹנָה).

טִלְטוּל קוֹרָה כְּבִדָּה וְהַחֲזָרָת צִיר לְמִקְוָמוֹ (או"ח שח; או"ח שיג)

(טז) קוֹרָה שֶׁנוֹעֲלִין בָּהּ הַדִּלְתָּ, אֲפֹלוּ הִיא גְדוֹלָה שֶׁנִּשְׁטַלַּת בַּעֲשָׂרָה אֲנָשִׁים, מֵתֵר לְטִלְטָלָהּ.

צִיר שֶׁדָּה תִּבֶּה וּמִגְדֵּל, הַתַּחֲתוֹן, שֶׁיֵּצֵא מִמִּקְוָמוֹ, לֹא יַחֲזִירָנוּ. אֲבָל אִם עֲדִין לֹא יֵצֵא כָּלוּ, דוֹחֲקוֹ לְמִקְוָמוֹ. וְהָעֲלִיּוֹן אֲפֹלוּ לְדַחֲקוֹ לְמִקְוָמוֹ, אָסוּר.

הַחֲזָרָת רִטְיָה שֶׁפִּרְשָׁה מִהַמָּכָה (או"ח שכח)

(ק"ב ב') (יז) רִטְיָה שֶׁפִּרְשָׁה עַל גְּבִי קֶרֶקֶע, אִין מַחֲזִירִין אוֹתָהּ (שְׂאִז נַחֲשֶׁבֶת הַחֲזָרָתָה כְּהִנָּחַת רִטְיָה לְכַתְחֻלָּה). פִּרְשָׁה עַל גְּבִי כָּלִי, מַחֲזִירִין אוֹתָהּ. הַחֲלָקָה לְמַעֲלָה אוֹ לְמַטָּה, מַחֲזִירִין אוֹתָהּ לְמִקְוָמָהּ, וּמִגְלָה מְקַצֵּת רִטְיָה וּמִקְנָח פִּי הַמָּכָה, וְחוּזֵר וּמִגְלָה מְקַצֵּתָה הַשְּׁנִי, וּמִקְנָח, וְרִטְיָה עֲצָמָה לֹא יִקְנַח.

(יח) מִי שֶׁלָּקָה בְּאַצְבָּעוֹ, לֹא יִכְרֹךְ עָלֶיהָ גְּמִי בְּשַׁבָּת.

חֲצִיר שֶׁנִּתְקַלְקְלָה בְּמִי גִשְׁמִים (או"ח שיג)

(ק"ד א') חֲצִיר שֶׁנִּתְקַלְקְלָה בְּמִי גִשְׁמִים, מִבִּיָּא תֵּבֶן וְזוֹרָה בָּהּ. וּבִלְבָּד שֶׁלֹּא יִזָּרָה לֹא בִּסָּל וְלֹא בְּקָפָה אֲלֵא בְּשׁוּלֵי הַקָּפָה.

15. שו"ע (או"ח שיג,א). והיינו, דכיון דכלי הוא, לא הוי כבנין, דנראה לכל דלפי שעה משימו שם. משנ"ב (ס"ק יב).

16. על פי השו"ע (או"ח שיג,א).

17. או"ח שיג,א.

הַשְׁמַעַת קוֹל בַּשַּׁבָּת (או"ח שלח)

(ק"ד א') (יט) אָסוּר לְהַקִּישׁ עַל הַדִּלְתָּ בַּשַּׁבָּת, לְרַבְּנוּ חֲנַנְאֵל בְּכָל עֵינָן (דְּכָל הוֹלֵדֶת קוֹל בַּשַּׁבָּת אָסוּרָה). וּלְרַב אֱלֶפֶס שָׂרִי (כִּינּוֹן שְׁאִינוֹ דֶּרֶךְ שִׁיר). וְאֵין מְטִיפִין מִי אֶרֶג לַחֹלָה בַּשַּׁבָּת, לְרַבְּנוּ חֲנַנְאֵל בְּכָל עֵינָן, וּלְרַב אֱלֶפֶס אֵינוֹ אָסוּר אֲלָא כְּשֶׁעוֹשֶׂה דֶּרֶךְ שִׁיר (וְהַשּׁו"ע פֶּסֶק פֶּהֲרִי"ף¹⁸).

(כ) הַמְשִׁימֵר זֶרַעַיו מִפְּנֵי הָעוֹפּוֹת, וְקִשּׁוּאָיו וְדִלּוּעָיו מִפְּנֵי הַחַיּוֹת, לֹא יִסְפֹּק וְיִטְפַּח וְיִרְקֹד (לְהַבְרִיחַם) כְּדֶרֶךְ שְׁעוֹשֶׂה בְּחַל (גְּזֵרָה שְׁמָא יִטֵּל צָרוּר וְיִזְרַק לָהֶם לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים¹⁹).

וְאָסוּר לְשַׁחֵק בְּאַגּוּזִים בַּשַּׁבָּת (מִשּׁוּם אֲשׁוּוּי גְּמוּת).

וְאָסוּר לְדָלוֹת מִיָּם בְּגִלְגַּל גָּדוֹל (גְּזֵרָה שְׁמָא יִמְלֵא לְגִנְתּוֹ וְחֻרְבָּתוֹ אוֹ לְמִשְׁרָה שֶׁל פְּשֵׁתָן²⁰). אֲבָל בְּגִלְגַּל קָטָן כְּאוֹתָן שֶׁבִּבְתֵּימָם, מִתֵּר (כֹּן כָּתַב הָרָא"שׁ בְּשֵׁם רַבְּנוּ תָם, וְהוּבָא בְּשׁו"ע²¹ בְּשֵׁם יֵשׁ אֹמְרִים).

סליק מסכת עירובין

18. או"ח שלח, א. ובביאור הגר"א הביא דברי הרי"ף, וכתב: אבל העיקר נראה כירושלמי! ואינו מותר רק אם אינו מתכוין לקול כלל, כמו בור הגלגל וכדומה לו, במסכת עירובין. עכ"ל.

19. וכתב המשנ"ב (שלח, ד, ס"ק יז): ולהפוסקים דבזמן הזה ליכא רשות הרבים, אפשר דשרי בכל זה דגזירה לגזירה היא; וכל שכן לספק כף אל כף כלאחר יד בודאי שרי לכולי עלמא, ואין לחוש שמא יטול צרור מאחר שיש לו היכר שאין מספק להדיא.

20. ומבואר בגמרא שלפיכך, אם לא היה שם לא גינה ולא חורבה ולא בריכה לשרות בה פשתן, מותר. ונפסק ברמב"ם ושו"ע (או"ח שלח, ו).

21. או"ח שלח, ו. וכתב המשנ"ב (ס"ק כ"ד, בשם האליה רבה) שכן עיקר.